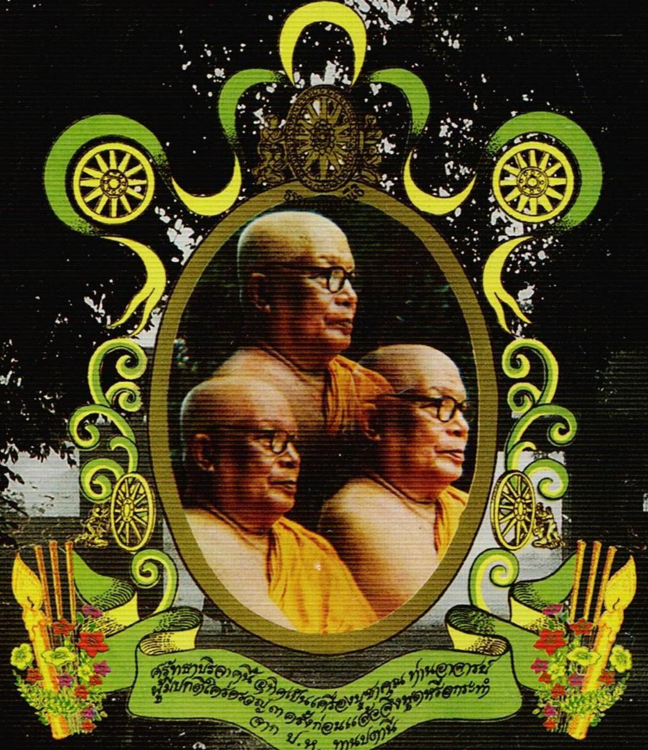
สัจจสารจากริมรั้วสวนโมกข์

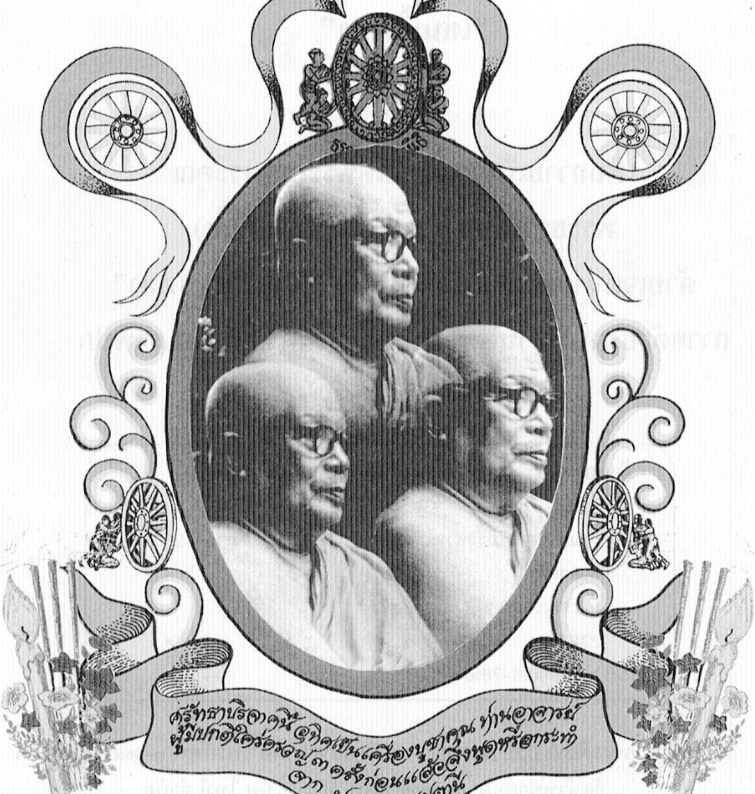
ธรรมโฆษณ์ ช่วยได้

เล่าสู่กันฟัง

โดย **"เช่นนั้นเอง"**

ธรรมโฆษณ์ช่วยได้
โดย "เช่นนั้นเอง"

สัจจสาร
จากริมรั้วสวนโมกข์

ของ **“เช่นนั้นเอง”**

สัจจสารจากริมรั้วสวนโมกข์
เล่าเรื่อง "ธรรมโฆษณ์ช่วยได้" สู่กันฟัง
จากประสบการณ์ด้วยตนเอง

ของ

"เช่นนั้นเอง"

เพื่อถวายเป็นถามพลีแด่พระเดชพระคุณ

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

ด้วยเจตนาเดิมเช่นเมื่อครั้งพิมพ์ "มาฆบูชาเทศนา"

ถวายด้วยภาพที่ท่านคิดประดิษฐ์ให้ในครั้งนั้นเป็นภาพปก

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
เช่นนั้นเอง.
สัจจสารจากริมรั้วสวนโมกข์.-- กรุงเทพฯ : ตถาตา, 2556.
248 หน้า.
1. ธรรมเทศนา. I. ชื่อเรื่อง.
294.304
ISBN 978-616-7818-10-8

พิมพ์ที่: ฝ่ายโรงพิมพ์ บริษัท ตถาตา พับลิเคชั่น จำกัด โทรศัพท์ ๐-๒๔๑๕-๖๗๙๗
จัดจำหน่าย: สายส่งสุขภาพใจ บริษัท บุ๊ค ไทม์ จำกัด
๒๑๔ ซ.พระรามที่ ๒ ซอย ๓๘ ถ.พระราม ๒ แขวงบางมด เขตจอมทอง กรุงเทพฯ ๑๐๑๕๐
โทรศัพท์ ๐-๒๔๑๕-๒๖๒๑, ๐-๒๔๑๕-๖๕๐๗ โทรสาร ๐-๒๔๑๖-๗๗๔๔

แนะนำเพิ่มเติมติดต่อ : editor@booktime.co.th
www.booktime.co.th, SukkhapabjaiPUB

คำอุทิศนา

หนังสือเล่มนี้เกิดขึ้นมาเพื่อถวายเป็นถามพลีแด่ธรรมกาย ในนาม "ธรรมโฆษณ์" อย่างปรมัตถสัจจะของพระเดชพระคุณพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) อันเป็นนามอย่างสมมติสัจจะ เพื่อยืนยันอนันตภาวะของท่านที่ยังคงอยู่คู่โลกตลอดไปตราบเท่านิรันดร เป็นธรรมที่บริสุทธิ์ สะอาด ทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย ให้ผลโดยประจักษ์แก่ผู้เล่าดังที่เล่ามาทั้งหมด แม้เมื่อท่านยังดำรงชีวิตอยู่ก็ได้พบกับท่านน้อยครั้งมาก เวลาทั้งหมดใช้ไปในการคลุกคลีอยู่กับ "ธรรมโฆษณ์" ความเป็นไปของผู้เล่าเมื่อท่านเรียกไป "สอบไล่" ตามที่ได้เขียนเล่าไว้แล้วนั้น ได้รับการตอบรับด้วย "ภาพนกไนติงเกล" ภาพนั้นภาพเดียวอย่างเงียบ ๆ ไม่มีคำพูดอย่างอื่นใด ๆ จากท่านเลย !

จุดมุ่งหมายของหนังสือเล่มนี้ เพื่อเล่าสู่กันฟังว่า แม้ถ้าท่านยังมีชีวิตอยู่ ผู้เล่าก็ยังยืนยันว่าถ้าเป็น "ลูก" ก็เป็นลูกของ "ธรรมโฆษณ์" ล้วน ๆ เพื่อเป็นกำลังใจท่านทั้งหลายว่า "ธรรมโฆษณ์" อันเป็นธรรมกายของ "พุทธทาส" อย่างสมมติบัญญัตินั้นยังอยู่ และให้ผลถึงที่สุดถ้าปฏิบัติได้อย่างถูกต้องครบทั้งสัมมัตตะสิบ. อย่าว้าเหว่ เพราะทั้งพระพุทธเจ้า และ "พุทธทาส" ยังคงอยู่กับท่านเสมอ ลองท่องกลอนนี้ดูซี

"ดูให้ดี พระองค์ (และพุทธทาส) มี อยู่หลังม่าน (อวิชชา)
อยู่ตลอด อนันตกาล ท่านไม่เห็น"
เฝ้าเรียกหา ดุจเห่าหอน ห่อนหาเป็น
ไม่รู้เช่น เชิงหา ยิ่งหาไกล ฯ

เพียงแต่แหวก ม่านออก สักศอกหนึ่ง
จะตกตะลึง อกสั่น อยู่หวั่นไหว
จะรู้จัก หรือไม่ ไม่แน่ใจ
รู้จักได้ จักปรีดี "อยู่นี่เอง !"

*เห็นจิตประภัสสรของตัวเองเมื่อไร ก็ได้พบพระพุทธองค์และ "พุทธทาส" เมื่อนั้นแหละ !

สงวนลิขสิทธิ์
โดย
"เช่นนั้นเอง"

คำชี้แจง

เรื่องแรก เนื่องมาจากภาพบนปก. มันเป็นภาพที่หลวงพ่อท่านคิดให้เมื่อครั้งบริจาคคนเดียวในการพิมพ์ชุดธรรมโฆษณ์ ๑ เล่ม. ทุก ๆ เล่มจะมีรูปภาพของผู้บริจาคหลักแทรกอยู่ในปกในรองจากปกนอก พร้อมคำบรรยายของเจตนาในการบริจาค ; ส่วนเล่มที่ว่านี้ไม่ประสงค์จะออกชื่อหรือภาพผู้บริจาค ได้แต่บอกเจตนาว่าต้องการบูชาคุณท่านที่ปิดอบายให้สิ้นเชิง และไร้ปัญหาในการที่จะยังต้องอยู่ต่อไป เพราะยังไม่ตายมันก็อยู่ของมันเองโดยไม่ต้องอยากอยู่หรือไม่อยากอยู่ จนกว่า "รูป" จะถึงเวลาที่แตกสลายเพราะหมดเหตุหมดปัจจัย รักษาแต่จิตมิให้มีการปรุงแต่งจนเกิดอภิชฌา โทมนัส คือความรู้สึกยินดีหรือยินร้ายใด ๆ ทั้งสิ้น ท่านจึงคิดประดิษฐ์ภาพให้ในปกรองของหนังสือชุดธรรมโฆษณ์เล่มนั้น.

มาครั้งนี้ด้วยความรู้สึกสำนึกในพระเดชพระคุณอันหาที่สุดมิได้ที่ท่านทำให้ได้เป็นผู้มีอิสระอย่างแท้จริง หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น ได้สัมผัสกับคำว่า "เสวยสุขทางนามกาย" นั้นมันเป็นอย่างไร ส่วนความทุกข์ทางกายยิ่งทำให้เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ฯ ชัดเจนยิ่งขึ้น ๆ เคยเดินไหวก็เดินไม่ไหว ขยับกายขยับแขนขาผิดท่าก็เจ็บปวดอยู่เป็นเดือน หลาย ๆ อย่างเหลือที่จะนำมาบรรยาย การได้มหาภูตทั้งสี่มาประกอบเป็นรูปจึงไม่ใช่สิ่งที่น่าปรารถนาแต่อย่างใด การได้เกิดใหม่จึงเป็นสิ่งที่น่าหวาดเสียว.

พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า : เพราะมี "สิ่ง" สิ่งหนึ่งซึ่งบุคคลพึงรู้แจ้ง เป็นสิ่งที่ไม่มีปรากฏการณ์ ไม่มีที่สุด มีทางปฏิบัติเข้ามาถึงได้โดยรอบ นั้นมีอยู่, และเพราะเหตุที่มี "สิ่ง" ซึ่งมิได้เกิด มิได้เป็น มิได้ถูกกระทำ มิได้ถูกอะไรปรุง นั่นเอง **จึงได้มีความรอดออกไปได้** ของสิ่งที่เกิด ที่เป็น ที่ถูกอะไรทำ ที่ถูกอะไรปรุง **ปรากฏอยู่** ; "สิ่ง" ที่ว่านี้ ถ้าเรียกชื่ออย่างภาษาสมมติ เราก็รู้จักกันดีในชื่อว่า "นิพพาน", ฉะนั้นอย่ากลัว "นิพพาน" แล้วก็อย่ายกไว้จนสูงสุดเอื้อมเกินฐานะ ยกเอาไปไว้ให้พระในวัด เป็นการทำลายตัวเองมิให้ได้รับความสุขสมกับที่ได้เกิดมาทั้งที. นิพพานนั้นน่ะแปลว่าเย็น - เย็นอกเย็นใจ ไม่ใช่ความตาย, ไม่ต้องตายก็บรรลุนิพพานได้ ; พระนิพพานนั้นเป็นสันทิฏฐิโก - **รู้สึกได้ด้วย "ใจ" ของตนเอง**, ถ้าตายแล้วจะรู้สึกได้อย่างไร ? พระนิพพานนั้นมีชื่อเรียกว่า **ทิฏฐธัมมนิพพาน** แปลว่า **นิพพานที่ตนเห็นอยู่ด้วยตนเอง** ตายแล้วจะเห็นได้อย่างไร ; พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า : **เมื่อใดจิตไม่ประกอบอยู่ด้วยอุปาทาน เมื่อนั้นบุคคลนั้นอยู่กับ "ทิฏฐธัมมนิพพาน"** ที่นี่และเดี๋ยวนี้ ที่เรารู้สึกอยู่ในจิตใจของเรา ที่ยากน่ะ ก็คือเราจะต้องเก่งพอสมควรทีเดียว จึงจะมี**จิตชนิดที่ว่างจากอุปาทาน.**

สิ่งที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อนที่จะได้พบหลวงพ่อ ก็ได้ยิน ได้ฟัง ได้รู้ อย่างเช่นเรื่องนิพพานนี่แหละ นอกจากจะไม่มีการพูดถึงแล้ว ถ้าเราพูดว่าจะประพฤติกระทำเพื่อนิพพานก็จะถูกขู่ว่า ถ้าพูดอย่างนั้นจะไม่สอนอย่างนี้ก็มี ! ดังนั้นตั้งแต่ได้ค้นคว้าในชุดธรรมโฆษณ์มากเท่าที่จะทำได้ วิชชาก็เกิด อวิชชา - ความ โง่ ความบอดที่ไม่รู้จริงตามที่เป็นจริง ก็จางคลายหายไปโดยอัตโนมัติตามอัตราส่วนของวิชชาที่ได้บังเกิดขึ้น.

ทีนี้พระพุทธเจ้าก็ตรัส, หลวงพ่อก็พูดและทำ ในการที่จะตอบแทนให้สมควรแก่กันในเรื่องที่ว่า "ถ้าบุคคลใดอาศัยบุคคลใดแล้ว หมดความสงสัยในทุกข์ ในทุกขสมุทัย ในทุกขนิโรธ ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ; การที่จะทำปฏิการคุณแก่บุคคลนั้น ด้วยการอภิวาท ด้วยการลุกรับ การทำอัญชลี การทำสามีจิกรรม ด้วยการให้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจยเภสัชชบริขารนั้น เราไม่กล่าวว่าเป็นการกระทำปฏิการคุณที่สมกัน(สุปฏิการ)." ซึ่งหลวงพ่ออธิบายต่อไว้ว่า เพราะว่าการทำให้รู้แจ้งอริยสัจสี่นั้น **เป็นการให้ทางฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณ** ; ส่วนการตอบแทนด้วยกิริยาอาการและวัตถุสิ่งของนี้ เป็นการให้ฝ่ายวัตถุ จึงไม่เป็นการตอบแทนที่สมควรแก่กัน, จึงมีวิธีเดียวก็คือ **การช่วยให้ผู้อื่นรู้อริยสัจ เช่นนั้นต่อ ๆ กันไปอีก.**

ดังนั้นคำบรรยายชุดธรรมโฆษณ์ที่มีจำนวนมากอย่างไม่น่าเชื่อจึงเกิดทะยอยมาเรื่อย ๆ ถึงบัดนี้ยังไม่หมดคำบรรยายที่บันทึกไว้เลย หลวงพ่อท่านได้ทำสุปฏิการต่อพระพุทธเจ้าอย่างสมบูรณ์ยิ่งแล้ว ขนาดที่ท่านเคยพูดว่าได้ตอบแทนข้าวสุกชาวบ้านเกินค่าแล้ว ตอบคำถามยมบาลได้แล้ว. และโดยส่วนตัวผู้เล่าก็มีเจตนาดังที่พระพุทธเจ้าตรัส และหลวงพ่อสอนทั้งทำให้ดูเป็นตัวอย่างแล้วนั้น ด้วยการเขียนเล่าการประพฤติพรหมจรรย์ตามที่ได้รู้แล้วประพฤติตามที่รู้อย่างแน่ใจว่าถูกต้อง จากผลที่บังเกิดขึ้นแก่ตนเองเป็นไปตามที่ท่านกล่าวสอน จนแน่ใจว่าถูกต้อง ได้ตัดสินใจเขียนเล่าตามที่เป็นจริงว่าธรรมะจากชุดธรรมโฆษณ์นั้นช่วยได้จริง และอย่างถูกต้อง ท่านจึงแสดงการรับรองให้ทราบโดยประการที่ได้เล่าแล้วทั้งหมด ทั้งนี้มิใช่ปรารถนาจะโอ้อวดว่าเป็นผู้รู้ ผู้เก่ง อันเป็นการยกตนเช่นนั้นเลย หากแต่เป็นเจตนาที่แรงกล้าที่จะให้โลกได้รู้ว่าคำบรรยายชุดธรรมโฆษณ์นั้นช่วยได้จริง มีผลถูกต้องจริง แม้เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ก็ไม่ต้องไปคลุกคลีหรือฟังจากปาก

ท่านเลย ก็เพื่ออยากจะเชิญชวนผู้ที่ปรารถนาที่จะมีชีวิตเป็นอมตะ (ความไม่ตายเป็นผลก็เพราะ "ไม่เกิด" จึงไม่มีการตาย, ไม่ใช่ "ไม่ตาย" อย่างภาษาคน คือ อยู่นานแล้วนานอีกน่ะ) ให้สนใจ "ธรรมโฆษณ์" เถิด.

จึงขอโอกาสใช้ภาพของท่าน แสดงเจตนาที่แรงกว่าเดิมด้วยภาพเดิมเป็นภาพปกหนังสือเล่มนี้ เป็นการบูชาคุณอีกครั้ง

เรื่องที่สอง : มีผู้ตำหนิว่าเป็นเรื่องส่วนตัว ต้องยอมรับว่าใช่ การประพฤติพรหมจรรย์เป็นเรื่องเฉพาะตน ถ้าหลุดพ้นได้พระพุทธเจ้ายังตรัสว่า "บุคคลนั้นย่อมปรินิพพานเฉพาะตน". พุทธประวัติ ก็เป็นเรื่องส่วนตัวในการตัดสินพระทัยสละราช สละสมบัติกษัตริย์ สละบุตรภริยา ซึ่งไม่ใช่มีคนเดียวอย่างชาวบ้าน แล้วไปเรียนที่โน่นที่นี่ จบแล้วก็ไม่ยอมจบเพราะเชื่อ (จะด้วยเหตุใดก็ตามเป็นส่วนตัวน่ะแหละ) ว่ามันยังไม่จบ จึงทรงค้นคว้าเอง ตรัสรู้แล้ว ประกาศการตรัสรู้ด้วยการสอน มีผลสำเร็จ จึงมีเรื่องเล่าประวัติส่วนตัวว่าเป็นอัศจรรย์. นี่พระพุทธเจ้า กล่าวสั้น ๆ แค่นี้แหละ

ทีนี้หลวงพ่อ ท่านก็มีเรื่องเล่าในอดีต ทำอะไรมาบ้าง ปฏิบัติอะไรมาบ้าง เรียนอภิธรรมแล้วเลิกเรียนเสีย เพราะอะไรก็เป็นเหตุผลส่วนตัว. พอถึงคราวสอนก็สอนเรื่องที่เขาไม่สอนกัน และห้ามท่านไม่ให้สอน แต่ท่านบอกว่าท่านเป็น "เด็กดื้อ" ที่สอนเรื่องสุญญตา เรื่องว่าง เรื่องนิพพาน ฯลฯ มิฉะนั้นสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ก็ยังคงเป็นหมันอยู่ถ้าหลวงพ่อไม่เอามาบอกมาสอน ทั้งที่พระองค์ก็ย้ำอยู่ว่า ทำอย่างไรสอนอย่างนั้น และยืนยันว่าทรงสอนอยู่เรื่องเดียว ไม่ว่าจะตรัสแบบไหนก็ลงเรื่องเดียวไม่เป็นอื่น คือเรื่องสุญญตา–"ว่าง" นั่นเอง. แล้ว "ธรรมโฆษณ์" ก็กำลังจะเป็นหมัน

ไปอีกอย่างน่าเสียดาย ทั้งที่เป็นตัวการปฏิบัติแท้ ๆ ท่านเคยทดลองปฏิบัติตามที่เข้าใจในคำสอนของพระพุทธเจ้ามีผลอย่างไร เคยผิดพลาดอย่างไรก็เอามาบอกมาสอนอย่างเปิดเผยไม่ปิดบัง คนอ่านก็ยังบ่นว่าอ่านยาก ไม่เข้าใจ ก็คำบรรยายนั้นเป็นภาษาธรรม (ภาษาที่ไม่มีตัวตน) คนอ่านอ่านอย่างมีตัวตน อ่านกี่ชาติก็ไม่รู้หรอก. อย่างเช่นคนเหนือ คนอิสาน คนใต้ เขาพูดภาษาพื้นเมือง เรายังไม่รู้ ถ้าต้องการจะรู้ก็ต้องเรียนรู้, แล้วจะเข้าใจธรรมะโดยไม่ยอมเข้าใจภาษาธรรมจะเป็นไปได้อย่างไร ? ทุกแห่งที่พูดว่า "กาม" ก็เข้าใจอย่างภาษาคน ไม่ยอมรับรู้ว่า "กาม – หมายถึง กามคุณ ๕", พูดว่า "โลก" ก็ไม่แปลว่า "ความทุกข์" อย่างนี้เป็นต้น.

ทีนี้เรื่องราวของผู้เล่าก็เป็นเรื่องส่วนตัว ที่เป็นเหตุผลที่ทำให้ไม่ไหลไปตามเขาทั้งหลาย ที่มีผู้ไปกราบไหว้บูชากันมากมาย สั่งอะไรก็ทำตาม ปรารภอะไรก็แสวงหามาให้ให้ถูกใจ อะไรต่าง ๆ ทำนองนี้ เราไม่ชอบ เราก็หลีก ไม่ไปร่วม เพราะใจมันรู้สึกว่ายังไม่ใช่ นี่มันก็ต้องการผู้รู้เพื่อเข้าไปนั่งใกล้เพื่อฟังธรรมโดยไม่รู้ตัว พูดตามที่หลวงพ่อสอนก็ต้องว่าเป็นเพราะอิทัปปัจจยตา. อุปนิสัยส่วนตัวในครอบครัวก็เป็นปัจจัยที่สำคัญไม่น้อย ที่นำมาเล่า เพราะถ้าเก็บเอามาคิดน้อยใจ เป็นปมด้อยว่าไม่มีใครรักใครสนใจ มันก็จะเป็นไปอีกแบบหนึ่ง แต่มันฟลุ๊คที่กลับได้จิตใจที่รักอิสระเป็นอย่างยิ่ง และจะไม่ยอมทำตามคำสั่งที่ไม่มีเหตุมีผล นี่ก็น่าจะเป็นคุณ เพราะไม่ติดคำพูดเพราะ ๆ จนติดใจคนพูดแล้วเชื่อไปหมด ไม่ว่าจะเป็นไปได้หรือเป็นไปไม่ได้ โดยเฉพาะกล้าที่จะตัดสินใจเชื่อมั่นจนหมดกลัวแม้ว่าจะไม่มีใครเดินไปด้วย โดยเฉพาะการเดินทางทางจิต – ทางสำหรับคนเดียว เดินดิ่งเดี่ยวสู่จุดหมายปลายทางเดียว คือนิพพานที่ว่างยิ่งกว่าว่าง – นิพฺพานํ ปรมํ สุญฺญํ โดยไม่ว้าเหว่ หวาดเสียว. ฉะนั้นเชื่อว่าไม่ว่าใคร ๆ ที่เลือก

เดินทางทางนี้ จะต้องมีเรื่องส่วนตัวอันเป็นเหตุผลที่แตกต่างกว่าบุคคลอื่นเสมอแหละ คนหัวอ่อนใจอ่อนทำไม่ได้หรอก เพียงมีคนทักท้วงหรือห้ามปรามแม้เพียง ๑ คนก็หยุดเสียแล้ว.

ดังนั้น การเขียนครั้งนี้ก็เพื่อแสดงผลที่ได้รับจากธรรมโฆษณ์ล้วน ๆ ว่ามีผลอย่างไรบ้าง ท่านจะได้กล้าเดินทางตามรอยธรรมโฆษณ์ด้วยความหมดสงสัยว่าจะเป็นไปได้หรือเป็นไปไม่ได้ โดยตัดสินจากเรื่องราวที่นำมาเล่าสู่กันฟังในครั้งนี้ เพราะผู้เล่ายังกล้าเดินตามรอย "ธรรมโฆษณ์" ทั้งที่ "พุทธทาส" ยังมีองค์เป็น ๆ อยู่โดยไม่กลัวหลงทาง เหตุเพราะคำบรรยายนั้นสะอาด สว่าง แจกแจงไว้ครบทุกแง่ทุกมุม จะเดินสายไหนก็ตรงไปสู่จุดเดียวกัน พร้อมทั้งเส้นทางที่ลัดที่สุด มีผลตรงสู่จุดหมายโดยไม่ต้องเรียนรู้อะไรเลย เพียงแต่รู้จัก "ตายก่อนตาย" ให้เป็น ไม่ว่าจะเลือกเดินทางไหนก็ต้องจบที่ "ตายก่อนตาย" ทั้งนั้น.

และในการเขียนครั้งนี้ เป็นการเขียนเรื่องราวของปฏิจจสมุปบาทอันเป็นเรื่องยากที่สุดด้วยความพยายามที่จะให้เป็นที่เข้าใจให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งไม่รู้เหมือนกันว่าจะเป็นไปดังที่หวังหรือไม่ เพราะหลวงพ่อก็ไม่อยู่ให้ท่านรับรองผลเสียด้วย จึงทำไปตามที่เชื่อว่าถูกต้องที่สุดแต่จะเขียนให้ครบทุกวิธีการนั้นก็คงจะสุดวิสัย เพราะท่านตรัสไว้แล้วว่า "มีทางเข้ารอบด้าน". ภาพแสดงแผนผังปฏิจจสมุปบาทเท่าที่มีและเห็นแว๊บ ๆ ก็จะเป็นภาพปริศนา ซึ่งต้องตีความออกเป็นตัวธรรมอีกที, แล้วตัวผู้เล่าเองก็ไม่ชอบการใช้ภาพในการศึกษา ชอบคำอธิบายตรง ๆ ; ดังนั้นปฏิจจสมุปบาทที่นำมาแสดง จึงเป็นการเห็นความเป็นไปจากคำบรรยายนั่นเองซึ่งถ้าพูดถึงปฏิจจสมุปบาท ก็จะแสดง ๑๑ อาการ, ที่เป็นตัวการปฏิบัติก็จะ

บรรยายการเกิดของ "ปัญจุปาทานขันธ์" หรือ "เบญจขันธ์" คนละทีคนละคราว. ส่วนที่นำมาแสดงครั้งนี้ ไม่มีปรากฏแม้แต่ที่เป็นคำบรรยายรวมดังที่จะแสดงนี้ มันเป็นความเข้าใจของตัวเองเป็นส่วนตัว ถ้าไม่รวมอย่างนี้ก็จะเห็นได้ยาก ทำได้แต่พูดแยก ๆ ตามที่จำได้ แต่ก็มองของจริงไม่ออก ยิ่งเป็น "ตาปัญญา หรือปัญญาจักษุ" ยิ่งมองภาพไม่ออกเอาเสียเลย.

ทีนี้ถ้าเข้าใจปฏิจจสมุปบาทฝ่ายสมุทยวารได้สิ้นเชิง ก็จะเห็นฝ่ายนิโรธวารและนิพพานไปด้วยอย่างอัตโนมัติ. เห็นปฏิจจสมุปบาทใหญ่แจ่มแจ้งเรื่องเดียวจะอ่านธรรมะเล่มไหน เรื่องไหนก็จะเข้าใจคือเห็นน่ะได้ง่ายมากขึ้น. ทีนี้มันจะช่วยได้แค่ไหนก็สุดแต่ยถาภูตสัมมัปปัญญาของแต่ละคนละคน ไม่อาจจะรับรองได้ รับรองได้เพียงว่า ได้พยายามเขียนอย่างสุดความสามารถเท่าที่กระดาษมันเอื้ออำนวย.

ขอยืนยันอย่างแข็งแรงว่าเจตนาในการเขียนครั้งนี้ เพื่ออวดความมหัศจรรย์ของคำบรรยายธรรมชุด "ธรรมโฆษณ์" อันเป็นธรรมกายองค์จริงที่ไม่มีวันตายของสมมติบัญญัติว่า "พุทธทาส" ที่เราเคยรู้จัก ที่ทำลายอวิชชา - ความไม่รู้ ให้เกิดวิชชา - ความรู้เรื่องวิมุตติ ดังที่เล่าแสดงมาให้ฟังถ้าเห็นด้วยก็รีบเชิญหลวงพ่อไปไว้ใกล้ ๆ เพื่อจะได้ถาม - ตอบได้ทุกเวลาที่บ้านหลาย ๆ องค์ เพื่อรู้รอบอย่างรู้แจ้งแทงตลอดด้วยตนเองเถิด.

ธรรม - พร
"เช่นนั้นเอง"

สารบัญ

สัจจสารจากริมรั้วสวนโมกข์

ชื่อนี้หลวงพ่อท่านตั้งไว้ให้ ขอโอกาสใช้ในครั้งนี้ และเป็นสัจจะทุกตัวอักษร เพื่อประโยชน์และเป็นกำลังใจแก่ผู้สมัครใจเดินทางตามรอยพระอรหันต์ เพื่อวิมุตติ-หลุดพ้นจากสังสารวัฏฏ์ ซึ่งไม่เหมาะแก่มือสมัครเล่นแต่ประการใดเลย

การเขียนครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๓ แม้จะได้เคยปรารภไว้ว่า ไม่เคยชอบการพูดหรือการเขียนเลย และคงจะเป็นครั้งสุดท้ายก่อนการตายของร่างกาย เพราะหมดเหตุหมดปัจจัยไปตามสภาพธรรมดาของสิ่งปรุงแต่งทุกสิ่ง โดยไม่ยกเว้นสิ่งใดเลย.

ปฐมลิขิต

การเขียนครั้งแรก เมื่อได้ทราบว่าหลวงพ่อท่านขอให้ใคร ๆ เขียนถึงท่านเพื่อพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ“เมื่อเขาพูดถึงเรา” ขณะนั้นเป็นเวลาที่ได้ตัดสินใจถอยออกจากโลกเงียบ ๆ โดยไม่บอกใคร แม้แต่ญาติพี่น้อง ตอนนั้นอายุน่าจะเป็น ๕๘ แต่ว่าในครั้งนั้นได้ยินแต่ว่าท่านขอให้ใคร ๆ เขียนถึงท่านบ้าง ไม่ได้รู้หรอกว่าท่านจะเอาไปทำอะไร ประกอบกับตัวเองก็ยังใหม่ต่อสถานที่ที่ได้เข้าไปอยู่ กับตัวหลวงพ่อก็มิได้รู้อะไรเกี่ยวกับท่านมากนัก พูดถึงความใกล้ชิดสนิทสนมก็มีน้อยมาก ได้พบกันไม่กี่ครั้ง ครั้งละแว๊บ ๆ เดียวเท่านั้น ไม่เคยสนทนากันด้วยเรื่องส่วนตัวเลย แต่กับหลวงพ่อพุทธทาสอันมีนามโดยปรมัตถ์สัจจะว่า “ธรรมโฆษณ์” นั้น คลุกคลีกันอย่างใกล้ชิดสนิทสนม อยากรู้อะไร ซักถามอะไร ก็ทำได้ทุกเวลา ไม่ว่าจะเป็นกลางวันหรือกลางคืน โดยไม่มีใครต้องเสียหาย ผิดศีลผิดธรรม เป็นเวลาประมาณ ๓ ปี ที่เซ้าซี้รบกวนท่านอยู่เช่นนั้น แล้วก็ได้พบ ได้เห็น ได้รู้จัก สิ่งที่ติดตามถามหามาหลายปี เช่น ได้รู้จักพระพุทธองค์และสิ่งที่พระองค์ทรงตรัสรู้ พระเจ้าอิทัปปัจจยตา ปรมัตถสภาวธรรม อริยสัจใหญ่ อริยสัจเล็ก หนทางอันประเสริฐสำหรับ(จิตของ)บุคคลคนเดียวเดินดิ่งไปสู่นิพพาน ฯลฯ มันมากจนนำมากล่าวไม่ได้หมด ที่สำคัญที่สุด ชอบมากที่สุด คือเรื่อง“ความว่าง” ตัวกู - ของกู โอปปาติกะ สัมภเวสี ตถตา เป็นต้น ก็ยังมีอีกมากแหละ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน

ทีนี้เรื่องส่วนตัวที่จำเป็นจะต้องเล่าให้ฟังในที่นี้ ก็เพื่อให้เห็นว่า หลังจากที่เข้าใจคำบรรยายแล้ว ก็นำมาปฏิบัติทดลองดู ได้รับผลตามที่ท่านบอกไว้จริง ก็ยิ่งพอใจศรัทธาเพิ่มมากขึ้น ต้องบอกว่าผู้เล่าคนนี้เป็นนักเลง

ฆ่าตัวตายมากครั้งที่สุด ก็ไม่รู้เหตุผลเหมือนกันว่าทำไมจึงทำเช่นนั้น เรื่องรักใคร่อะไรก็ไม่เคยมี ความเป็นอยู่ภายในครอบครัวก็ได้รับอิสระเต็มที่อย่างไม่น่าเชื่อว่าใครจะได้รับเช่นนี้ อยู่โรงเรียนประจำหญิงล้วนก็ยังกินยาฆ่าตัวตาย เมื่อไรรู้สึกไม่อยากอยู่ก็กิน ที่มีคนพาไปล้างท้องที่รพ. ก็สองครั้งนอกนั้นก็ธรรมชาติรักษาให้เอง ฟื้นขึ้นมาก็เพราะอาเจียนจนถึงน้ำดีขม ๆ ไม่ตายก็ไม่ตาย ไม่คิดมากอะไร เมื่อไรอยากกินอีกก็กิน

ขอย้อนไปถึงการถูกพาไปล้างท้องที่รพ. ครั้งแรกรู้สึกตัวขึ้นมาประมาณตี ๓ ก็ย่องออกจากรพ. หนีกลับออกมา รุ่งขึ้นมีข่าวพาดหัวตัวไม้มีเรื่องเล่าว่าประท้วงคนรัก (คนพาไปเป็นคนรักของเพื่อน ที่เผอิญอยู่ในที่นั้น) เขียนบรรยายเป็นตุเป็นตะ ให้คนรู้จักพาไปที่โรงพิมพ์นั้น ถามว่ามีแต่ชื่อในสมุดของรพ. คุณเขียนได้อย่างไร ? ผมเห็นฝนตกคงจะเป็นเรื่องประท้วงรัก รุ่งขึ้นมีข่าวพาดหัวตัวไม้ต่ออีก เลยต้องเลิก แล้วก็เลิกอ่านหนังสือพิมพ์มาตั้งแต่นั้น.

ทีนี้หลังจากได้รับการล้างท้องครั้งที่สองแล้ว ก็ไปนั่งในห้องพระตั้งจิตบอกพระว่า เลิกแล้ว จะไม่ทำอีกแล้ว นี่เป็นครั้งสุดท้าย ชีวิตที่เหลือจะขอตายในศาสนา ซึ่งในขณะนั้นยังไม่รู้แน่ชัดเลยว่า พระพุทธองค์ตรัสรู้อะไร สอนอะไร และเราจะทำอย่างไร และว่านับแต่นี้ไปเราจะทำตนเหมือนคนที่ตายแล้ว ไม่ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น หรือมีใครมาทำอะไร กล่าวหาอะไรแม้จะได้รู้ได้ยิน ก็จะไม่โต้ตอบเพราะคนที่ตายแล้วน่ะ สมมติว่ามีวิญญาณรับรู้ได้ตามที่เชื่อ ๆ กัน ผีก็คงไม่มีปัญญาลุกขึ้นไปตอบโต้อะไร ๆ แก่ใคร ๆ ได้

ประมาณ ๓ ปี หลังจากที่ได้พบกับหลวงพ่อพุทธทาสตามสมมติบัญญัติ ซึ่งมิได้ไปหาท่านตามเสียงสรรเสริญหรอก ไปเพราะคำตำหนิติเตียนท่านน่ะ.

หลังจากที่ได้เที่ยวแสวงหามามากมายหลายแห่ง ที่ไหนดังก็ไปที่นั่นแหละ แต่ใจมันไม่เคยยอมรับว่าใช่ จนถูกประชดว่า“อย่างคุณนี่ต้องท่านพุทธทาส” สำหรับตัวเขานั้นไม่ไปอีกแล้ว จึงได้ยินชื่อท่านพุทธทาส และสวนโมกข์ไชยาเป็นครั้งแรกในชีวิต. แล้วจากการได้พบกันครั้งแรก ก็ได้รับมอบธรรมกายอันเป็นปรมัตถบัญญัติว่า “ธรรมโฆษณ์” มาหลายเล่ม เล่มแรกที่ได้พบกันชื่อว่า “ธรรมปาฏิโมกข์” เพียงได้อ่านภาคนำ ยังไม่ใช่ภาคเนื้อเรื่องก็ต้องร้องว่า ใช่แล้ว นี่แหละที่ได้แสวงหามาตลอด ; เมื่อได้ติดตามอยู่ ๓ ปี ก็ได้ทำการฆ่าตัวตายด้วยความรู้สึกที่ถูกต้องเป็นครั้งสุดท้าย คือ “ตายก่อนตาย” อันเป็นปริญญาของสวนโมกข์

ฆ่าความรู้สึกว่า “ตัวกู – ของกู” ให้มันตายไปอย่างเด็ดขาดสิ้นเชิงตั้งแต่เดี๋ยวนี้ ก่อนที่ความตายทางกายเนื้อหนังจะปรากฏขึ้นมาเมื่อไรก็ได้ตามใจมัน, เหลืออยู่เพียงลมหายใจและสติปัญญา ทำการงานอะไรก็ได้ คิดก็ได้ ดำริอะไรก็ได้ ก็เคลื่อนไหวไปตามสิ่งที่ต้องทำ ด้วยปราศจากความรู้สึกว่า“กู – ผู้ทำ” ข้อนี้ท่านยืนยันว่า “อันจิตว่าง มีได้ ในกายวุ่น, ในน้ำขุ่น มีน้ำใส ไม่หลอกหนอ, ในสงสาร มีนิพพาน อยู่มากพอ--”

จากการศึกษามาตลอดเวลา ๓ ปี ถึงวิธีการต่าง ๆ ในหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ รวมทั้งจากเว่ยหล่าง และฮวงโป ต่างก็มุ่งหมายถึงนิพพานที่พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่า อตฺถิ ภิกฺขเว ตทายตนํ – ภิกษุ ท.! “สิ่ง” สิ่งนั้นมีอยู่ ; เว่ยหล่างเรียก“จิตเดิมแท้”บ้าง “ตถตา”บ้าง, ฮวงโปเรียก “จิตหนึ่ง”, หลวงพ่อเรียก จิตประภัสสร : จิตล้วน ๆ นั้นเป็นประภัสสร. ทีนี้วิธีการประพฤติพรหมจรรย์เพื่อลุถึงสิ่ง – สิ่งนั้น หลายทางจะยังไม่พูดถึงตรงนี้ จะไว้กล่าวถึงในคราวหลัง.

เนื่องจากโดยอุปนิสัยส่วนตัว เป็นคนไม่ชอบเรื่องยืดยาว หรือโยกโย้ ชอบลัดที่สุด สั้นที่สุด เท่าที่จะเป็นไปได้ ฉะนั้นทุกเรื่องที่เข้าไปเกี่ยวข้อง จะต้องหาวิธีที่ดี แต่ลัดสั้นที่สุด ตัวอย่างเช่น ถ้าต้องขึ้นไปบนเขาพุทธทอง ที่สวนโมกข์ ถ้าไม่ได้ขับรถขึ้นไป ก็ไม่เคยเดินไปตามถนนเลย จะปีนขึ้นไป ทางด้านโรงมหรสพทุกครั้ง เป็นอย่างนี้มาแต่เด็กแล้ว ไปเที่ยวทัศนาจร กันทีไร ถ้ามีทางลัดให้ปีนป่ายก็จะปลีกตัวไปปีนขึ้นไปพบกับเพื่อน ๆ ข้างบน ที่นำมาเล่าก็เพื่อจะบอกว่า ชอบวิธี "ตายก่อนตาย" มากกว่าวิธีอื่น. ถ้าได้ศึกษาทุกวิธีอย่างถี่ถ้วน จะพบว่าทุกวิธีหรือทุกทางมุ่งไปสู่จุดหมาย ปลายทางคือ นิพพาน เป็นที่สุดรอบ.

และไอ้ที่ตายน่ะ ก็คือ ชาติ – ความรู้สึกว่า"ตัวกู" ในปฏิจจสมุปบาท ฝ่ายสมุทยวาร – ที่เกิดทุกทีเป็นทุกข์ทุกที แล้วจะยอมให้มันเกิดทำไม ? เกิดทีไร – ต้องฆ่ามันที่นั่น ตรงนั้น ทันที !

เล่ามาทั้งหมดก็เพื่อจะบอกว่านี่คือเหตุผลที่ทำให้กล้าพูด "สิ่งที่ข้าฯ ทึ่ง และสนใจของสวนโมกข์" ก็พูดใส่เทปแล้วฝากพระสวนโมกข์ที่เผอิญขึ้นมา กรุงเทพฯ ไปถวายท่าน ไม่กล้าพูดยกย่องอะไรมาก จึงจบอย่างเด็ก ๆ ไปว่า ท่านเก่งที่เทศน์ได้เป็นเรื่องราวยืดยาวเป็นหนังสือหนา ๆ ได้มากมาย ภายหลัง ได้รับเทปส่งกลับมาพร้อมกับจดหมายเขียนบอกมาว่า ให้ถอดเทปเอง ถ้าให้คนอื่นทำให้อาจจะคลาดเคลื่อน ก็ถอดไปตามที่พูดไว้ ไม่กล้าเพิ่มเติม เปลี่ยนแปลงอะไร จนกระทั่งได้รับหนังสือ"เมื่อเขาพูดถึงเรา" จึงได้ทราบ ว่าท่านทำเป็นหนังสือ และยังได้ทราบจากผู้ใหญ่ในที่ ๆ อยู่นั้นว่า "ท่านสั่ง มาว่าให้เอาเรื่องที่เราเขียนนั้นขึ้นเป็นเรื่องแรก"

เป็นอันว่าจบเรื่องราวและเหตุผลในการกล้าเขียนทั้งที่ไม่ชอบการ เขียนเรียงความเลย จึงนับเป็นครั้งแรกที่ได้เขียน.

สิ่งที่ข้าพเจ้าทึ่ง และสนใจของสวนโมกข์

ทราบว่า เนื่องในโอกาสครบรอบ ๕๐ ปี ของสวนโมกข์ที่จะถึงในวันวิสาขบูชา เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ นี้ ท่านอาจารย์เปิดโอกาสให้มีการเขียนที่เกี่ยวเนื่องถึงท่านและสวนโมกข์ได้ทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการติ ชม หรือด่า.

ถ้าจะถือเอาการพบปะสนทนากันบ่อย ๆ คือการรู้จัก ก็อาจกล่าวได้ว่า ข้าพเจ้ารู้จักท่าน และตัวสวนโมกข์น้อยมาก.

ข้าพเจ้าไปสวนโมกข์ครั้งแรกในปี ๒๕๒๑, ปี ๒๕๒๒ เป็นครั้งที่ ๒, อีก ๒ ครั้ง ในปี ๒๕๒๓, ครั้งสุดท้ายในปี ๒๕๒๔ เป็นการไปถึงเช้า – บ่ายขึ้นรถกลับเสีย ๒ ครั้ง, ค้าง ๑ คืน ๒ ครั้ง ครั้งสุดท้ายยาวถึง ๓ คืน.

๒ ครั้งแรก ได้สนทนากับท่าน ๒ – ๓ ประโยค แล้วท่านก็ไล่ให้ไปพักผ่อน และไปดูรอบ ๆ สวนโมกข์. ครั้งที่ ๓ สนทนากันยาวโดยข้าพเจ้าเป็นฝ่ายพูด ๆ ๆ ไม่รอให้ท่านตั้งคำถาม. ครั้งที่ ๔ ลงไปถวายของที่ต้องการถวาย แล้วกลับ. ครั้งที่ ๕ ฟังท่านสนทนากับผู้ที่พาไป.

แม้จะเคยไปเพียง ๕ ครั้ง ข้าพเจ้าก็ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้อย่างไม่เสียทีที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์. ทั้งที่ก่อนหน้านี้ อาจกล่าวได้ว่าข้าพเจ้าเป็นชาวพุทธโดยทะเบียน, มีความรู้ในเรื่องพุทธศาสนาอย่างผิวเผินเต็มที ซ้ำเถือนต่อชื่อ พุทธทาสและสวนโมกข์อย่างยิ่ง, แต่หลังจากที่ได้พบท่าน ชีวิตของข้าพเจ้าก็กลับจากหน้ามือเป็นหลังมือ.

เพื่อให้เนื่องกับเรื่องที่จะกล่าวถึงเมื่อไปสวนโมกข์ จึงขอโอกาสเริ่มจากพื้นความรู้เดิมเกี่ยวกับศาสนาที่ข้าพเจ้าเคยรู้จัก ซึ่งมักอยู่ในรูปของการสร้างบุญ, ทำทาน, ยึดถือวัตถุมงคล, สวดมนต์ไหว้พระ หรือพระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันสูงสุด ที่จะให้ทุก ๆ สิ่งได้ แม้กระทั่งพระนิพพานถ้าหมั่นกราบไหว้อ้อนวอน ; รวมทั้งติดสินบนด้วยการสัญญาว่า เมื่อได้ดังประสงค์แล้ว จะถวายสิ่งนั้นสิ่งนี้, พระที่ข้าพเจ้าไหว้ต้องฉันอาหารคาว – หวานและน้ำเป็นประจำ. เมื่อสำเร็จประโยชน์ คือ การได้ – ไม่ว่าจะเป็นการได้สิ่งที่เฝ้าอ้อนวอนขอ หรือยิ่งเป็นสิ่งที่ได้เพิ่มมาอีกแม้จะมิได้ขอ อาหารจะยิ่งสมบูรณ์, ห้องพระจะหอมกรุ่นไปด้วยดอกไม้, การไหว้พระก็จะเป็นไปด้วยความขยันขันแข็งและเต็มใจ ; แต่จะเนือย ๆ ลง เป็นเพียงสิ่งที่ต้องกระทำเมื่อประสบกับการเสียหรือไม่สมปรารถนา. ยิ่งเสียบ่อยครั้ง ยิ่งขัดใจ ; จำได้ว่าข้าพเจ้าเคยโกรธกับพระ ทำโทษพระ โดยการไม่ยอมสวดมนต์ไหว้พระเป็นคราว ๆ สุดแต่จะกำหนดโทษเอาเองว่ากี่วัน ; เหตุเพราะกราบทุกวันจนหัวถลา บอกทุกวัน อ้อนวอนทุกวัน ยังผิดหวัง, ข้าพเจ้ายินดีประจานความโง่ของตนให้สาสมกับที่โง่มานาน. การไปหาพระตามวัดต่าง ๆ ก็มิได้เป็นไปเพื่อแสวงธรรม ; มิใช่ไม่ต้องการ **แต่เพราะหลงผิดว่า ที่ได้กระทำอยู่แล้วนั้น คือการปฏิบัติอย่างถูกต้องในพุทธศาสนา**, มันน่าหัวหรือน่าสมเพชกันแน่. ในหมู่คณะที่สมาคมกันอยู่ก็เป็นไปในทำนองนี้ พากันไปตามวัดเพื่อดูดวงบ้าง, หาของขลังบ้าง, ไปเพราะได้ยินกิตติศัพท์ในความขลัง หรือสามารถบอกอดีต – อนาคตได้ด้วยวิธีการที่เรียกว่า "นั่งทางใน" บ้าง.

เมื่ออายุเลย ๔๐ ปี ชักถอยห่างลง ไม่ใคร่สนใจ เพราะมีแต่เสียเงินและเหน็ดเหนื่อย ไม่ปรากฏว่าจะสำเร็จประโยชน์ได้ดังประสงค์ ; นึก ๆ ในใจรู้อยู่แต่ว่ามันไม่ถูกต้อง, แต่อะไรเล่าที่ถูกต้อง ? อยู่ที่ไหน ?

หน้าตาเป็นอย่างไร ? จะเริ่มได้ที่ไหน ? จะเฝ้าอ้อนวอนขออยู่ตามวิธีเดิม ๆ ถ้ามันจะได้ก็ควรจะได้แล้ว. ระยะนี้การแสวงหา จึงเป็นไปในรูปแบบของการปฏิบัติ เพื่อให้ได้ตาทิพย์หูทิพย์กับเขาบ้าง จะได้พยากรณ์ตนเองและผู้อื่น, สามารถรู้อดีต บอกอนาคต เลือกสร้างบุญเพื่อจะได้สวรรค์ หรือ ภพ ชาติ ตามประสงค์. เฝ้าหลงใหลติดตาม เอาจริงเอาจัง, เฝ้าประจบเอาใจเพื่อให้เป็นที่พอใจของเจ้าสำนัก แย่งกันเป็นผู้ใกล้ชิด ยอมรับใช้แม้กับญาติ ๆ ของเจ้าสำนัก ; พักหนึ่ง สังเกตเห็นทั้งตัวเจ้าสำนักและศิษย์ต้นต่างคนต่างเป็นผู้มากมูลอยู่ด้วยกิเลส แม้ศีล ๕ ก็ยังรักษาไว้ไม่ได้. เคยปรารภว่า ถ้าได้รับการฝึกฝนจนสำเร็จ สัญญาว่าจะกระทำไปเพื่อพระนิพพานแต่ประการเดียว ; ศิษย์ต้นที่จะถ่ายทอดให้กลับเอ่ะอะว่า อย่าพูดนะ ; ถ้าพูดว่าเพื่อนิพพานจะไม่สอนให้ ! ถ้าคราวนี้ไม่งง ข้าพเจ้าก็ไม่รู้จะงงคราวไหน ? ที่สุด ข้าพเจ้าก็จุดธูปกราบลาที่หน้าพระเอาเองคนเดียว เพราะจิตใต้สำนึกมันบอกว่า ไม่ใช่, อย่างนี้ ไม่ใช่ !

เคว้งคว้างอยู่พักหนึ่งก็เริ่มใหม่ คราวนี้ไปตามวัด วัดที่เห็นว่ามีการสอนธรรมะ, มีการสอบเลื่อนชั้นเป็นนักธรรม. วันที่ไปสังเกตการณ์ว่าเขาเรียนกันอย่างไร ? สมัครได้ที่ใด ? วันนั้น ข้าพเจ้าได้เห็นรายชื่อสวรรค์ชั้นต่าง ๆ เขียนค้างอยู่บนกระดานดำ ยังมิได้ลบ ; แค่เห็นรายชื่อสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ข้าพเจ้าก็เปลี่ยนใจไม่เรียน เพราะคิดว่า คงจะตายเสียก่อนแต่ที่จะได้พบพระนิพพานเป็นแน่.

ตกลงใจทดลองไปนั่งฟังการสอนเรื่อง“จิต” ในตึกหลังหนึ่งภายในวัดนั้น ผู้สอนเป็นฆราวาส สอนเน้นอยู่แต่ว่าจิตนี้ถาวร, เที่ยง ! ความตายเป็นเพียงเสมือนการย้ายบ้านของจิต เพราะบุคคลต่าง ๆ ในอดีตยังอยู่และมาติดต่ออยู่เสมอ ๆ เช่นหมอชีวกโกมารภัต ; เอารูปที่เขียนมาอวดให้ดู

อ้างว่าเป็นภาพที่วาดจากการเห็นด้วยตาทิพย์ โดยการอัญเชิญหมอชีวกโกมารภัตมาปรากฏเป็นแบบให้. หลังการบรรยาย มีการนั่งสมาธิ ๑๐ ถึง ๑๕ นาที, ได้ไปทุกเสาร์อยู่ประมาณ ๒ เดือน จิตมันก็บอกอีกว่า ไม่ใช่ ! ไม่ใช่อย่างนี้ !!

คราวนี้งดไปนาน ไม่ทำอะไร ไม่แสวงหาอะไรที่ไหนอีก ไม่แม้แต่การอ่าน เพราะอ่านแล้วมีอยู่ ๒ อย่าง คือ ไม่เข้าใจอะไรได้เลย เช่น ประเภทหนังสือสวดมนต์ ที่สวดไปอย่างนั้นเอง, ยังคงไม่รู้อะไรเท่า ๆ กับเวลาที่ได้ฟังพระเทศน์ ; อีกประเภทอ่านแล้ว รู้อยู่เท่าเดิม.

จิตใจคงจะกระหืดกระหอบเต็มที่กับความเปลี่ยนแปลงขึ้น ๆ ลง ๆ อันเป็นวิสัยโลก ที่จะต้องเป็นไปเช่นนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น, จิตใจจึงต้องฟู ๆ แฟบ ๆ ไปตามอาการเหล่านั้น. จิตที่โง่เขลา ไม่รู้เท่าทัน ต้องรับปัญหาต่าง ๆ หนักขึ้น ๆ อย่างไม่รู้ตัว, ปล่อยวางไม่เป็น, ไม่รู้เคล็ดลับแห่งชีวิตที่พระพุทธเจ้าท่านมอบให้ไว้นานแล้ว ; มีแต่ความดิ้นรนด้วยสัญชาตญาณตามธรรมชาติ คือ เมื่อร้อนมากเข้าก็ต้องแสวงหาความเย็นเพื่อดับร้อนตามวิธีต่าง ๆ ของโลกนิยม.

จิตที่มิเคยได้รับการอบรม ไม่เคยได้ลิ้มรสพระธรรม รู้จักแต่พระพุทธเจ้าที่เป็นดินบ้าง โลหะบ้าง เท่านั้นที่จะช่วยได้. พระที่ศักดิ์สิทธิ์อันจะเป็นที่พึ่งได้ไปมาสะดวก, ประจบไม่ยาก, รู้ ๆ กันอยู่ว่าท่านชอบฉันไข่ต้ม ; จิตที่คงจะคับแค้นเต็มที่โดยมิรู้ตัว ก็บัญชาให้ไปแสวงหาความเย็นที่วัดพระแก้ว.

ปี ๒๕๑๙ อายุได้ ๕๒ ปี จึงเป็นปีแรกที่เริ่มไปวัดพระแก้วเพื่อสวดมนต์ฟังเทศน์ทุกวันพระ, ไม่เว้น ไม่ขาด ติดต่อกันถึง ๓ พรรษา, จิตที่โง่ ก็ยังมิได้ฉลาดขึ้น ; ยังขึ้นอยู่กับพิธีรีตองว่า ได้สวดมนต์ไหว้พระ

ต่อหน้าพระที่ศักดิ์สิทธิ์แล้ว จิตมันเบา เย็น สบายขึ้น พอที่จะทนต่อความร้อนรุมของโลกต่อไปได้อีก. ใคร ๆ ก็เป็นเช่นนั้น ; ต่างก็รู้แต่เพียงว่าไปวัดฟังเทศน์แล้ว ใจสงบ, เย็น ไปสู้กับทุกข์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้อีก คนจึงสมัครที่จะกระทำ ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้อะไรเพิ่มขึ้นเลย ! พระที่มาเทศน์ก็เป็นพระชั้นเปรียญ พัดยศทั้งนั้น, ฟังแล้วเคยรู้อยู่แค่ไหนก็รู้อยู่เท่านั้น คือ ไม่ทำชั่ว ไม่ทำบาป แสวงบุญ ; พากันสวดมนต์ปาว ๆ แม้จะสวดอย่างมีคำแปล ช่วยให้รู้ว่าแปลว่ากระไร ก็ไม่ช่วยให้รู้ความหมายที่ลึกซึ้ง จนนำมาช่วยตัวเองได้ ; ไม่รู้กระทั่งว่า การไปวัดฟังเทศน์ ฟังทั้ง ๆ ที่ไม่รู้ความฟังก็ไม่ออก แต่ยังได้รับผลเป็นความเย็นใจนั้น **มันเป็นเพียงกฎของธรรมชาติ ที่จะต้องเป็นไปเช่นนั้นเอง เมื่อจิตมันว่างจากทุก ๆ สิ่งที่เป็น "ของกู".** ที่วัดมันไม่มี "ของกู" ; ก่อนจะไปก็ได้พากันปล่อยวาง "กู - ของกู" ไว้โดยไม่รู้ตัว, แม้จะมีปัญหาก็รอได้ ไม่เอาไปวัดด้วย : มันจึงรู้สึกว่างสงบเย็น ในขณะที่อยู่ที่วัด และจะรู้สึกอย่างนั้นต่อไปอีกระยะหนึ่ง. **ความที่ไม่เข้าใจเหตุ กลับทำให้ยึดมั่นหนักยิ่งขึ้นไปอีก** ว่าเป็นเพราะผลบุญของการได้ฟังเทศน์ ; ถ้าจะได้รู้สักนิดเหมือนในขณะนี้ว่านั่นเป็นเพียงวิธีการโดยธรรมชาติ, ของธรรมชาติล้วน ๆ ที่หยิบยื่นให้กับมนุษย์ในฐานะนิพพานตัวอย่าง หรือนิพพานชิมลอง ที่มีชื่อหรู ๆ ว่า ตทังคนิพพานแล้ว ; คงจะเลิกกราบไหว้บูชาพระนิพพาน ในฐานะเป็นเพียงสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันแตะต้องไม่ได้, **แต่กลับจะแสวงหาวิธีการที่จะกระทำให้เกิด หรือมีพระนิพพานอยู่กับเนื้อกับตัวอย่างถาวร.**

๓ พรรษาทุกวันพระ คนที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน ก็มักคุ้นกันขึ้นโดยอัตโนมัติ, ได้มีการชักชวนกันไปแสวงบุญ โดยการไปกราบไหว้เกจิอาจารย์ที่มีชื่อดัง ๆ ตามต่างจังหวัด ; คราวหนึ่งจากสำนึกที่แผ่ว ๆ ต่อชื่อสวนโมกข์ไชยา จึงได้เสนอขึ้นแทนการไปจันทบุรี ; แต่ถูกคัดค้านจากผู้ที่เคยไป

สวนโมกข์, สอบถามเหตุทราบว่า เพราะท่านพุทธทาสไม่เอาใจญาติโยมที่ไปหาเช่นที่อื่น, ที่ประชุมก็อยู่กลางดินกลางทราย ไม่ยอมนั่งเพราะกางเกงจะเปื้อน ท่านก็ดุว่ารังเกียจหรือ ? พระพุทธเจ้าท่านยังไม่รังเกียจ : ท่านเกิด, ตาย ตรัสรู้บนดินทั้งสิ้น ; ท่านไม่เห็นใจว่าพวกเขาจะต้องไปต่ออีก เขาจึงชวนกันขึ้นรถกลับ ไม่ทำบุญ และจะไม่ไปอีก. เขาบรรยายให้ข้าพเจ้าคนโง่ต่อการไปวัดต่าง ๆ ฟัง ว่าวัดที่จันทบุรี ดี, สบายทั้งที่พัก ทั้งอาหารการกิน แล้วก็เป็นเช่นนั้นจริง ๆ, ทั้งยังมีของขลัง น้ำมนต์ขลัง และอื่น ๆ ที่ขลัง ๆ อีก ; ก่อนจะหอบหิ้วน้ำมนต์กลับ ยังอาจมีของแถมพก คือการอ่านดอกเทียนในตุ่มน้ำมนต์เมื่อทำเสร็จใหม่ ๆ ถ้าฟลุคยังได้เลขท้ายแถมมาเป็นรางวัล ; ติดตามเขาไป ๒ – ๓ ครั้งก็ถอย, แม้การฟังเทศน์ที่วัดพระแก้วก็ดำริว่าจะงด เพราะไม่มีอะไรก้าวหน้าขึ้น. เพื่อนผู้ชอบพา ชอบจัดรายการบอกว่า อย่างคุณนี้ ต้องไปไชยา คงจะชอบแบบท่านพุทธทาส, เขาเคยไป ๑ ครั้ง ถ้าประสงค์เขายินดีจะไปเป็นเพื่อน.

ข้าพเจ้าผู้ดิ้นรนแสวงหา ทั้งที่ไม่รู้ว่ากำลังหาอะไร ? สิ่งที่ต้องการมีเค้าโครงเป็นอย่างไร ? ไม่เคยกำหนดได้ ไม่มีรูปแบบให้ยึดถือ. แม้ในสำนักวิปัสสนาก็รังเกียจในการให้ที่ไม่เสมอหน้า มีสนิท มีห่าง มีชอบมีชัง ; ที่สนิทที่ชอบก็เพราะบำเรอความปรารถนาของอาจารย์ได้ถึงขนาด การถ่ายทอดของอาจารย์ก็เป็นไปด้วยความเอาใจใส่, ที่ปลายอ้อปลายแขมก็ต้องช่วยตัวเอง จะหาวัตถุมาอำนวยความสนิทสนมก็ไม่มีกำลัง.

ข้าพเจ้าผู้สิ้นหวัง หมดที่ ๆ จะไป. แต่ก่อนจะหยุด จะต้องลองไปไชยาสักครั้ง, จึงขอให้เพื่อนผู้นั้นไปด้วย. ราว ๆ เดือนตุลาคม ปี ๒๕๒๑ ข้าพเจ้าก็ได้ไปกราบอยู่แทบเท้าหลวงพ่อ. กราบบนดินด้วยความเต็มใจ ! ที่เขียนดังนี้เพราะข้าพเจ้าเป็นผู้มากมูลด้วยทิฏฐิ ไหว้คนยาก กราบพระก็

เลือก ; ส่วนมากก็สักแต่ไหว้ ๆ ตามธรรมเนียม จิตมิได้นอบน้อมไปตามอาการที่กระทำนั้น, พูดตรง ๆ ง่าย ๆ ก็คือ ข้าพเจ้ามักชอบจับผิดพระ : ถ้าเป็นพระที่ไม่สมบูรณ์ สักแต่มีผ้าเหลืองห่ม ข้าพเจ้าก็ไม่ใส่ใจ ไม่กลัวจะเป็นบาปถ้าไม่ไหว้. แต่ในวันนั้นวันที่ได้เห็นหลวงพ่อเป็นครั้งแรก ข้าพเจ้าถอดรองเท้า แล้วกราบเบญจางคประดิษฐ์ พร้อมทั้งกายและใจ นับว่าแปลก และก็ไม่มีเหตุผลที่จะอธิบายด้วย !

ท่านถามว่า เคยมาหมั้ย ? ไม่เคยค่ะ. มาทำไม ? มาดูว่าจะมาอยู่ที่นี่ได้หรือไม่. อย่าเพิ่งพูด - อย่าเพิ่งพูด คิดดูก่อน, ท่านว่าอย่างนั้น. แล้วให้ไปพักผ่อนที่เรือนนั้น ๆ อธิบายว่ามีอะไรควรดูบ้างในสวนโมกข์. ใช้เวลาขึ้นรถไฟไป ๑ คืน ค้างอยู่ ๑ คืน นั่งรถกลับอีก ๑ คืน ท่านพูดด้วยเท่านี้เอง !

บ่ายรุ่งขึ้นก่อนกลับ นำเงินไปถวายทำบุญ, ท่านสั่งว่า ก่อนขึ้นรถไฟให้มารับหนังสือ. ข้าพเจ้าไม่ได้สนใจ คิดว่า หนังสือธรรมะธรรมดา ๆ อย่างที่เคยได้รับแจกจากบางวัดซึ่งมักเป็น ๒ ประเภทดังกล่าวข้างต้น คือ ไม่รู้เรื่องเพราะเป็นภาษาแขก กับอ่านแล้วรู้เท่าเดิม.

การไปสวนโมกข์ครั้งนี้ ข้าพเจ้าเกือบจะได้ทำสิ่งที่ผิดพลาดอย่างยิ่งให้ชีวิตด้วยการสรุปอย่างหวัด ๆ. ปกติก่อนที่ข้าพเจ้าจะตัดสินใจในสิ่งใดจะต้องให้โอกาสตนเองได้พิจารณาอย่างน้อย ๒ ครั้งเสมอ ; แต่ครั้งนี้ไปอย่างไม่ได้หวังไปเพื่อเห็น ๆ เสียให้หมดความข้องใจว่าเคยไป. เมื่อจะหยุดแล้วก็ไปดู ๆ เสีย จะได้ไม่กังวลว่ายังไม่เคยไป, ภายหน้าใครมาแนะนำ ก็จะว่าเคยไปแล้ว ; จะเปรียบก็เสมือนการดิ้นรนครั้งสุดท้ายก่อนจะตาย. ยิ่งในขณะที่พักอยู่ แล้วไปดูรอบ ๆ สถานที่ ได้ไปพบพระบางองค์มิได้สำรวม

คุยกันอยู่เอะอะร่าเริง อุบาสิกาก็มีพวกมีเหล่า, มีฉัน – ของฉัน, เหมือน ๆ กับที่เคยได้พบมา ; ข้าพเจ้าซึ่งยังคงอยู่ในโลกแห่งความฝัน ยังมิได้ตื่นขึ้นมาพบพุทธธรรม, ก็ตัดสินว่า เหมือนที่อื่น ๆ นั่นแหละ คือมีแต่คนไม่มีพระ ! ความคิดฝันที่หวังจะพบว่ามีพระเคร่ง ๆ สำรวมเงียบ ไม่พูดหรือพูดน้อยเท่านั้นหมดไป, ว่าถ้าอย่างนี้อยู่บ้านต่อไปตามเดิมจะดีกว่า ไม่จำเป็นต้องดิ้นรนไปอยู่วัด มันมิได้วิเวกดังที่หวัง และไม่คิดว่าจะต้องไปสวนโมกข์อีกครั้งเดียวก็พอแล้ว. ข้าพเจ้าโจทก์โทษเหล่านั้นให้เป็นของหลวงพ่อ, *แต่ในขณะนั้นข้าพเจ้ามิได้สังเกตว่ามันมีความขัดแย้งกันอยู่ในตัวของตัวเอง ; ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าปรับโทษเอาแก่ท่าน, แต่เวลาไปกราบลา ก็ยังลาอย่างนอบน้อมเช่นที่กราบท่านเมื่อไปถึง !*

หนังสือที่ได้รับ เป็นห่อโต ผูกมัดเรียบร้อย แน่นหนา หิ้วขึ้นรถไฟได้สะดวก แปลกใจที่ว่า ทำไมมันโตนัก เยอะนัก. ข้าพเจ้านั้นมิได้เถื่อนแต่ชื่อพุทธทาส และสวนโมกข์เท่านั้น ยังเถื่อนต่อผลงานของท่านอีกด้วย. ก่อนเดินทางไป เผอิญได้อ่านหนังสือเล่มเล็ก ๆ ชื่อ "วิธีระงับความทุกข์" ; อ่านแล้วก็ยอมรับว่าท่านพูดถูกต้องเป็นเหตุเป็นผล ไม่มีทางโต้แย้งจับผิดได้. อ่านเล่มนั้นเล่มเดียว, คิดว่าคงจะมีแต่เล่มเล็ก ๆ อย่างนี้เท่านั้น อย่างที่เขาแจก ๆ กัน, ไม่เคยทราบว่าเขามีจำหน่ายที่ร้านธรรมบูชา ; และแม้จะได้อ่านเพียงแค่นั้น ก็เคยนำมาใช้ได้ผล ยังเคยนำไปบอกต่อ สอนต่อให้กับผู้อื่น, บอกเขาด้วยว่าท่านเก่ง สอนเก่ง ; คงจะเหตุนี้กระมัง จิตใต้สำนึกจึงบัญชาให้กราบกรานท่านด้วยความนอบน้อม แม้จะขัดแย้งกับการเห็นภายนอกด้วยตา, เพราะท่านก็ธรรมดา ๆ ไม่เห็นจะมีอะไรพิเศษ นอกจากจะมีหัวก้าวหน้าคิดทำนี่ทำนั่น เพื่อสอนธรรมะแตกต่างจากผู้อื่น.

ได้แก้ห่อหนังสือดูบนรถไฟ มีหนังสือเล่มเล็ก ๆ หนาบ้าง บางบ้าง จำนวนหนึ่ง รวมทั้งที่เป็นภาพปริศนาธรรม ๒ เล่ม, ดูแล้วชอบใจมาก : ที่เข้าไปดูผาด ๆ ในห้อง หรือที่ท่านเรียกว่าโรงมหรสพทางวิญญาณนั้น เพียงแต่เห็น, ไม่ได้รู้ ; แต่ทำเป็นหนังสือมีคำอธิบาย. ในห่อนั้นยังมีหนังสือชุดธรรมโฆษณ์อยู่ ๓ เล่ม ชื่อธรรมปาฏิโมกข์เล่ม ๑ โอสาเรตัพพธรรมและโมกขธรรมประยุกต์.

เมื่อถึงเวลาที่จะต้องเป็นอย่างนี้ ไม่เป็นอย่างอื่น, ด้วยกระแสแห่งอิทัปปัจจยตาหรือจะสมัครเรียกว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือพระเจ้าก็ตามใจ, ข้าพเจ้าเลือกที่จะ**อ่านธรรมปาฏิโมกข์ก่อน ; แล้วโอกาสที่ประเสริฐที่สุดก็มาถึงโดยไม่รู้เนื้อรู้ตัว** เพราะมิได้ตั้งความหวังไว้ล่วงหน้าว่าจะได้รับการเปิดตาให้เห็นธรรมะจริงตามที่เป็นจริงเป็นครั้งแรกในชีวิต ! หนังสือเล่มนี้เป็นการเทศน์ภายในเฉพาะพระภิกษุ ที่องค์บรรยายไม่ประสงค์จะนำออกเผยแพร่เป็นสาธารณะทั่วไป เพราะเป็นการเทศน์ที่รุนแรง ตรงไปตรงมาบรรจุเต็มไปด้วยแก่นแท้แห่งพุทธธรรม, มุ่งให้สำเร็จประโยชน์โดยตรงในเวลาที่ไม่นานเกินไปนัก ; ซ้ำเมื่อได้อ่านคำอนุโมทนาของท่านแล้วยิ่งเห็นเป็นการถูกต้องที่ได้ประเดิมด้วยหนังสือเล่มนี้ ถ้าต้องการศึกษาให้ลึกซึ้งถึงรากฐาน ขอโอกาสชี้ชวนให้ผู้อ่านธรรมบรรยายของท่านอย่าละเลยมองข้ามคำอนุโมทนาหน้าเล่มไปเสีย.   ความรู้ที่ได้รับจากการอ่านของแต่ละเล่มนั้น ช่างเกินค่าจริง ๆ ; จึงขอให้ท่านผู้มีศรัทธาบริจาค ที่วางเงื่อนไขในการบริจาค ให้จัดพิมพ์คำบรรยายชนิดพิเศษอันยากที่จะมีใครคิดว่าควรจะพิมพ์ขึ้น ได้รับอานิสงส์อันไพบูลย์นี้เถิด ! ได้ทราบภายหลังว่า ต้องกราบเรียนขอให้มีฉันทานุมัติให้พิมพ์ได้อยู่หลายครั้ง.

ท่านบรรยายด้วยภาษาง่าย ๆ ไม่มีศัพท์แสงสูง ๆ ให้ต้องแปลซ้ำอีก จึงเข้าใจได้ไม่ยาก ; การอธิบายของท่านกระจะกระจ่างลึกซึ้งถึงรากฐาน ต่อเนื่องกันไม่สับสนวกวน, เป็นขั้นเป็นตอน, แจกแจงเป็นหัวข้อย่อย แล้วยังสรุปเป็นหัวข้อสั้น ๆ เพื่อสะดวกในการลำดับและจดจำ ; ทุก ๆ ประโยคสมบูรณ์ด้วยภาษาและเนื้อหา พร้อมทั้งตัวอย่างต่าง ๆ จากสิ่งที่เรา ๆ ท่าน ๆ เห็นอยู่ ประสบอยู่ ในเหตุการณ์ประจำวัน ไม่ใช่จากนิทาน ไม่ใช่จากการสมมติว่าถ้าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ก็จะต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งต้องใช้ภาพพจน์, ถ้ามีวิธีการใดอันจะเป็นทางลัดสั้น ๆ ที่จะช่วยให้ปฏิบัติได้รวดเร็ว แต่ผลสมบูรณ์ เท่าเทียมกับการใช้กรรมวิธีในการปฏิบัติอย่างยืดยาว ซึ่งบางทีอาจต้องใช้เวลาตลอดชีวิตก็ยังไม่บรรลุถึงจุดหมายปลายทาง, ท่านก็จะแสดงวิธีลัดนั้นไว้ให้โดยไม่อำพราง ; ไม่เก็บไว้เป็นไม้ตายสำหรับครูผู้จะต้องเหนือกว่าศิษย์. เมื่อเข้าใจแล้ว จะลองทำตามด้วยศรัทธาเชื่อถือก็ได้ หรือเพราะมุ่งจะสอบสวนจับผิดว่าอาจมีผลเป็นอย่างอื่นก็ได้ จะได้นำไปโต้แย้ง ; แต่แล้วก็พบว่าผลลัพธ์มันจะเป็นดังที่ท่านบอกไว้เสมอ คือ พุทธธรรมเป็นสิ่งที่ใช้ดับร้อน ซึ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์. ร้อนกายแก้ง่าย เอาน้ำรดหรือไปแช่น้ำเสียก็หาย ; แต่ร้อนที่ "ใจ" ต้องใช้พุทธศาสตร์, จะทำลายกิเลสต้องใช้ธรรมจักร ; ศาสนาจึงเป็นเรื่องของ "จิตล้วน ๆ" มิใช่กาย.

เมื่อจับความจริงได้ว่าเป็นเรื่องของจิตล้วน ๆ, ปัญหาและข้อปฏิบัติก็เป็นปัญหาทางจิต, การปฏิบัติก็ปฏิบัติที่จิต มีกายเป็นเพียงอุปกรณ์หรือเครื่องมืออย่างหนึ่ง เพราะเป็นที่อิงอาศัยของจิต ; **นิพพานจึงเป็นเรื่องของ "จิต" ที่จะต้องกระทำที่นี่และเดี๋ยวนี้ มิใช่ต่อตายแล้ว**, การทำความเข้าใจในธรรมชั้นปรมัตถธรรม จึงอยู่ในวิสัยที่จะกระทำความเข้าใจและปฏิบัติได้. ความลับที่ดำมืดมาตลอดได้ถูกเปิดเผย เมื่อเข้าใจความ

หมายที่ลึก ๆ ได้ เช่นคำว่า "โลก" หรือ "ทุกข์", แล้วตัวเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ก็จะเห็นได้จากความเนื่องกันเพราะเห็นทุกข์, และเพราะเห็นทุกข์รู้จักตัวทุกข์เป็นเบื้องต้นอย่างถูกต้อง นิโรธและมรรคมีองค์ ๘ ก็จะไม่ยากด้วยอาศัยความเนื่องกันนี้เป็นทางให้รู้ได้. ท่านกำชับแล้วกำชับอีก มิให้เชื่อท่านดายไป, แม้ผู้พูดจะเป็นพระพุทธเจ้าเอง ; แต่มิได้หมายความว่าจะไม่ยอมฟัง. ฟัง ! แล้วที่มีเหตุผล ก็เชื่อไว้ทีก่อน : เชื่อเพื่อจะนำไปทดลองปฏิบัติดู, หลังจากนั้นจึงจะเชื่อ.

และแล้วดวงตาของข้าพเจ้าก็เปิด เพื่อเห็นธรรมะจริง ตามที่เป็นจริงเป็นครั้งแรกในชีวิต, ไม่เสียทีที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ด้วยธรรมบรรยาย ที่ท่านได้บรรยายไว้อย่างพิศดาร ปราศจากรอยรั่ว ; วิธีปฏิบัติที่เป็นวิธีลัดต่าง ๆ ถึงจะลัดสั้น แต่ก็กว้างขวาง กินความไปถึงทุกเรื่อง, ถ้าเข้าใจจริงแล้วก็จะใช้ได้ตลอดชีวิต ถือปฏิบัติได้จนตลอดชีวิต. เมื่อน้อมนำมาปฏิบัติจริง ๆ จึงไม่เกิดผลที่อาจพลิกไปเป็นอย่างอื่น, จะต้องเกิดเป็นความสะอาด สว่าง สงบ แก่จิตเสมอ.

แม้เมื่อท่านชี้ชวนให้บำเพ็ญทาน ชนิดที่มีผลเป็นนิพพาน ทั้งไม่ต้องลงทุนสักสตางค์ แล้วยังมีผลสูงกว่าเสียเงินหลายแสนสร้างโบสถ์, ท่านก็ต้องเสี่ยงต่อการถูกด่า ทั้งยังเป็นการทำลายประโยชน์ที่จะได้รับจากอามิสทาน. แม้กระนั้นท่านก็ยังพยายามอย่างไม่ลดละ ที่จะให้คนทั่วไป ได้บำเพ็ญทานอย่างถูกต้อง ไม่เสียเปล่า เหนื่อยเปล่า แล้วก็เป็นไปเพื่อนิพพาน มิใช่เป็นไปเพื่ออาสวะ. เรื่องใหญ่กว่านี้ ถูกด่ายิ่งกว่านี้ ท่านก็ทำ และยังทำอยู่ตลอดมาจนกระทั่งทุกวันนี้ด้วยความกรุณาต่อโลก เห็นแก่ประโยชน์ของเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อันเป็นมหากรุณา, ท่านจึงเพียรที่จะชี้ให้เห็นว่า แก่นในของทุก ๆ ศาสนาในโลกกลม ๆ ใบนี้เป็นอย่างเดียวกัน

คือ ระบบปฏิบัติที่จะช่วยมนุษย์ให้พ้นจากความเป็นทุกข์ในทางจิต ทางวิญญาณ ; ต่างกันก็แต่วิธีพูด วิธีปฏิบัติ และชื่อที่สมมติเรียกขานกันขึ้นเท่านั้น, จนอาจกล่าวได้ว่า "ศาสนาที่แท้จริง มีเพียงศาสนาเดียวในหมื่นโลกธาตุ" ! จึงควรให้ศาสนาเป็นเครื่องมือประสานสามัคคีธรรม แทนการเป็นเครื่องมือแบ่งพวกเขาพวกเรา ; นับว่าท่านได้กระทำทุก ๆ อย่างเพื่อพระศาสนาตามพุทธประสงค์ มิได้บิดเบือนโดยเห็นแก่อามิสใด ๆ ตามสมัญญาว่า "พุทธทาส" อย่างเปิดเผย.

หรือคำว่า "พระธรรม" ใครจะเข้าใจอย่างอื่นก็ได้ ; แต่ตามความเข้าใจตื้น ๆ ของข้าพเจ้าแต่เดิม เข้าใจว่า หมายถึง ตำรา, คัมภีร์ หรือตัวหนังสือที่เขียนคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้นั่นแหละ, จึงมีธรรมเนียมว่าไม่เหยียบย่ำตัวหนังสือ แม้ที่เป็นตำราเรียน พอนำมาท่องบ่นแล้วจะต้องกราบไหว้เมื่อนำไปเก็บ ; กับความที่ว่า "พระพุทธเจ้ายังต้องเคารพธรรม" หรือที่ว่า "ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต" มันจะขัดแย้งกันอยู่กับพระธรรมที่เป็นตัวหนังสือตามความเข้าใจเดิม ๆ ก็ต้องปล่อยมันค้างไว้อย่างนั้นเพราะไม่มีคำอธิบายว่าทำไมจึงเป็น ๒ อย่างไปได้.

แล้วก็ได้รู้จัก "พระธรรม" ตามความหมายในแนวที่หลวงพ่ออธิบายว่ามีความหมาย ๔ ความหมาย คือ.

๑. ธรรมะ คือ ตัวธรรมชาติ

๒. ธรรมะ คือ ตัวกฎของธรรมชาติ

๓. ธรรมะ คือ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ

๔. ธรรมะ คือ ผลที่เกิดจากหน้าที่

ข้าพเจ้าเชื่อและเห็นตาม โดยไม่มีความขัดแย้ง ว่าพระธรรมชนิดนี้แหละ ที่แม้แต่พระพุทธเจ้าก็จะต้องเคารพ.

เชื่อมั่นว่า ได้พบสิ่งที่ต้องการจะพบ และแสวงหามาอยู่ตลอดเวลานั่นแล้ว, เพราะไม่ปรากฏว่ามีเสียงปฏิเสธไม่ใช่ อย่างนี้ไม่ใช่ อย่างที่เคยเป็น ; มีแต่อ่านไป ก็ผงกศีรษะหงึก ๆ ปากก็ร้องว่า อ้อ ! อย่างนี้เอง !! อย่างนี้เอง !!!

ถัดจากธรรมปาฏิโมกข์ ก็อ่านโอสาเรตัพพธรรม ที่ได้มาพร้อมกัน. เมื่ออ่านคำชี้แจง ทราบว่ามีคู่แฝดชื่อ สันทัสเสตัพพธรรม, ซึ่งต้องใช้ร่วมกันพร้อม ๆ กันไป อย่าแยกกันในการผ่าตัดทุกแง่ทุกมุมของพุทธศาสนาตามวิถีทางของศาสนา เพื่อเข้าถึงตัวแท้ของศาสนา. ข้าพเจ้ารู้จักที่จำหน่ายแล้ว รีบไปหาซื้อจะเอามาอ่านคู่กัน แต่หมด ไม่มีขาย จึงต้องใช้วิธีขอยืมจากห้องสมุดของร้านธรรมบูชานั่นเอง.

เล่มต่อไปจำได้ว่าอ่าน ปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์, อิทัปปัจจยตา, สูตรของเว่ยหล่าง, คำสอนของฮวงโป, พุทธประวัติจากพระโอษฐ์, ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์, ปรมัตถสภาวธรรม, อานาปานสติ, และอื่น ๆ ต่อไปเรื่อย ๆ, ซื้อมาหมดทุกเล่มเท่าที่เขายังมีจำหน่าย.

ขณะนั้นได้เกิดธรรมนันทิอย่างแรงกล้า จึงพยายามรักษาไว้มิให้ขาดตอน เพราะยังเป็นขั้นเริ่มแรก จำเป็นต้องมีไว้ทั้งธรรมนันทิและธรรมปีติ. ข้าพเจ้าอ่านทุกวัน ทำความเข้าใจอย่างกระจ่างใจ จดจำวิธีลัดมาไว้ปฏิบัติเมื่อเกิดปัญหา. ระยะนั้นเป็นระยะที่ข้าพเจ้าไปถึง “บางอ้อ” ทุกวันทุกคืน ความรู้ยิ่งแผ่ขยายผสมผสานกันดุจใยแมงมุม ความทุกข์และปัญหาต่าง ๆ ก็ยิ่งแตะต้องจิตใจของข้าพเจ้าไม่ได้, ทั้งนี้มิได้หมายความว่าไม่มีความทุกข์หรือไม่มีปัญหา ; เพราะมันหยุดไปหรือหมดไปด้วยบารมีที่รู้ธรรมะก็หามิได้. มันยังมี, ยังเกิดอยู่เป็นปกติของอนิจจังตามวิสัยโลก,

ตามกฎของพระเจ้าอิทัปปัจจยตา แต่มันไม่อาจจะทำร้ายจิตใจของข้าพเจ้าให้เร่าร้อน กระสับกระส่ายไปดังที่เคยเป็น ; ไม่เคยต้องปวดหัว นอนไม่หลับ คิดมากจนอาหารไม่ย่อยต้องเป็นโรคกระเพาะ หรือคิดไปไม่รอดก็คิดโง่ ๆ จนฆ่าตัวตายก็มี.

ข้าพเจ้าได้รู้จัก และกลัวภัยแห่งฉผัสสายตนิกนรกมากกว่านรกอื่น ๆ, ได้รู้จักฉผัสสายตนิกสวรรค์ ที่เป็นจริงมีจริงอยู่ในโลกนี้ ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว. ได้ปฏิบัติตามพระบาลีที่ว่า "อสฺมิมานสฺส วินโย เอตํ เว ปรมํ สุขํ" หลวงพ่อท่านแปลว่า **ถ้านำความสำคัญว่า "ตัวกูมีอยู่" นี้ออกไปเสียได้ นั่นแหละคือ ความสุขอย่างยิ่งเว้ย, เว - เว้ย !** และที่ท่านสอนว่า เมื่อใดจิตว่าง นิพพานอยู่ในจิตนั้น, เมื่อใดจิตวุ่น สังสารวัฏฏ์อยู่ในจิตนั้น ; แล้วเพื่อช่วยให้จำง่าย ท่านประพันธ์ไว้เป็นคำกลอนให้ชื่อว่า "มีอยู่แล้ว" ดังนี้ :

ขณะใด จิตไม่ มี "ตัวกู" นิพพานก็ ปรากฏอยู่ ณ จิตนั่น
พอ "ตัวกู" เกิดได้ ในจิตนั้น สังสารวัฏฏ์ ก็พลัน ปรากฏแทน ฯ

กับคำสั้น ๆ อีกคำหนึ่ง, คำเดียว - แต่มีความหมายครอบงำเนื้อความทั้งหมด พระธรรมทั้งหมดนำไปใช้แก้ปัญหาได้ทุกปัญหา คือ คำว่า "เช่นนั้นเอง" ! หรือ "ตถตา" !

รวมความว่า ข้าพเจ้าได้รู้สิ่งที่ควรจะรู้ และอย่างถูกต้องจริงตามที่เป็นจริงอีกมากมายเกินค่า สุดที่จะบรรยายในบทความสั้น ๆ ให้ละเอียดได้ ยิ่งได้รับแจกดวงตาแห่งธรรมมากขึ้นเท่าใด จิตก็ยิ่งนอบน้อมต่อท่านมากขึ้นโดยเสมอกัน. ความที่เคยโจทก์เอากับท่านก็ระลึกได้ว่า : *เมื่อสงฆ์ผู้ใดไม่ปฏิบัติชอบ จะโจทก์เอากับพระพุทธเจ้ามิได้ฉันใด, ก็โจทก์เอากับท่านมิได้ฉันนั้น !*

รุ่งขึ้นปี ๒๕๒๒ ราวเดือนเมษายน จึงไปสวนโมกข์เป็นครั้งที่ ๒, ไปเพื่อถวายเงินจำนวนเล็กน้อยตามกำลัง สมทบทุนในการพิมพ์หนังสือธรรมะเพื่อเป็นธรรมทาน เป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ในการพิมพ์คำบรรยายของท่านออกเป็นหนังสือ, เพราะถ้าปราศจากผู้มีจิตศรัทธาบริจาคพิมพ์หนังสือชุดธรรมะ ซึ่งถอดจากคำบรรยายของท่านชนิดคำต่อคำแล้ว ข้าพเจ้าคงไม่มีโอกาสได้รู้รสพระธรรมเป็นแน่. ครั้งนี้ไปถึงเช้า กลับบ่ายวันเดียวกัน, ท่านถามไถ่ตามธรรมเนียม ๒ – ๓ ประโยคเช่นเคย แล้วไล่ให้ไปเที่ยวในบริเวณของสวนโมกข์อีก ; บ่ายวันนั้นมีเทศน์, เพื่อนที่ไปด้วยแสดงความดีใจว่า ดี ๆ โชคดีจะได้ฟังเทศน์ก่อนขึ้นรถไฟ, ข้าพเจ้าเองก็ไม่เคยได้ยินท่านเทศน์มาก่อน. ท่านพูดว่า จะฟังรู้เรื่องหรือ ? แล้วก็หัวเราะตามแบบของท่าน.

ปี ๒๕๒๓ ไปอีกเป็นครั้งที่ ๓, ไปถึงก็กราบ กราบแล้วก็ชิงเป็นฝ่ายกราบเรียนโดยไม่รอให้ท่านถาม, ว่ามาเที่ยวนี้ เพื่อจะมากราบเรียนให้ทราบว่าได้รับธรรมะจากท่านจนตนเองหมดปัญหา แน่ใจว่าจะไม่มีวันตกหล่มจมอบายเช่นในอดีตอีกต่อไป. เกิดเป็นลูกพ่อลูกแม่ได้ แต่พ่อแม่ไม่เคยประกันว่าจะไม่ให้ตกหล่มจมอบาย, ส่วนท่านนั้น พระเดชพระคุณยิ่งกว่าพ่อกว่าแม่เพราะปิดกั้นอบายทั้งปวงให้, ได้กำหนดจดจำรอยเท้าท่านไว้อย่างแม่นยำมั่นใจว่าจะไม่มีวันหลงทางแน่ ๆ ไม่ว่าจะมีรอยเท้าผู้อื่นมาเหยียบย่ำทับรอยสักปานใด ก็สามารถแยกแยะหารอยเท้าท่านได้, และเมื่อจิตได้นอบน้อมต่อท่านอย่างถึงที่สุดก็*สมัครเป็นบุตรโดยธรรมของท่านเอาเองแต่ฝ่ายเดียว* โดยที่ท่านมิได้รู้ – ชี้อะไรด้วย บอกใคร ๆ ว่าเป็นลูกท่าน หมายถึง ยึดถือคำสอนของท่านเป็นสรณะ, จึงมากราบเรียนให้ทราบ แล้วก็รวบรัดให้ท่านเป็นบิดาโดยธรรมตั้งแต่นั้นมา โดยไม่เปิดโอกาสให้ท่านได้

คัดค้านแต่ประการใด.* ท่านบอกให้ขึ้นมานั่งเสียบนม้าหิน, และครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ได้สนทนากับท่านยาว นาน เกี่ยวกับธรรมะ, ได้วิจารณ์หนังสือต่าง ๆ เช่นการที่ผู้อื่นเขียนขึ้นด้วยสำนวนตามความเข้าใจของผู้เขียนเอง แล้วใส่ชื่อ "พุทธทาส" ว่าไม่สมควรอย่างยิ่ง เผิน ๆ ก็นับว่าเป็นการให้เกียรติยกย่อง แต่ลึก ๆ กลับเป็นการทำลาย ; เพราะท่านผู้นั้นขยายความ หรือตีความตามความเข้าใจของตน จากคำบรรยายของท่านซึ่งแต่ละคนอาจจะมองเห็นความลึกแห่งธรรมะภายใต้ภาษาคนที่คับแคบได้ไม่เท่ากัน ; เพราะมันมีหลายระดับ ตั้งแต่สูงสุด – ชั้นปรมัตถธรรม, กลาง – เป็นระดับศีลธรรม ซึ่งก็มีอย่างดี อย่างกลาง อย่างเลว, และต่ำ – อย่างอันธพาล, ทำให้ผู้เริ่มศึกษาทุ่มเถียงกัน ต่างก็จับใส่ปากท่านว่าท่านเป็นผู้พูด ผู้บอก นับเป็นความเสียหายอย่างยิ่ง. จะมีก็แต่ผู้ที่คุ้นกับสำนวน และวิธีพูดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะองค์ท่านที่ไม่เหมือนใคร และไม่มีของใครเหมือนจริง ๆ เท่านั้น, ที่จะรู้ได้ทันทีที่อ่าน โดยไม่ต้องอาศัยศรัทธาจากชื่อผู้บรรยายหน้าเล่มบนปก ; และเรื่องอื่น ๆ ที่เนื่องกับธรรมะอีกหลายเรื่อง, ท่านออกปากว่า อ่านมากนี่ จำเก่ง. กราบเรียนว่าเข้าใจ, มิใช่จำ !

มีเรื่องหนึ่ง คิดว่าน่าจะต้องเล่าเท่า ๆ กับน่าหัว แต่ก็น่าจะมีประโยชน์บ้าง, ลองฟังดู. เมื่อเริ่มอ่านธรรมปาฏิโมกข์นั้น เนื่องจากพื้นความรู้เป็นศูนย์, แม้ท่านจะได้อธิบายไว้ละเอียดยิบ ชนิดปราศจากรอยรั่ว ก็ยังมีสิ่งที่ข้าพเจ้าคิดว่าท่านละเลยไม่กล่าวถึง ; หมายถึงว่า น่าจะยกมาพูดซ้ำให้คนที่ไม่เคยรู้ได้

** ข้าฯ เชื่อเอาเองอีกครั้ง ว่าท่านได้รับข้าฯ เป็นบุตรโดยธรรมแล้ว เมื่อได้รับภาพนกไนติงเกลที่ท่านเขียนไว้ด้วยลายมือของท่านว่า "เพื่อเป็นการประกาศว่า : ไนติงเกลนี้ กำลังร้องเพลงแทนพ่อมัน" เมื่อ ๘ ส.ค. ๒๖*

รู้บ้าง, ทั้งนี้เพราะความรู้เดิมไม่มีมารับการต่อเติมเลย หวังรับจากท่านทั้ง ๑๐๐% ; ก็จัดแจงหากระดาษดินสอมาจดไว้ ๆ ว่าเมื่อไรไปสวนโมกข์จะได้นำไปสอบถามรวม ๆ กัน ; แต่ยิ่งอ่านไป อ่านไป คำถามเหล่านั้นก็หมดไป ๆ, เพราะมีคำตอบอยู่ในเล่มเดียวกันบ้าง ต่างเล่มบ้าง เมื่อความตอนนั้นจะต้องเอ่ยถึง เพื่อให้เนื่องกันกับตอนอื่น ๆ ซึ่งมันจะเชื่อมโยงประสานกันดุจใยแมงมุม เช่นเดียวกับเจ้าตัวแมงมุม ที่จะต้องทอใยประสานรังอย่างเป็นระเบียบเพื่อให้เป็นรังที่สมบูรณ์ ไม่มีรอยขาด รอยทะลุ : แม้ไม่เคยรู้อะไรมาก่อน ก็จะรู้ได้ ถ้าตั้งใจที่จะทำความเข้าใจทุกขั้นทุกตอนอย่างหมดสงสัย. ธรรมบรรยายของท่านนั้น มิได้มีตอนใดที่ยังเหลือไว้ให้เป็นความลับดำมืด ; ถ้าเปรียบเหมือนเดินถือคบเข้าถ้ำ แรก ๆ ก็คิดว่าคงจะมีซอกเล็กมุมน้อยที่ยังมืดมิดหรือสลัว ๆ ; แต่ปรากฏว่า เมื่อชะโงกเข้าไปดูก็พบว่า ท่านได้จุดเทียนหรือตะเกียงวางไว้ให้แล้วจนสว่างไสวเสมอกันไปหมด.

เชื่อว่า การที่ข้าพเจ้าได้ทำความเข้าใจในหนังสือธรรมปาฏิโมกข์เพียงเล่มเดียวอย่างหมดจดนั้น เป็นการประเดิมการศึกษาที่น่าพอใจ เพราะเป็นการอธิบายที่เข้มข้น, ลึกซึ้งถึงรากฐาน เป็นแก่น เป็นหัวใจแห่งพุทธธรรม.

หลวงพ่อท่านเคยออกปากถามเมื่อไปครั้งสุดท้ายว่า อ่านหนังสือเล่มไหนก่อน ? ข้าพเจ้าจึงขอโอกาสนำมากล่าวไว้ในที่นี้ด้วย มันอาจเกิดประโยชน์บ้าง.

สำหรับข้าพเจ้า ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ว่าเริ่มด้วย**ธรรมปาฏิโมกข์** เล่ม ๑, ตามด้วย**โอสาเรตัพพธรรม** และ**สันทัสเสตัพพธรรม** คู่แฝดกัน ; ซึ่งเปรียบประดุจดังน้ำยาที่ชุบชโลมไม้แก่น คือ ธรรมปาฏิโมกข์ ที่อ่านเล่มแรกนั้นให้แกร่ง พ้นจากการกัดกินจากสัตว์ร้ายต่าง ๆ พร้อมที่จะนำไปเป็นรากฐานแห่ง “เรือนธรรม”.

ในโอสาเรตัพพธรรม บทที่ ๑๑ เป็นหลักปฏิบัติ ดับทุกข์ โดยอย่าให้กระแสปฏิจจสมุปบาทเกิดได้. ข้าพเจ้าก็ตามอ่านปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์ เพื่อให้กระจ่างในเรื่องของปฏิจจสมุปบาท, เพื่อใช้ดับทุกข์ตามคำสอนในโอสาเรตัพพธรรม.

เมื่ออ่านปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์ ก็มีเรื่อง กฎอิทัปปัจจยตาที่เป็นหัวใจของปฏิจจสมุปบาท, จึงอ่านเล่มที่เป็นเรื่องของอิทัปปัจจยตาโดยเฉพาะ เพื่อเรียนรู้หัวใจพุทธศาสนาเพื่อใช้ดับทุกข์. เพราะมันเนื่องกันอยู่เช่นนี้ ข้าพเจ้าก็หามาอ่านตามความที่มันเนื่องกัน. แล้วความเข้าใจ–ที่แม้จะเริ่มศึกษา, แต่มันก็เนื่องกัน จึงไม่เกิดความสับสน.

มีแทรกเข้ามา ๒ เล่มเล็ก ๆ คือสูตรเว่ยหล่าง และคำสอนของฮวงโปเพราะท่านกล่าวถึงไว้ในหน้า ๒๗๑ ของหนังสือธรรมปาฏิโมกข์, ซึ่งน่าจะมีความสำคัญ สมควรติดตาม มิฉะนั้นท่านคงจะไม่ยกคำพูดของพระเซ็นทั้ง ๒ ท่านนั้นมากล่าวไว้ และเป็นสิ่งเดียวกับที่ท่านกำลังสอน, สอนอยู่อย่างมากก็เพื่อให้เข้าถึงคำ ๆ นี้ คือ "ความว่าง" ; จึงแวะอ่านเว่ยหล่าง และฮวงโปก่อนอีก ๒ เล่ม. อ่านแล้วยิ่งเข้าใจสิ่งที่ท่านพยายามจะให้พวกเราได้เข้าใจ, พระเซ็น ๒ ท่านนั้น ท่านไม่อ้อมค้อม แต่ใช้วิธีผ่ากระโหลกเลย จะรู้ก็รู้ทันทีเดี๋ยวนั้น ไม่ใช้วิธีอนุโลมปฏิโลม อย่างที่หลวงพ่อท่านได้เมตตาใช้เพื่อช่วยเหลือพวกเราอยู่.

อย่างไรก็ตาม ถ้าไม่มีคำอธิบายของหลวงพ่อ ที่ขยายความให้ในบางตอน ก็คงจะเข้าใจไม่ได้, และจะไม่มีวันเข้าใจได้ ถ้าไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง "ความว่าง" : ที่ท่านเว่ยหล่าง และฮวงโป พูด – พูด สอนอยู่แต่เรื่องนี้ : จากหนังสือธรรมปาฏิโมกข์ของหลวงพ่อมาก่อน ; และที่ว่าเข้าใจ – เข้าใจนั้น ก็จะยังมีส่วนที่สลัว ๆ ไม่กระจ่างใส ถ้าไม่มีความเข้าใจ

เรื่องของปรมัตถสภาวธรรมที่แสดงให้เห็นสภาวะของสิ่งทุก ๆ สิ่ง ที่ต่างก็เป็นเพียงสังขารธรรม และไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธาตุแล้ว ; มันก็จะไม่แทงตลอดซึมซาบเข้าไปในความลึกเบื้องหลังตัวอักษร.

แม้ในการทำความเข้าใจเรื่อง ปฏิจจสมุปบาทและอิทัปปัจจยตาก็เช่นเดียวกัน ; ความเข้าใจก่อนและหลังจากที่จะได้รู้เรื่องของปรมัตถสภาวธรรมก็กระจ่างใสผิดกัน, จึงขอโอกาสชี้แนะว่า อย่าได้มองข้ามเรื่องนี้ไปเสีย.

เมื่อหมดความเนื่องกันด้วยชื่อของหนังสือแต่เพียงนี้, ก็ต้องเลือกเองจากรายชื่อหนังสือ ที่ดูมีลักษณะลึก ๆ ก่อน. ก็มีพุทธประวัติจากพระโอษฐ์, คิดว่าศึกษาพระพุทธศาสนาของพระองค์มาถึงแค่นี้แล้ว ต้องรู้จักครูให้แจ้งเสียที รู้แต่อย่างลูกเด็ก ๆ มานานเต็มที ; ยิ่งอ่านคำนำ ยิ่งเห็นสมควรอ่าน เพราะองค์บรรยายท่านเลือกเก็บและแปลออกเฉพาะที่พระศาสดาตรัสเล่าเรื่องของพระองค์เองจากบาลีอย่างเดียว ไม่มีคำของพระสังคีติกาจารย์หรือคันถรจนาจารย์ปนอยู่เลย เพื่อให้ได้หลักแห่งพุทธประวัติแท้ ๆ ไว้เป็นหลักฐานมั่นคง และรู้ว่าไหนเป็นแก่น, ไหนเป็นกระพี้ ไหนเป็นเปลือกเพียงไรด้วย. ขณะที่อ่านอยู่นั้น พรรณนาไม่ถูกว่า มีความรู้สึกอย่างไร รู้อยู่แต่ว่า ไม่เสียทีที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ได้อยู่ใต้ร่มเงาแห่งพุทธศาสนาของพระองค์ ; ที่จะรู้สึกเช่นนี้ได้ก็ด้วยบารมีของหลวงพ่อแต่ผู้เดียว.

ถัดจากพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ เป็นขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์. อ่านคำนำอีก พบว่าน่าสนใจ เนื่องจากขณะที่ท่านทำการสำรวจเรื่องราวที่เป็นพุทธประวัติจากพระโอษฐ์และอื่น ๆ ในพระไตรปิฎก ; ท่านเกิดไปสะดุดตาด้วยข้อความที่ท่านไม่เคยคิด ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงมีพระดำรัสรุนแรงถึงเพียงนั้น ทั้งในทางที่จะ "ขนาบ" และในทางที่จะ "ชี้ชวน" : แต่

ท่านว่า "ขุมทรัพย์" นี้มีไว้สำหรับบรรพชิตโดยตรง. ส่วนข้าพเจ้าคิดว่าถึงเป็นคฤหัสถ์รู้ไว้ก็ไม่น่าจะเสียหาย ถ้าเรารู้ว่าบรรพชิตต้องทำอย่างไรจึงจะเป็นพระจริง เราทำได้เท่าจริง ๆ เราก็เป็นพระได้ น่าจะสำเร็จประโยชน์ได้เท่า ๆ กัน จึงควรอ่าน ; อ่านแล้วก็เหนื่อย ถ้าจะต้องนั่งจดจำ เฝ้าระมัดระวัง, พิจารณาแล้ว ยากที่จะรอดผิดได้ง่าย ๆ นอกจากจะใช้วิธีลัดที่หลวงพ่อกรุณาสอนให้ไว้ในเรื่อง "ว่าง" : ทำให้ "ว่างจากตัวกู" ได้จริง ๆ เรื่องเดียวแม้ศีลก็จะบริสุทธิ์เป็นสุญญตาศีล ! อย่างนี้อย่างเดียว ทางนี้ทางเดียวจึงจะรอดได้ ไม่ต้องสงสัยว่าอาจจะมีทางอื่น หรือวิธีอื่น ; มีทางเดียว คือ ทำจิตให้ว่าง – ว่างจากความยึดมั่นโดยประการทั้งปวง : ท่องไว้ทุกขณะจิต แต่ว่า "ตถตา – ตถตา", แล้วเข้าให้ถึงความจริงของการเป็น "เช่นนั้นเอง" ก็จะรอดได้ ! สุดที่จะกล่าวได้ว่า วิธีลัดต่าง ๆ ที่ท่านสอนให้นั้น ประเสริฐอย่างไรวิเศษแค่ไหน, ทั้งลัด ทั้งประหยัดเวลา ประหยัดแรง แต่ได้ผลที่เฉียบขาดมิใช่เป็นเพียง "อาจจะ" แม้มีปาก ๑๐๐ ปากให้พูดพร้อม ๆ กัน ก็สรรเสริญพระคุณของหลวงพ่อไม่ได้หมด, ท่านเมตตา ท่านกรุณา ห่วงใยเพื่อนมนุษย์ จึงได้ทำเรื่องที่เข้าใจได้ยาก ให้ง่ายพอที่จะเข้าใจได้ ด้วยภาษาคนพื้น ๆ ธรรมดา, นับเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ตรงตามพุทธประสงค์เยี่ยงทาสผู้ซื่อสัตย์ทุกประการ.

ต่อไป ก็เลือก **"บรมธรรม"** ชื่อใหญ่โตดี จะได้สอบสวนดู ว่าจะมีธรรมะอะไรที่สำคัญ ที่ยิ่งใหญ่เกินกว่าที่ได้รู้มาแล้วบ้าง, และก็ "บรม" สมชื่อ, ขอให้อ่านเถิด เขียนบอกไม่ไหว. ธรรมบรรยายของท่านแต่ละเล่ม ต่างก็มีความสำคัญโดยเท่าเทียมกัน ต่างก็จะสนับสนุนซึ่งกันและกัน ให้ความรู้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น, และจะรอบรู้มากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องหนึ่ง ๆ ในรายละเอียด พร้อมทั้งศิลปะต่าง ๆ อันเป็นเคล็ดลับในการปฏิบัติ เมื่ออ่านในเรื่องนั้นโดยเฉพาะ.

จึงเป็นการแน่นอนว่ายิ่งอ่านมากเท่าไร ก็ยิ่งเป็นผลกำไร ยิ่งมั่นคงใน "ทาง" ยิ่งขึ้น. ถ้าต้นไม้มีแต่แก่น หรือลำต้น ปราศจากกิ่งก้านสาขาที่แข็งแรง ไม้ต้นนั้นจะเป็นไม้ที่สมบูรณ์ได้อย่างไร ?

แล้วต่อด้วย **สุญญตาปริทรรศน์** ต้องการรู้จักคำว่า "สุญญตา" ในทุก ๆ แง่ทุก ๆ มุม เพราะเป็นเรื่องเดียวที่พระพุทธเจ้าท่านตรัส นอกนั้นท่านไม่ตรัส. ที่แยกออกมาเป็นเรื่องสุญญตาโดยเฉพาะ แสดงว่าต้องสำคัญมาก ; ถ้าใครสนใจและชอบวิธีการใช้ความพยายามที่น้อย ความเหน็ดเหนื่อยที่น้อย หรือการปฏิบัติที่ดูน้อย, ง่าย หรือแทบจะไม่ต้องทำอะไรเลย เพื่อทำลายกิเลส, หลวงพ่อท่านก็สอนให้ใช้ศิลปที่เรียกว่า "ยูโด" : แต่เป็นยูโดทางวิญญาณ ; ทั้งศิลปะแห่งการตายที่เรียกว่า "ตายก่อนตาย". นี้เป็นตัวอย่างเพียงเล็กน้อย ในสุญญตาปริทรรศน์ ที่สอนศิลปะแห่งการทำลายเสียซึ่ง ตัวกู - ของกู.

เพื่อสนับสนุน บรมธรรม และต้องการฝึกอานาปานสติ ด้วยเห็นคุณค่าจากการอ่านบรมธรรมแล้ว ก็ต้องตามอ่านเล่มที่ชื่อว่า **อานาปานสติ.** หนังสือเล่มนี้ น่าจะเรียกว่า "อาจารย์" มากกว่าจะเป็นตำรา ; เพราะจะสอนอย่างพิศดารในรายละเอียด ตั้งแต่เริ่มต้นเตรียมตัว จนกระทั่งสำเร็จประโยชน์ พร้อมทั้งชี้ว่าอะไรเป็นอุปสรรค, จะเกิดได้อย่างไร และจะขจัดไปได้โดยวิธีใด, จะต้องระวังในเรื่องใดจึงจะไม่ล้มเหลว.

อีกเล่มหนึ่งที่สำคัญในระยะต้น คือ **ปรมัตถสภาวธรรม.** เมื่ออ่านเล่มนี้ ทำความเข้าใจให้ถึงที่สุด ก็จะถึง "บางอ้อใหญ่" ; ที่พูดนี้ เพราะเกิดขึ้นแก่ตนเองจริง ๆ และที่นำมากล่าวไว้ข้างท้าย ก็เพราะได้มองข้ามไป มิได้นำมาอ่านก่อนจริง ๆ, พออ่านแล้ว ความเข้าใจที่สลัว ๆ อยู่ในเรื่อง

"สังขาร" หรือ "ความปรุง" เช่นที่ว่า ร่างกายเรานี้ยึดถือเอาไม่ได้ เพราะเป็นเพียงกลุ่มสังขาร อันเกิดจากการปรุงแต่งของธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศธาตุ วิญญาณธาตุ นั้น : จะว่าเข้าใจมันก็เข้าใจ, แต่มันก็อึกอักอยู่ในความรู้สึก ; เมื่อสลัว ๆ ในเรื่องนี้ มันก็เหมือนมีมุมมืดในความรู้ มันไม่ใสสว่าง. แต่พอเข้าใจเรื่องปรมัตถสภาวธรรมแล้ว มีความรู้เรื่องความเป็น "ธาตุ" ของสิ่งต่าง ๆ ทุก ๆ สิ่ง ; แม้อนิจจัง – ก็เป็นธาตุ, ตลอดไปถึงธรรมธาตุ, นิพพานธาตุ – หรือธาตุว่างแล้ว ก็จะเข้าใจเรื่องอื่น ๆ ที่เข้าใจยากได้โดยไม่ยาก. จึงน่าจะอ่านก่อน เป็นเล่มที่ ๔ ต่อจากโอสาเรตัพพธรรม และสันทัสเสตัพพธรรม ก่อนจะอ่านเล่มอื่น ๆ ต่อไป.

มาถึงตรงนี้ : "ธรรมะ" ที่ว่าเป็นรากฐานที่ดี มั่นคง ได้กลายสภาพเป็นหลังคาครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างไปเสียหมดแล้ว ! ยิ่งศึกษาเพิ่มขึ้น ๆ รู้ตลอดไปทุกแง่ทุกมุม หลังคานั้นก็ยิ่งแผ่ขยาย และปราศจากรูรั่ว กลายเป็นครอบจักรวาลไปในที่สุด.

ปัจจุบัน ธรรมบรรยายชุดธรรมโฆษณ์ มีประมาณ ๔๐ เล่ม แต่ละเล่มสูงค่าทัดเทียมกัน เช่น เมื่อคิดจะปฏิบัติธรรมเพื่อพระนิพพาน ก็ต้องรู้จักคุณลักษณะ และปฏิปทาของพระ อรหันต์เป็นอย่างดี ก็ควรอ่าน **มาฆบูชา.** น่าเสียดาย ที่ปัจจุบันนี้ ไม่มีหนังสือชื่อ **ตามรอยพระอรหันต์** พิมพ์จำหน่ายแล้ว* ; หรือจะบูชาคุณพระพุทธเจ้าให้ถูกต้อง กราบไหว้ถูกต้อง ก็ต้องอ่าน**พุทธคุณบรรยาย** และ**พุทธจริยา** ต่อจากพุทธประวัติจากพระโอษฐ์อีก เป็นต้น.

---

* *ปัจจุบันสำนักพิมพ์สุขภาพใจได้นำมาจัดพิมพ์จำหน่ายแล้ว*

บางทีชื่อหน้าเล่มก็ดูธรรมดา ๆ จืด ๆ แต่เนื้อในมิใช่ธรรมดา ยังคงบรรจุเต็มอัดไปด้วยธรรม **ชั้นปรมัตถ์อยู่นั่นเอง** เช่นเล่มที่มีชื่อว่า **ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย.** ผู้สนใจศึกษา จะได้อุบายที่จะเอาเปรียบธรรมชาติได้บ้าง อย่างชนิดที่คุ้มค่าหรือเกินค่าสำหรับการที่ต้องตกอยู่ใต้อำนาจเผด็จการของธรรมชาติเสมอมา. ข้าพเจ้าสมัครจะเรียกว่าเป็นยอดของเคล็ดลับ คือ **"อุบายตกกระได แล้วพลอยโจนให้เหมาะ ๆ"** ; คนที่สนใจอย่างถูกทาง **แม้เพียงเรื่องนี้เรื่องเดียว ก็จะบรรลุนิพพานได้ในตัวความตายทางร่างกาย เมื่อจะต้องดับจิตลงไปจริง ๆ.**

ฆราวาสธรรม สอนให้รู้เคล็ดลับสำหรับฆราวาส ที่เมื่อยังบวชไม่ได้จะด้วยเหตุผลใดก็ตามที, สามารถจะทำตนให้เหมือนกับบวชเสร็จแล้วทั้ง ๆ ที่ยังมีทุก ๆ สิ่งครบครันเช่นผู้อื่น ; แล้วอาศัยเคล็ดลับที่เรียกว่า **"ตกกระไดพลอยโจน"** ให้ดี ๆ ก็จะเอาตัวรอดได้เช่นกัน.

อ่าน**มหิดลธรรม**แล้ว ก็จะรู้จักอุบายทำใจให้เหมือนแผ่นดิน : แผ่นดินไม่เคยยินดียินร้ายต่อสิ่งที่ทิ้งลงไป ไม่ว่าจะเป็นของเหม็นหรือของหอม. "ใจ"ที่เฉยได้เหมือนแผ่นดิน จะเหมาะพอสำหรับรองรับ"ผัสสะ" ตัวร้ายในเรื่องความดี - ความชั่ว, บุญหรือบาป, ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นบรรพชิตหรือฆราวาส.

ความลับของจิต ที่น่าทึ่ง จากธรรมบรรยาย ภายใต้ชื่อ **ธรรมสัจจสงเคราะห์** จะช่วยคนส่วนมากที่เคยท้อถอย หรือเป็นห่วงว่าการปฏิบัติเพื่อนิพพานนี้ เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ : นี่ก็เพราะไม่เคยรู้เรื่องของจิตเพียงพอ ; ถ้าจะได้รู้ความลับของ "จิต" ว่าจิตนี้ มันมีสมบัติของมันเหมือนกัน : เป็นสมบัติชนิดพิเศษ เรียกว่า "เจตสิก" สำหรับทำได้ทุกอย่าง, กระทั่ง

จัดไว้เป็นอจินไตยพวกหนึ่งด้วยเหมือนกัน ; และได้รู้ว่า**"จิต"ที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว เป็นสิ่งที่จะแก้ปัญหาของมนุษย์ได้สิ้นเชิง.** ก็น่าจะเป็นกำลังใจให้จัดการกับสิ่งที่เรียกว่า "จิต" ของตนเองได้ถูกต้อง.

ใน "บรมธรรม" ที่อ่านแล้ว ได้กล่าวไว้ถึง ธรรมชาติของจิต และการฝึกฝนอบรมจิตที่ถูกต้อง ; ท่านบอกว่า จิตนี้ เป็นจิตที่ฟรี ที่เป็นอิสระ ที่เป็นความหลุดพ้นได้, มันมีจุดหมายปลายทางเป็นบรมธรรม และ**ที่แท้เป็นเรื่องของธรรมชาติที่ไม่มีคน - ไม่มีเรา.**

อย่างนี้พอจะเห็นได้ชัดหรือไม่ว่า ในธรรมบรรยายชุดหนึ่ง ๆ จะมีความเนื่องกันของแต่ละเรื่อง : ลองดูเรื่องของ"จิต" ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องใส่ใจอย่างรุนแรงทุกแง่ทุกมุม ; เพราะจิตใจของสิ่งที่มีจิตใจ คือตัวเรื่องสำคัญของปัญหาต่าง ๆ, จัดการกับสิ่งนี้สิ่งเดียว ก็เป็นอันหมดปัญหา. ต้องศึกษาอย่างทั่วถึงว่าจิตนี้ มันมีพฤติอยู่ตลอดเวลา คล้ายกับเป็นห่วงโซ่ หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วัฏฏสงสาร หรือไตรวัฏฏ์ ; นับเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดในบรรดาความลับของสิ่งที่เรียกว่า "ชีวิต". ให้ทำความรู้จักอย่างดีต่อคำว่า **พฤติของจิต, จิตใต้สำนึก** หรือจิตล้วน ๆ หรือที่เรียกว่า **ภวังคจิต** สุดแต่จะเรียก ตามโอกาสที่มันทำหน้าที่อยู่ ; และ**จิตใต้สำนึก**นี่แหละ **ที่มันมีปกติเป็นประภัสสรอยู่ตามธรรมชาติ.** ยังต้องคุ้นเคยกับชื่อและความหมาย เช่น ที่เรียกว่า วิถีจิต, ชวนะจิต, เจตสิกธรรม และจิตเต็มสำนึก เมื่อมีอารมณ์เข้ามากระทบ, และรู้กระทั่งว่า เมื่อจิต "ว่าง"อยู่นั้น มันไม่อาจจะ"วุ่น"ได้ เพราะมันไม่สามารถจะทำอะไรได้พร้อม ๆ กัน ๒ อย่าง ในเวลาเดียวกัน.

ความเหล่านี้ ความสัมพันธ์เหล่านี้ จะหาได้จากธรรมบรรยายเล่มต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วทั้งสิ้น. ถ้าจะอ่านเล่มใดเล่มหนึ่ง ก็จะรู้แต่เพียงแง่เดียวมุมเดียวที่สัมพันธ์อยู่กับเรื่องที่ท่านกำลังบรรยาย เช่นเล่มหนึ่งจะกล่าวเรื่องจิตใต้สำนึก ว่าเป็นจิตล้วน ๆ หรือเป็นมโนธาตุ ; อีกเล่มหนึ่งกล่าวถึงจิตใต้สำนึกเช่นกัน แล้วเรียกว่า ภวังคจิต, โดยบอกว่าเป็นความนิยมเรียกกันในหมู่นักอภิธรรม, แต่ก็ยังอธิบายว่า จะเรียกว่าเป็นจิตล้วน ๆ ก็ถูกเหมือนกัน. หนังสือเป็นสมบัติส่วนตัวโดยสิทธิ์ขาด จะขีดจะเขียนจะโยงเส้นสายอย่างใดเพื่อให้เข้าใจ ก็ทำให้คุ้มค่าหรือเกินค่า ; หนังสือสะอาดขาว อ่านแล้วราวกับพิมพ์ออกมาใหม่ ๆ ไม่ช่วยให้รู้อะไรได้แน่นแฟ้น. เรื่องนี้ไม่ง่ายดังคิด : อ่านทีละเล่ม จับต้นชนปลายไม่ติด ; วิธีเดียว คือนำมากางแผ่ทั้งหมด จนกว่าความรู้จะยันลงตัวกัน, ใครจะลองใช้วิธีนี้ดูบ้างก็ได้.

ท่านยังบอกย้ำไว้ในอิทัปปัจจยตาว่า : **ที่ปฏิบัติธรรมไม่สำเร็จ ก็เพราะระวังจิตไม่เป็น, ระวังอารมณ์ที่จะเข้ามากระทบจิตไม่เป็น.** ปัญหาต่อไปจึงอยู่ที่ว่า เมื่อรู้ว่า “จัดการกับจิตเพียงสิ่งเดียวก็จะหมดปัญหา”นั้นจะจัดการอย่างไร ? โดยวิธีใด ? ทำอย่างไรจึงจะระวังจิตเป็น หรือระวังอารมณ์ที่จะเข้ามากระทบจิตให้เป็น ? ก็หาเอาในธรรมบรรยายเท่าที่กล่าวชื่อมาก็จะรู้ได้ นี้จะเห็นได้ว่า เมื่อนำความรู้มารวมกันทั้งหมดของแต่ละเรื่อง เช่นเรื่องของจิตนี้ มันก็จะกลมพอดี ไม่ต้องไปแสวงหาจากที่อื่นอีก. ที่ได้ยกมากล่าวอย่างยืดยาว ก็เพื่อให้เห็นว่า จริง ๆ เป็นอย่างนี้ มิได้สักแต่กล่าวอย่างเห่อ ๆ ท่าน.

หรือภายใต้ชื่อที่ไม่น่าสนใจ เช่น **ตุลาการิกธรรม** ก็ยังมีเรื่องแปลกที่ควรรู้อย่างถูกต้อง แล้วทำตนให้พ้นจากสิ่งนี้ได้อย่างเด็ดขาด ก็จะไม่เป็นการยากแก่คนที่ประสงค์จะออกไปจากวัฏฏสงสารเลย. แต่การที่จะออกจากสิ่งใดได้นั้น จำเป็นจะต้องรู้และเห็นสิ่งนั้นกระจ่างอย่างถูกต้อง, แล้วไม่เข้าไปในสิ่งนั้น : การไม่เข้าไปในสิ่งนั้นก็คือการออก. "สิ่งนั้น"คือการที่เห็นอยู่รู้อยู่ ว่าโลกนี้ถูกลวงอยู่ด้วยของเป็นคู่ อันเป็นเครื่องยั่วยวนมีรส มีเสน่ห์ ดึงดูดสัตว์ไม่ให้หลุดไปจากสังสารวัฏฏ์.

ที่นำมากล่าวนี้ ไม่ใช่ทั้งหมดของหนังสือแต่ละเล่ม ได้ทำเพียงแต่ดึงออกมาบางเรื่อง เพื่อชี้ชวนเท่านั้น. แม้กระนั้น ถ้าใครจะทำความเข้าใจได้ถึงที่สุดจริงในเรื่องที่กล่าวมาข้างต้น และที่จะกล่าวต่อไปอีกบางเรื่อง, ผู้นั้นก็จะสามารถช่วยตนเองให้อยู่เหนือปัญหาต่าง ๆ ได้.

เล่มสุดท้ายที่จะกล่าวถึง ก่อนที่ท่านผู้อ่านจะรู้สึกว่าเฟ้อเกินไปแต่การละเลยไม่กล่าวถึง อาจทำให้ผู้เริ่มศึกษามองข้ามไป เช่นที่ข้าพเจ้าเคยกระทำมาแล้ว, หรืออาจจะไม่สนใจ ซึ่งนับว่าเป็นการผิดพลาด เท่า ๆ กับการไม่ได้อ่าน และศึกษาเรื่องปรมัตถสภาวธรรม. เนื่องด้วยปัญหาบางปัญหาที่ขัดข้องมานาน ได้ถูกสะสางออกไปจนหมดสิ้น จากการได้อ่านและทำความเข้าใจในเล่มที่ชื่อว่า **ปฏิปทาปริทรรศน์**, ข้าพเจ้าก็ได้ไปถึง **"บางอ้อใหญ่"** อีกครั้ง ; ถ้าจะจัด**ปรมัตถสภาวธรรมเป็นความรู้สุดยอดด้านปริยัติ**, **ปฏิปทาปริทรรศน์** ก็น่าจะเป็นความรู้สุดยอดของการปฏิบัติ, น่าจะจับคู่กัน เช่นสันทัสเสฯ และโอสา-เรตัพพธรรม. พอคิดเช่นนั้น พลิกดูสันหนังสือ ก็รู้ว่าเรามันโง่เอง ! หมายเลข ๑๔ และ ๑๔.ก บนแถบสีแดงสีเดียวกัน น่าจะเป็นคำตอบของหลวงพ่ออยู่ในตัวแล้ว.

ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติที่แก้ไม่ตก ท่านได้ชี้แนะอุบายของแต่ละปัญหาไว้ในปฏิปทาปริทรรศน์อย่างสิ้นเชิง เช่น ปัญหาในเรื่องผัสสะ ตัวปฐมเหตุของเรื่องทุกเรื่อง ที่เป็นปัญหาขัดข้องมานานสำหรับข้าพเจ้า ได้ถูกสะสางออกไปจนหมดสิ้น ; มันเข้าใจอย่างโพล่งและซึมซาบเข้าไปในความรู้สึก. ในอิทัปปัจจยตา ท่านก็บรรยายเรื่องผัสสะมีสองชั้นไว้ แต่ก็ไม่ทำให้เข้าใจได้ ; เข้าทำนองคนขับรถเป็นใหม่ ๆ หู ตา คับแคบ เห็นอย่างนี้ไม่เห็นอย่างนั้น, มือไม้ก็รู้สึกไม่พอใช้ ขลุกขลักไปหมด ; พอชำนาญแล้ว ชินแล้ว หู ตา ก็มองได้กว้างและไกล มือไม้ก็เหลือใช้ แม้มีมือเดียวก็ยังขับได้.

เรื่อง"ผัสสะ"นี้ เป็นเรื่องใหญ่และสำคัญเท่า ๆ กับเรื่องจิต ท่านบอกว่า คนไม่รู้ว่าผัสสะนั้น มันมีอยู่เป็นสองชั้น, แม้ว่าจะเป็นนักปฏิบัติ หรือเป็นอาจารย์วิปัสสนา : คือ ชั้นแรกเป็นปฏิฆะสัมผัส, ชั้นหลังเป็นอธิวจนะสัมผัส – เป็นสัมผัสสักว่าเรียกชื่อ นี้แหละ เป็นตัวร้าย ตัวการ ตัวที่จะทำให้เกิดความทุกข์. เรื่องนิพพาน ที่อยู่เหนือทุกข์เหนือสุขนี้ ก็จะต้องเป็นการชนะผัสสะ, ควบคุมผัสสะเอาไว้ได้โดยเด็ดขาดและสิ้นเชิง.

ในมหิดลธรรม กล่าวไว้ว่า : อย่าทำเล่นกับผัสสะ, คนทุกวันนี้ทำเล่นกับผัสสะ. ท่านว่า ที่ท่านพูดอย่างนี้ ยังน้อยไปเสียอีก, มีผัสสะแล้วจะนำมาซึ่งกิเลส ; ด้วยเหตุนี้ เมื่อได้รู้ธรรมชาติและความลับของจิตดีทุกเรื่องแล้ว ความเด็ดขาดของการปฏิบัติทั้งหมดจึงต้องระดมไปที่การจัดการควบคุมผัสสะ.

แต่ก่อนจะควบคุมอะไรได้ทั้งหมด ต้องทำความเข้าใจในสิ่งนั้นให้ถึงที่สุด จึงจะควบคุมได้เด็ดขาดสิ้นเชิง ; ต้องรวบ รวมความรู้ที่กล่าวถึงผัสสะ

ไว้ในแต่ละเล่มให้รวมรู้เป็นเรื่องเดียวอย่างทุกแง่ทุกมุม, ต้องรู้และเห็นได้ว่า "ผัสสะ" มีขึ้นแทบทุกเวลานาที : ต้องระวังให้ดี มันเป็นทางมาแห่งกิเลส, เป็นปัจจัยแห่งกิเลส ; รู้จัก"ผัสสาหาร"ว่า อาหารของจิต คือ ผัสสะเสมอ. โดยปกติแล้วการเอ่ยถึงผัสสะหรือสัมผัส เฉยๆ ลอยๆ คล้ายกับว่าเกลี้ยงๆ ไม่มีอะไร ในที่ทุกแห่งนั้น, เป็นอวิชชาสัมผัสทั้งนั้น : ในนั้นมีอวิชชาอยู่แล้ว ; จะมีอยู่แต่ในบทของปฏิจจสมุปบาทที่ไม่ขึ้นต้นด้วยอวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร ฯลฯ, แต่เป็นบทที่ตรัสว่า อาศัยตาและรูป จึงเกิดจักขุวิญญาณ, ความประจวบแห่งสิ่งทั้ง ๓ นี้ชื่อว่า ผัสสะ ฯลฯ นี้เท่านั้นที่เป็นผัสสะ ที่สักว่ากระทบเฉยๆ. จะรู้เรื่องนี้ได้ชัด ก็ต้องเข้าใจอาการของผัสสะ ที่ว่ามีอยู่เป็นสองชั้น : ชั้นแรกเป็นปฏิฆะสัมผัส – เป็นสัมผัสที่สักว่ากระทบ ยังไม่ได้เป็นอันตรายอะไร, ชั้นหลังเป็นผัสสะสักว่าเรียกชื่อเรียกว่า อธิวจนะสัมผัส ; สัมผัสสักว่าเรียกชื่อนี้แหละ เป็นตัวร้าย ตัวการตัวที่จะทำให้เกิดความทุกข์ ที่ถ้าเผลอนิดเดียวก็เป็นอันตราย. อ่านทีละเล่มก็สับสน มีบางสิ่งที่บังๆ อยู่เข้าใจไม่ได้ จับทุกเล่มที่กล่าวไว้ถึงเรื่องผัสสะมาวางแผ่ แล้วไล่ไปๆ จนลงตัวกันได้ อย่าให้ชื่อที่เรียกขึ้นมาใหม่ ทำให้ไขว้เขว, แล้วจะรู้ว่า **จักขุวิญญาณก็คือ ปฏิฆะสัมผัส หรือผัสสะล้วนๆ** นั่นเอง ; ครั้นเกิดจักขุวิญญาณแล้ว ท่านตรัสว่า ประจวบกันแห่งธรรม ๓ ประการ คือ ตาด้วย, รูปด้วย, จักขุ-วิญญาณด้วย นี้เรียกว่า ผัสสะ : หมายถึง **มี"อวิชชา"**เข้ามาเกี่ยวข้องเพราะความเผลอสติ จึงได้เกิดผัสสะ, ชนิดที่มีอวิชชาผสม แล้วจึงได้เกิดเวทนา ตัณหา อุปาทาน และเป็นทุกข์. จะอยู่เหนือกรรมได้ ก็ต้องอยู่เหนืออำนาจของสิ่งที่เรียกว่า "ผัสสะ" ; นี้เป็นวิธีที่ข้าพเจ้าใช้หาความสัมพันธ์ จนเข้าใจในเรื่องผัสสะ, ใครจะมีวิธีอื่นหรืออ่านทันทีเข้าใจได้เลยก็หมดปัญหา.

ในธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย กล่าวถึงผัสสะไว้ว่า "ผัสสะหยุดอยู่เพียงผัสสะ : ทำได้นับว่าเก่งมาก ; สู้ไม่ไหว, ยอมแพ้ ก็ไปที่เวทนา : ก็หยุดอยู่เพียงเท่านั้น, ดับไปเพียงเท่านั้น อย่าเกิดความอยากต่อไป เรียกว่า **หลักปฏิบัติขณะที่อารมณ์มากระทบ**"

เครื่องมือที่ใช้ควบคุม "ผัสสะ" เอาไว้ได้โดยเด็ดขาดและสิ้นเชิง มีเพียงสิ่งเดียว พยางค์เดียว คือ "สติ" : อย่าเผลอสติ เมื่อมีการกระทบทางอายตนะ ; เมื่อไม่เผลอสติแล้ว มันก็คงมี ศีล สมาธิ ปัญญา อยู่เป็นปกติ. **คุณสมบัติของ "สติ"โดยทางปฏิบัติ – ที่เป็นอยู่จริงก็คือ ความรู้ที่ถูกต้องนั้น** แล่นมาสู่ความสำนึกทันท่วงที, ถ้าไม่ทันท่วงที ก็ไม่เรียกว่าสติ : ความรู้ที่ถูกต้อง คือ ปัญญา, กิริยาที่แล่นมา คืออาการที่มาโดยเร็วและแรง, ทันท่วงที – คือกำลังงานที่มาโดยเร็วและโดยแรง อันเป็นลักษณะของสมาธิ ; ดังนั้น "สติ" จึงเป็นทั้งปัญญาและสมาธิ เจือกันอยู่.

มีการแก้ปัญหาเนื่องจากการปฏิบัติอีกเรื่องหนึ่ง ที่น่าจะนำมากล่าวไว้ เพื่อชี้ชวนให้สนใจว่า ปัญหาอื่น ๆ ที่ใครก็ตามอาจคิดว่าเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติธรรม ท่านก็ให้อุบายแก้ไว้ อย่างที่น่าจะพูดได้ว่า ทุกปัญหา.

การแก้ปัญหาที่จะกล่าวถึงนี้ รวมโดยใจความได้ว่า ในครั้งพุทธกาล มีพระสาวกประเภทปัญญาวิมุตติมากกว่าประเภทที่เรียกว่า เจโตวิมุตติ, แม้ปัจจุบันก็ยังเห็นได้ว่าเป็นอย่างเดียวกัน ; เพียงแต่มันไม่หรูหรา ไม่เด่น ไม่ดัง, คนจึงชอบเรื่องของสมถะ ทำสมาธิได้ฌานชนิดนั้นชนิดนี้ ล้วนแต่เป็นความเข้าใจผิด : ไปชอบของลึกลับ ยิ่งคนอื่นเข้าใจไม่ได้แล้วก็ยิ่งดี, แม้ตัวเองจะเข้าใจไม่ได้ หาเหตุผลไม่ได้ ก็ขอแต่ว่าให้ได้ปฏิบัติ. บางพวกชอบของเคร่ง อวดเคร่งกันแต่ข้อปฏิบัติ ที่แสดงได้ด้วยเนื้อตัว ด้วยกาย

ด้วยวาจา, ถ้าไม่เป็นอย่างนั้น ก็ไม่ค่อยสนใจ ; พวกเคร่งนี้ มักจะทำตึงเครียด ชนิดที่บางทียอมให้ว่า ให้มันตายไปเลยก็เอา ขอแต่ให้คนเขายกย่อง. คนบางคน ไม่สามารถจะทำสมาธิหรือสมถะให้เกิดฌานที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ได้ ; เพราะว่า เป็นของที่ทำยาก ไม่ได้มีไว้สำหรับทุกคน มันจึงดูขลัง : แต่ไม่ใช่จะรอดตัวได้เพราะการกระทำเพียงเท่านั้น, เพราะสมาธินั้น มีไว้สำหรับเพื่อให้ปัญญาคมกล้า สามารถรู้เร็ว ๆ, ในที่สุดก็ต้องไปพิจารณาอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อยู่นั่นเอง. **ต้องรู้ไว้ว่า ความหลุดพ้นหรือความบริสุทธิ์แห่งจิตนั้น มีได้เพราะปัญญา** ; ไม่ใช่มีได้เพราะอำนาจของสมาธิ, พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้อย่างนั้น. จึงเรียกบุคคลผู้นั้นว่า เจโตวิมุตติ ก็คือมีปัญญามากเหมือนกัน : แต่ว่ากำลังจิต กำลังสมาธิยังมากกว่า ; ที่ถูกควรจะเรียกว่า เจโตวิมุตติ – ปัญญาวิมุตติแฝดกัน, แต่เขาไม่เรียก เรียกว่าเจโตวิมุตติเฉย ๆ.

ปัญญาวิมุตตินั้น หมายถึงว่า มีปัญญาอย่างเพียงพอที่จะตัดกิเลส, แต่สมาธิมีน้อย ; จึงไม่ถูกยกขึ้นมาเรียก ว่าหลุดพ้นด้วยอำนาจของสมาธิหรืออำนาจของเจโตสมาธิ. บางคนปฏิบัติชนิดปัญญา ตามวิถีทางของการพิจารณาทางปัญญา ; แล้วก็ตั้งอกตั้งใจ พิจารณาให้แรงเข้า, จิตก็เป็นสมาธิตามธรรมชาติ สูงตามขึ้นมาเอง โดยที่ไม่ต้องไปสนใจเกี่ยวกับเรื่องจิต.

สมาธิตามธรรมชาติชนิดนี้ ท่านว่า เป็นสมาธิที่ซ่อนตัวอยู่ในปัญญา ; เพราะว่าจะมีปัญญาโดยไม่มีสมาธินั้นไม่ได้ หรือถ้ามีสมาธิแล้ว ไม่มีปัญญาเสียเลยนั้นก็ไม่ได้เช่นกัน. ดังนั้น การลงมือเพ่งพินิจพิจารณาด้วยปัญญาที่สมสัดสมส่วนกันนี้ มันก็เรียกหาสมาธิตามธรรมชาติมาได้เอง, เพียงพอที่จะพิจารณาเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และหมดกิเลสได้.

ท่านว่าเรื่องนี้มีประจักษ์พยานหลักฐานอยู่ ที่ว่ามีพระสาวกผู้บรรลุมรรคผลได้โดยวิธีของปัญญา ที่เรียกกันว่า ปัญญาวิมุตติ, หรือแม้แต่สุกขวิปัสสกนี้ มากกว่าพวกเจโตวิมุตติ ; อย่างนี้จะช่วยเป็นกำลังใจให้หมดความท้อถอยหรือไม่ : ถ้าใครคนนั้นไม่สามารถจะทำสมาธิ หรือสมถะให้เกิดฌานได้เช่นใครบางคน ?

ขอโอกาสสรุปทุก ๆ เรื่องว่า : หัวใจของการปฏิบัติ ก็คือ มีสติ – รักษาสิ่งต่าง ๆ ไว้ในสภาพปกติเดิมแท้ของมัน ; สติจะมาทันท่วงทีได้ไม่เผลอสติ : ก็เพราะมีสมาธิอยู่เป็นปกติ. ความรู้เรื่องสุญญตา จะช่วยให้เกิดความพอดีและถูกต้อง, เป็นหลักในพระพุทธศาสนา นำไปสู่ความสวัสดี : สอนให้รู้จักเหนือแพ้ – เหนือชนะ ; สมดุลย์ คือ มัชฌิมา : มัชฌิมาจะอยู่ตรงกลางเสมอไป, ต้องขึ้นเหนือประโยชน์ แล้วเป็นไปเพื่อนิพพาน. อานาปานสติ เป็นแบบของสมาธิภาวนา ระบบที่มุ่งจะทำลายยอดสุดของความสุขที่เป็นชั้นสูงสุด ที่เข้าใจได้ยาก, กวาดทีเดียวก็จะได้กวาดตลอดสายลงมาถึงต่ำสุด : นี้จัดเป็นเคล็ดลับของอานาปานสติที่พระพุทธเจ้าท่านทรงเลือกให้ ; ทั้งเป็นระบบที่ลัดที่สุด แม้จะไม่มีสติปัญญามาก ก็ยังเป็นวิธีลัดอยู่นั่นเอง : โดยเอายอดสุดของความสุขมา“ดู” อยู่ทุกลมหายใจเข้า – ออก, จนเห็นความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่น่ายึดมั่นถือมั่น. นี่คือความลับของการลัดสั้นที่สุด.

ให้สังเกตคำว่า “ดู”, เพราะธรรมสัจจ์แท้จริง มันมีไว้สำหรับให้ “ดู” ไม่ใช่สำหรับให้คิด ! วิธีสอนของพระพุทธเจ้าก็เป็นไปในลักษณะที่สอนให้ “ดู” : ไม่ได้สอนให้คิด ; สอนให้ “ดู” เป็น, ให้วัฒนะในทางจิตทางวิญญาณนี้ จงเจริญก้าวหน้าแก่เรา ให้เราสามารถและเข้มแข็งพอ ที่จะ

ปลีกตัวออกมาเสียได้ จากผู้ที่พูดกันไม่รู้เรื่อง ; และนี่แหละ คือประชาธิปไตย ที่พระเป็นเจ้า หรือพระธรรมหรือธรรมชาติก็ตาม ได้มอบให้แก่เรา.

การถึง "พระธรรม" : ถ้ามองด้านใน ก็จะถึงองค์พระธรรมได้ อย่างน่าชื่นอกชื่นใจ ; แต่ถ้ามองด้านนอก ก็ติดอยู่ที่เล่มหนังสือใบลานพระไตรปิฎกบ้าง, ติดเสียงแสดงธรรมของพระเทศน์ ที่เชื่อกันว่าเป็นเสียงธรรมะบ้าง, ติดอยู่ที่พิธีรีตองทางศาสนา, หรือปฏิบัติธรรมะเป็นท่าเป็นทาง ; แม้แต่ทำวิปัสสนาก็มีท่าทาง มันก็ไปติดอยู่ที่ท่าทางหมด ไม่ถึงธรรมะ.

สิ่งที่เป็น "หัวใจของพระธรรม" ที่แท้จริง ก็เป็นอย่างเดียวกับที่มีอยู่ในหัวใจของพระพุทธเจ้า คือภาวะที่ว่างจากตัวกู – ของกู, มีความสะอาด สว่าง สงบ อย่างยิ่ง. พระสงฆ์ที่แท้จริง ก็เป็นอย่างเดียวกับที่เป็นหัวใจพระธรรม หรือธรรมะอย่างที่มีอยู่ในหัวใจของพระพุทธเจ้า : คือธรรมะหรือภาวะแห่งความว่างจากตัวกู – ของกู, เบาบางจากตัวกู – ของกู, สะอาด สว่าง สงบ อยู่เต็มที่ หรือเต็มส่วน ; พระสงฆ์ไม่ได้อยู่ที่ลูกชาวบ้านที่มาบวชหรืออยู่ที่จีวรเหลือง ๆ.

ท่านยังกล่าวไว้อีกว่า ธรรมะที่เอามาพูดได้ ยังไม่ใช่ธรรมะจริงถึงที่สุด, ยังเป็นธรรมะขั้นต่ำ หรือวิธีที่จะให้เข้าถึงธรรมะเท่านั้น ; หัวใจของการปฏิบัติก็ว่าไม่ต้องทำอะไรเลย อยู่เฉย ๆ : เอาต้นไม้เป็นครูคนแรก คุยกับต้นไม้, เก่งกว่านั้นก็คุยกับก้อนหิน เอาก้อนหินเป็นครู, แม้แต่สัตว์เลี้ยง เช่น สุนัข แมวฯ เป็นครูก็ยังมองเห็นมากกว่าที่เอามนุษย์ที่วุ่นวายนี้เป็นครู, ถ้าจะเอาคนต้องเอาพระอรหันต์เป็นครูเป็นตัวอย่าง ที่แสดงว่าคนสามารถเข้าถึงสภาพที่สงบอย่างยิ่ง อย่างที่ก้อนหินมี ซึ่งเป็นเรื่องทางจิตใจเท่านั้น.

รวมความว่า ธรรมบรรยายของท่านทั้งหมด อยู่ในระดับปรมัตถธรรมล้วน, ไม่เคยเป็นอย่างอื่น. **ถ้าไม่เคยรู้ธรรมะมาก่อนเลย ก็ควรจะมีศิลปะในการเริ่มต้น และให้มีการต่อเนื่องกันอย่างไม่สับสนดังที่กล่าวมาแล้ว** ก็จะดีกว่าการหยิบมาอ่านอย่างหวัดๆ ; อ่านแล้วไม่รู้เรื่อง เนื่องจากไม่มีพื้นความรู้มาก่อนจึงงงแล้วก็เบื่อ พาลไม่สนใจอีกต่อไป. เคยได้ยินหลาย ๆ ท่านที่เป็นผู้ใหญ่อายุมาก ๆ พอพูดถึงหนังสือธรรมะของหลวงพ่อก็ร้องว่า โฮ้ย ! หนังสือท่านพุทธทาสเข้าใจยาก อ่านแล้วไม่รู้เรื่อง : จึงน่าจะเป็นเพราะเหตุนี้ก็เป็นได้ ; สำหรับข้าพเจ้า น่าจะเรียกว่า ฟลุค เพราะพระธรรมท่านเลือกให้ ทั้งที่ขณะนั้นเรียกได้ว่า "โง่" เต็มที่เลย, แล้วก็ถูกร่องถูกรอย จึงไม่อาจบอกได้ว่า ถ้าจับเล่มอื่นเปะปะเอาเอง จะเป็นเช่นที่ว่าหรือไม่. แต่ไม่ว่าจะเป็นเล่มไหน ท่านก็มุ่งชี้ให้เห็นอยู่แต่อย่างเดียว ว่าไม่มีอะไรควรสำคัญมั่นหมาย ว่า"ตัวกู – ของกู" ; ท่านว่าพอสังเวชเกิดขึ้นในข้อนี้เท่านั้นแหละ บรรลุมรรคผลได้.

ข้าพเจ้าฟลุคที่ได้เริ่มอย่างถูกต้อง ความรู้จึงต่อเนื่องกันเป็นลำดับ ๆ มา; ดังนั้น ในเวลาไม่นานนัก ก็มีความรู้เรื่องธรรมะ ในด้านที่เรียกว่าปริยัติอย่างถูกต้อง, ทดลองกระทำตาม เป็นการสอบสวนความรู้ควบคู่กันไปก็พบว่า คำสอนของท่านไม่มีเท็จ จึงไม่อาจปฏิเสธหรือคัดค้านดื้อดึงได้ : เพราะดื้อทีไร, ได้ผลเป็นทุกข์ทุกที มันก็หมดทางดื้อ. หลวงพ่อท่านสอนไว้ว่า ปัญญาเป็นเรื่องสำคัญ : เมื่อมีปัญญาที่ถูกต้อง ก็จะมีศีลที่ถูกต้องเกิดตามมาเอง, และแล้วก็จะมีสมาธิที่ถูกต้อง ที่เป็นไปเพื่อความดับ หรือเพื่อนิพพาน, มิใช่เพื่ออาสวะ.

หากใครก็ตามที่กำลังคิดเริ่มจะศึกษา แล้วไม่ทราบจะเริ่มอย่างไรจึงจะดี, ได้ผลตรง และเร็ว, จะทดลองดูตามที่ข้าพเจ้าได้ประสบมา ก็ไม่น่าจะเป็นการเสียหาย ; ถ้าได้ผลจริง ข้าพเจ้าก็ไม่เหนื่อยเปล่า ที่นำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้. และถ้า, ต้องถ้าอีกที คือ ถ้าข้อเขียนนี้จะได้รับฉันทานุมัติให้พิมพ์ได้ ความเหล่านี้จึงจะได้ผ่านสายตาท่านผู้อ่าน และปรากฏอยู่ในมือขณะนี้แล้ว.

ดังนั้น ในปีนี้เอง ข้าพเจ้าจึงเริ่มสลัดคืน ; ได้สลัดของรักชิ้นแรก แล้วนำเงินที่ได้ไปถวาย เพื่อจัดพิมพ์หนังสือชุดธรรมโฆษณ์เล่มใดเล่มหนึ่งสุดแต่ท่านจะมีฉันทานุมัติ ต่างดอกไม้ธูปเทียน บูชาพระเดชพระคุณอันหาประมาณมิได้นั้น นี้จึงเป็นการไปพบท่านอีกครั้ง ในปี ๒๕๒๓ เป็นครั้งที่ ๔ ถึงเช้า - กลับบ่าย, จึงมิได้สนทนากับท่าน เพราะผู้ที่ไปด้วย มีธุระกับท่านมากหลายเรื่อง.

ต้นปี ๒๕๒๔ ไปค้าง ๓ คืน นำพาผู้อื่นไปด้วย ; ส่วนตัวข้าพเจ้าเพียงไปกราบเรียนว่า ได้ตกลงใจที่จะสลัดคืนทุก ๆ สิ่ง, แล้วจะไปอยู่ในที่สงบ ไม่คิดวุ่นวายกับโลกภายนอกอีกต่อไป. แล้วกราบเรียนถามข้อข้องใจประโยคหนึ่งว่า "ที่ว่ารู้แจ้งแทงตลอด ๆ" นั้น เป็นอย่างไร ? ตอบว่า "จะสลัดคืนหมด" : เพียง ๔ คำ, กินความหมดทุกเรื่อง จนไม่มีคำถามอีก ! นี้เป็นความอัศจรรย์อย่างหนึ่ง ที่ท่านจะมีให้พวกเราเสมอ ๆ เช่นเดียวกันกับวิธีลัด ที่ประหยัดเวลา แต่ได้ผลที่แน่นอนเท่ากัน.

มีอยู่วิธีหนึ่ง คือ วิธีฆ่ากิเลส หรือทำลายกิเลส ที่ข้าพเจ้าเก็บตกมาได้จากการที่ท่านสนทนากับผู้อื่น ในการไปคราวนี้ : ปกติโดยทางปฏิบัติที่เป็น

อยู่จริง ก็ต้องทำเช่นนั้นจึงจะสำเร็จ, มิฉะนั้นก็จะไม่สำเร็จเสียเป็นส่วนใหญ่ คนจึงมากมูลด้วยกิเลส ; แต่เพราะไม่เคยจับสังเกต เพื่อสรุปออกมาเป็นคำพูดที่สั้น ๆ ง่าย ๆ สะดวกแก่การจดจำ, เข้าใจได้ทันที, แล้วยังนำไปปฏิบัติโดยให้ผลที่แน่นอนทุกครั้ง : ไม่ใช่ได้บ้างไม่ได้บ้าง, ดังที่เป็นอยู่ทั่วไป มีได้แต่คำอธิบายที่อ้อม ๆ วกวน ยาว ๆ, แล้ววางรูปแบบปฏิบัติไว้มากขั้นตอน เกินกว่าที่จะนำไปใช้ได้ทันท่วงที ; คนใดสามารถทำได้ทันท่วงที มีผลเฉียบขาด ก็ต้องทำอย่างที่ท่านว่านั่นแหละ : แต่ก็ไม่เคยได้ยินใครว่า ใครสอนวิธีปฏิบัติที่ลัดสั้น ทำลายกิเลสได้ทุกครั้งเช่นนี้, ตัวเองก็ไม่เคยจะคิดได้ เหตุเพราะมันยังทำได้บ้างไม่ได้บ้าง จึงสรุปให้เฉียบขาดอย่างท่านไม่ได้. ท่านว่าดังนี้ว่า **"กิเลสน่ะ พอรู้จักหน้า ชี้หน้ามันได้เท่านั้น มันก็หายไปทันที โดยไม่ต้องทำอะไร"**, ท่านหัวเราะตามแบบของท่าน แล้วเสริมความว่า **"ถ้าไม่รู้จักว่ามันเป็นกิเลส, จะฆ่ามัน ทำลายมันได้อย่างไร"** ? ท่านผู้ใดยังไม่เคยทราบเคล็ดลับในเรื่องนี้ ก็จงรับเอาไปปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ตนเถิด.

พร้อมกับที่ความรู้ของข้าพเจ้ายิ่งขยายตัวมากขึ้นเพียงใด ข้าพเจ้าก็ยิ่งรู้สึกทึ่งในองค์ท่านยิ่งขึ้นเพียงนั้น ; ว่าท่านจะคิดค้นอุบายวิธีปฏิบัติให้ถึงที่สุดได้อย่างไร ? ถ้าจะใช้วิธีคิด ๆ นึก ๆ เอาด้วยเหตุผล มันจะต้องมีรอยรั่วไม่สมบูรณ์ได้ถึงที่สุดเช่นนี้, ยิ่งที่เป็นเคล็ดลับ วิธีลัด ท่านจะรู้ได้อย่างไร ว่าผลมันจะแน่นอนเป็นเช่นนั้นเสมอ แม้จะยกว่าท่านเป็นคนช่างสังเกต, ฉลาด, หยิบยกเอาสิ่งที่เกิดอยู่ เป็นอยู่ ตำตาอยู่ ทุกเมื่อเชื่อวัน มาเป็นตัวอย่างก็เถิด, มันจะต้องมีสักครั้งที่จะพลาดได้. ถ้าอย่างนั้นมีอยู่ทางเดียว วิธีเดียว ก็คือท่านจะต้องเป็นนักทดลอง ทดลองแล้วทดลองอีกด้วย

ตัวของท่านเอง จนแน่ใจในผลที่จะได้ ; และถ้าจะมีสิ่งอื่นมาแทรกมาปน จะได้ผลระดับนั้น แค่นั้น : ถ้าเป็นอย่างนี้โดยเคร่งครัด ไม่นอกแบบ ก็จะมีผลเป็นความสะอาด สว่าง สงบ เสมอ, ไม่เป็นอย่างอื่น ; แล้วจึงนำวิธีลัดนั้น ๆ มาบอก, มาสอน จึงกล้ายืนยันผลที่จะได้รับ แม้จะเป็นวิธีลัดสั้น ๆ ง่าย ๆ. เท่ากับท่านช่วยประหยัดเวลาทั้งชีวิตของเรา ต่อจากที่พระพุทธเจ้าท่านประหยัดไว้ให้แล้วอีกทอดหนึ่ง.

เมื่อทึ่ง ก็ต้องสังเกต, เมื่อสังเกตก็ได้พบสิ่งที่เป็นอัศจรรย์ในองค์ท่านมากมาย ท่านทั้งหลายลองมาดูเถิด. ใครหาอะไรก็จะได้เห็น เพราะองค์ท่านนั้นจะเปรียบก็เสมือนขุมทรัพย์ ที่จะให้พวกเราขุดคุ้ยหา "ธรรมสมบัติ" ได้อย่างไม่มีวันหมด. กล่าวลอย ๆ อย่างนี้ใคร ๆ คงจะหาว่าบ้า ! ใคร ๆ ก็กล่าวสรรเสริญเสียบแทงท่านได้. ฉะนั้นจะลองกล่าวดูบางเรื่องตามควรแก่เหตุ.

ขอเริ่มด้วยความอัศจรรย์ที่เป็นยอด ก็คือ การที่ท่านมิได้เพียงแต่ได้รู้ได้เห็นด้วยองค์ท่านเอง แล้วนำมาสอนให้ทำ ; แต่ท่านจะทำตัวอย่างให้ดู แสดงบทบาทให้ดูอยู่ต่ำตาทั้งวันทั้งคืน เท่ากับเป็นการให้การปฏิบัติโดยตรง. เพราะเหตุว่า ที่เนื้อที่ตัวของท่าน มันแสดงตัวอย่างอยู่ พร้อมทั้งแจกจ่ายผลของการปฏิบัติให้ดู คือ "มีความสุขให้ดู", อย่างนี้เป็นการให้ที่ท่านให้อย่างมากเกินค่าแล้ว ใครเห็นบ้าง ? ใครเห็นคุณลักษณะอันเป็นผลของการปฏิบัติชนิดที่เหนือโลก, เหนือการรับ – การปฏิเสธ, เหนือความเกิด – ความตาย บ้าง ?

กล่าวแค่นี้ ถ้าเข้าใจ ก็จะเข้าใจได้ทั้งหมด !

ลองตามดูเรื่องที่ตื้น ๆ เห็นได้ง่าย ว่าท่านทำตัวอย่างอะไรให้ดูบ้าง ? เอาเรื่องที่ได้เล่าไว้ข้างต้น ว่ามีบางคณะโกรธท่านจนกลับเลย ว่าไม่ทำบุญละ, แล้วต่างสัญญาว่าจะไม่ไปสวนโมกข์อีก ; อย่างนี้พออ่านธรรมปาฏิโมกข์ หน้า ๒๘๕ ความว่า "...เป็นพระเป็นเณร ต้องประจบคฤหัสถ์ละก็หมดความเป็นบรรพชิต ; ทำงานเพื่อได้เงิน, แล้วประจบคฤหัสถ์ เพื่อจะได้สตางค์มา, พอหนักเข้า ๆ ก็คดโกงหลอกลวงเลย ; ไม่ใช่ประจบละทีนี้ ; แล้วก็ไม่มีอะไรเหลือ : เป็นมนุษย์ก็ไม่เป็น อย่าว่าแต่เป็นพระเป็นเณร..." นี่ก็เป็นคำตอบที่สมบูรณ์แล้ว ว่าเมื่อผิดหลักการณ์ที่ท่านประสงค์จะแจกดวงตาแห่งธรรมให้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ก็ไม่อดทน, โกรธเสียก่อน. ถ้าท่านเป็นพระเก๊สอนอย่าง – ทำอย่าง ก็ไม่นับเป็นอัศจรรย์.

ดูอีกเรื่อง, ท่านบอกว่า ท่านเป็นทาสของพระพุทธเจ้า ทำงานทุกอย่างเพื่อถวายเป็นถามพลี เป็นทาสที่ปฏิบัติตรงตามพระพุทธประสงค์ ; เมื่อพระพุทธเจ้าท่านตรัสแต่เรื่อง "สุญญตา" เรื่องเดียว นอกนั้นท่านไม่ตรัส, หลวงพ่อท่านบรรยายธรรมของพระพุทธเจ้า ธรรมะที่ท่านบรรยายจึงเนื่องอยู่แต่ "สุญญตา" แต่เพียงเรื่องเดียว, ไม่มีอื่นเช่นกัน ; จะต่างกันก็แต่วิธีบรรยาย เพื่อให้เหมาะแก่สมัย.

ยิ่งกว่านั้น ในการบรรยายแต่ละครั้ง ใช้เวลาไม่น้อยกว่า ๑ ชั่วโมง ในการถอดเทปทำเป็นหนังสือชุดธรรมโฆษณ์, อย่างเล่มเล็ก ๆ สำหรับแจก เรียกว่า ชุดลอยปทุม, ชุดหมุนล้อ. และชุดปวารณา กับอื่น ๆ บางเล่มที่มีผู้ศรัทธาบริจาคพิมพ์ถวาย เพื่อแจกเป็นธรรมทาน ไม่มีการจำหน่าย. เหล่านี้จะถอดจากคำบรรยาย ๑ ครั้ง เป็น ๑ บท, สำหรับธรรมโฆษณ์

เป็น ๑ เล่ม สำหรับชุดต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ชนิดคำต่อคำ ไม่มีการขัดเกลาเปลี่ยนแปลงใด ๆ. ผู้จัดทำเพียงแต่แบ่งวรรคตอน หรือย่อหน้า อันเป็นระเบียบการพิมพ์, ช่วยคัดเลือกข้อความที่มีความสำคัญ ด้วยการเน้นความด้วยตัวดำให้เท่านั้น ; แล้วใครเคยพบความที่เลื่อนลอย, วกวน, ไม่เป็นเหตุเป็นผล ไม่ต่อเนื่องกัน ? ตอนใดยากท่านยังสรุปหัวข้อให้อีกเพื่อง่ายแก่การจดจำ. ภาษาก็ใช้ภาษาง่าย ๆ, เทศน์ด้วยปากเปล่า สด ๆ ไม่ใช่พิมพ์ใส่กระดาษสอดใบลานมาถืออ่าน, อย่างนี้จะนับเป็นอัศจรรย์หรือไม่ ?

"เรื่องเคร่ง"อีกเรื่อง ข้าพเจ้าเคยได้ยินมีผู้ปรารภ อยากจะให้ท่านเคร่งเช่นอาจารย์คนโน้น ๆ บ้าง, ที่มีลูกศิษย์คอยล้างเท้าคนหนึ่ง เช็ดเท้าอีกคนหนึ่งบ้าง ; แต่ท่านไม่ยอมทำเช่นนั้น บอกไม่เอา ! อย่างนั้นไม่เอา !! เขาอยากให้ท่านเคร่งเช่นนั้นบ้าง ก็บ่นเสียดาย. แต่ข้าพเจ้าเห็นท่านเคร่ง **เคร่งที่จะให้พอดี** : ไม่หย่อน ไม่ตึง ไม่ขาด ไม่เกิน ; ถ้าไม่เคร่งมันก็หย่อน เคร่งไปมันก็ตึง, ถ้าจะให้พอดี ๆ มันต้องเคร่ง – เคร่งอย่างที่จะให้พอดีอยู่เสมอ. การสอนของท่านก็ย้ำห้ามไว้เสมอ จนประพันธ์ไว้เป็นคำกลอนเตือนใจว่า "...ทางห้ามเดิน สองแพร่ง แหล่งระกำ, หย่อนด้วยกาม ตึงด้วยเกียรติ ไม่เฉียดญาณ" ถ้าใครคิดว่าง่ายก็ลองดู ; จะลองอย่างวัตถุดูก็ได้, ผู้ที่ขับรถเป็น ลองดูซิ : ว่าขับชิดซ้ายหรือชิดขวาของถนนซีกใดซีกหนึ่ง, กับการขับให้อยู่ตรงกลางถนนพอดี ๆ ไม่กินไปข้างซ้ายหรือขวาโดยไม่มีเส้นขีดแบ่งไว้ให้ อย่างไหนมันจะง่ายกว่ากัน ? ที่ขับรถไม่เป็น ใช้การเดินแทนการขับรถ ลองดูก็ได้ ; อย่างนี้เคร่งหรือไม่เคร่ง, น่าทึ่งหรือไม่ ?

อีกเรื่องเป็นสุดท้าย ; ท่านสอนให้หัวเราะเยาะสิ่งทุก ๆ สิ่ง, ทั้งได้ – ทั้งเสีย, แล้วท่านก็ทำตัวอย่าง ตำตาให้ดูอยู่ทุกวันทุกคืน ใครเห็น ? หรือเห็นเพียงแต่ว่า ท่านใจดี. ถ้าไม่เห็นเรื่องนี้ ก็จะยังขุดคุ้ยธรรมสมบัติจากขุมแห่งธรรมนี้ได้ยาก.

จะนำมากล่าวมากกว่านี้ ก็จะผิดคติเซ็นที่ว่า "ผู้บอกคือผู้ได้" เขาจึงไม่นิยมการบอกกัน. คติไทยทำนองนี้ก็มีว่า "ใครหาได้หาเอา" ; แต่มันกลายเป็นหาอย่างอื่น เอาอย่างอื่น.

ฉะนั้น เชิญทุก ๆ ท่าน "ใครตาดีหาได้หาเอา" เถิด. ระวัง"ตา"ด้วย, อย่าเอา "ตาคน" ไปหา ; ให้เอา "ตา" ที่หลวงพ่อท่านแจกให้นั้น ไปหาเถิด, แล้วจะพบว่า : แท้จริงก็อาจกล่าวได้ว่า "ไม่มีอะไรเลย", หรือมิฉะนั้นก็ "มีแล้วหมดทุกอย่าง".

ใครจะเห็นเป็นอย่างอื่นก็ตามใจใคร. ข้าพเจ้าเห็นอย่างนี้ จิตของข้าพเจ้าจึงสยบและนอบน้อมต่อท่านถึงที่สุด ; แม้จะได้พบเห็นท่านด้วยตัวด้วยตาตนเองน้อยที่สุด แต่ก็รู้สึกใกล้ชิดท่านโดยธรรมอย่างถึงที่สุดเช่นกัน.

ด้วยปัญญาตนเองล้วน ๆ แล้ว ย่อมเป็นที่แน่นอน ว่าไม่สามารถจะเข้าใจ "ธรรมะชั้นปรมัตถ์" ได้ในระยะเวลาสั้น ๆ ; แต่ด้วยบารมีและมหากรุณาของท่าน ที่เฝ้าแยกแยะชี้แจงธรรมะ ด้วยอุบายวิธีมีประการต่าง ๆ. "กาล" อันคิดว่าน่าจะสายเกินไปก็หมดปัญหา, แม้จะเริ่มต้นเมื่ออายุล่วงเลยมาจนจะขึ้นปีที่ ๕๕ แต่ท่านก็ได้ช่วยย่นระยะเวลาให้.

ข้าพเจ้าทึ่ง ! ข้าพเจ้าเห็น ! ข้าพเจ้าประทับใจ ! ในเพชรน้ำเอก ที่ส่องแสงวาววามประดับสวนโมกข์อยู่นี้ จนไม่เห็นสิ่งอื่นมีค่าควรแก่ความสนใจ ; และยังจะประทับใจอยู่ตลอดไป เพื่อยึดถือเป็นสรณะ,

เป็นครู, เป็นทุก ๆ สิ่งที่จะต้องลอกเลียนแบบ ด้วยความนอบน้อมเหนือเศียรเกล้า จนกว่าจะถึงเวลาที่จะต้อง "วาง" ท่านลงอย่างนอบน้อม พร้อมกับ "บรมครู" แห่งเราทั้งหลาย. ดังคำกล่าวของฮวงโปที่ว่า "โดยความจริงแล้ว ธรรมของพุทธะเหล่านั้น มิได้ถูกสอนโดยทางคำพูด หรือโดยวิธีทำความเข้าใจกันโดยวิธีอื่นใด ; ทางฝ่ายผู้ฟังนั้นเล่า ไม่มีใครได้ยิน หรือได้บรรลุอะไรเลย, เหมือนกับศาสดาในฝัน สอนประชาชนในฝัน". สูตรจึงกล่าวไว้อย่างจริงจังว่า "จงเจริญจิตซึ่งหยุดอยู่บนความไม่มีอะไรเลยทั้งสิ้น" ดังนี้.

ถ้าจะมีใครเห็นอย่างเดียวกับข้าพเจ้า ก็คงจะรู้ได้ว่าคำกล่าวของข้าพเจ้าเป็นเพียงส่วนน้อยนิดเท่าธุลีดิน ; ยังห่างต่อความเป็นจริง ที่ท่านได้กรุณาแจกจ่ายให้แก่โลกโดยเสมอกัน. แม้นี้จะเป็นการเสียบแทงเผาลนท่านอย่างยิ่ง ; แต่เมื่อท่านเปิดโอกาสให้ในวาระพิเศษเช่นนี้ ข้าพเจ้าผู้สำนึกในพระเดชพระคุณอันหาที่สุดมิได้ ก็ได้ใช้ความรู้สึกนี้เป็นแรงผลักดันให้เขียนข้อความเหล่านี้ออกมา แม้จะเป็นการเขียนครั้งแรกในชีวิต ก็สมัครที่จะกระทำโดยไม่เกรงการถูกโห่. วิชาเรียงความไม่เคยเป็นวิชาที่สมัครใจทำ ; แต่ด้วยความรู้สึกที่มาจากส่วนลึกของความเชื่อ ว่าได้เห็นจริงตามที่เป็นจริง, แม้สำนวนจะขรุขระ ด้วยความไม่สันทัด มันก็ได้ปรากฏอยู่ต่อตาท่านทั้งหลายแล้ว จากข้าพเจ้าผู้นอบน้อมต่อท่านด้วยเศียรเกล้า.

มัชฌิมลิขิต

การเขียนครั้งที่สอง เป็นเรื่องฟลุค เกิดขึ้นเมื่อสำนักพิมพ์สุขภาพใจทำหนังสือชื่อ "ร้อยคนร้อยธรรม" ออกจำหน่าย ได้ยินว่าขายดี มีการสั่งพิมพ์เพิ่ม.

วันหนึ่งได้ทราบจากคนคนหนึ่งโทรฯ มาบอกว่า มีเรื่องของตัวเราด้วยก็แปลกใจมาก เพราะไม่เคยทราบมาก่อน เคยไปที่สำนักพิมพ์ ก็เคยเห็นเจ้าหน้าที่กำลังทำอยู่แต่ก็ไม่ได้สนใจ เพราะเชื่อว่าไม่มีตัวเรา พอไปหาหนังสือมาอ่าน โอ้โฮ ! ใครๆ เขาเขียนกันยืดยาว ทุกคนรู้ตัว รับรู้ หรืออาจจะเขียนให้ด้วยตนเอง สำหรับเจ้า "เช่นนั้นเอง" เก่งแค่ทำหนังสือธรรมะให้โดยไม่คิดค่าเหนื่อย เพราะเป็นปณิธานว่าจะไม่หากินจากธรรมะที่ได้มาฟรี แม้กระทั่งนิพพานหลวงพ่อท่านก็เอามาบอกว่า พระพุทธเจ้าท่านบอกว่า "นิพพานน่ะ เป็นของได้เปล่า ไม่เอาสตางค์" ; อีกอย่างทรงตรัสไว้ว่า การตอบแทนผู้ทำให้เรารู้อริยสัจได้พอสมค่านั้นมีทางเดียวคือช่วยให้ผู้อื่นได้รู้อริยสัจด้วย สำหรับการตอบแทนด้วยอามิสบูชากราบไหว้นั้นน่ะ ไม่พอหรอก.

สำหรับเหตุผลที่ยอมเหนื่อยทำให้นั้น เพราะมันไม่มีทางอื่นที่จะแก้ไขข้อนี้มันเกิดขึ้นกับตัวเอง สมัยยังอ่านธรรมโฆษณ์อยู่ มีประโยคซ้ำ ๆ เขาก็ลงพิมพ์ไปหมด จนบางคนมาถามว่าทำไมท่านชอบพูดซ้ำ. แต่ถ้าสังเกตดูให้ดี ประโยคหลังที่พูดซ้ำ จะมีคำสำคัญเพิ่มขึ้นมาเพื่อให้สมบูรณ์ ซึ่งถ้าเข้าใจตามที่ว่านี้จะถอดประโยคแรกออกเสียเลย เนื้อหาก็ไม่ขาดหายยังครบและสมบูรณ์ เหตุเพราะเป็นการบรรยายสด ๆ จากใจ จากสมอง พอพูดไปแล้วอาจเกรงว่าจะเข้าใจไม่ได้ หรือเข้าใจเป็นอย่างอื่น ก็พูดประโยคเดิมนั่นแหละ

แต่จะมีคำเพิ่มขึ้นเพื่อความสมบูรณ์. เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ทำก็จะกล้าเอาออกด้วยความมั่นใจ ว่าเนื้อหาสมบูรณ์อยู่ ไม่ขาดหายไปไหน

อีกข้อหนึ่งที่สาหัสกว่า ซึ่งตัวเองเคยหอบหนังสือไปถามหลวงพ่อท่านว่าใครทำ ท่านได้แต่หัวเราะ ไม่ตอบว่ากระไร ต่อภายหลังจึงเข้าใจได้เองว่า ผู้จัดทำนั้นบางคนก็ไม่เคยปฏิบัติเลย การเข้าถึงธรรมชั้นปรมัตถ์ซึ่งเป็นนามธรรม และมีความลึก เมื่อตนเองไม่เข้าใจก็ใส่เครื่องหมาย(.) จบประโยคดะไปเลย ความมันก็ขาดความต่อเนื่อง ใหม่ ๆ ตัวเองก็รู้สึกอย่างที่ว่ามานี้ จึงยกเลิกเครื่องหมายทิ้งหมด อ่านเอาใจความตามตัวหนังสือตามที่เข้าใจเอง ก็เข้าใจมาได้เรื่อย ๆ. บางทีเรื่องยังไม่จบเรื่องแต่ต้องใช้คำว่า เพราะฉะนั้น ฉะนั้น ดังนั้น ก็เอาไปขึ้นย่อหน้าใหม่ ความมันก็ขาดคนใจอ่อนไม่กล้า ไม่เชื่อตัวเอง พอเข้าใจไม่ได้ ก็เลิกเลย จนมีคำพูดที่ได้ยินเสมอ ๆ ว่า หนังสือท่านพุทธทาสอ่านยาก. ฉะนั้นการศึกษาธรรมชั้นปรมัตถ์ต้องเชื่อตัวเอง คำบรรยายอยู่ครบ เราแบ่งเอาเอง ถ้าเข้าใจถูกต้องธรรมก็จะไหลไปตามธรรมเอง โดยไม่ต้องเรียกหา.

ภาษาธรรม เป็นภาษาของผู้รู้พูด เราผู้ศึกษาก็ต้องจำให้ได้ เช่นคำว่าปัญญา – ไทย, บาลีก็ใช้ – ปัญญา พอเป็นสันสกฤตอย่างเว่ยหล่างใช้ก็พูดว่าปรัชญา. ภาษาคนก็เอาไปเป็น Philosophy ซึ่งมันคนละเรื่องเลยทีเดียว

เมื่อได้อ่านแล้วก็โทรฯ ไปหาคุณบัญชา เฉลิมชัยกิจ ซึ่งปรกติชอบพอสนิทสนมกัน แต่เอาไปเขียนอย่างนี้โดยไม่บอกให้รู้เลย มันผิดมารยาท. ควรจะบอกให้รู้ตัวบ้าง อยากจะเขียนว่าอย่างไรก็ต้องให้ดูกันหน่อยก่อน จึงโทรฯ ไปบอกคุณบัญชาว่า “ให้ถอดออก ถ้าไม่ถอดยังเอาไปจำหน่ายจะฟ้องเรียกค่าเสียหาย ทั้งที่ชอบ ๆ กันอยู่นี่แหละ”

ขณะนั้นทางสำนักพิมพ์กำลังจะพิมพ์ส่วนที่ตลาดสั่งเพิ่ม จึงแก้ปัญหาด้วยการให้เขียนให้ใหม่ เท่าที่มีหน้ากระดาษจำกัด เท่าที่เขาพิมพ์อยู่ก่อนแล้วก็เขียนให้ตามขอ ซึ่งก็มีจำนวนน้อยกว่าการพิมพ์ครั้งแรก และใส่ภาพนกไนติงเกลที่หลวงพ่อท่านมอบให้ ซึ่งจะเล่าถึงทีหลังว่าได้มาอย่างไร แต่ยืนยันว่าไม่ใช่วิธีอย่างที่เขาเป็นกันโดยทั่วไป คือเข้าไปใกล้ชิดสนิทสนม คุยนั่นนี่อย่างชาวโลกตามที่เคยเห็น ๆ กันอยู่ดาษดื่น.

แต่ตามที่วางอยู่ตามร้านหนังสือ ก็ยังมีวางขายอยู่ เป็นชุดที่เขียนเอาเองว่า "เช่นนั้นเอง" มีบุญคุณต่อสุขภาพใจ เพราะทำให้ฟรี แม้คุณจินตนาทำวิทยานิพนธ์รับปริญญาโท ก็เอาไปเขียนบรรยายว่าเป็นคนช่วยทำหนังสือธรรมะให้ไม่คิดค่าเหนื่อย. แล้วที่อุตส่าห์เสียค่าน้ำมันรถไปหาถามว่ามีหลักอะไรที่เป็นหลักใจในการปฏิบัติธรรม เขียนให้ไปว่า ว่าง – ว่าง – ว่าง : อปฺปติฏฺฐํ อปฺปวตฺตํ อนารมฺมณํ. คิดว่าจะถามจะได้อธิบายก็ไม่ถามเอาไปทิ้งหมด มีดีกรีเพียงแค่ทำหนังสือให้ ! ไม่ทราบว่ามันเป็นธรรมะชั้นไหน.

และนี่คือเหตุผลที่ทำให้จำเป็นต้องเขียนเป็นครั้งที่สองใน "ร้อยคนร้อยธรรม" ของสำนักพิมพ์สุขภาพใจ

กว่าความทุกข์จะอวสาน ชีวิตก็เกือบจะหาไม่

ของ

"เช่นนั้นเอง"

ทีนี้ความโง่ที่เคยฆ่าร่างกายให้ตาย ก็กลายเป็นความฉลาดถึงที่สุดด้วยการฆ่าความรู้สึกว่า "ตัวกู - ของกู" ที่เกิดขึ้นในจิตเท่านั้น กายไม่เกี่ยวในเรื่องของการ "ตายก่อนตาย" จึงยังคงเคลื่อนไหวและทำอะไร ๆ อยู่ได้ตามปรกติด้วยอำนาจของพระเจ้า "อิทัปปัจจยตา" ดังนี้.

• ก่อนที่คุณป้าใหญ่จะมามีความรู้เกี่ยวกับธรรมะอย่างในทุกวันนี้ เหตุใดจึงได้เริ่มสนใจค้นหาวิธีดับทุกข์ จนได้ไปพานพบกันท่านพุทธทาสคะ

หา และหาอย่างจริงจัง เพราะอยากรู้ว่าพระพุทธเจ้าสอนอะไร ไปฟังตามศาลาวัดแล้วมันไม่ได้ ตัวเราเองก็เป็นผู้รับราชการอยู่ในเขตวัด จนขั้นสุดท้ายแล้วจึงตัดสินใจว่า ถ้าอย่างนั้นเราต้องเรียนบาลีสันสกฤต ก็เลยเข้าไปในวัดมหาธาตุ เผอิญได้ไปเห็นกระดานดำที่เขาเขียนรายชื่อสวรรค์ทิ้งเอาไว้ยังไม่ได้ลบ เห็นแล้วก็คิดในใจว่า "กว่าจะท่องชื่อสวรรค์จบนี่ ก็ตายก่อนแล้ว" ความคิดที่จะเรียนก็หมดไป ทีนี้ถ้ามีใครเขาบอกว่าอาจารย์คนนั้นดังคนนี้ดี ก็ไปหมด ไปถึงก็ไม่ได้อะไร ไม่รู้ว่าอะไรคือใช่ รู้แต่นี่ไม่ใช่ ๆ ๆ ๆ ปฏิเสธมาเรื่อย ถ้าไม่ถือว่าจ้วงจาบก็พูดได้ว่าคงเหมือนพระพุทธเจ้านะ เมื่อท่านได้สมาธิ ๘ ท่านก็รู้ว่ายังไม่ใช่ที่สุด จึงทรงค้นคว้าด้วยพระองค์เองไม่ยอมหยุด

อยู่แค่นั้น เรานี่รู้ว่าไม่ใช่ แต่ไม่รู้เลยว่าอะไรคือใช่ ไปนั่งฟังธรรมะที่วัดพระแก้ว ๓ ปี โดยไม่ขาดเลยสักวันพระเดียว ตั้งแต่นั่งอยู่ระเบียงรอบโบสถ์ จนกระทั่งไปนั่งหน้าโบสถ์ แล้วเข้าไปนั่งในโบสถ์ ที่สุดขยับเข้าไปนั่งอยู่หน้าธรรมาสน์ก็ไม่ได้อะไรเลย รู้แต่ว่าไม่ใช่ ๆ แต่อะไรล่ะที่ใช่ ขณะนั้นก็ยังเถื่อนต่อชื่อ พุทธทาส กับ สวนโมกข์ ไชยา ไม่เคยรู้ไม่เคยได้ยินเลย

ทีนี้ความที่เราไม่สนใจสำนักต่าง ๆ ที่เขาพาไป เขาเลยประชดว่า "อย่างคุณนี่ ต้องท่านพุทธทาส !"

• คือมีกัลยาณมิตรมาบอก

เขาไม่รู้หรอกว่าเขาน่ะเป็นกัลยาณมิตร (หัวเราะ) เขาเล่าว่า ฉันเคยไปมาแล้ว และจะไม่ไปอีกเพราะท่านพุทธทาสนี่ไม่เอาไหน เราเอาเงินไปทำบุญแท้ ๆ กลับให้เรานั่งบนหินบนอะไร ชีที่วัดนั้นก็เหมือนกันพูดจาไม่เอาไหน" คือเขาน่ะสาปส่ง แต่เรากลับทึ่งว่า พระองค์นี้ต้องมีดีอะไรสักอย่าง ถึงไม่ง้อเงิน ไม่ประจบประแจงชาวบ้าน เพื่อเห็นแก่อามิสหรือเงินที่เขาเอามาทำบุญ

มีอยู่คนหนึ่ง เขาบอกว่า "ฉันเคยไปหนหนึ่ง" เราเลยบอกว่าเอาอย่างนี้ได้ไหม ฉันจะออกค่าใช้จ่ายให้ทุกอย่างเลย ขอแต่คุณพาฉันไป ก็ไป ไปถึงแล้วท่านพุทธทาสถามว่ามาทำไม ? เพื่อนก็เขี่ยบอกว่าพูดสิ ๆ ๆ เราก็บอกว่าอยากจะมาดูว่าจะมาอยู่ที่นี่ได้ไหม ท่านบอกว่าอย่างเพิ่งพูด ไปดูให้ทั่วเสียก่อน ก็ไปดูแล้วกลับมาก็หมดวัน

ที่จะเล่านี้เป็นเรื่องของความผิดพลาดนะคะ บอกไว้เพื่ออย่าไปทำผิดอีก คือเราอย่าเอาธรรมะไปฝากไว้กับคน ธรรมนั้นเป็นของแท้เสมอ เมื่อเราไปดูตามกุฏิทั่วสวนโมกข์ก็อย่างที่เคยเห็นกันนั่นแหละค่ะ ทีนี้ปรกติเป็นคนที่กราบพระยาก พระที่หมายถึงลูกชาวบ้านนี่แหละ แต่กับท่านพุทธทาสมันมีอะไรก็ไม่ทราบที่ทำให้ตัวเองถอดรองเท้า ก้มลงไปกราบที่พื้นทรายตั้งแต่ได้พบเมื่อไปถึง เมื่อจะลากลับก็ยังทำเช่นนั้นอีก

ตอนที่ไปพบชีที่มีหน้าที่ทำอาหารเลี้ยงพระ ถามเขาว่าอยากจะทำอาหารดี ๆ ถวายพระเป็นพิเศษ วันหนึ่งจะต้องใช้เท่าไร ? ตอบว่า "ให้เท่าไรก็ทำได้" ด้วยสำเนียงห้วน ๆ หนัก ๆ แบบคนใต้ คนกรุงเทพฯ ที่ไม่คุ้นจะรู้สึกเคืองว่าถามดี ๆ แท้ ๆ ทำไมตอบเกเรและกวน ๆ แบบนั้น เราเองทีแรกก็สะอึกเหมือนกัน แต่ก็พยายามอธิบายว่าต้องการให้ดีเป็นพิเศษแตกต่างจากปรกติน่ะ ก็ตอบซ้ำว่า ให้เท่าไรก็ทำได้ เพราะท่านอาจารย์ให้หนูวันละ ๖๐ บาทเท่านั้น. ทีนี้เราเองกลับเป็นฝ่ายตกใจ ย้อนถามว่า เขาทำได้อย่างไร ตอบว่าไม่ทิ้งอะไรเลย ถ้าซื้อปลาทูสดก็ต้องควักไส้ปลาไปหมักทำเป็นน้ำปลา เป็นต้น ท่านอาจารย์ไม่เคยตั้งตู้รับบริจาคชนิดใด ๆ เลย แล้วพี่จะให้เท่าไรล่ะ ? พอบอกว่าสองพัน ชีร้องโอ๊ย ! หนูทำไม่เป็นหรอก มากเกินไป จะแบ่งทำให้เป็นสามวัน ถึงเวลาพี่ก็ตั้งจิตโมทนาเอาเองที่บ้าน และตั้งแต่นั้นก็สนิทสนมเป็นเกลอกันตลอดมาตามประสาคนตรง จริงใจ ไม่คิดมากเกินไปด้วยกันทั้งคู่ นี่แหละชีคนที่ผู้แนะนำเล่าว่าเขาไม่ชอบพูดจาไม่เอาไหน.

พอไปทำบุญทางโรงครัวแล้ว ก็ไปถวายที่ท่านอีกต่างหาก ท่านก็ให้หนังสือมาตั้งหนึ่ง ตรงนี้ละที่อยากจะเล่า ให้หนังสือมาตั้งหนึ่ง เราก็คิดอย่างที่เคยเป็นมา ไปวัดไหนก็ได้หนังสืออะไรไม่รู้มา แล้วทีหลังก็โยนทิ้งทั้งนั้น เอ้า ต้องหอบหนังสือสูงตั้งศอกเอาไปทิ้งกรุงเทพฯ อีกแล้ว ก็อุ้มไป ทีนี้ตอนอยู่บนรถไฟไม่มีอะไรจะทำก็กรีดห่อนั้นออก หยิบขึ้นมาเป็น *ธรรมปาฏิโมกข์ เล่ม ๑* แค่อ่านภาคนำคือคำปรารถเท่านั้นแหละ ยังไม่ทันถึงภาคเนื้อเรื่องก็ต้องร้อง อ๋อ อย่างนี้เอง อ๋อ อย่างนี้เอง ตั้งแต่นั้นติดแปะเลย ในคำบรรยายพูดพาดพิงถึงธรรมะเรื่องใดก็ซื้อมาอ่านต่อ ๆ ต่อก็รู้เลยว่าพระพุทธเจ้าสอนอะไร จะต้องรู้อะไร จะได้อะไร ท่านพุทธทาสบอกหมด ไม่มีปิดบังไว้เป็นไม้ตายของครูที่จะมีอะไร ๆ ที่เหนือศิษย์ เพราะฉะนั้นธรรมะของท่านพุทธทาสจึงเปิดเผยตรงตามพุทธประสงค์ ไม่มีปิดบัง ไม่มีเงื่อนงำ

เคยอ่านหนังสือ "ธรรมโฆษณ์" แล้วก็จด ๆ ๆ ไว้เพื่อจะไปถามท่านว่าทำไมไม่พูดเรื่องนี้ ๆ แต่ยังไม่ทันได้ไป ก็ไปอ่านอีกเล่มหนึ่ง อ้าว มันมีอยู่ที่นี่ คือท่านเทศน์เรื่องเดียว ชั่วโมงเดียวจะให้สมบูรณ์ครบทั้งหมดไม่ได้ และถ้าพูดเรื่องนี้เกี่ยวกับเรื่องนี้ก็จะอยู่ตรงนี้ เพราะฉะนั้นตอนที่ท่านให้ใคร ๆ เขียนเรื่อง "เมื่อเขาพูดถึงเรา" จึงเขียนว่าธรรมะของท่านพุทธทาสนั้น เปรียบเหมือนเราเดินเข้าไปในถ้ำ คิดว่าถ้ำจะมืด หรือว่าในหลืบในซอกเล็ก ๆ มันจะต้องมืด แต่ไม่ใช่เลย เพราะธรรมะของท่านเป็นเหมือนเทียนที่ไปจุดตั้งไว้ ส่องบอกทางเราหมด ไม่มีมืดเลย ท่านสอนทุกสิ่งทุกอย่าง เพียงแต่เราเองหยิบเอามา

ไม่เป็น เก็บเอามาไม่เป็น แถมเวลาเราพูดถึงธรรมโฆษณ์เขาก็บอกว่าหนังสือธรรมโฆษณ์ของท่านพุทธทาส ยาก อ่านแล้วไม่รู้เรื่อง ไหว้ละรู้เรื่องนะ แต่มันผิดอยู่ที่คนทำ ท่านไม่มีเวลามาตรวจให้หรอก เขาแบ่งวรรคตอนไปตามความถนัด ตามความรู้ของเขา เพราะฉะนั้นที่ย้อนเอามาทำเป็น "ชุดย่นความ" นี่ก็คือแบ่งวรรคตอนให้ใหม่ แล้วตัดพลความออกบ้าง แต่ตัวเองนี้คำว่า "และ - หรือ กับ - แก่ แต่ - ต่อ" อะไรนี่ ไม่เติมเลย ใช้แต่ศิลปะในการเชื่อมใจความสำคัญให้เนื่องกันและอยู่ครบ มีอยู่เล่มเดียวคืออานาปานสติภาวนาที่ทำอย่างอยู่ครบทุกประโยค เพราะเป็นตัวการปฏิบัติที่สำคัญ ไม่สมควรจะย่นความ ฉะนั้นถ้าคุณเปิดเทปบันทึกเสียงท่านแล้วเอาหนังสือมาวางอ่าน จะลงตัวพัวะ ๆ ๆ ๆ ประโยคต่อประโยคเลย ถ้าเราไม่เข้าใจ ติดขัดอยากอ่านซ้ำก็ปิดเทป อ่านซ้ำ พอเปิดใหม่ ไม่ต้องค้นหามันจะต่อเนื่องไปเลย

เราปวารณาเอาไว้ว่าจะเข้าใจได้หรือไม่ เราขอรับผิดชอบแต่ผู้เดียว อย่าโจทย์เอากับท่าน แต่ถ้าเข้าใจได้ ขอให้น้อมจิตอนุโมทนาถวายกุศลแด่ท่านพุทธทาสเถิด เพราะท่านเป็นผู้ให้

ที่พูดอย่างนี้คืออยากให้มีการใช้หนังสือชุด "ธรรมโฆษณ์" ให้ถูกวิธี แล้วเชิญท่านพุทธทาสไปอยู่บ้านด้วยสักองค์สององค์ ธรรมกายของท่านตามสมมุติบัญญัติที่ชื่อว่า "ธรรมโฆษณ์" น่ะ เอาไว้เป็นที่ปรึกษาอยากรู้อยากถามอะไรก็ได้ทุกเวลา.

• งานของท่านพุทธทาสที่จุดประกายให้กับคุณป้าใหญ่ก็คือ *ธรรมปาฏิโมกข์* เป็นต้นมาเลยใช่ไหมคะ

ใช่ ! เพียงได้อ่านแค่คำปรารภเรื่อง "ธรรมปาฏิโมกข์" อันเป็นภาคนำ ยังไม่ใช่เนื้อเรื่อง ก็รู้ว่า **"นิพพาน คือความดับแห่งตัวกู – ของกู"** และถ้ารู้เรื่องนี้ก็จะได้**ความรู้ที่จะดับทุกข์** ส่วนที่จะทำให้ดับทุกข์ได้โดยวิธีใด ก็ปฏิบัติไปตามความรู้นั้นอย่างถูกต้อง เพราะธรรมะทั้งหมดก็มุ่งหมายที่จะกำจัดสิ่งที่เรียกว่า "ตัวกู – ของกู" ซึ่งเป็นของลม ๆ แล้ง ๆ **เป็นความคิดปรุงแต่งมาจากความโง่** คือความที่ปราศจากความรู้อันถูกต้อง. ที่สำคัญอีกข้อนั่นก็คือ ธรรมะนี้ไม่มีฆราวาส ไม่มีบรรพชิต และไม่อาจแยกเป็นโลกิยะ – โลกุตตระ **เพราะธรรมะเป็นกฎของธรรมชาติ ใครมีคนนั้นเป็นพระ** แล้วท่านยังบอกอีกว่า พวกฆราวาสเป็นโสดาบันยิ่งกว่าพระเสียอีก เพราะว่าพระที่ไม่ประสีประสาต่อโลกุตตระ แล้วกลับเป็นโลกิยะยิ่งกว่าฆราวาสเสียก็มี เพราะฉะนั้นนิพพานจึงต้องเป็นเรื่องสำหรับทุกคน อย่าคิดไปเองว่าไม่อยู่ในวิสัยที่จะเป็นของพวกเรา อันเป็นการผิดพุทธประสงค์ จึงอยากจะบอกให้ใคร ๆ ได้อ่านบ้าง แล้วถ้าเห็นจริงตามที่เป็นจริงในสิ่งซึ่งเป็นประธาน เป็นหลัก เป็นความสำคัญ ก็จะเกิดความรู้สึกอยากจะทำ อยากจะปฏิบัติเอง.

• ทราบมาว่าเคยฆ่าตัวตายตั้งหลายครั้ง ทำทำไมคะ

น่าจะเป็นฝีไม้ลายมือของอิทัปปัจจยตานะ ที่ทำให้คิดอย่างนั้นทำอย่างนั้น ที่หนัก ๆ ถึงขั้นต้องล้างท้องน่ะสองครั้ง ที่น้อย ๆ ไม่ต้อง

นับ (หัวเราะ) ครั้งสุดท้ายไปนั่งในห้องพระ คิดมาคิดไปอยู่ ๓ วัน ก็บอกตัวเองว่าจะไม่ทำอีกแล้ว เลิกแล้ว ต่อแต่นี้ไปจะทำเหมือนคนตาย แล้วก็นึกถึงภาพที่เราตายแล้ว ใครมาเตะเรา ถุยน้ำลายใส่ หรือจะด่าจะว่า แล้วสมมติว่าเรามีวิญญาณที่จะรับรู้ได้ เราก็ไม่มีสิทธิ์ที่จะลุกขึ้นโต้ตอบอะไรได้เลย ฉะนั้นต่อแต่นี้ไปจะยกชีวิตให้แก่ศาสนา ตายในศาสนา แม้จะไม่รู้ว่าธรรมะแท้คืออะไรก็ช่างมัน ก็อยู่ไปจนกว่าร่างกายมันจะตายไปเองตามธรรมชาติเหมือนใคร ๆ ทั้งหลายโลกนี้แหละ ซึ่งระยะนั้นยังไม่รู้จักไม่เคยได้ยินชื่อพุทธทาส ชื่อสวนโมกข์ หรือแม้แต่หนังสือธรรมะที่ชื่อธรรมโฆษณ์ ชื่อชุดดอกบัว ชุดลอยปทุม ฯลฯ เป็นต้นเลย. ทีนี้เมื่ออิทัปปัจจยตามันจัดการให้ได้พบท่านพุทธทาส ได้อ่านคำบรรยายธรรมะของท่านก็ได้พบว่า คำบรรยายทั้งหมดเหล่านั้นทุกเรื่องทุกประเด็น**ล้วนแต่มุ่งหมายเพื่อให้มี "จิตว่าง – จากตัวกูของกู"**ทั้งนั้น ทั้งยังมีอุบายวิธีต่าง ๆ ที่ท่านบอกว่าเป็นเคล็ดลับ เป็นวิธีลัด ง่าย และได้ผล อย่างเช่นวิธีที่ท่านเรียกว่าเป็นยูโดทางวิญญาณ ทั้งเป็นศิลปะแห่งการตายที่เรียกว่า**"ตายเสียก่อนตาย"**แล้วยังจัดเป็นปริญญาของสวนโมกข์โดยเฉพาะ และแต่งเป็นคำกลอนไว้ชื่อว่า "ปริญญาจากสวนโมกข์" เคยได้ยินไหม ? ที่ว่า

"ปริญญา ตายก่อนตาย" ใครได้รับ เป็นอันนับ ว่าจบสิ้น การศึกษา
เป็นโลกุตตร์ หลุดพ้น เหนือโลกา หยุดเวียนว่าย สิ้นสังสา- รวัฏฏ์วน

ดังนั้น เมื่อตาปัญญาเปิด ก็เห็นธรรมะจริงตามที่เป็นจริงว่ามันเป็นเรื่องของ **"จิตล้วน ๆ"** ปัญหาและข้อปฏิบัติต่าง ๆ ก็เป็น

ปัญหาทางจิต การปฏิบัติก็ปฏิบัติที่จิต มีกายเป็นเพียงเครื่องมือหรืออุปกรณ์อย่างหนึ่ง เพราะเป็นที่อิงอาศัยของจิต **นิพพานจึงเป็นเรื่องที่จะต้องกระทำที่นี่และเดี๋ยวนี้ มิใช่ต่อตายแล้ว !** ทีนี้ความโง่ที่เคยฆ่าร่างกายให้ตาย ก็กลายเป็นความฉลาดถึงที่สุด**ด้วยการฆ่าความรู้สึกว่า"ตัวกู – ของกู"ที่เกิดขึ้นในจิตเท่านั้น** กายไม่เกี่ยวในเรื่องของการ**"ตายก่อนตาย"**จึงยังคงเคลื่อนไหวและทำอะไร ๆ อยู่ได้ตามปรกติด้วยอำนาจของพระเจ้า"อิทัปปัจจยตา"ดังนี้. วันหนึ่งก่อนที่จะถึงกำหนดกลับกรุงเทพฯ ท่านสิงห์ทองมาเรียกบอกว่าท่านให้ไปพบ ขณะนั้นท่านนอนพักอยู่บนเก้าอี้โยก เราก็เข้าไปนั่งที่พื้นทรายหลังเก้าอี้ ไม่เห็นหน้าเห็นตัวกันหรอก ท่านก็ถามว่าสนใจเรื่องอะไร ? ตอบว่า"ว่างค่ะ !" ท่านก็เงียบไป ไม่ถามอะไรอีก รออยู่สักครู่แล้วเราก็ลุกออกมาเงียบ ๆ. นี่ เท่านี้จริง ๆ ถาม – ตอบกันคำเดียวจริง ๆ จบเรื่อง หมดคำถาม ! แล้วหลังจากนั้นเมื่อก่อนจะกลับกรุงเทพฯ หนึ่งวัน ท่านสิงห์ทองก็นำภาพนกมาให้ บอกว่า "ท่านอาจารย์ให้นำมาให้" ภาพนั้นลงวันที่ ๘ ส.ค. ๒๖

สัมภาษณ์: กัณฑรีย์ พฤทธิสาธิกร

ภาพ: บัญชา เฉลิมชัยกิจ

๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๘

อ้างอิง: คัดสรรและเรียบเรียงจาก คำบรรยายในชื่อหัวข้อเดียวกัน

โดย ประภัสสร โหละสุต

วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๘ ณ ห้องมีทติ้งรูม ๔ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์

ปัจฉิมลิขิต

การเขียนครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๓ ที่น่าจะเป็นครั้งสุดท้าย เพราะปีนี้อายุ ๘๘ ปีแล้ว อยู่จนได้รู้จักว่าความแก่มันเป็นอย่างไร จึงเรียกว่า "ความแก่ก็เป็นทุกข์" จนไม่กล้าอาราธนาหลวงพ่อท่านให้อยู่ต่อเป็นครั้งที่สอง เพราะเคยขอไปแล้วครั้งหนึ่ง. ไอ้ "ชาติ–ตัวกู" ก็ฆ่าให้มันตายไปเสร็จสิ้นแล้วแต่หัวที ด้วยวิธีที่ถูกต้องคือ "ตายก่อนตาย", ส่วนกายเนื้อหนัง เมื่อไหร่หมดเหตุหมดปัจจัยมันก็ต้องสลายไปตามธรรมชาติ ระวังนาทีสุดท้ายที่หลวงพ่อท่านแนะนำไว้ว่า : ถึงนาทีสุดท้ายอย่าให้พลาด ตั้งสติไม่ประมาท เพื่อดับขันธ์ ด้วยจิตว่าง ปล่อยวาง ทุกสิ่งอัน สารพัน ไม่ยึดครองเป็นของเรา, จะถึงที่มุ่งหมาย ได้ง่ายเข้า สมัครใจดับไม่เหลือ เมื่อไม่เอาก็ดับเรา ดับตน ดลนิพพาน.

"นาทีสุดท้าย" ที่ว่านั้น อาจจะเป็นนาทีสุดท้ายก่อนจะหมดสติควบคุมอย่างที่เรียกว่าโคม่าก็ได้ มีผลเป็นอย่างเดียวกัน สำหรับเรื่องของ"จิต"ล้วน ๆ, วัตถุคือรูปกาย ซึ่งเปรียบเสมือนที่พักอาศัย ก็หมดหน้าที่ไปตามสภาพ

ก่อนที่จะเขียนต่อไป ขอโอกาสเรียนเตือนย้ำให้ผู้ที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้ อย่าลืมว่านี่เป็นการเล่าสู่กันฟังว่า คนคนหนึ่งได้ศึกษา(เรียน) ได้รู้(เห็น) ได้ถึง(มี) พระรัตนตรัย(ธรรมะ) ตามความรู้เหล่านั้นเป็นผลจากการประพฤติตามด้วยใจ ที่ไม่มีรูปแบบหรือพิธีรีตองอย่างใดเลย จนได้รับภาพนกดังที่ปรากฏอยู่บนปกหลังของหนังสือเล่มนี้ เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ พูดได้ ถามได้ และนี่ก็ ไม่ใช่เป็นการโอ้อวด เพราะพระพุทธองค์ และหลวงพ่อท่านก็กำชับตรงกันเป็นอย่างเดียวกันว่า "การประพฤติพรหมจรรย์ มิได้กระทำเพื่อลาภสักการะเสียงสรรเสริญ หรือตั้งตนเป็นอาจารย์"

หนังสือเล่มนี้จึงเกิดขึ้นมาด้วยเจตนามุ่งหมายให้ท่านผู้อ่านเห็นว่า แม้เมื่อหลวงพ่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ก็ไม่เคยไปใกล้ชิดสนิทสนม จึงได้พบกับท่านน้อยครั้งมาก เคยไปอยู่สวนโมกข์นานที่สุด ๑ เดือน ก็เพียงแต่ไปพักอยู่ในสถานที่นั้น ส่วนที่ว่าเพราะอะไร จะเล่าเมื่อถึงเรื่องราวตอนนั้น และถ้าหากว่าท่านรู้สึกทึ่งว่าทำไมผู้เล่าถึงมีธรรมะมาเล่าสู่กันฟังได้อย่างนี้ ก็เพราะผลจากการประพฤติตามที่ได้เรียน และรู้(เห็น) มาจากหลวงพ่อในนามปรมัตถบัญญัติที่ชื่อ"ธรรมโฆษณ์" ล้วน ๆ ไม่มีอื่นเจือเลย.

มายืนยันทำไม ? ประสงค์อะไร ? ก็เพื่อประสงค์จะยืนยันว่า หลวงพ่อท่านยังไม่ตาย ยังอยู่ และยังช่วยได้อยู่เสมอ ; หมายความว่า แม้เมื่อท่านยังมีกายเนื้อหนังปรากฏอยู่ในนามพุทธทาสภิกขุตามสมมติบัญญัติ "ธรรมโฆษณ์" ก็ได้ช่วยผู้เล่าให้พ้นจากอบายได้ จนผู้เล่าเคยไปกราบเรียนว่า จะเรียกท่านว่า"หลวงพ่อ" เพียงองค์เดียวไม่เรียกใครอีก เพราะท่านเป็นยิ่งกว่าพ่อแม่ที่ให้เกิดแต่กายมิได้ปิดอบายให้ได้. กล่าวเช่นนั้นก็เท่ากับขอมอบกายใจเป็นบุตรท่าน ท่านไม่ตอบรับหรือปฏิเสธใด ๆ ฉะนั้นข้อความที่ท่านเขียนไว้ใต้ภาพนกที่ให้ท่าน **"สิงห์ทอง เขมิโย"** นำมามอบให้นั้น ผู้รับก็ทึกทักเอาเองว่าท่านรับเป็นลูก เมื่อคราวที่ท่านเรียกไปสอบไล่คราวนั้น ด้วยความว่า *"เพื่อเป็นการประกาศว่าในติงเกลตัวนี้กำลังร้องเพลงแทนพ่อมัน"* ท่านผู้อ่านเล่าคิดว่าจะทึกทักเอาเช่นนี้หรือไม่ ถ้ามันเกิดขึ้นกับตัวท่านเอง?

สรุปว่า การเขียนครั้งนี้ มิได้กระทำในฐานะว่าเป็นผู้รู้ หรือบรรยายธรรม แต่มาเล่าให้เชื่อมั่นว่า ไม่ต้องหนีไปหาอาจารย์องค์อื่นที่ไหนหรอก *เพราะธรรมะไม่อาจจะเห็นได้ด้วยการอ่าน การฟัง การศึกษาเล่าเรียน ;*

แต่เราต้องปฏิบัติและปฏิบัติถูกต้องด้วย แล้วได้ผลมาแล้วด้วย จึงจะเรียกว่า "เห็นธรรม" : คือเห็นทั้ง **ตัวธรรมชาติ** ตัวกฎของธรรมชาติ **ตัวหน้าที่ตามกฎ** ของธรรมชาติ ตัวผลของการปฏิบัติหน้าที่ตามธรรมชาติ ; และทั้งหมดนั้น **ไม่ใช่อัตตา ไม่ใช่เนื่องด้วยอัตตา.** ทีนี้มันยากตรงที่ว่า การที่จะรู้เรื่องนี้จริง ก็หลังจากปฏิบัติเสร็จแล้ว, และได้รับความสุขเสร็จแล้ว คือได้รับความสุขเพราะไม่มีการยึดว่า "ฉัน" ว่า "ของฉัน" : คือไม่มีสิ่งใดที่ควรจะถือว่าเป็น"ของฉัน" หรือเป็น"ตัวฉัน" – สพฺเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสาย ที่เป็น "หัวใจ" ของพุทธศาสนา. นี่คือ **เห็นธรรม !**

ดังนั้น ถ้าผลออกมาดังที่กล่าวมาโดยสังเขปนี้ ก็เพื่อให้ผู้ที่ต้องการจะดับทุกข์จริง อยากจะฆ่าตัวตายเพราะไม่ต้องการ "การเกิด" จริง มิใช่ลืมตัวชั่วแล่น เพื่อเอาชนะใคร หรือประชดชีวิตละก็ ท่านเดินมาถูกทางแล้ว : อย่าว้าเหว่ หรือท้อถอยเพราะรูปกายของหลวงพ่อท่านไม่ปรากฏอยู่เพราะเหตุว่าอย่างไร ๆ เราก็ต้องทำด้วย**ตนเอง** – เป็น อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ชั้นปรมัตถ์ : คือคนเดียว เป็นทั้งผู้นำและถูกฝึก, เป็นทั้งผู้ควบคุมและถูกควบคุม, เป็นทั้งผู้สอน – ผู้เรียน. ทีนี้ใครล่ะ ไอ้ "ตนเอง" น่ะ ? ก็จิตน่ะสิ – ไอ้ "จิต" นั่นแหละถูกสมมติให้เรียกว่า "ตนเอง" ! ยุ่งใหญ่แล้วสินะ พักไว้แค่นี้ก่อน.

ไปดูคำนิยามเรื่องปริญญาจากสวนโมกข์ ที่ได้มอบไว้เป็นมรดกลำดับที่ ๑๒ ของ "มรดกที่เป็นฝ่ายวัตถุธรรม และพิธีกรรม ท่านว่าไว้ดังนี้

"ตายก่อนตาย" คือ จิตหมดความรู้สึกว่า ตัวกู – ของกู เสียก่อนแต่ที่ร่างกายจะตาย เหลืออยู่แต่สติปัญญาบริสุทธิ์ในชีวิต, นี่เป็นสิ่งที่มีได้แต่เดี๋ยวนี้. ดังนั้น ตายได้เร็วเท่าไร ก็ยิ่งมีกำไรชีวิตเท่านั้น.

ต้องเข้าใจความหมายของคำว่า"มีกำไรชีวิต" ให้ถูกต้องกับเรื่องราวที่ว่า การบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ มิใช่เป็นเรื่องหลังจากการตายทางร่างกาย การบรรลุธรรมในระดับที่สมมติเรียกกันว่า "พระอรหันต์" นั้นไม่ต้องตาย ยังคงมีชีวิตอยู่เหมือนพวกเราทั้งหลาย และยังต้องกิน นอน ดื่ม อาบ ถ่าย อันเป็นการเคลื่อนไหวไปตามธรรมชาติ ของสิ่งที่มีชีวิตโดยทั่วไป ซึ่งการเคลื่อนไหวเหล่านั้นไม่ต้องถูกนับว่าเป็น "กรรม" และไม่มีผลเป็นวิบาก เพราะปราศจาก "ตัวกู - ผู้ทำ" เพียงแต่ว่าพระอรหันต์ใหม่ยังจัดเป็นชนิด "สอุปาทิเสสบุคคล" ซึ่งอาจจะกลับไปเป็นปุถุชนอีกเมื่อไรก็ได้ถ้าประมาท เนื่องจากอินทรีย์ทั้ง ๕ ยังมิได้ถูกทำลาย จึงนับเป็นกุปปธรรม. ส่วนพระอรหันต์ที่ดับอินทรีย์ทั้ง ๕ สิ้นเชิงแล้ว เป็นอกุปปธรรม สมมติเรียกว่า "อนุปาทิเสสบุคคล" กายเนื้อหนังยังดำรงอยู่ ซึ่งพระพุทธองค์ก็ทรงแสดงตัวอย่างของการมีชีวิตอยู่ภายหลังที่ทรงตรัสรู้ เป็นพระอรหันต์ชั้นอนุปาทิเสสนิพพาน, ทั้งยังทรงยืนยันไว้ด้วยว่า พระองค์เสด็จดับขันธ์ปรินิพานด้วย **อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ** - ความสิ้นกิเลสที่ไม่มีเชื้อเหลือ (หาอ่านเพื่อศึกษาดูได้ในอริยสัจจากพระโอษฐ์ ถ้ายังไม่แน่ใจหรือยังไม่เชื่อ)

มีมรดกภาคสอง ที่เป็นฝ่ายนามธรรมทางสติปัญญา ข้อที่ ๑๔๓ ว่าไว้ว่า : **อนุปาทิเสสนิพพาน ไม่เกี่ยวกับความตาย** หากหมายถึงความดับเย็น – ถึงระดับเย็นสนิทของกิเลสและเบญจขันธ์, มีชีวิตอยู่เสวยรสแห่งความเย็นนั้นจนกว่าจะสิ้นชีวิตเพราะหมดปัจจัย ส่วนชีวิตหรือรูปนาม. ถือเป็นหลักได้ว่า **"นิพพานในพุทธศาสนา** ในทุกความหมายไม่เกี่ยวกับความตาย"

มรดกที่ ๑๔๔ มีว่า : **นิพพานเป็นของให้เปล่าโดยไม่ต้องเสียสตางค์** เป็นเพียงการเสียสละความยึดถือว่า **"ตัวตน"** ออกไปเสีย, เป็นความสงบ

เย็นสูงสุดแห่งชีวิต (นี่คือกำไรชีวิต – ผู้เล่า) ที่มีความเต็มสูงสุดแห่งความเป็นมนุษย์กันที่นี่และเดี๋ยวนี้ ! แต่ก็ยังไม่เป็นที่สนใจในหมู่พุทธบริษัทเอง ; ต้องการแต่ชนิดในอนาคตกาลนานไกล และต่อตายแล้ว โดยยอมเสียสตางค์มาก ๆ เพื่อเตรียมสิ่งที่เป็นปัจจัยแก่นิพพาน.

และขอย้ำด้วยมรดกที่ ๑๕๑ ว่า : **ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า นิพพานหาพบได้ในวัฏฏสงสาร ; เพราะความดับแห่งวัฏฏสงสาร ก็ต้องมีที่วัฏฏสงสารนั่นเอง เหมือนการดับของไฟ ก็ต้องมีที่ไฟนั่นแหละ : นิพพาน คือการดับแห่งวัฏฏสงสาร, จึงหาพบได้ที่วัฏฏสงสารฉันใดก็ฉันนั้น. นี่เป็นอภิธรรมที่ยิ่งกว่าอภิธรรม**

ก่อนที่จะเล่าต่อไป ขอโอกาสย้ำเตือนซ้ำ ๆ อีกครั้งว่า เป็นการเล่าสู่กันฟัง มิใช่เป็นการบอกธรรมะ สอนธรรมะ หรือแสดงว่าเป็นผู้รู้ เป็นผู้มีธรรมะอะไรทำนองนั้นก็หาไม่ โปรดอย่าได้คิดไปในทำนองนั้นเลยเป็นอันขาด.

เจตนาอย่างบริสุทธิ์ใจเพียงต้องการโชว์ผลงานของท่านพุทธทาส อันเป็นปรมัตถสัจจะในนาม "ธรรมโฆษณ์" อย่าง ๑๐๐% ไม่มีอื่นแทรกแซงเลย นอกจากสูตรเว่ยหล่าง และคำสอนของฮวงโป ที่ท่านเป็นผู้แปล และช่วยขยายความให้ในส่วนที่เข้าใจได้ยาก ด้วยคำชี้แจงที่เป็น Footnote ไว้ให้พร้อม เพื่อให้เกิดความศรัทธาและเชื่อมั่นว่า ถ้าต้องการรู้ว่าพระพุทธองค์ท่านสอนอะไรกันแน่ ? และมีผลเป็นความดับทุกข์ได้จริงหรือ ? ก็ลองอ่านดู ส่วนตัวผู้เล่านั้น ถ้าจะสมมติก็เป็นเพียง Navigator - นักเดินเรือที่ได้พาเรือผุของตนเดินทางไปตามแผนที่ที่บรรยายไว้ใน"ธรรมโฆษณ์"

อย่างถูกต้องตาม "สัมมัตตะ" อันเป็นธรรมเครื่องสิ้นอาสวะ อย่างเป็นสัจจะ ตั้งแต่ต้นจนจบ อย่าง"ลูกทาส" ตามรอยเท้า"พ่อ"

และในการเดินทางทางจิตแต่โดยลำพังนี้ ต้องแม่นยำในแผนที่อย่างถูกต้องด้วย หากประมาทไปสำคัญผิดในเรื่องใดก็จะไปผิดทาง ซึ่งจะผิดอย่างชนิดไม่รู้ตัวจนกู่ไม่กลับเตลิดเปิดเปิง เป็นมิจฉาทิฏฐิไปโดยไม่รู้ตัว, ยิ่งพูดเก่ง สอนเก่ง น่าฟังด้วยแล้วละก็ ยิ่งได้พาคนที่เชื่อตามหลงไปด้วยเป็นฝูง ๆ ทีเดียว.

แต่ไม่ต้องกลัวในการตามรอย "พุทธทาส" เพราะในการบรรยายธรรมชั้นลึกของท่านนั้น ท่านจะช่วยสรุปใจความสำคัญเพื่อช่วยจำไว้เป็นคำกลอน ซึ่งถ้าเราเข้าใจถึงใจความหรือเนื้อหาธรรมที่ท่านบรรยายแล้ว พอเราท่องคำกลอนเหล่านั้น ก็จะระลึกถึงความจริงเบื้องหลังคำเหล่านั้นก็จะจำได้ไม่ยากเลยถ้าเข้าใจเข้าถึงธรรมเหล่านั้น. เอามาท่องเพื่อระลึกถึงธรรมที่ได้รู้ มีเรื่องราวอะไรเกิดขึ้นก็ระลึกถึงใจความเฉพาะเรื่องนั้น ๆ ขึ้นมา ไม่ต้องท่องทั้งบทก็ได้ เอาเฉพาะตรงเรื่องขณะนั้น ก็จะช่วยได้มากเสมอ. ที่จริงมันก็ประโยคธรรมดา ๆ ที่ท่านเลือกมาให้ได้ใจความครบตามจำนวนคำที่ถ้าเอาไปเขียนเป็นรูปคำกลอน ก็จะเข้ากฎเกณฑ์บังคับทันที จึงทั้งไพเราะทั้งสมบูรณ์ด้วยแก่นธรรม ; แต่สำหรับผู้ที่อ่านด้วยความหมายอย่างภาษาคนความหมายจะลดลงทันที ได้แต่ชมว่าไพเราะ ท่านแต่งเก่ง ส่วนแก่นธรรมหายไปเลย ตัวอย่างเช่น ในปฏิทินธรรมปี ๕๔ นี้ ที่ทางสำนักพิมพ์สุขภาพใจจัดพิมพ์จำหน่ายนั้น ในเดือนมีนาคม มีหัวข้อว่า"อยากหายโง่" ซึ่งใช้ในภาษาธรรมว่า "รู้เห็นตามที่เป็นจริง" ของอายตนิกธรรม ๓๐ อย่าง คือ : อายตนะภายใน ๖ อายตนะภายนอก ๖ วิญญาณ ๖ สัมผัส ๖

และเวทนา ๖ ท่านแต่งไว้ตรง ๆ เรื่องนี้แหละ แต่ถ้าไม่รู้จัก"สตตวิหาร-ธรรม ๖ ประการ" (หมายความว่า มีสติ มีสัมปชัญญะติดต่อกันไปในการสัมผัสทางตา ฯลฯ ใจ ไม่เกิดยินดียินร้ายขึ้นมาได้ อย่างติดต่อกันไม่มีเวลาเผลอ. เมื่อมีสติควบคุมสิ่งทั้ง ๖ นี้ไว้ได้อย่างติดต่อกันเช่นนี้ การเป็นอยู่อย่างนี้ ก็เรียกได้ว่า "สตตวิหารธรรม ๖ ประการ") มันก็ไร้ค่า (ดูผลแห่งการมีจิตหลุดพ้นโดยชอบนี้ได้ใน อริยสัจจากพระโอษฐ์ น. ๔๔๘)

อยากหายโง่ ก็คือ "รู้เห็นตามที่เป็นจริงของอายตนิกธรรม ท.

อยากหายโง่ จงพินิจ พิจารณา

ให้รู้ว่า นั่นอะไร ? อย่างไรนั่น ? (นี่เห็นลักษณะ)

มันเกิดจาก เหตุอะไร ไฉนกัน ? (เห็นสมุทัย – แดนเกิด)

และความดับ ของมัน นั่นอย่างไร ? (เห็นอัตถังคม – การดับไปตามคราวเมื่อปัจจัยดับ)

มันเป็นเหยื่อ ล่อใจ อย่างไรหรือ ? (เห็นอัสสาทะ – รสอร่อยอันจะพึงได้จากสิ่งนั้น)

ใครยึดถือ ภัยของมัน นั้นไฉน ? (เห็นอาทีนวะ – โทษอันต่ำทรามอันซ่อนอยู่ในสิ่งนั้น)

ทางที่เรา ชนะมัน นั้นอย่างไร ? (รู้ชัดข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือคืออริยมรรคมีองค์แปดกลมกลืนกันเป็นอริยมัคคสมังคีทำการตัดกิเลสอยู่ตลอดเวลา, มีลักษณะที่อาจจะกล่าวได้ว่าเป็น " อริยสัมมาสมาธิ)

วิจารณ์ให้ เห็นประจักษ์ มิพักงม,

อยากหายโง่ ในสิ่งใด ให้รู้ดู
ให้เห็นอยู่ ประจักษ์จิต สนิทสนม
เน้นให้ตรง ทำลงไป ให้แหลมคม
หมดโง่งม เมื่อรู้ยิ่ง สิ่งนั้นเอย ฯ

เมื่อหายโง่ไป ๖ ประการแล้ว เพิ่มเข้าไปอีก ๑ ข้อ คือรู้ชัดซึ่งนิสสรณะ (อุบายเครื่องออกไปพ้น) ก็เป็นผู้ฉลาดในฐานะ ๗ ประการ (สตฺตฏฺฐานกุสโล), แล้วพิจารณาใคร่ครวญธรรมโดยวิธี ๓ ประการ (ติวิธูปปริกฺขี) ทรงเรียกว่า "เกพลี" (ใช้เรียกพระอรหันต์) อยู่จบกิจแห่งพรหมจรรย์ เป็นอุดมบุรุษในธรรมวินัยนี้.

ทีนี้การพิจารณาใคร่ครวญธรรมโดยวิธี ๓ ประการ (ติวิธูปปริกฺขี) ในกรณีนี้ ย่อมพิจารณาใคร่ครวญธรรมโดยความเป็นธาตุ, โดยความเป็นอายตนะ, โดยความเป็นปฏิจจสมุปบาท (อ่านได้ในอริยสัจจากพระโอษฐ์ น. ๖๒๒ : ผู้เป็นเกพลีบุคคลในพุทธศาสนา)

นี่แหละคุณและค่าของคำกลอนของหลวงพ่อท่านเป็นดังที่ยกมาเป็นตัวอย่างให้ดูนี่แหละ หรืออย่างในหัวข้อ"๒๔ ฉากของชีวิต" หรือ "เสียงจากป่าช้า" ก็นำมาพิจารณาให้เห็นจริงตามที่เป็นจริงได้ ก็เป็นการกระทำวิปัสสนาได้ตรงเรื่องทีเดียวตัวอย่างเช่น

กายเน่า ! ไพล่ยึดให้ เป็นตน ขึ้นมา
หลงรัก ยิ่งชู้ชาย รักชู้
รูป เสียง เสาะเปรอปรน กายเน่า !
เบาหนัก ก็เข้าสู้ เพื่อมัน !!

"กายเน่า" นี่จริงยิ่งกว่าจริง ถ้าไม่เน่าก็ไม่ต้องอาบน้ำ เสื้อผ้าที่ใส่ก็ไม่ต้องซักซิ ; พอยึดมั่นเป็นกายของฉันแล้วก็หลงรัก หวงแหน ทะนุถนอมใครถนอมร่างกายใครขนาดไหนก็พิจารณาดูตัวเองเถอะ ทำเหมือนคู่รักทะนุถนอมดูแลเอาใจใส่กันอย่างยิ่ง : วัตถุ เช่น เสื้อผ้า เครื่องประดับนานาเครื่องประเทืองผิว อาหาร ฯลฯ, เห็นในทีวีก็มีแต่การแข่งกันขายเครื่องบำรุงบำเรอกายทั้งสิ้น ; ลงทุนลงแรงไม่ว่างานหนักงานเบา เพื่อแสวงหาปัจจัยคือเงิน จะโดยวิธีสุจริต หรือทุจริต ยอมทำทั้งสิ้น เพื่อเอามาประดับประดาตกแต่งเจ้ากายเน่านี่แหละ.

และทั้งธรรมโฆษณ์ และหัวข้อธรรมคำกลอนที่ท่านเคยบอกว่าต้องทนอ่าน ทนคิด ทนนึก ฯลฯ อยู่เป็นสิบ ๆ ปี พร้อมกับการปฏิบัติเพื่อให้แน่ใจในผล จึงนำมาบอก มาสอน ทั้งอย่างเต็มรูปแบบ ทั้งอย่างลัดสั้น ทั้งสั้นที่สุดและตรงดิ่งไปสู่นิพพาน ก็บอกหมดสอนหมด ก็ยังเป็นหมันอยู่ตลอดมาแม้จะตั้งความหวังไว้ว่าคนล้านคน ช่วยได้เพียง ๑ คนก็พอใจแล้ว ก็ยังยาก !

ทีนี้เรื่องที่สำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องรู้ ต้องมีติดตัวอยู่ทุกขณะจิตจะลืมหรือละเลยไม่ได้ คือ

๑. ภาษาธรรม เป็นภาษาที่ท่านผู้รู้ทั้งหลาย ขอยืมภาษาคนที่ใช้กันอยู่เป็นประจำนั่นแหละมาใช้ โดยหลีกเลี่ยงความมีตัวตน ตัวอย่างเช่นเมื่อจะมุ่งหมายถึง "คน" ก็จะใช้ว่า "บุคคล"

หรือเมื่อทรงพยากรณ์ผลการประพฤติพรหมจรรย์ ที่ดิ่งเดี่ยวไปสู่นิพพานโดยตรง ไม่เป็นไปเพื่อที่อื่นใด ก็ไม่เคยตรัสว่า "ปฏิบัติธรรม" อย่างที่พวกเราใช้ ; ตัวอย่าง เช่นเมื่อประพฤติพรหมจรรย์ ในระดับที่สมมติชื่อเรียกว่า สกิทาคามี เพราะละสังโยชน์เบื้องต่ำ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส และละกามฉันทะ พยาบาทเบาบางลงได้ส่วนหนึ่ง ก็จะต้องมาเกิดใน "สกุล" อีกเท่านั้น ๆ ครั้ง ก็ไม่ตรัสว่าต้อง "เกิดเป็นคน" เพราะสัตว์โลก (ผู้ข้องติดอยู่กับความทุกข์) ที่จะมีสกุล มีแซ่ ก็ที่เราเรียกด้วยอุปาทานว่า "คน" นี่แหละ. ทีนี้ถ้าถึงขั้นที่เรียกว่า อนาคามี ก็จะอุบัติเป็น**โอปปาติกสัตว์** มีการปรินิพพานในภพนั้น ไม่มีการเวียนกลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา ; นี่ก็ต้องเข้าใจให้ได้ว่า "โอปปาติกะ" มิใช่ผี, เหล่านี้ต้องใส่ใจกำหนดจดจำไว้เมื่อไปพบในที่อื่น ๆ จึงจะเข้าถึงเนื้อหาอันเป็นธรรมสัจได้ แล้วอย่ากลัวไปเลยว่าจะรู้ได้อย่างไร เพราะหลวงพ่อท่านจะมีคำอธิบายความหมายเหล่านี้ไว้เสมอ พวกเราเองที่ไม่ยอมใส่ใจจำ.

โดยเฉพาะคำว่า "สัมภเวสี" ก็มิใช่วิญญาณของคนที่ตายแล้วลอยล่องอยู่รอการไปเกิดใหม่ แต่เป็นพวกเราเองที่ยังเป็น ๆ อยู่นี่แหละ ยังไม่ต้องตาย รอคอยการเกิดของ "ชาติ" ในปฏิจจสมุปบาทเป็น "ตัวกู" เมื่อมีเหตุปัจจัย-คือปฏิจจสมุปบาทเกิดขึ้นจากอายตนะภายในทางใดก็ได้ ; เมื่อเกิดเป็น "ตัวกู" นี่ก็คือภูตสัตว์ – สัตว์ที่เกิดแล้ว ซึ่งหลวงพ่อบอกว่ามันน่าสงสาร ทั้งภูตสัตว์ และทั้งสัมภเวสี นั่นแหละ, อย่างนี้เป็นต้น ; ฉะนั้นขอให้สนใจภาษาคน – ภาษาธรรมให้เพียงพอเถอะ แล้วจะเข้าใจสิ่งที่ไม่เข้าใจที่สุด ที่ติดตันอยู่นั้น.

๒. ควรจะถึงเวลาที่จะพูดความจริง บอกความจริงกันเสียทีหรือไม่ ว่า

เมื่อตรัสรู้ ทรงทราบ ธรรมสัจจ์
เป็นปรมัตถ์ ของธรรมชาติ ; ประกาศสอน
ให้สัตว์[๑] ทราบ สุญญตา มาทุกตอน
สาวกถอน เสียได้ ซึ่งอัตตา ฯ

หมายความว่า มิได้ทรงคิดนึกเอาเอง ทั้งไม่เคยได้ยินจากที่ไหนมาก่อน ทรงตรัสรู้ คือ เห็นเอง เห็นสัจจธรรมของธรรมชาติอันลึกซึ้งที่ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะเกิดหรือไม่เกิด ก็จะเป็นอยู่อย่างนั้น – เป็นอนันตภาวะ เป็นตถตา – สภาพที่มีแต่ความเป็นเช่นนั้น จะเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไม่ได้ รวมความว่า ทรงตรัสรู้สุญญตา คือนิพพาน, นิพพาน คือสุญญตา – นิพฺพานํ ปรมํ สุญฺญํ คือว่างอย่างยิ่ง ว่างยิ่งกว่าว่าง

โฆษณาชวนเชื่อล่อใจว่า นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ มาถึง ๒๕๕๔ ปีแล้ว ยังคิดว่ายังไม่ควรรู้เรื่องจริงกันเสียทีหรือ ? คิดว่าที่แรกที่ควรเปลี่ยน คือ ในห้องนิพพานชิมลอง ที่หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์ กรุงเทพฯ) เวลาที่ผู้มาชมจะได้สงสัยและถามว่า ทำไมไม่ว่า นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ ล่ะ ? ก็จะได้โอกาสอธิบายว่า พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้เรื่องสุญญตา, ทั้งทรงยืนยันว่าทรงสอนแต่เรื่องสุญญตา ถ้าไม่ใช่เรื่องสุญญตา หรือไม่เนื่องด้วยสุญญตา มิใช่ตถาคตภาษิต ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม. นอกนั้นที่ไม่ใช่เรื่องความว่างนั้น เป็นคำกล่าวของคนอื่นไม่ใช่ของพระองค์ ซึ่งนิยมความเยิ่นเย้อ พูดมากเรื่องไป ซึ่งเป็นเรื่องที่ตั้งใจจะแสดงความเฉลียวฉลาดหรือความไพเราะ ; ส่วนคำที่เป็นตถาคตภาษิตนั้นจะสั้น ๆ ลุ่น ๆ

---

๑. สัตว์ (ผู้ข้องติด), สัตว์โลก คือ ผู้ข้องติดอยู่ในสังสารวัฏฏ์ - ผู้เล่า

ระบุตรงไปยังเรื่องของความว่าง – ว่างจากความทุกข์ และว่างจากกิเลส ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์นี้เป็นส่วนสำคัญ : โดยเฉพาะคือว่างจากความรู้สึกว่ามี"ตัวเรา" หรือมี"ของเรา"เท่านั้น ! และคำว่า "ว่าง" ในลักษณะนี้หมายถึง"ว่าง" ในลักษณะที่เป็นการปฏิบัติ มิใช่ด้วยลิ้น (ถ้าพูดอย่างสูตรเว่ยหล่าง) ซึ่งมิใช่การปฏิบัติด้วยใจ ที่พูดไปตลอดหลายกัปป์หลายกัลป์ ก็เข้าไม่ถึง"ตัวความว่าง"อันเป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ประสงค์จะมอบให้แก่ฆราวาสเพื่อให้อยู่นอกเหนืออำนาจของความทุกข์ ซึ่งมีความตายเป็นประธาน แล้วก็ไม่มากมายจนเหลือวิสัย ทรงเรียกว่า"ใบไม้กำมือเดียว" ที่ทรงสรุปคำสอนทั้งหมดทั้งสิ้นของพระองค์ว่า "สพฺเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสาย" : ที่ถ้าได้ยินคำนี้ ก็เป็นอันว่า "ได้ฟังทั้งหมด", ถ้าได้ปฏิบัติในข้อนี้ ก็เป็นอันได้ "ปฏิบัติทั้งหมด", ถ้าได้ผลมาจากข้อนี้ก็คือ "ได้ผลทั้งหมด !"

แล้ววิธีที่ลัดสั้นที่สุด ทั้งมีผลครบทั้ง ๓ ประการดังที่กล่าวมา ก็คือใช้วิธีปฏิบัติที่เรียกว่า "ตายก่อนตาย" ของสวนโมกข์ ที่หลวงพ่อท่านรับรองไว้ว่า

"ปริญญา ตายก่อนตาย" ใครได้รับ
เป็นอันนับ ว่าจบสิ้น การศึกษา[๑]
เป็นโลกุตตร์ หลุดพ้น เหนือโลกา
หยุดเวียนว่าย[๒] สิ้นสังสา – รวัฏฏ์วน

---

๑. พระพุทธเจ้าจะใช้ว่า จบกิจที่ควรทำ กิจอื่นที่ต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้(คือหลุดพ้น)มิได้มีอีก

๒. หยุดการเวียนเกิด - เวียนตายตามบุญ - บาป อีกต่อไป ซึ่งในการประพฤติธรรมทุกอย่างเมื่อปรากฏผลของการปฏิบัติตามที่ตรัสไว้แล้ว จะจบการปฏิบัตินั้นว่า "อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัด (สัมมาญาณะ)ว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความหลุดพ้นอย่างนี้ มิได้มีอีก."

ที่นี้ปริญญา "ตายก่อนตาย" จากสวนโมกข์นี่น่ะ ท่านได้ให้คำอธิบายไว้ว่า คือจิตที่หมดความรู้สึกว่า ตัวกู – ของกู เสียก่อนแต่ที่ร่างกายจะตาย เหลืออยู่แต่สติปัญญาบริสุทธิ์ในชีวิต, เป็นสิ่งที่มีได้แต่เดี๋ยวนี้, ดังนั้นตายได้เร็วเท่าไร ก็ยิ่งมีกำไรชีวิตเท่านั้น.

แม้แต่กรรมก็จะหมดไปเอง และวิบากของกรรมพร้อมทั้งกิเลสซึ่งเป็นเหตุให้ทำกรรม มันก็จะหมดไปเองพร้อมๆ กัน ในเมื่อว่างจากตัวกู – ของกู หรือเมื่อว่างจากโลภะ โทสะ โมหะ, ฉะนั้นเราก็ไม่ต้องไปกลัวกรรม หรือกลัวจะต้องเป็นไปตามกรรม. เราไม่ต้องไปสนใจกับเรื่องกรรม แต่เราจะสนใจกับ **"ความว่าง"** : ทำความว่างให้แก่จิตได้แล้ว กรรมย่อมสลายไปหมดสิ้น ไม่มีการที่จะต้องเป็นไปตามกรรม

ตัวอย่างเช่น องคุลีมาล เข้าใจคำว่า "หยุด" ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าหมายถึง **หยุด** การมีตัวกู – **หยุด** การมีของกู คือหยุดความยึดมั่นถือมั่น–โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อัตตวาทุปาทาน นั่นแหละ จึงเป็นพระอรหันต์. อย่าเข้าใจว่า หยุดฆ่าคน ; ถ้าอย่างนั้นพวกเราที่ไม่เคยฆ่าใครเลย ก็เป็นพระอรหันต์กันหมดทุกคนน่ะซิ !

หรือจะเหมือนกับที่กบมันเยาะคนที่เอาแต่นั่งเข้าสมาธิ เข้าสมาบัติแล้วเข้าใจว่าจะเป็นพระอรหันต์ได้ เพราะกบมันก็นั่งอยู่ทั้งวันๆ มันก็เป็นพระอรหันต์น่ะสิ. ข้อนี้ขอพูดไว้ตรงนี้เสียด้วยเลยว่า ถึงจะทำไปจนถึงขั้นเนวสัญญานาสัญญายตนะ ก็ยังไม่บรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ และนี่แหละที่เป็นเหตุปัจจัยให้พระพุทธองค์ทรงอุบัติขึ้นมา เพื่อต่อยอดให้.

๓. ต้องศึกษาเรื่องกรรมในชั้นโลกุตตระ ที่ทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง คือ **การทำจิตใจ ให้อยู่เหนือการทำกรรม, และเหนือ – การที่จะต้องรับผลของกรรม** (ที่เรียกกันว่า "วิบาก" ของกรรม)

ส่วนเรื่องกรรมที่พูดกันอยู่ สอนกันอยู่ทั่วไปทั้งบ้านทั้งเมืองนั้น เป็นเรื่องของศีลธรรม ยังไม่ถึงตัวศาสนา คือสอนว่า ทำดี – ได้ดี ทำชั่ว – ได้ชั่ว และผู้ทำ เป็นผู้รับผลนั้น, ขอให้กำหนดจดจำไว้อย่าลืมเลือนเลยเถิด ว่า *มันเป็นหลักที่สอนกันอยู่ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด ! อย่าจับเอามาใส่พระโอษฐ์ว่าพระองค์ทรงสอนเช่นนั้น.* ทุกวันนี้ก็ยังเห็นผู้สอนธรรมะทั้งหลาย ยังคงตู่พระองค์อยู่ทุกวัน ถ้าเป็นภาษาบาลีจะเห็นได้ชัด เพราะพระองค์จะลงท้ายด้วยคำว่า สนฺนุตโน – เขาพูดกันอยู่ก่อนแล้ว !

ฉะนั้นเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และคนทำเป็นผู้รับ "ผล" แห่งการกระทำ อย่างนี้เป็นศีลธรรมสากลทั่วไป เพราะสอนกันอยู่ในหลาย ๆ ศาสนา หรือเกือบจะทุกศาสนาทีเดียว และพระพุทธเจ้าท่านก็ยอมรับรองหลักอันนี้ **แต่ว่าเป็นไปในแง่ทางศีลธรรม.** ดังที่ปรากฏอยู่ในโอวาทปาฏิโมกข์ ที่ให้ละชั่ว ทำดี แล้วสุดท้ายข้อที่ ๓ คือทำจิตให้บริสุทธิ์ ข้อนี้แหละที่ทรงเรียกว่า "นิพพานปริโยสาณา" คือการประพฤติพรหมจรรย์ ที่มี "นิพพาน" เป็นที่สุดรอบ, เมื่อ นิพฺพานํ ปรมํ สุญฺญํ : นิพพาน ก็คือ สุญญตา – คือว่างอย่างยิ่ง !

อะไรล่ะที่ว่างอย่างยิ่ง ? ก็จิตน่ะ จิตเป็นผู้เดินทาง, เมื่อจิตว่างจริงก็ปรากฏภาวะตามธรรมชาติที่ไม่มีอะไรมาปิดบัง คือ ความเป็นประภัสสร อย่างที่ท่านพุทธทาส เขียนไว้ว่า

"จิตล้วนล้วน นั้นเป็น ประภัสสร
กิเลสจร เข้าครอบงำ ทำยุ่งหมด"

ซึ่งความเป็นประภัสสร – ผ่องใส เรืองแสงสวยสดงดงาม สงบหรือบริสุทธิ์นี้ ฮวงโปกล่าวว่า เมื่อมีแสงอาทิตย์ส่องมา ความรุ่งเรืองนี้ก็มิได้สว่างขึ้น แล้วเมื่อปราศจากแสงอาทิตย์ก็มิได้มืดลง!

สรุป : จิตเดิม หรือจิตเดิมแท้ หรือจิตล้วน ๆ ก็คือ พุทธะ – คือธรรมะ – คือความว่างที่มีสภาวะรุ่งเรืองอยู่เช่นนั้นตลอดกาล จนบางครั้งเว่ยหล่างก็เรียกจิตเดิมแท้นั้นว่า ตถตา – สภาพที่มีแต่ความเป็นเช่นนั้น จะเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไม่ได้ ; ทั้งยังว่า ปรัชญา (เป็นภาษาสันสกฤต ก็คือ ปัญญาในภาษาบาลีและภาษาไทยนั่นเอง อย่าได้เอาไปปนกับคำว่า Philosophy) นั้น **ไม่แตกต่างกัน** แม้ว่าตัวบุคคลจะแตกต่างกัน ; ข้อที่แตกต่างกันนั้นอยู่ตรงที่ว่าใจของเขาสว่างไสว หรือมืดมนเท่านั้นเอง. คนที่ไม่รู้จักจิต**เดิมแท้**ของตนเอง และยังแถมมีความเขลาไปว่าการบรรลุพุทธธรรมนั้นมีได้ด้วยศาสนพิธีต่าง ๆ ที่กระทำกันทางกายภายนอก (ไม่เกี่ยวกับจิต) นี้แหละ คือคนจำพวกที่เข้าใจอะไรได้ยาก!

และในข้อนี้ หลวงพ่อท่านก็พยายามแล้วพยายามอีก ที่จะให้เข้าใจให้ได้ว่า จิตล้วน ๆ นั้นเป็นประภัสสรอยู่แล้ว ขาดแต่วิชชาที่จะมาทำการกีดกันขัดขวางมิให้กิเลสเข้ามาครอบงำ ซึ่งเปรียบเสมือนมีวัตถุอะไรมาบังแสงสว่าง แม้กระนั้นแสงสว่างนั้นก็มิได้มืดลง, เพียงแต่เอาของที่บังนั้นออกเสียเท่านั้น แสงก็โพล่งถึงสิ่งที่มันส่องได้ทันที. หลวงพ่อท่านก็พยายามชี้ให้เห็นว่า โดยธรรมชาติบางเวลาที่เราไม่มีความคิดปรุงแต่งอะไรเลยชั่วขณะ

หรือระยะหนึ่งจะสั้นหรือยาวก็ตาม เวลานั้นขณะนั้น เป็นขณะที่จิตของคนธรรมดาประภัสสรตามธรรมชาติธรรมดา แม้จะยังไม่เป็นการประภัสสรที่ตายตัวเด็ดขาดเพราะยังมิได้มีการอบรมจิต แต่ขณะนั้น – ผู้นั้นก็เป็นพระอรหันต์ เป็นนิพพานชั่วคราว หรือนิพพานชิมลอง มีชื่อเรียกว่า **ตทังคนิพพาน.** ทีนี้ถ้าไปนั่งสมาธิบังคับจิตไว้ให้ว่างจากนิวรณ์ ก็เรียกว่าวิกขัมภนนิพพาน เป็นต้น. เห็นไหมว่าไม่เหลือวิสัย ? แต่ก็อาลัยความรู้สึกว่า "กู"มี, "กู"เป็น และของ"ของกู"ก็มีมากมายที่จะต้องดูแลปกป้อง ฯลฯ. ข้างฝ่ายผู้สอน ก็ไม่อยากเอ่ยถึงนิพพานกัน เลยชวนกันเก็บ "ความดับทุกข์, ความสิ้นสุดของทุกข์" ไว้เคารพบูชาเป็นของสูงไป ไม่กล้าที่จะเชื่อว่า "เมื่อเกิดที่นี่ มีความทุกข์ก็ที่นี่ เมื่อจะให้ทุกข์ดับไปหมดก็ต้องทำกันที่นี่ – เรียกว่านิพพานก็ต้องนิพพานที่นี่ ! นิพพาน – ไม่ใช่การตายของร่างกาย : นิพพาน – เป็นการตายของโลภะ โทสะ โมหะ ต่างหาก และพระพุทธเจ้าก็ทรงรับรองว่าเป็นปริญญาที่แท้จริง ! ไม่ใช่ปริญญากระดาษที่มีคำถาม – คำตอบตรงตามที่ผู้ถามต้องการให้ตอบ!

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **การปฏิบัติที่ดูเหมือน "มิได้ปฏิบัติอะไรเลย – คือการปฏิบัติทางจิตใจ"** : ให้รู้สึกพอใจอยู่ในความว่างจากตัวตน – ของตน, กระทำหน้าที่ทุกอย่างกลมกลืนอยู่กับกฎของธรรมชาติ, ทำงานเพื่อหน้าที่มิใช่ทำเพื่อประโยชน์แก่ตัวกู – ของกู.

ยิ่งกว่านั้น การบรรลุมรรค ผล นิพพาน มิได้มีไว้เพื่อบอกให้ผู้อื่นทราบ, และแม้ที่จะรู้เอง ก็ไม่จำเป็นต้องรู้ว่าบรรลุชั้นไหน เท่าไร, เพียงแต่รู้ว่า ทุกข์กำลังดับไป ๆ จนกว่าจะหมดสิ้นก็พอแล้ว ; พากเพียรให้เต็มที่ แต่ไม่ต้องภาวนาว่า "จงสำเร็จ ๆ" เพราะว่ามีกฎของธรรมชาติอยู่ว่า ธรรมจะไหลไปตามธรรมเอง ถ้าปฏิบัติถูกต้อง ๆ ไปตามลำดับ

หลวงพ่อท่านผูกกลอนสอนไว้ ดังนี้:

จะออกไป นอกโลก ต้องฝ่าไฟ (ไฟกิเลส)
จะหมดทุกข์ ต้องไป เหนือสิ่งคู่ (คติทวินิยม)
จะพ้นตาย ต้องพราก จากตัวกู (ถ้าหมดความรู้สึกว่า"ตัวกู"ได้สิ้นเชิง)
เผากิเลส ต้องอยู่ ใจกลางไฟ (อยู่ที่กลางกิเลสนั่นแหละ)

สิ่งที่ต้องทำ คือต้องปฏิบัติมันด้วยใจของเรา, จะท่องบ่นมันหรือไม่นั้นไม่ใช่ข้อสำคัญ เพราะว่าลำพังการพูดอย่างเดียว ไม่สามารถทำให้เราเห็นแจ่มแจ้งใน "จิตเดิมแท้" ได้. แต่ถ้าเราทำทั้งสองอย่าง คือทั้งท่องบ่นและปฏิบัติด้วยใจแล้ว ใจของเราก็จะประเสริฐ สมคล้อยไปกับสิ่งที่ปากของเรากำลังท่อง.

ธรรมชาติแท้ของเรานั้น คือธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ, และนอกไปจากธรรมชาติอันนี้แล้วหามีพุทธะที่ไหนอีกไม่เลย ! นี่เป็นคำสอนของเว่ยหล่าง แสดงว่า ผู้รู้ท่านมีวิธีพูดต่างกันตั้ง ๑๐,๐๐๐ วิธี แต่ก็ไม่ได้อื่นจากกันเลยดังที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ว่า ถ้าไม่ใช่เรื่องสุญญตาแล้ว มิใช่คำสอนของพระพุทธองค์.

ข้อสุดท้ายข้อที่ ๔ : เรื่องนรก สวรรค์ หรือนิพพานที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้เองนั่น มิได้อยู่บนฟ้า หรือใต้ดิน ซึ่งจะมีได้ภายหลังจากการตายทางร่างกายแล้วเท่านั้น. แต่นรก สวรรค์ หรือนิพพาน ชนิดที่เป็นสันทิฏฐิโก – ที่สัมผัสกันได้กันที่นี่ นั่นดีกว่า จริงกว่า กว่าชนิดที่คิดว่าจะมีกันต่อเมื่อตายแล้ว ซึ่งทรงตรัสเรียกว่า *ฉผัสสายตนิกนรก ฉผัสสายตนิกสวรรค์* และ

สันทิฏฐิกนิพพาน ที่ต้องขอให้ศึกษา และรู้จักกันไว้ให้ดี ๆ เถิด ; แม้แต่นรกที่ชื่อมหาปริฬาหะ ที่ท่านบอกว่าร้อนยิ่งกว่านรกไหน ๆ หมด และสัมผัสได้ทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่เป็น ๆ นี่แหละ บางท่านอาจจะตกบ่อย ๆ เสียด้วยซิ - แต่ไม่เคยรู้ตัว

และต้องขอโอกาสจบลงดื้อ ๆ ตรงนี้อีกที เพราะได้บอกไว้แต่ต้นแล้วว่าจะมาเล่า มิใช่มาสอนหรือบรรยายธรรม ไม่เก่งถึงขนาดนั้น เอาแต่ที่ต้องรู้เพื่อป้องกันการเดินทางทางจิต เพราะถ้าไม่รู้ หรือรู้ผิด หรือไม่แม่นยำในหลักสำคัญ ก็จะต้องเตลิดไปนอกทางชนิดที่ไม่มีใครจะมากู่ให้กลับเสียด้วย. การที่นำมาเล่าก็เพื่อเป็นตัวอย่าง หรือเป็นกำลังใจแก่ผู้ที่ยังไม่กล้าจะเกิดความกล้าขึ้นมาบ้าง.

ขอให้ตั้งเป้าหมายไว้ว่า สันทิฏฐิกนิพพาน คือนิพพานแท้ ที่เป็นสันทิฏฐิโก – คือความเย็นแห่งชีวิต ที่เย็นที่นี่และเดี๋ยวนี้ตลอดเวลา เพราะกิเลสไม่เกิดขึ้น และไม่มีอุปาทานว่าตัวตน (ตัวกู) สำหรับรับผลกรรมใด ๆ ทั้งดีและชั่ว ; นี่คือนิพพานแท้ และไม่เกี่ยวกับความตาย ชีวิตที่เหลืออยู่ก็จะอยู่ด้วยความรู้สึกว่าไม่มีอะไรสักหน่อยเดียวที่น่าเอา – น่าเป็น, นับเป็นลาภอันประเสริฐ เพราะความไม่มีโรค (สิ่งเสียบแทงใจ) ตามที่พุทธาทิบัณฑิตกล่าวไว้ และเราเอามาเปลี่ยนเป็นภาษาคนเสียว่า ความไม่มีโรค (เจ็บไข้ทางกาย) เป็นลาภอันประเสริฐ (เพราะไม่ต้องเสียทรัพย์)

ขอเล่าเรื่องที่ฟังดูแล้วมันแปลก ๆ แต่ก็ขอยืนยันว่าเป็นสัจจะทุกคำ เพราะต้องการจะให้ผู้อ่านได้รับทราบทุกแง่ทุกมุมว่า ทำไมจึงทำได้ เพราะอะไร แล้วมีผลอย่างไร ทั้งที่ไม่เคยมีความรู้เรื่องอริยสัจ เรื่องปฏิจจสมุปบาท หรือมรรคมีองค์แปด อะไรเหล่านี้เป็นต้น เรียกว่าปราศจากวิชชาในเรื่องเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ เรื่องนิพพาน เรื่องสุญญตา, เหล่านี้เป็นต้นโดยสิ้นเชิง

การปฏิบัติตนในทางธรรม ก็เหมือน ๆ กับคนอื่นทั่วไป ตั้งโต๊ะหมู่บูชา สวดมนต์ สวดชินบัญชรเท่านั้นเท่านี้จบตามที่เคยได้ยินเพื่อให้ได้สมประสงค์ในสิ่งที่ปรารถนา ถวายข้าวพระ พร้อมดอกไม้สดหอมกรุ่น อยากได้อะไรก็บนบานเอาโดยสัญญาว่าจะถวายนั่นนี่ แต่เชื่อหรือไม่ว่า ไม่เคยได้อะไรตามที่ขอเลยสักที แทนที่จะหายโง่ก็ยังโง่ต่อไปอีก ด้วยการโกรธพระพุทธรูปว่ากราบจนหัวถลา ก็ไม่เคยได้รับตามที่ขอสักอย่าง ก็ต้องทำโทษกันบ้างโดยงดถวายข้าว - น้ำ เท่านั้นเท่านี้วัน. ใครเคยโง่เช่นนี้บ้าง แล้วก็เป็นไปอย่างที่หลวงพ่อท่านแต่งไว้จริง ๆ นั่นแหละว่า[๑]

ครั้นต่อมา ศาสนา ตกถึงมือ
พวกยังถือ "ตัวกู" อยู่แรงกล้า
ยังอ้อนวอน ขอกาม[๒] ตามธรรมดา
จึงต้องหา ทางออม ลอมชอมกัน
พุทธศาสนา ส่วนหนึ่ง ต้องลดมา
ให้เป็นว่า พระรัต- นตรัยนั้น
เป็นที่ขอ ที่อ้อนวอน ทุกสิ่งอัน
สาวกหัน จากโลกุตร์ ยุดโลกีย์ ฯ

---

๑. *เป็นคำกลอนท่อนที่สองต่อจากท่อนแรกในข้อ ๒. หน้า ๗๙*
๒. *หมายถึงกามคุณ ๕ คือรูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ*

เลยไม่มีใครปรารถนาโลกุตตรธรรม ต่างคนต่างปรารถนาโลกียธรรมที่อาจขอเอาได้ จึงต้องตั้งพิธีบวงสรวงกันเป็นการใหญ่ ถวายมากก็จะต้องได้มาก แม้ไม่มากก็ยังได้บ้าง หรือเพื่อเป็นมงคลแก่ชีวิตก็ยังดีกว่าไม่ได้อะไรเลย. ทำมากกว่านั้นก็คือไปวัดฟังเทศน์เป็นเครื่องจักร สวดมนต์ทุกวันอย่างเครื่องจักร ไม่เคยรู้กันเลยว่านั่นเป็นสีลัพพตปรามาส เพิ่งจะมารู้เมื่อได้ศึกษาจาก "ธรรมโฆษณ์" นี่แหละ !

อุปนิสัยส่วนตัวก็เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดความ "ฟลุคตลอดกาล". ที่เรียกว่าฟลุคเพราะไม่มีผู้ที่ตั้งใจกระทำ มันเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดผลนั้น ๆ ขึ้นมาเอง เหมือนกับที่เด็ก ๆ เคยร้องเล่นกันว่า: กบเอ๋ย ทำไมจึงร้อง ? เพราะท้องมันปวด ; ท้องเอ๋ย ทำไมจึงปวด ? เพราะข้าวมันดิบ ฯลฯ ตรงตามกฎของพระเจ้า "อิทัปปัจจยตา" เปี๊ยบที่ว่า "เพราะสิ่งนี้ ๆ มี สิ่งนี้ ๆ จึงเกิดขึ้น". จึงจะเล่าสู่กันฟังตั้งแต่เริ่มต้นโดยไม่ปิดบังอำพราง แต่ว่าผู้อ่านอาจจะเข้าใจผิดได้เพราะชีวิตของผู้เล่านั้นมากตอนทีเดียวที่จำไม่ได้จริง บางเรื่องลองคิดทบทวนดูก็คิดไม่ออก ไม่มีแม้แต่เค้าลางเอาเสียเลย ; ครั้นมาปฏิบัติธรรมก็พอใจ ว่าเราไม่มีอดีตที่จะต้องสลัดคืนมากมายดี จนเมื่อก่อนหน้าที่จะเขียนหนังสือเล่มนี้ ได้พบข้อความในหนังสือ "ความลับสุดยอด" อันเป็นหัวข้อสั้น ๆ ที่หลวงพ่อท่านบันทึกไว้เมื่อสมัยที่ยังมีชีวิตอยู่ ในหน้าที่ ๙๖ ว่า

"การลืมสิ่งที่ควรลืม แต่ลืมยาก, มีได้ เพราะทำในใจด้วยอตัมมยตา *ซึ่งอาจใช้กันอยู่แล้ว โดยไม่รู้สึกตัว*" ดังนี้ ก็ให้รู้สึกพอใจมาก และจัดเป็นการฟลุคอีกเรื่องหนึ่งโดยมิได้ตั้งใจหรือเจตนากระทำ อย่างนี้เป็นต้น. ดังนั้นก็จะขอโอกาสเริ่มต้นเล่ามาแต่วัยเด็กเท่าที่จำได้สัก ๑๐% หายไปน่าจะ

เป็น ๙๐% ไม่ทราบด้วยเหมือนกันว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ; แต่ว่าน่าจะเป็นเพราะเหตุนี้เอง จึงเป็นคนไม่มีความทุกข์ เฝ้าคิดเฝ้านึกอะไรนาน มีเหตุอะไรเกิดขึ้นเฉพาะหน้าก็ใช้ปัญญาแก้ไขไป แก้ได้ก็ได้ ก็จบ, แก้ไม่ได้ก็แก้ไม่ได้ ก็จบอีก, มีอะไรที่ควรจดจำเพื่อมิให้เหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้นอีกได้ก็จะจดจำไว้เท่านั้น. ไม่เคยเฝ้าคิดเฝ้านึกว่าทำไมมันจึงเกิด แล้วทำไมต้องเกิดกับเรา ?

เป็นลูกผู้หญิงคนที่ ๗ ในจำนวน ๑๐ คน พี่สาว ๒ คน มิได้อยู่ด้วยจึงเป็นเด็กผู้หญิงคนเดียวในหมู่ผู้ชาย แม้แต่ลูกอาที่มาอยู่ด้วยก็เป็นผู้ชาย การละเล่นก็ต้องเล่นกับพี่ ๆ ผู้ชาย เช่นล้อต๊อก หยอดหลุม ทอยกองร่อนชิด ตีต๊อก, ไม่เคยเล่นตุ๊กตาเลย จึงไม่มีตุ๊กตาสักตัว, ไม่เคยเล่นพ่อแม่พี่น้อง ขายขนม หมากเก็บฯ อันเป็นเรื่องของเด็กผู้หญิง. การพูดจาก็ตรงไปตรงมา อ้อมค้อมไม่เป็น เจรจาอ่อนหวานแบบผู้หญิงก็ไม่เป็น แม้แต่อายก็ยังอายไม่เป็น, แล้วจะอายเมื่อไร ตอนไหน ไม่เคยรู้จักทำ ; แล้วก็เจ้าความไม่เคยเห็นผู้ชายเป็นของแปลกนี่แหละ กลายเป็นสิ่งที่ทำให้ถูกเข้าใจผิดว่าเป็นคนกล้าผู้ชาย, แล้วจะตามไปอธิบาย ใครว่าอย่างไรได้? บางรายก็คิดว่าเป็นทอม ในรายที่อธิบายได้ก็บอกว่า เราดูท่าทางเป็นผู้ชายพูดจาแบบผู้ชายเท่านั้น, แต่ไม่เคยรักกับหญิง ซึ่งก็เคยทำครั้งเดียวคือพูดกับทอมที่เข้าใจว่าจะไปแย่งผู้หญิงของเขา.

ไม่เคยมีใครเอาใจใส่ทะนุถนอมเพราะเป็นเด็กผู้หญิง จะเรียกว่าไม่รักหรือตามใจสุดขีดก็ไม่ทราบ เพราะชีวิตที่ผ่านมาตั้งแต่เด็กจนโต *มีอิสรภาพเต็มที่ ทำได้ทุกอย่างที่ต้องการจะทำ,* แม้กระทั่งพอขึ้นชั้น ม.๒ ก็ลาออกไปเข้ารร.เปิดใหม่ ที่ครูผู้ชวนจะไปเป็นครูใหญ่ รองจากผู้อำนวยการ บอกว่าเรียน ๓ ปีก็ทำงานได้ มีเงินเดือน ; ชอบใจจะมีรายได้ ก็ตามไปเรียน

ทั้งห้องมีผู้ชายล้วน มีผู้หญิงอยู่เป็นทะโมนคนเดียว สนุกมากไม่มีใครขัดใจนี่ ; พอจะขึ้นไปถึงชั้น ม.๒ ตามเดิม อ้าว, น้องชายถัดมามันขึ้น ม.๕ แล้วเราอยู่ ม.๒ น้องก็จบ ม.๖ ก่อนน่ะซี ! ไม่ได้ ๆ ยอมไม่ได้ จะก้าวไปเรียน ม.๖ เพื่อให้สำเร็จก่อนตามลำดับที่ควรเป็น มันก็เกินกำลัง ก้าวจาก ม.๑ ไป ม.๖ เลยนั่นสุดปัญญาจริง ๆ, ถ้างั้นเอาแค่ ม.๕ จบพร้อมกันก็ยังดี ; ก็ลาออก ลบใบสุทธิ (เขาเรียกใบสุทธิใช่หรือไม่ จำไม่ได้) จาก ม.๑ เป็น ม.๔ ไปเข้าโรงเรียนดังเสียด้วย เพราะสอบเข้าจุฬาฯ ยกชั้น มีป้ายทองเกียรติยศติดหน้าโรงเรียนแผ่นเบ้อเร่อทีเดียว. ในปีนั้นเขาต้องการนักเรียนจำนวน ๓ ห้อง ๑๒๐ คน, แล้วปีนั้นไม่ต้องสอบคัดเลือก เพราะมีนักเรียนมาสมัครเรียน ๑๒๐ คนพอดิบพอดี อย่างนี้เรียกว่าฟลุคไหม ? ถ้าต้องสอบจะเอาอะไรไปสอบ ความรู้ ม. ๒ - ๓ - ๔ ไม่มีเลย, โรงเรียนที่ลาออกมาก็เพิ่งเปิดถึงชั้น ม.๒ เป็นปีแรกที่เราลาออก ; ทางบ้านไม่เคยถามอะไรเลย พร้อมจ่ายอย่างเดียว ฝ่ายเราก็หาญเข้าไปนั่งเรียนกับเขาทั้ง ๆ ที่ไม่เคยรู้ว่าไอ้ชั้น ม. ๒ - ๓ - ๔ น่ะ เขาเรียนอะไรกันบ้าง ไม่เคยไปเรียนซ่อมหรือกวดวิชาอะไรที่ไหน วิชาพีชคณิตโผล่มาก็เรื่องสมการ ๒ ชั้นเลย เรขาคณิตไม่เคยเห็นทฤษฎีบทที่ ๑ : เส้นตรงเส้นหนึ่ง ตั้งอยู่บนเส้นตรงอีกเส้นหนึ่ง ฯลฯ ก็ไม่เคยได้เห็นได้ยินได้ฟังเลย, สอบซ้อมเดือนแรกก็ตกน่ะซี มีเพื่อนนักเรียนคนหนึ่งที่สอบตกต้องเรียนซ้ำชั้นปีที่เราไปเข้าเรียน อยู่ห้องเดียวกันเสียด้วย เอะอะว่าปีนี้ห้องเราจะต้องตกไม่มีคะแนนให้เป็นที่ขายหน้าแน่ เพราะมีนักเรียน ม.๑ มาเข้า ม.๕ เขาจำเราได้เพราะต้องนั่งรถรางผ่านบ้านเขา แต่ฟลุคอีกเพราะเสียงนั้นไม่ดังไปถึงหูคุณครูคนไหนเลย ! แล้วพอสอบประจำเทอมแรกเราได้ที่ ๘ เพื่อนคนนั้นได้ต่ำกว่าเรา ก็เลยดีกันและเป็นเพื่อนสนิทกัน

ในเวลาต่อมา และเราก็ไม่เคยสอบได้ที่เป็นเลขสองตัวเลย แต่แข่งขันเอาที่หนึ่งก็ไม่ได้ เพราะความรู้มันขาดหายไปถึง ๓ ชั้น. นี่ตอนโตมาหน่อยแล้ว.

ส่วนที่ยังเด็กจำไม่ค่อยได้ จำได้ว่าเคยย้ายตามคุณพ่อไปอยู่จังหวัดอุบล แต่ก็แยกกันอยู่ เป็นพวกบ้านแตกน่ะ เพราะพ่อเจ้าชู้. ส่วนที่พอจำได้เลา ๆ ก็คือถ้าไม่อยากเรียนก็หนีไปอยู่สนามบินร้าง มีเนื้อเค็ม ๑ ชิ้นข้าวเหนียวปั้นหนึ่ง ก็อยู่ได้ เบื่อก็กลับมาโรงเรียน ไปคนเดียว หนีคนเดียวไม่เคยชวนใคร เหมือนกับเป็นช้างสีดอ คราวหนึ่งถูกครูดุ ดุ ดุ ยืนฟังอยู่สักพักเห็นหน้าครูเป็นเหมือนผ้าตาหมากรุกแล้วหมดสติไปเมื่อไรไม่ทราบหลังจากนั้นมาก็ไม่เคยถูกดุอีกเลย นั่นเป็นครั้งแรก, ครั้งที่สองนี่โตมาหน่อยย้ายมาอยู่ที่กรุงเทพฯ ทะเลาะกับพี่ชาย พี่สาวคนโตที่ตอนนั้นยังอยู่ด้วยกันก็ดุและทำโทษ ก็เป็นลมล้มไปกระแทกมุมเตียง ได้ลักยิ้มตื้น ๆ ที่แก้มข้างหนึ่ง, ครั้งที่สามนี่โตเป็นสาวแล้ว จำไม่ได้ว่าเรื่องอะไร ยืนฟังแม่ว่า ๆ ๆ สักพักก็หมดสติไป ฟื้นมาจึงรู้ว่าหน้าจมลงไปในอ่างน้ำร้อนที่ตั้งอยู่บนเตา แล้วก็ชักดิ้นแด็ก ๆ (เขาเล่าให้ฟัง) หนังกำพร้าถลกไปแถบหนึ่ง คิดว่าคงจะเป็นชั่นบ้อเหมาเสียแล้ว (นางเอกหนังจีนที่กำลังดังในขณะนั้น มีหน้าดำซีกหนึ่งชื่อชั่นบ้อเหมา) ฟลุคอีกแหละที่เพื่อนบ้านติด ๆ กันนั้น สามีเขาเป็นทหารนักบินมีน้ำมันสำหรับทาเมื่อถูกไฟไหม้เพราะการไหม้ของเรือบิน ช่วยตัดเอาหนังที่หลุดถลอกอยู่นั้นออก แล้วทาน้ำมันที่ว่านั่นให้ เลยไม่ได้เป็นชั่นบ้อเหมาแล้วไม่ทราบว่าเป็นเหตุให้ไม่มีใครว่าอะไร ถามอะไร เมื่อไปทำอะไร ๆ มาหรือเปล่า ?

แต่ว่าตั้งแต่สมัยที่อยู่อุบล กลางคืนก็หนีไปดูหนังจีนแทบทุกคืนเพราะลูกผู้กำกับไม่ต้องจ่ายสตางค์ กลับมาก็ปีนเข้าบ้านเอง ไม่มีใครคอย,

และถ้าหลับอยู่ตรงไหนก็ไม่มีใครปลุก ปล่อยไว้อย่างนั้นแหละ ตื่นก็ลุกไปนอนที่ ๆ ควรนอนเอง ชีวิตทำนองที่เล่ามานี้ คุณผู้อ่านว่าเขารักหรือชังหรือตามใจ ? สำหรับผู้เล่าแล้ว ต้องนับว่าฟลุคอย่างยิ่งอีกแหละ ที่ทำให้กล้าตัดสินใจอะไร ๆ ได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเลือกตามรอย "ธรรมโฆษณ์" ในครั้งนี้ !

ด้วยสิ่งแวดล้อมตามที่ได้เล่ามาโดยสังเขปนี้ ทำให้เป็นคนที่*รักความเป็นอิสระ*อย่างยิ่ง ใครห้ามไม่ได้ ; ชี้แนะได้แต่ต้องด้วยเหตุด้วยผล ด้วยความรัก. ครั้งหนึ่งเมื่อเรียนอยู่ปีสุดท้ายเทอมสุดท้าย วันที่เขาแยกห้อง ก. ข. ไม่ได้ไปโรงเรียนและไม่มีใครเอาที่นั่งไว้ให้ มีที่นั่งหลังสุด แต่อยู่หลังสุดของนักเรียนชาย แล้วจะนั่งได้อย่างไร ? ก็ไปขอให้เพื่อนชายคนแรกที่อยู่ท้ายนักเรียนหญิงถอยลงมาสักที่หนึ่ง ให้เรานั่งที่ของเขาเพื่อเป็นคนสุดท้ายของพวกผู้หญิง ; เขาก็อ้างว่าสายตาสั้น เราก็ไปยืนใกล้ ๆ เถียงว่า ก็ใส่แว่นแล้ว มันก็เหมือนตาคนธรรมดาทำไมจะไม่เห็น ขณะนั้น อจ.หม่อมหลวงมานิตขี่จักรยานผ่านมาพอดี ตีความว่าเราไปจู๋จี๋กัน มีคำสั่งให้เข้าหอพักมิให้เป็นพวกเดินเรียน ถ้าไม่ทำตามให้พักการเรียน. เรื่องไม่จริงสักหน่อยจะถามสักคำก็ไม่มี ไม่เรียนไม่สอบก็ได้ ยอมตกไป ๑ ปี รุ่งขึ้นปีใหม่เพื่อนเซ้าซี้ให้ไปสอบด้วยกัน (เขาสอบตกแต่ขอเรียนซ้ำ) จึงสอบได้เพราะเพื่อน ตัวเองไม่เคยมีแผนการณ์ของชีวิตเลย ปล่อยไปเหมือนสวะ แล้วแต่มันจะเป็นไป จัดการกับปัญหาเฉพาะหน้าตรงนั้นให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้เท่านั้นพอ หรืออย่างเมื่อจบ ม.๖ ก็ไม่คิดจะเรียนอะไรต่อ แม่ให้เข้าจุฬาฯ ก็ไม่ไป ธรรมศาสตร์ก็ไม่ไป จนเขาสอบคัดเลือกกันจนหมดแล้ว มีเพื่อนเอาใบสุทธิไปสมัครให้อีกแหละ สงสารน้ำใจเพื่อนเลยไปสอบ วิชาเรียงความที่ไม่ชอบ

นี่ไม่ส่งเลย ฟลุคอีกแล้วสอบติดมีชื่อให้ไปทำการสัมภาษณ์ ในการสัมภาษณ์นั้นบางคำถามจะเป็นความรู้ของ ม.๒ ถึง ม.๔ ที่เราไม่เคยได้เรียน หรือไปกวดวิชาเพิ่มเติมให้รู้ที่ไหนเลย ก็บอกครูว่า ที่หนูไม่รู้ครูก็ถามอยู่ได้ เอาที่หนูรู้บ้างซิคะ ทะลึ่งซะปานนี้ สอบติดได้ ไม่เรียกว่าฟลุคจะเรียกว่าอะไร ?

หรืออย่าง นร.ชายวิ่งไล่แย่งข้าวตังที่เราไปซื้อมาจากโรงครัว มีคนไปฟ้องอาจารย์ผู้ปกครอง ท่านเรียกไปว่ากล่าวเรื่องผู้ชาย ก็เถียงทันที, พอท่านเปลี่ยนไปว่า แล้วต้นเบญจมาศหน้ากะไดของฉันล่ะ ตอบว่า นี่หนูผิดจริง แล้วแต่อาจารย์จะลงโทษ พอท่านกลับไปเรื่อง นร.ชาย ว่ารักกันมาวิ่งไล่กันก็จะเถียงทันที และบอกว่า มันไม่จริง ถ้าอาจารย์ว่าหนูเรื่องนี้หนูจะเถียงทุกคำ ทุกที แต่เรื่องต้นไม้หนูไม่เถียง เพราะทำจริง

ทีนี้พูดถึงกิริยามารยาทของลูกผู้หญิงล่ะ ไม่มี ไม่มีใครสอนเลย ทุกอย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ บอกตัวเอง สอนตัวเองทั้งสิ้น เหตุที่เอามาเล่าไม่ใช่ว่าจะโอ่ว่า*ตัวเองเก่ง* แต่ซาบซึ้งกับคำว่า "เอง" ที่ต้องใช้อย่างยิ่งในการประพฤติพรหมจรรย์. คิดดูซิ ตามที่เล่ามาแล้วข้างต้น ไม่มีใครสอนอะไรเลย อยากว่ายน้ำเป็น ก็หัดด้วยตัวเอง ขับรถยนต์เป็นก็เพราะสอนตัวเอง, เห็นผู้หญิงกินเหล้าเมา ทำกิริยาที่คนไม่เมาไม่กล้าทำก็บอกตัวเองว่า ถ้าเรากินเหล้าเราจะพูดให้ค่อย ๆ ถ้าขับรถจะขับให้สุภาพ และรักษากฎจราจรอย่างเคร่งครัด เพราะถ้ามีอุบัติเหตุเกิดขึ้น ไม่ว่าเราจะผิดหรือถูก ถ้ามีกลิ่นสุราก็ขาดทุนเถียงใครไม่ได้หรอก, หรือเย็บผ้าด้วยจักรนี้ก็เย็บไม่เป็นตัดไม่เป็น แต่ถ้าต้องการจะทำก็จะวางวิธีการอย่างเป็นขั้นเป็นตอนภายในใจจนสำเร็จ แล้วก็ลงมือทำจริง เย็บจริง, หรือทำกับข้าว ก็คิดว่าจะทำอะไรก่อนใส่อะไรก่อน ไปทีละขั้นภายในใจ จนสำเร็จตามที่คิดว่าใช่ จึงจะลงมือ

ทำจริง. เพราะเคยชินมาอย่างที่เล่ามาทั้งหมด จึงเข้าใจการเดินทางทางจิตของจิตล้วน ๆ (กายไม่เกี่ยว) จึงเห็นได้ว่าอุปนิสัยส่วนตัวนี่เป็นอุปกรณ์เสริม**หรือเป็นอุปสรรค**แก่การประพฤติพรหมจรรย์ในครั้งนี้ได้เท่า ๆ กัน.

ทีนี้อุปนิสัยอีกอย่างหนึ่งที่น่าจะไม่ดีมากกว่าดี คือ ถ้าไม่ถามก็จะไม่พูดเพราะถือว่ามิได้ทำผิดอะไร เขาเข้าใจผิดไปเองต่างหาก โดยเฉพาะเรื่องที่จะพูดต่อไปนี้ คิดว่าควรจะพูดเสียก่อนที่จะตายจากกันไป เรื่องมีอยู่ว่าเมื่อไปสวนโมกข์พบหลวงพ่อเป็นครั้งสุดท้ายนั้น ไปเพื่อขอไปอยู่ป่าอยากอยู่ป่า แต่ป่าสมัยนี้ไม่ปลอดภัยเสียแล้ว ก็เลยคิดเลือกเอาป่าในสวนโมกข์นานาชาติที่ท่านโพธิฯ ควบคุมดูแลอยู่. ไม่มีเหตุอะไร หนีอะไรมันอยากไปอยู่ป่าขึ้นมาเฉย ๆ เหมือนตอนที่กินยาฆ่าตัวตาย ก็ไม่มีอะไรที่หนีที่โกรธ มันไม่อยากอยู่ ก็จะตายเท่านั้นเอง ฟังดูโง่มากใช่ไหม ? ผลที่ได้รับน่ะหรือ ? หลวงพ่อท่านด่าว่า "โมฆบุรุษ" แล้วกะแทกไม้เท้าพร้อมกับพูดว่า "ตัวตน ๆ" ตอนนั้นเป็นเวลาใกล้เที่ยงแล้ว ใกล้เวลาจะต้องไปขึ้นรถไฟแล้ว ท่านก็จะต้องฉันเพล. โดยปกติก็จะตีตั๋วกลับเย็นเสมอ เที่ยวนี้คิดว่าไม่อยู่นานแค่มาบอกว่าจะขอมาแอบอยู่ในป่าเฉย ๆ จึงตีตั๋วรถสุราษฎร์ไปกลับ ซึ่งออกจากสุราษฎร์เที่ยงหรืออย่างไรนี่แหละ ; หลวงพ่อท่านขอตัวไปฉันเพล เราก็ปากหนักไม่ได้กราบเรียนว่าต้องกลับรถเที่ยง ไม่ใช่รถนครฯตอนเย็น. คำด่าของท่านนั้นนับว่าแรงที่สุด โมฆบุรุษ - ผู้มีกำมือเปล่าหมายความว่ารู้แล้วยังทำ ถ้าจิตว่างอยู่เป็นปกติจริง จะต้องไม่มีความคิดปรุงแต่งใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะเหล่าท่านผู้มีสติสมบูรณ์ หรือจิตว่างย่อมส่งตนไปเสียได้ หมายความว่าว่างจากความรู้สึกว่ามี "ตัวตน" อยู่ เพราะมันอยู่

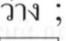
โดยมิต้องตั้งอยู่, แล้วก็ไม่ติดใจยินดีในถิ่นที่อยู่. จะนั้นการไปขอโอกาสไปอยู่ป่านั้น จะมีเหตุผลอย่างไร ดีขนาดไหน แต่ในทางปฏิบัติมันสมควรแก่การถูกด่าแล้ว เพียงแค่รู้สึก "อยากไปอยู่ป่า" ก็เกิดตัณหา เกิดมี "ผู้" อยาก แล้วมีป่า มีอะไรต่อมิอะไรเกิดขึ้นมาทุกสิ่งทุกอย่าง ฯลฯ โลกก็ไม่ว่าง จิตก็ไม่ว่าง สมกับที่ถูกด่าว่า "โมฆบุรุษ" แล้ว ! **ที่นำมาเล่าก็เพื่ออยากให้ทุก ๆ ท่านได้รับรู้ว่า ความรักของท่านบริสุทธิ์ใจยิ่ง จึงขนาบแล้วขนาบอีกเพื่อมิให้พลัดหลงออกไปนอกทางนั่นเอง.** แล้วบนรถไฟขากลับกรุงเทพก็ได้บันทึกไว้เตือนตนเป็นโคลงและคำกลอนเป็นครั้งแรกเสียด้วยซิ.

เผลอ "คิด" ทุกที – มี "ฉัน" เกิด !
ต้องเตลิดเป็น "คน" ทำโฉงเฉง
ได้สติ ! ตกตะลึง "มึง" นี่เอง !
อัตตาเก่ง ก็สลาย มันตายเอย ฯ

โอ้ ! สาธุ สาธุ พุทธะ(ทาส) ช่วยปิดทาง ไม่อิสระ อย่างเหมาะเหม็ง
บอก : อยาก, กลัว, มี–"ตน"ก็มี นี่ต้องเกรง ทุกขลักษณะ มันเป็นเอง ช่วยไม่ไหว
ทุกขอริยสัจ นั้นช่วยชัก สะพานให้ มันว่างได้ เพราะหยุดเดิน อย่าเพลินหนา
ไป ! ดิ่งไป อย่าเวียนวก มันรกนา มีธรรมา อย่างเต่าหิน สิ้นทุกข์เอย ฯ

ออกจากกุฏิหลวงพ่อก็รีบเข้าไปพบท่านโพธิฯ บอกว่ามาหาหลวงพ่อเพราะอะไร. คำแรกที่ท่านโพธิฯ พูด ถามว่า ได้ยินว่าปลูกตึกอยู่หรือ, ติดอ่างอาบน้ำด้วย. คำถามอย่างนี้แสดงว่าท่านเชื่อคนพูดไปหมดใจแล้ว ถ้ายังเหลือความเชื่อใจอยู่บ้าง ก็ควรจะถามว่า ติดอ่างอาบน้ำทำไม ? ก็จะได้อธิบาย แต่ก็ได้ใช้สันดานเดิมคือนิ่ง ไม่ตอบ.

ฉะนั้นขอโอกาสกราบเรียนผ่านเรื่องราวของชีวิตไว้ตรงนี้เสียด้วยเลยว่าการติดอ่างอาบน้ำนั้น เพราะต้องใช้ปัญญาเอาตัวรอดเพื่อให้อยู่ให้ได้ด้วยตนเอง ต้องช่วยตัวเองทุกเรื่องและการล้างห้องน้ำนั้นเหลือกำลังจริง ๆ โดยเฉพาะข้างฝาที่จะต้องถูกน้ำสบู่เกาะ ; เพื่อให้อยู่รอดก็ยอมลงทุนซื้ออ่างอาบน้ำ โดยใช้ผ้าพลาสติก ๒ ผืน ปิด ๒ ข้างก็ได้ห้องน้ำแล้ว ด้านนอกน้ำก็ไม่กระเซ็นออก พื้นห้องก็จะแห้ง, ด้านในก็ไม่มีคราบสบู่ให้ต้องล้าง จากวันนั้นจนถึงวันนี้ฝาผนังด้านในยังขาวสะอาดกว่าด้านอื่น ๆ อีก ๓ ด้านเสียอีก. เมื่อยังแข็งแรงก็มียางรองพื้นเพื่อยืนไม่ให้ลื่นเท่านั้น แต่ปัจจุบันต้องมีม้านั่งซักผ้าวางบนยางรองพื้นเพื่อนั่งอาบด้วยฝักบัว ; การใช้ฝักบัวก็เพื่อประหยัดน้ำกว่าการใช้ขันตัก มิใช่เพื่อความหรูหราอะไร การที่ต้องทำงานทุกอย่างด้วยตัวเองคนเดียว ไม่มีเวลาลงไปนอนแช่อย่างที่ใครคนเล่านั้นคิดเอาเองหรอก.

ส่วนบ้านที่ปลูกเป็นตึกนั้น ไม่ทราบใครสั่งช่าง ; ได้ยินว่ามีคนสั่งแต่เพราะไม่ใส่ใจด้วยคิดว่าอยู่ปีเดียว ก็ไปแล้ว เป็นความสัตย์ที่ว่าตอนนั้นยังคิดจะไปเกิดอีกอย่างนั้น ๆ แม้จะสนใจเรื่องว่าง ; และแบบแปลนที่ช่างเขียนให้ดูว่าจะปลูกแบบไหนให้น่ะ เขาเขียน แค่นี้จริง ๆ แล้วก็ไม่เคยเข้ามาคุมงาน นับว่าเป็นคนหยาบคายและชุ่ยมาก. พอเข้ามาอยู่ได้คืนเดียว พื้นบิดหมดทั้งหลัง ต้องขนของออก หาช่างใหม่มารื้อ จำเป็นต้องปูพื้นใหม่เป็นปาเก้ เพราะต้องเทพื้นปูน เพราะเสาเข็มตื้น, และต้องทำเขื่อนล้อมตัวบ้านกันทรุดตัวเป็นที่ ๆ ให้ทรุดไปพร้อม ๆ กันทั้งหลังช่างใหม่ว่าอย่างนั้น ; บ้านขนาด ๔ x ๖ เมตรโล้งเขาใช้เวลาทำเป็นปี เมื่อมาทำไม่มีรถยนต์ ทำบ้านหลังนี้ได้ซื้อรถยนต์ใช้เลย หมดไปล้านกว่า สีก็ลอกตั้งแต่ใหม่ ๆ ฯลฯ ขอท่านโพธิฯ ได้ทราบความจริงตามที่เรียนมานี้ด้วย

อีกเรื่องที่ต้องยอมรับว่าตัวเองทั้งผิดทั้งโง่ในปี ๒๕๒๖ ได้ทำหนังสือ "สมถะวิปัสสนาระบบลัดสั้น" ให้วัดแห่งหนึ่ง ท่านโพธิฯ ได้เห็นชอบใจฝากเงินมา ๗,๐๐๐ บาท เพื่อซื้อหนังสือ ๑๐๐ เล่ม ไว้เผื่อโยมแม่ตาย แต่ยังไม่รับของ ให้ฝากไว้ก่อนที่โรงพิมพ์ ไอ้เราก็ทั้งซื่อทั้งโง่เอาเงินมอบให้คนที่เราติดต่อพิมพ์หนังสือชื่อคุณประวิทย์แล้วไม่ขอใบเสร็จส่งไปให้ท่านโพธิฯ คิดแต่ว่าโรงพิมพ์นี่เขาพิมพ์หนังสือธรรมโฆษณ์อยู่เป็นประจำต้องรู้จักและสนิทสนมกันดีกับท่านโพธิฯ คงจะติดต่อกันตามที่เราบอก ไอ้เราก็เขยใหม่ เพิ่งมาอยู่ เพิ่งรู้จัก บวกกับโง่และไม่สันทัดในเรื่องเหล่านี้หมดเรื่องของเราแล้วก็แล้วกัน ไม่เคยได้ถามไถ่ทางโรงพิมพ์ หรือท่านโพธิฯ เลย เพราะแน่ใจว่าจะเรียบร้อย. อยู่มาวันหนึ่ง ผ่านไปน่าจะสิบปีกว่ามีคนถามว่าเงินท่านโพธิฯ ที่ฝากมาค่าหนังสือน่ะ ให้กับใคร, ก็บอกว่าให้กับคุณประวิทย์ อย่างที่เล่าข้างต้น แล้วก็ปล่อยวางไปไม่สนใจ เพราะให้ไปแล้วจริง ๆ และโรงพิมพ์ก็ปิดกิจการไปแต่เมื่อไรเราก็ไม่รู้.

อยู่มาวันหนึ่งนึก ๆ ขึ้นมาว่า อย่างไรควรจะนำเงินไปคืนท่านโพธิฯ เสียดีกว่า เผื่อว่าท่านไม่ได้ของก็เท่ากับว่าเราทำท่านเสียหาย คิดแล้วก็เลยฝากเงิน ๗,๐๐๐ บาทไปกับคุณนิคมให้ช่วยนำไปคืนท่านโพธิฯ ได้ทราบว่าท่านโพธิฯ บอกว่าลืมหมดแล้ว แต่คุณนิคมก็ยังได้ถวายเงิน ๗,๐๐๐ บาท ให้แก่ท่านไป. คงจะด้วยความไม่ถูกต้องดังที่กล่าวมานี้ ทำให้ท่านโพธิฯ ไม่สนิทใจเหมือนที่เคยพบเคยสนทนากัน เห็นท่านทำห่าง ๆ ก็เลยไม่กล้าทะลึ่งเข้าไปหาจนบัดนี้.

ที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดนั้น มิใช่เป็นการจ้วงจาบหรือไม่เคารพก็หามิได้ หากไม่ถือโอกาสนี้กราบเรียนความจริงก็คงจะไม่มีโอกาสอีกแล้ว

อีกไม่นานก็คงจะถึงเวลาตายแล้ว คงจะไม่มีใครเรียนชี้แจงได้ตรงเรื่องเท่ากับตนเอง และก็กล่าวตามที่พระพุทธองค์ทรงสอนว่า "สจฺจํ ภเณ น กุชฺเฌยฺย – พูดจริงแล้วไม่โกรธ" จึงเป็นเพียงการกราบเรียนให้ทราบตามที่เป็นจริง และก็ไม่เคยรู้สึกโกรธใครเลย, ส่วนท่านโพธิฯ จะเชื่อใคร ผู้บอกหรือเจ้าของเรื่องเอง ก็สุดแต่วิจารณญาณ ถ้าคิดให้ดีเรื่องนี้คงพูดกันปากต่อปากมา ๒๐ กว่าปี ว่าไม่สุจริต เป็นคนไม่สะอาดในเรื่องการเงิน โกงได้แม้กระทั่งพระ แม้เพียง ๗,๐๐๐ บาท ทำนองมือถือสากปากถือศีล แล้วไม่ใช่แค่ถือศีลกำลังจะพูดชี้ชวนในเรื่อง "ความว่าง" อันเป็นอนันตภาวะที่แท้จริงของนิพพาน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ที่สนใจฆ่าความรู้สึกว่า "ตัวกู – ของกู" ให้เด็ดขาด สิ้นเชิง (คือต่อใหม่อีกไม่ได้ หรือหมดเชื้อ) แล้วมีชีวิตที่เหลืออยู่ด้วยความเป็น – อยู่ที่ไม่มีความทุกข์เลย หรือว่าอย่างน้อยที่สุด ก็จะเข้าถึงอากิญจัญญายตนะ – คือความเป็นอยู่ที่มีความรู้สึกว่า ไม่มีอะไรที่น่าเอา – น่าเป็น (อากิญจัญญายตนะ แปลว่า ความรู้สึกว่า ไม่มีอะไรสักหน่อยเดียวที่น่าเอา – น่าเป็น) ตามที่หลวงพ่อท่านสอนไว้ได้จริง. แล้วคนขี้โกงมาพูดเรื่องธรรมะชั้นลึกอย่างนี้ ใครจะฟัง. ทั้งยังมาคุยว่าหลวงพ่อท่านให้รางวัลชมเชย ให้ภาพนกไนติงเกล อย่างนี้มิเป็นการด่าหลวงพ่อท่านทางอ้อมหรือ ? แล้วถ้าเจ้าเรื่องไม่พูดเสียเอง ใครอื่นจะพูดให้ถูกต้องตรงกับเรื่องที่เกิดขึ้นได้จริงหรือ ? จึงต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

ที่สำคัญยิ่ง ต้องเข้าใจว่านี่ไม่ใช่การสอน แต่เป็นการนำผลที่ได้จากการกระทำ แม้นิพพานที่เรียกว่าทิฏฐธรรมนิพพาน – คือนิพพานที่นี่เดี๋ยวนี้ ไม่ใช่นิพพานเมื่อตายแล้ว มาใช้ประโยชน์ได้จริงแม้ในชีวิตปัจจุบันที่ยังเหลืออยู่ ด้วยรู้ชัดว่ามีกายนี้เป็นที่สุดรอบ (สมฺมาญาณ) แล้ว เมื่อหมดเหตุปัจจัยมันก็จะสลายเอง ที่เหลืออยู่เป็นขันธ์ที่บริสุทธิ์ และปฏิบัติทุกสิ่ง

ทุกอย่างด้วยสติปัญญาและลมหายใจ (กายลมน่ะ อย่าลืม) ไม่มีความรู้สึกว่าตัวกูอยู่ด้วย ; แม้จะมีอาชีพค้าขายเลี้ยงชีวิต ก็ค้าขายไปด้วยวิธีที่ไม่โง่ ก็ต้องมีกำไรตามกฎของวัตถุ ไม่มีการขาดทุน แสดงว่าทำถูกต้องตามกฎของสังคมฝ่ายวัตถุ แล้วก็ไม่ดีใจ หรือยินดี, ถ้ามันขาดทุนก็ไม่เสียใจ หรือยินร้าย ก็คิดแก้ไขทำใหม่ได้. พูดอีกอย่างก็คือ ภวนิโรโธ นิพฺพานํ : คือความดับแห่งภพ – ที่เป็นความรู้สึกว่าตัวกู ก็มีของของกู, ซึ่งเมื่อไม่มีความรู้สึกว่า "ตัวกู" ร่วมอยู่ด้วยนั้น การกระทำทุกอย่างไม่ถึงการนับว่าเป็นกรรม จึงเป็นการเคลื่อนไหวตามธรรมชาติของสิ่งที่มีชีวิต เรียกว่ากิริยา, "ผล" ที่ได้รับก็เรียกว่า ปฏิกิริยา : ไม่เรียกว่า วิบาก – ผลของการกระทำที่มีตัว "ผู้ทำ" เป็นผู้รับผล เพราะไร้ "เจตนา" อันเป็นตัวกรรมตามกฎแห่งกรรมเปี๊ยบเลย !

เอามาพูดตรงนี้ ก็เพื่อแก้ไขความเข้าใจผิดว่า ถ้านิพพานแล้วทำอะไรไม่ได้ ต้องนั่งเฉย ๆ ตัวแข็ง – เข้าสมาบัติอยู่ตลอดเวลา เลยเอาไปไว้หลังตายที่ไม่ต้องทำอะไร. การพูดอย่างนั้น ทำอย่างนั้น เพราะไม่รู้จักนิพพาน ไม่เคยรู้ว่ามีชีวิตอยู่ได้ทุกวันนี้เพราะนิพพานหล่อเลี้ยงอยู่ แล้วก็ไม่สนใจว่าถ้าเมื่อไรจิตวุ่นอยู่ด้วยความคิดปรุงแต่ง จะนอนไม่หลับเพราะจิตไม่ว่าง กี่คืนกี่คืนก็ไม่หลับ ต้องใช้ยานอนหลับ อย่างนี้หลวงพ่อท่านเรียกว่า "นิพพานวางยา" ชีวิตก็รอดไปคราวหนึ่ง ๆ. นี่เพราะไม่รู้จักนิพพาน – นิพฺพานํ ปรมํ สุญฺญํ ที่ทรงอุบัติขึ้นมาเพื่อตรัสรู้ เพื่อนำมาบอกมาสอน ; หลวงพ่อก็ตะโกนบอกแต่เรื่อง นิพพาน – คือความว่าง ; แม้ร่างกายทรุดโทรมใกล้เวลาจะสลายไปตามธรรมชาติเพราะหมดเหตุ – หมดปัจจัย ก็ยังพยายามพูดแต่เรื่องนิพพาน ก็ยังไม่มีใครสนใจ จะสนใจบ้างก็หนักไปทางพิธีรีตอง หรือมัวแต่จะฟังคำสอนจากผู้อื่น และหวังอยู่แต่จะลุถึงจุดหมายปลายทางด้วยการศึกษาล้วน ๆ เพื่อจะยัดไส้ตัวเองด้วยความรู้และความสามารถ

ในการใช้เหตุผลทางอนุมาน แสวงหาความรู้ทางพระคัมภีร์อยู่ทุกหนทุกแห่ง และเรียกการทำอย่างนั้นว่า "การปฏิบัติธรรม" โดยไม่รู้ว่าความรู้และสติปัญญาชนิดนั้นยิ่งมีมากก็ยิ่งมีผลในทางตรงข้าม คือเป็นการสุมกองสิ่งกีดขวางให้สูงยิ่งขึ้นไปอีกนั่นเอง (นี่ว่าเอาตามที่ฮวงโปพูด) หลวงพ่อท่านก็คงจะเห็นเช่นเดียวกัน บนตึกที่ท่านอาศัยอยู่ จึงทำเป็นเสมือนคุกที่ท่านใส่หนังสือต่าง ๆ ไว้มาก ไม่ประสงค์จะให้ใครเอาไปอ่าน และเรียกว่าความมืดสีขาว ก็น่าจะใช่กระมัง เพราะคราวหนึ่งเคยได้ยินผู้ที่ใคร ๆ นับถือมาก กำลังดังมากพูดในทีวีในรายการหนึ่งว่า "กฎทั้งหมดมีอยู่ ๕ กฎ หนึ่งในนั้นคือกฎอิทัปปัจจยตา อีก ๔ กฎเป็นของพวกฝรั่ง" แต่ไม่ได้บอกว่ามีกฎอะไรบ้าง ผู้พูดคงจะลืมไปว่าหลวงพ่อท่านสอนว่า ถ้าพุทธศาสนาจะมี "พระเจ้า" อย่างศาสนาอื่นเขาบ้าง เราก็มี "กฎ" ที่อ่านออกเสียงให้ยาวหน่อยก็เป็น "กอด – GOD ที่แปลว่าพระเจ้า" นั่นก็คือ กฎอิทัปปัจจยตา ที่เฉียบขาด และมิได้เป็นพระเจ้าอย่างบุคคลเช่นศาสนาอื่น เรียกว่า "ธรรม" ที่พระพุทธเจ้าก็ยังทรงเคารพ

การเขียนครั้งนี้ จึงเป็นเพียงการมาเล่าสู่กันฟังว่า เคยได้ใช้ และได้รับผลอย่างไร และอยู่มาทุกวันนี้ตามผลที่ได้รับนั้นเป็นอย่างไร ทั้งยังมีชีวิตอยู่เป็น ๆ และกำลังเขียนเรื่องราวมาเล่าสู่กันฟังดังที่ท่านจะได้อ่านต่อไปจากนี้. แต่แน่ละ การเข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติอันเป็นขั้นเป็นตอนตามที่ทรงสอน ที่มีอยู่ในชุดธรรมโฆษณ์นั้น จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้าไม่รู้ ไม่เห็น ไม่เข้าถึง – มีธรรมได้จริง ก็จะไม่กล้าที่จะทำจิตให้ว่าง (จากตัวกู – ของกู) ได้. ถ้าทุกคนจะยอมรับรู้เสียทีว่าทุก ๆ คนมีจิตเดิมหรือจิตล้วน ๆ ประภัสสร (เรืองแสง) อยู่แล้วตามธรรมชาติ เพียงแต่จิตมันไม่รู้วิธีที่จะป้องกันความคิดปรุงแต่งที่เป็นเสมือนของที่มาบังแสงสว่างนั้นไว้ อย่างที่พระพุทธองค์ทรง

ตรัสว่า เปรียบเสมือนเป็นอาคันตุกะมาเยือนนั่นแหละ ซึ่งวิธีการเหล่านั้นมีอยู่ครบครันและหลากหลายวิธีให้เลือก : จับให้ได้แม่นยำ ทำให้ได้ตามที่รู้ ผลที่ได้รับนั่นจะทำให้ศรัทธาตั้งมั่นไม่เปลี่ยนแปลง อย่างที่ท่านบอกว่าศรัทธาจะตั้งมั่นไม่คลอนแคลนเมื่อบรรลุเป็นพระอรหันต์แล้วเท่านั้น. (เรื่องนี้ก็มีคำบรรยายของหลวงพ่อแสดงไว้อย่างสมบูรณ์ในเรื่องอินทรีย์ ๕.)

หลวงพ่อท่านเคยปรารภไว้ว่า เรื่องนิพพานเป็นเรื่องลึก สูงสุด ท่านเป็นคนโง่ไปแล้วที่เอาเรื่องที่ลึกมาพูดให้คนโง่ฟังอีก มันก็ฟังกันไม่ถูก, คงจะฟังกันไม่ถูกมาก ๆ หลาย ๆ คนแหละ ที่พูดเรื่องพระนิพพานนี้. แล้วขณะนี้เวลานี้ ก็กำลังมาชวนให้สนใจเรื่องพระนิพพาน เพราะเห็นว่ามันมีผลดีเหลือที่จะพูดว่าดีอย่างไร มันเกินคำว่า “ดี” มันมีทั้งคุณและค่าที่ทำให้ชีวิตที่ยังเหลืออยู่ เพราะยังไม่หมดเหตุหมดปัจจัย รออยู่แต่ว่าสิ่งที่เรียกว่าความตายจะปรากฏออกมาเมื่อไรก็ตามใจมัน ; มีอะไรที่ควรจะทำเพื่อประโยชน์แก่โลกได้บ้าง ไม่เหลือกำลังและความสามารถก็พึงกระทำ การเขียนครั้งนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อยืนยันว่า “ธรรมโฆษณ์” หรือหลวงพ่อพุทธทาสองค์จริงอย่างปรมัตถ์นั้นยังช่วยได้ตลอดเวลา ไม่เก่า ยังสดชื่นงดงามทั้งเบื้องต้น เบื้องกลาง และเบื้องปลายอยู่เสมอ ช่วยดับทุกข์จนหมดทุกข์ได้จริง, แล้วจะต้องกลายเป็นเรื่องโง่ซ้ำอีกหรือไม่ ก็ยอม เพราะได้ทำได้พูดสิ่งที่หวังดี เจตนาดี ปรารถนาดี และบริสุทธิ์ใจอย่างยิ่ง ก็พอใจแล้ว จะมีผลเป็นอย่างไรสุดแต่ท่านผู้อ่านจะตัดสินใจให้ความช่วยเหลือตนเองให้หมดทุกข์บ้างหรือไม่เท่านั้น.

เอาละ จะเล่าเรื่องที่เป็นมาและเป็นไปในด้านธรรมะที่ตนเองได้รู้ได้รับผลมาจากหลวงพ่อพุทธทาส ในนาม "ธรรมโฆษณ์" มาทั้ง ๑๐๐% ร่วมด้วยสูตรเว่ยหล่าง และคำสอนของฮวงโป เพิ่มมาอีก ๒ เล่มเท่านั้น ไม่มีอื่นเจือ.

เรื่องมันก็มีอยู่ว่า ก่อนหน้าที่จะได้พบกับหลวงพ่อนั้น ก็ประพฤติตนในด้านศาสนาพุทธในฐานะพุทธศาสนิกชนตามทะเบียนทำนองเดียวกันกับคนทั่วไปเขากระทำกันอยู่ เช่นการใส่บาตร ทำบุญต่าง ๆ สร้างวัด สร้างโบสถ์ตามแต่โอกาส พร้อมกับการอธิษฐานโน่นนี่ไปตามอยาก และขอให้เป็นปัจจัยแก่การบรรลุนิพพานเมื่อบุญนั้นเต็มพอ ใคร ๆ ก็เชื่อและทำกันโดยทั่วไป อย่างบทสวดชินบัญชรนั้น เขาว่าถ้าสวดเท่านั้นเท่านี้จบ ก็จะได้ตามที่ขอ. ทีนี้ทั้งไหว้พระ ทั้งสวดมนต์ ถวายข้าวปลาอาหาร ดอกไม้หอม ๆ ทำทุกอย่างที่คิดว่าดีที่สุด พร้อมกันก็ขอนั่นขอนี่ แต่ว่าไม่เคยจะได้ดังที่ขอสักทีก็ทำโทษพระพุทธรูปที่ทึกทักว่าก็คือพระพุทธองค์นั่นแหละด้วยการงดถวายข้าวปลาอาหารพร้อมทั้งดอกไม้เท่านั้นเท่านี้วัน ไม่ทราบว่าจะมีใครเคยทำบ้า ๆ ได้เยี่ยงนี้บ้าง

แล้วอยู่ ๆ มันก็คิดขึ้นมาว่า ที่แท้นั้นพระพุทธเจ้าสอนอะไรกันแน่เท่าที่ได้ยินได้ฟังก็มีแต่ไม่ให้ทำชั่ว ให้ทำแต่ความดี แล้วที่ว่าดี ๆ น่ะมันต้องดีแค่ไหน เพราะว่าในบางครั้งบางคราวเราก็คิดว่าทำดี เจตนาดี ปรารถนาดีแต่ก็กลับเป็นโทษ, แล้วทำไมจึงต้องมีการปฏิบัติโดยการไปนั่งสมาธิ ที่แรกที่ลองไปรู้สึกจะเป็นวัดแถวจังหวัดนนทบุรี จำไม่ได้แล้ว ตัวอาจารย์ที่เป็นเจ้าอาวาสก็นึกชื่อไม่ออกจริง ๆ จำได้ราง ๆ ว่าขณะนั้นมีคนกล่าวถึงมาก

ก็ลองไป ไปนั่งสมาธิกันทั้งคืน ๆ เช้าก็กลับ ก็ไม่ได้อะไรเป็นแก่นเป็นหลัก เอาแต่นั่งสมาธิตะพึด ไม่มีการบอกการอธิบายอะไร ก็เลิกไม่ไปอีก

ทีนี้ลองไปที่วัดแถวท่าพระจันทร์ มีการเทศน์แล้วมีโรงเรียนสอนธรรมะ ไม่ทราบเขาสอนอะไรกันเพราะไม่เคยได้ไปฟัง เคยเห็นแต่ชื่อสวรรค์หลาย ๆ ชั้นที่เขียนค้างไว้อยู่บนกระดานดำ ยังไม่ได้ลบทิ้ง. ไปยืนอ่านดูแล้วก็บอกตัวเองว่า คงจะมาเริ่มเรียนแบบนี้ไม่ไหวแน่ อายุมากแล้วจะตายวันไหนไม่อาจรู้ได้ ถ้าตายไปก่อนเรียนจบ ก็สูญเปล่า. ที่มีคนสนใจไปฟังมากก็เป็นการสอนทางวิญญาณ ผู้สอนรู้และเก่งอยู่คนเดียว เล่าไม่ถูก ลืมหมดแล้ว ลืมจริง ๆ ฟังอยู่ ๒ – ๓ ครั้งก็ถอย เลิกสนใจ.

ต่อมาประมาณอายุ ๔๖ ไปติดแจอยู่สำนักทรงแห่งหนึ่งใช้เวลาอยู่ ๓ ปี ยังเข้าไม่ถึง มีลูกศิษย์สนิท – สห่าง เป็นชั้น ๆ จึงยังไม่เคยได้พูดกับเจ้าสำนักเลย.

ระหว่างเวลานั้น สำนักไหนที่ว่าดังก็ไปหมด แม้แต่ที่เขาว่าท่านตายไปแล้ว แล้วฟื้นกลับมาใหม่ คราวนี้ทำบุญมากเช่นว่าพอเราไปถึงวัด ก็จะมีน้ำและอาหารให้ดื่มกินไม่อั้น ครั้งแรกที่ไปถึงพอได้พบก็ถามทันทีเรื่องตายแล้วไปพบอะไร แล้วทำไมจึงฟื้นมาใหม่ ? ท่านเล่าให้ฟังมีใจความว่า มีคนพาไปที่บ้านที่ท่านจะต้องอยู่แต่เป็นบ้านเล็ก ไม่ใหญ่ ไม่หรูหรา ได้ถามผู้ที่พาไปว่าทำไมเป็นเช่นนั้น ได้ความว่าเป็นผลแห่งบุญที่มีอยู่ครั้งเดียวของท่าน ท่านจึงอ้อนวอนเขาขอลงมาอยู่ต่อเถิด อย่าเพ่อให้ตายเลย และครั้งนี้จะตั้งหน้าก่อบุญให้หนัก ฉะนั้นหลังจากท่านฟื้นมาท่านก็ก่อสร้างจนชื่อดังไปทั่วทั้งชื่อวัดและชื่อท่าน มีผู้คนนิยมไปที่วัดนี้มาก. แต่ตัวเองฟังแล้ว อ่อนใจ ไม่ปรารถนาไปสวรรค์ เพราะฟังแล้วน่าจะไม่ต่างกับบน

โลกมนุษย์ที่เราอยู่นี่แหละ เพียงแต่ไม่ต้องสร้างบ้านเอง ขึ้นไปเกิดที่นั่นก็มีบ้านอยู่เลย แล้วก็มีบ้านเล็กบ้านใหญ่ เป็นเทวดาจนเทวดารวยบุญ หมดบุญก็ลงมาเกิดในโลกใบนี้เพื่อก่อบุญใหม่ เผอิญเผลอสติเพราะประมาทหรือลืมตัวไปก่อบาปมากกว่าบุญล่ะ ? ฟังดูแล้วเหนื่อยนะ เป็นอันว่าต้องเวียนเกิดเวียนตายตามบุญ – บาปอยู่อย่างเดิม ; น่าจะยังมีรัก โลภ โกรธ หลงอยู่บ้างแม้ไม่มากเท่าพวกมนุษย์. ยังได้ยินว่าเทวดาผู้ชายทุกคน จะมีเทวดาผู้หญิงได้ถึง ๕๐๐ คน นี่มันยิ่งกว่าไก่เสียอีก, ส่วนเทวดาผู้หญิง ๕๐๐ น่ะจะตีกันอย่างในโลกมนุษย์นี่หรือไม่ ? นี่คือความคิดสมัยที่ยังไม่รู้อะไรเลยแต่คิดว่ารู้ !

ในด้านการอ่านก็พอใจหนังสือท่านอาจารย์มั่นองค์เดียว แต่ท่านก็ไม่สอนเป็นสาธารณะแล้ว มีแต่ลูกศิษย์อยู่หลายองค์ ; เมื่อตัวอาจารย์ไม่สอนเสียแล้ว ก็เลยยังไม่สนใจ เพราะไม่ทราบว่าจะเลือกไปหาลูกศิษย์องค์ไหนที่รู้จริง ?

สุดท้ายตกลงใจลองไปฟังเทศน์ที่โบสถ์วัดพระแก้วทุกวันพระ ไม่ขาดเลยอยู่ ๓ ปี มีเทศน์ฟังได้อยู่องค์เดียว คือ ท่านเจ้าคุณปัญญานันทะ แต่ก็ไม่โดนใจให้ติดตามจึงไม่รู้จักวัดชลประทานว่าอยู่ที่ไหน. จนปีที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๒๒ จึงได้ยินชื่อ "พุทธทาส" และสวนโมกข์ ไชยา เพราะสหายธรรมที่มาฟังเทศน์เขาประชดให้ว่า อย่างคุณนี่ต้องท่านพุทธทาส แต่เขาไม่ชอบท่านเพราะอย่างนั้น ๆ และเขาไม่ไปอีกแล้ว ครั้งเดียวพอ ! อ้ายเรา – คนฟังกลับทึ่ง ! อยากไปพบว่าเป็นอย่างไรแน่ พระที่ไม่ง้อคนที่บอกว่าไปทำบุญโดยให้นั่งบนดินทั้งบอกว่าพระพุทธเจ้าท่านเกิด ตรัสรู้ และปรินิพพานก็บนดินทั้งสิ้น.

มีอยู่อีกคนหนึ่งบอกว่าเคยไปมาแล้วครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ก็ขอให้เขาช่วยพาไป ตอนนั้นอายุ ๔๙ ปีแล้ว. การได้พบหลวงพ่อครั้งแรกมีเขียนไว้แล้วคร่าว ๆ ในการเขียนครั้งแรก ที่คุณ ๆ คงจะได้อ่านแล้วข้างต้น. ได้คลุกคลีอยู่กับธรรมโฆษณ์ล้วน ๆ อยู่นานถึง ๓ ปี พร้อม ๆ กันก็ท่องคำกลอนช่วยจำในเรื่องนั้น ๆ ไว้ด้วยเสมอ ซึ่งต้องเข้าใจให้ถึงใจความสำคัญ ๆ ที่ซ่อนอยู่นั้นด้วย แน่ละมันไม่ ๑๐๐% หรอก ; แต่พอศึกษาไปทดลองปฏิบัติตามไป ก็จะเข้าใจแจ่มแจ้งมากขึ้น ๆ ไปตามลำดับ, และไม่มีอะไรที่ควรจะต้องรู้ ต้องมี ต้องใช้ ท่านจะไม่นำมาบอกมาสอน โดยเฉพาะเคล็ดลับ หรือวิธีประพฤติที่ลัดสั้นแต่ได้ผลเต็มที่ ๑๐๐% ก็นำมาบอกไว้ช่วยให้ประสบผลสำเร็จได้ก่อนที่ความตายของกายเนื้อหนังจะหมดเหตุหมดปัจจัยที่จะตั้งอยู่ได้.

หลวงพ่อท่านกล้าท้าว่า ทั้งหมดที่ท่านนำมาบอกนั้นท่านต้องใช้เวลาถึงสี่สิบปีกว่า ทนอ่าน ทนคิด ทนค้น หลายเที่ยวหลายตลบในพระไตรปิฎกอันมากมายเหล่านั้น จึงจะเข้าใจเรื่องปฏิจจสมุปบาท เรื่องกรรม เรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่น เรื่องสุญญตา เรื่องอนัตตา, เรื่องนิพพานที่ทุกคนต้องบากหน้าไปทางนิพพานทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นปุถุชนหรือพระอริยเจ้าก็ตาม, แล้วทั้งหมดที่กล่าวมา และทั้งที่ยังมิได้กล่าว จะมีกี่หมื่นกี่พันข้อ กี่ประเด็น เกี่ยวข้องกับ "ตัวกู – ของกู" ทั้งนั้น

ส่วนธรรมะเรื่องมรรค ผล นิพพาน ก็เป็นเรื่องที่มุ่งหมายโดยตรงที่จะกำจัด หรือดับสิ่งที่เรียกว่า "ตัวกู – ของกู" นั้นเสีย : ดับได้เด็ดขาดไปบางอย่าง ก็เป็นมรรคผลนิพพานในขั้นต้น ๆ ก็เรียกว่านิพพาน – เป็นนิพพานชั่วคราว (ตทังคนิพพาน) ซึ่งไม่นิยมเรียกว่านิพพาน ; ถ้าดับได้

หมดจดสิ้นเชิง ตลอดกาล ก็เป็นมรรคผลนิพพานขั้นสุดท้าย ก็เรียกความดับแห่งตัวกู – ของกูนั้นว่า“นิพพาน” ; มีคำพูดประโยคสุดท้ายของคำอุทาน – คือพูดกับพระองค์เอง เมื่อพระองค์ตรัสรู้ใหม่ ๆ ทรงนั่งพิจารณาไป ๆ มา ๆ เลยโพล่งออกมาเป็นคำอุทาน ประโยคนั้นมีว่า : *อสฺมิมานสฺส วินโย เอตํ เว ปรมํ สุขํ – ถ้านำความสำคัญว่า “ตัวกูมีอยู่” นี้ ออกไปเสียได้ นั่นแหละคือความสุขอย่างยิ่งเว้ย, เ-ว้-ย !* และที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ หลวงพ่อท่านได้มีคำกลอนยืนยันไว้ว่า : –

ขณะใด จิตไม่ มีตัวกู นิพพาน ก็ปรากฏอยู่ ณ จิตนั่น
พอตัวกู เกิดได้ ในจิตนั้น สังสารวัฏฏ์ ก็พลัน ปรากฏแทน

ทั้งคำในพระบาลี และคำกลอนที่ว่านี้ ก็เป็น ๒ สิ่งแรกที่จำขึ้นสมองไว้เป็นเรื่องแรก ไม่เคยลืม. หลวงพ่อท่านก็ย้ำไว้ว่า พุทธอุทานบทนี้ควรจะจำไว้ตลอดชีวิตเลย !!

มันเป็นกฎอันหนึ่งของธรรมสัจจ์ ที่จะต้องจำไว้ว่า ความทุกข์ทั้งหลายมีมูลมาจากความรู้สึกที่เป็นตัวกู – ของกู, แล้วไอ้สิ่งที่เรียกว่า ตัวกู – ของกูนี้ก็มิได้มีอยู่จริง ! มันเป็นเพียงความคิดปรุงแต่งที่เกิดขึ้นเพราะอำนาจของอวิชชา – คือภาวะที่ปราศจากความรู้ในวิชชาและวิมุตติ ที่เรียกว่าปฏิจจ-สมุปบาท. ฉะนั้นปัญหาเฉพาะหน้าของเราก็คือต้องรู้วิธีปฏิบัติ ที่จะไม่ให้เกิดกระแสปฏิจจสมุทปบาทให้ได้ ก็จะเป็นการทำลายสิ่งที่เป็น ตัวกู – ของกู – ที่เป็นที่ตั้งของกิเลส และความทุกข์ทั้งหลายเพราะเหตุที่ว่า ละกิเลสตัวร้ายว่า “ตัวกู – ของกู” ไม่ได้ – ไปนิพพานไม่ได้ !

เรื่องโลกิยะ – โลกุตตระนี้ทำยุ่ง ต้องรู้ว่าโลกิยะ หรือโลกุตตระก็ตามต้องเป็นไปเพื่อไม่ยึดมั่นถือมั่นทั้งนั้น ; แต่อยู่ในระดับที่ต่ำกว่ากัน สูงกว่ากัน.

พระพุทธเจ้าก็ไม่เคยแบ่งดังที่เราเห็นได้จากที่ว่า พอฆราวาสไปหา ก็ทรงสอนโลกุตตรธรรมเรื่องสุญญตา.

คำว่า "นิพพาน" ก็เหมือนกัน : พวกที่เข้าใจผิด ก็จะต้องปฏิเสธทันทีว่านิพพานไม่ใช่สำหรับชาวบ้าน ไม่ใช่สำหรับพวกอยู่ในโลก ; อย่างนี้หลวงพ่อท่านว่า : เข้าใจผิดอย่างโง่เขลาที่สุด ! แล้วอวดดี !

เอกายโน ภิกฺขเว มคฺโค : หนทางนี้คือตัวศาสนา – มีเส้นทางสายเดียวสำหรับบุคคลเดียว บากหน้าไปยังพระนิพพาน, เรียกว่าไปสู่ความหมดจด – จากความยึดมั่นถือมั่น. อย่าไปทำให้หลายเส้นทาง, แล้วมีบางทางย้อนกลับอย่างนี้เป็นเรื่องผิดเหลือที่จะผิด : **ต้องไปข้างหน้า ไปสู่จุดหมายปลายทางเพียงอย่างเดียว คือนิพพาน !** เรามีความจำเป็นที่จะต้องการนิพพานอยู่ตลอดเวลา ; นิพพานต้องสำหรับทุกคน สำหรับทุกสัตว์เดรัจฉาน วัตถุทุกวัตถุ ทุกชนิดที่มันร้อนที่มันบ้า ที่มันเป็นทุกข์ : ที่มันร้อนให้มันเย็นลงไป ที่มันบ้าให้มันหายบ้า ที่มันทุกข์ให้มันหมดทุกข์. เพราะฉะนั้นอย่าคิดไปเองว่าไม่อยู่ในวิสัยที่จะเป็นของพวกเรา, เอาไปมอบให้ใครเสียก็จะเป็นเรื่องบ้าและผิดพุทธประสงค์ แล้วอวดดีมาสอนพุทธศาสนา ! หลวงพ่อท่านสอนไว้อย่างนี้แหละ.

ธรรมะเป็นกฎของธรรมชาติ ใครมีคนนั้นเป็นพระ ; เพราะฉะนั้นเป็นพระอยู่ในเพศฆราวาส ที่บ้านที่เรือนก็มีเยอะแยะไปหมด, แล้วมาบวชอยู่ในวัดในวา ในป่า ในดง ไม่เป็นพระหรือเป็นพระน้อยก็มี, มีมาก หรือไม่เป็นเลยก็มี นั้นมันเป็นเรื่องแบบฟอร์มข้างนอกเท่านั้น. หลวงพ่อท่านว่า : จงเข้าใจให้ดีว่า ธรรมะนี้ไม่มีฆราวาส ไม่มีบรรพชิต, และไม่อาจแบ่งแยกเป็นโลกิยะ โลกุตตระ สำหรับพุทธศาสนาไม่มีแบ่งแยก ; มีคำกลอนที่สอนย้ำไว้ชัดอีกแหละว่า :

ความเป็นพระ คือจิตพราก จากกิเลส
รู้สังเกต ไม่ประมาท ฉลาดเฉลียว
สำรวมระวัง รักษาใจ ไปท่าเดียว
เพื่อหลีกเลี้ยว ภัยทั้งสาม ไม่ตามตอม
จากเรื่องกิน เรื่องกาม และเรื่องเกียรติ
เห็นเสนียด ในร้อนเย็น ทั้งเหม็นหอม
ไม่ยินดี ไม่ยินร้าย ไม่ออมชอม
กิเลสล้อม ลวงเท่าไร ไม่หลงลม
จิตสะอาด ใจสว่าง มโนสงบ
ทั้งครันครบ กายวจี ที่เหมาะสม
ความเป็นพระ จึงชนะ เหนืออารมณ์
โลกนิยม กระหยิ่มใจ จึงไหว้แล ฯ

ธรรมปาฏิโมกข์ คือคำสอน คำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องตัวกู – ของกู ที่ต้องนำมาพูดก็เพราะว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในพุทธศาสนา ; ถ้ารู้เรื่องนี้แล้ว ก็จะได้ความรู้ที่จะดับทุกข์, แล้วถ้าปฏิบัติไปตามความรู้นั้นอย่างถูกต้องแล้ว ก็จะดับตัวกู – ของกูเสียได้ เป็น *อนฺโต ทุกฺขสฺส* – นี่แหละสิ้นสุด (สิ้นสูญ) แห่งความทุกข์ละ.

ทั้งหมดเป็นความรู้ที่นำมากล่าวอย่างคร่าว ๆ ที่เร้าใจให้ติดตาม ที่ยังไม่ใช่ภาคเรื่อง เป็นเพียงภาคนำของ "ธรรมปาฏิโมกข์" ก็วางไม่ลงเสียแล้ว ความข้องใจที่ต้องการคำตอบ โดยที่ไม่มีคำถามเพราะไม่รู้จะตั้งคำถามเอากับใคร, ได้พบแล้วถ้าไม่ติดตามให้หมดสงสัย ก็จะเป็นอย่างอาชีวก ชื่ออุปกะ

ผู้สอนศาสนาคนหนึ่งที่ได้พบพระพุทธเจ้าเป็นคนแรก ระหว่างทางที่เสด็จพาราณสี เพื่อโปรดปัญจวัคคีย์เป็นพวกแรก ทั้งที่บอกว่าพระองค์เป็นสัมมาสัมพุทธะ – คือตรัสรู้เอง ก็ไม่สนใจที่จะอยากรู้ว่าพระองค์ตรัสรู้อะไร ?

ก็ขอจบเรื่องราวในภาคนำ ที่บรรยายให้รู้ว่าธรรมปาฏิโมกข์คืออะไร และธรรมปาฏิโมกข์ปริทรรศน์ ไว้เพียงเท่านี้ มิฉะนั้นการเล่าสู่กันฟัง จะกลายเป็นการบรรยายธรรมะไป.

ที่จะเล่าต่อไปนี้ จะเป็นเนื้อหาของเรื่องราว "สิ่ง" ที่ได้แสวงหาอยู่ตลอดมาจนรู้สึกว่าหมดหวังแล้ว, การไปพบหลวงพ่อพุทธทาสจึงเป็นการทิ้งทวนครั้งสุดท้าย ถ้าไม่ได้เรื่องอีกก็จะหยุดแล้ว แต่ก็ฟลุคตามเคย เพียงได้อ่านภาคนำก็วางไม่ลง ; ได้ติดตามอยู่เป็นเวลาถึง ๓ ปี ได้อ่านมากกว่าที่เขียนไว้ในการเขียนครั้งแรกเพราะคำบรรยายของหลวงพ่อมีมาก เลือกเอาแต่ที่ต่อเนื่องกันเรื่อยมา โดยเฉพาะชุดจากพระโอษฐ์ทั้งหมดนี่เป็นหลักเลย แต่ถ้าไม่มีคำบรรยายของหลวงพ่อในชุดอื่น เช่น อิทัปปัจจยตา ปรมัตถสภาวธรรม ฯลฯ ก็ยากที่จะเข้าใจชุดจากพระโอษฐ์ เช่น ปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์ หรือขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์ อ่านแล้วรู้สึกว่าศีลของพระที่ถือปฏิบัติอยู่ก็ยังเล็กน้อยเกินไป จะรอดได้ต้องใช้ "สุญญตาศีล" แต่ต้องเข้าใจเรื่องสุญญตา ที่หลวงพ่อได้บรรยายไว้ ชื่อ สุญญตาปริทรรศน์ รวมทั้งการกล่าวถึงในที่อื่นๆ อย่างเช่นในบทที่ ๒ ของธรรมปาฏิโมกข์ : "ความว่าง – ที่พระพุทธเจ้าตรัส" ที่เกิดมานานถึง ๔๙ ปี เพิ่งจะได้ยิน

เรื่องความว่าง – สุญญตาในฐานะที่เป็นเรื่องเดียวที่พระพุทธเจ้าท่านตรัส นอกนั้นท่านไม่ตรัส.

พระอรหันต์ทั้งหลายที่ท่านรู้ ซึ่งท่านจะรู้ได้โดยวิธีใด คำพูดข้อไหน ส่วนไหนก็ตามใจ จะมีใจความเหมือนกันหมด คือท่านรู้ตรงที่ว่า **"ไม่มีอะไรควรสำคัญมั่นหมายว่าตัวกู – ของกู"** นี้แหละ, แล้วพอรู้สึกสังเวชเกิดขึ้นในข้อนี้เท่านั้น ก็บรรลุมรรคผลได้ ; เพราะว่าเมื่อ **"จิต"** ตื่นขึ้นจากหลับนี้ จะถูกปลุกให้ตื่นจากหลับได้โดยวิธีใดก็ตามเถิด แต่ว่าถ้าตื่นแล้ว ก็เป็น "ตื่น" อย่างเดียวกัน เหมือนกันหมด คือ ไม่มีอะไรเป็นตัวกู – ของกูเหมือนกันหมด !

แต่เรื่องที่พูดนี้มันยาก ยากขนาดที่พระพุทธเจ้าคิดจะไม่สอนละ แต่แล้วก็ทรงเฉลียวใจขึ้นมาว่า อาจจะมีคนประเภทหนึ่งซึ่งอาจจะเข้าใจได้ ถึงแม้จะไม่กี่คน ก็ควรจะเห็นแก่คนพวกนี้ จึงทรงอุตส่าห์สอน พยายามสอนให้คนในโลกสักพันล้านคน เข้าใจได้สักพันคน : เรียกว่าล้านคนต่อหนึ่งคนก็ยังดีถมไป ยังวิเศษที่ได้รู้หนึ่งคนต่อล้านคน. ขอให้จัดพวกเราไว้ในชุดที่เข้าใจได้จริงก็สมประสงค์ของพระพุทธเจ้า ไม่เหนื่อยเปล่า เสียเปล่า **เพราะถ้าทำถูกวิธีแล้ว ไม่มีเรื่องอะไรยาก,** พระพุทธเจ้าท่านก็ได้วางวิธีไว้ให้มากมาย เพราะฉะนั้นในการปฏิบัติธรรมอย่าไปถือว่าเป็นเรื่องเหลือวิสัย หลวงพ่อท่านว่าไว้อย่างนี้ !

ในที่อื่นยังเคยพูดไว้ว่า ถ้าในโลกนี้ไม่มีไอ้ตัว "อุปาทาน" นี่ พระพุทธเจ้าก็ไม่ต้องมาเกิด เพื่อแสดงวิธี บอกวิธีที่จะหลุดพ้น (วิมุตติ) จากอุปาทานนี่แหละ ทั้งยังมีหลักที่ทรงตรัสไว้ว่า จะรู้จักอุปาทานแท้จริงได้ก็เมื่อหมดอุปาทานแล้วนั่นแหละ ! เป็นยังไง, ฟังแล้วไหวไหม ?

เรื่องที่สองที่ไม่เคยรู้ ไม่เคยนึกว่ามันจะสำคัญมากถึงขนาดที่ว่าเป็นความลับซึ่งลับอย่างยิ่ง ลับที่สุด คือเรื่องการได้ กับการเสีย ซึ่งไม่ลับอะไรแต่ก็ลับ ! เพราะว่าไม่ค่อยจะมองกัน และเพราะมันเป็นต้นตอของเรื่องทั้งหมด ; ที่แท้เรามันอยากได้, ไม่อยากเสียทั้งนั้น : อันนี้อยู่เป็นส่วนลึกที่สุด และเป็นต้นเหตุของทั้งหมด. ฉะนั้นรากฐานที่จะเกิดเรื่อง ก็อยู่ตรงความรู้สึกเรื่องได้เรื่องเสีย ; ที่หยุดไม่ได้ ว่างไม่ได้ ก็เพราะมีความรู้สึกเต็มใจอยู่ในใจว่า "ได้กับเสีย".

อย่างที่องคุลีมาลเป็นพระอรหันต์ ก็เพราะรู้ความหมายของคำว่า "หยุด" ว่า : อูย ! ไม่ไหวหรอก, เรื่อง "ได้" นี้คือบ้า. ตามที่เรารู้กันอยู่ว่าถ้าฆ่าคนให้ครบร้อย ก็จะ "ได้" เป็นพระอรหันต์ ซึ่งองคุลีมาลถูกหลอกให้เชื่ออย่างนั้น ฉะนั้นพอจิตเขา "หยุด – คือว่าง" จากความต้องการจะ "ได้เป็น" เช่นนั้นเด็ดขาด ก็บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์. ไอ้เรื่องที่ฆ่าคนมาแล้วตั้ง ๙๙ คน ก็เลยเป็นอันไม่นับเป็นกรรม ตามกฎแห่งกรรม, นี่คืออานิสงส์ของความว่าง. หลวงพ่อท่านจึงย้ำว่า ให้พวกเราศึกษาความหมายของคำว่า ได้ กับ เสีย อย่างเดียวนี้ จะรู้ธรรมะเร็วที่สุด, แล้วลัดอย่างเซ็นเหมือนกัน ; ถ้าไม่เป็นทาสของของ**การได้** และ**การเสีย**แล้วก็ไม่เป็นทาสของ ดี – ชั่ว บุญ – บาป สุข – ทุกข์ฯ ไม่เป็นทาสของอะไรทั้งหมดเลย : **เป็นจิตเดิมแท้ เป็นจิตว่าง เป็นจิตประภัสสร**ตามแบบของพวกเซ็นเขาว่า, **เป็นจิตที่หลุดพ้น** – **คืออยู่เหนือได้เหนือเสีย** ก็จะไม่มีใครมาทำให้รู้สึกว่าได้ ไม่มีใครมาทำให้รู้สึกว่าเสียได้เลย เพราะว่าไม่ต้องการอะไร ; แม้แต่ชีวิตก็ไม่มีความหมาย – คือไม่ได้ต้องการจะอยู่ : เมื่ออยู่ – มันก็อยู่ของมันเอง ! ทีนี้ใครจะมาทำอะไรได้ เทวดาก็มาทำอะไรไม่ได้ พระเจ้าก็มาทำอะไรไม่ได้ ถ้าเรา**ไม่ต้องการอะไร**ขึ้นมา, หลวงพ่อท่านว่าอย่างนี้แหละ !

ท่านยังพูดถึงเพลงเพลงหนึ่ง ที่ร้องทางวิทยุอยู่พักหนึ่งแล้วก็หายไป ชื่อว่าเพลง "เย้ยฟ้าท้าดิน" ท่านว่าเขาแต่งบ้า ๆ บอ ๆ อะไรของเขา แต่มันเข้ากับเรื่องนี้ : คือกูไม่ต้องการอะไร พระเจ้าจะมาทำอะไรกู เย้ยพระเจ้าเย้ยฟ้า ท้าดิน ฯลฯ เขาไม่ได้รู้ธรรมะข้อนี้เลย แต่เผอิญใจความมาตรงกันได้ ในทำนองอยู่เหนือดี เหนือชั่ว เหนือบุญ เหนือบาป เหนือสุข เหนือทุกข์ เหนือกรรม สิ้นกรรม หมดกรรม ไม่มีอะไร.

ชอบอยู่แต่เดิมก่อนแล้ว สมัยยังร้องเพลงเป็นอยู่เหมือนสมัยนี้แหละ เพลงอะไรออกมาใหม่ก็จะหัดร้องให้ได้ แต่ไม่รู้ถึงขั้นที่จะเอามาเปรียบเทียบกับธรรมะชั้นปรมัตถ์หรอก ; ครั้นพอเข้าใจความหมายแล้ว ก็บอกได้ว่าใครที่สมัครใจจะตามรอยพระอรหันต์ มันต้องหมดกลัว เลิกอ้อนวอนประจบประแจงกราบไหว้อ้อนวอนขอไปสารพัดอย่าง ไม่คิดพึ่งตัวเองเลย แล้วไอ้ใจความในเนื้อเพลงน่ะ มันต้องกล้าที่จะลิขิตชีวิตของตนเอง เพื่อเดินไปบนทางเดินแห่งจิตคนเดียว ดิ่งไปสู่จุดหมายปลายทางที่เดียวคือ *นิพพาน – ปริโยสาณา* – คือนิพพานเป็นที่สุดรอบ ที่ทรงตรัสว่า *อนฺโต ทุกฺขสฺส* – นั่นแหละที่สิ้นสุด (สิ้นสูญ) แห่งทุกข์ละ !

ขอโอกาสเล่าแทรกสักเรื่องหนึ่งเถิด คือเรื่องฟังเพลงร้องเพลงนี่แหละ หลวงพ่อท่านว่าหูของท่านเป็นแบบหูหมา คือฟังเพลงไม่รู้รสเพลงหรอก ลองเอาเพลงที่คนชื่นชอบว่าไพเราะอย่างไร เท่าไรก็ตาม ไปเปิดให้สุนัขฟังซิ ! หมาไม่เคยลุกขึ้นเต้นเร่า ๆ ร้องกรี๊ดอย่างที่คนทำกันหรอก, ทำนองเดียวกับไก่ที่เลือกแต่ข้าวไม่ยอมเลือกกินพลอยแสนสวยที่คนปรารถนากันสักตัวหนึ่ง. ชอบใจและเห็นด้วยกับท่าน ตั้งแต่วันนั้นก็ทำหูของตนให้เป็นหูหมาไปแล้ว

ไม่เคยฟังเพลงรู้เรื่องเลย ไอ้ที่เคยร้องเป็นร้องได้ก็ลืมหมด ร้องไม่เป็นแล้วจริง ๆ ไม่ได้แกล้งทำเลย. ร้องไม่ค่อยได้ แต่ยังพอร้องได้อยู่เพลงเดียว คือเพลง "เย้ยฟ้าท้าดิน" นี่แหละ แล้วก็ไม่อ้อนวอนขอพรอะไรจากสิ่งใด ๆ อีกเลย แม้แต่กับพระพุทธเจ้า, พร้อมทั้งเห็นด้วยตามคำสอนของหลวงพ่อ ก็ประพฤติตามนั้น ท่องไว้กำกับใจ โดยเฉพาะครึ่งหลัง กลอนชื่อว่า

กรรมดี ดีกว่า มงคล

กรรมดี ดีกว่า มงคล สืบสร้าง กุศล
ดีกว่า นั่งเคล้า ของขลัง
พระเครื่อง ตะกรุด อุทกัง ปลุกเสก แสนฉมัง
คาดมั่ง แขวนมั่ง รังรุง
ขี้ขลาด หวาดกลัว หัวยุ่ง กิเลส เต็มพุง
มงคล อะไร ได้คุ้ม
อันธพาล ซื้อหา มาคุม เป็นเรื่อง อุทลุม
นอนตาย ก่ายเครื่อง รางกอง *(อันธ = มืด-โง่, พาละ = เด็ก, อ่อน)*
ธรรมะ ต่างหาก เป็นของ เป็นเครื่อง คุ้มครอง
เพราะว่า เป็นพระ องค์จริง
มีธรรม ฤๅษี ใครยิง ไร้ธรรม ผีสิง
ไม่ยิง ก็ตาย เกินตาย
เหตุนั้น เราท่าน หญิงชาย เร่งขวน เร่งขวาย
หาธรรม มาเป็น มงคล
กระทั่ง บรรลุ มรรคผล หมดตัว หมดตน
พ้นจาก เกิด แก่ เจ็บ ตาย

บริสุทธิ์ ผุดผ่อง ใจกาย อุปัทวะ ทั้งหลาย
ไม่พ้อง ไม่พาน สถานใด
***เหนือโลก เหนือกรรม อำไพ กิเลสา – สวะไหน**
ไม่อาจ ย่ำยี บีฑา ฯ

ลองดูเนื้อเพลงที่เขาแต่งไว้ซิว่า ปกติเรากลัวฟ้าเกรงดิน หวาดพระอินทร์ พระพรหมที่ลิขิตดวงชะตาให้ดี – ร้ายได้ถ้าทำให้ท่านไม่พอใจ กลัวมัจจุราชจะมาคร่าชีวิต ฯ

๏ ฟ้าหัวเราะ เยาะข้า ชะตาหรือ
ดินนั้นถือ อภิสิทธิ์ ชีวิตข้า
พรหมลิขิต ขีดเส้น เกณฑ์ชะตา
ฟ้า อินทร์ พรหม ยมพญา ข้าหรือเกรง.

ข้าหัวเราะ (ฮะฮะ) เยาะเย้ย เหวย ๆ ฟ้า
พสุธา อย่าครวญว่า ข้าข่มเหง
เย้ยทั้งฟ้า ท้าทั้งดิน สิ้นยำเกรง (ฮะ ฮะ)
หรือใครเก่ง เกินข้า ฟ้าดินกลัว (ฟ้าดินกลัว)

๏ ข้าขอลิขิต (ลิขิต)
ชีวิตข้าเอง ไม่เกรงดินฟ้า (ไม่เกรงดินฟ้า)
อีกพื้นพสุธา (พสุธา) พญายม อินทร์ พรหม ทั่ว
ข้ากระทำ แต่กรรมดี มีหรือจะกลัว (มีหรือจะกลัว)
มิใช่ใจชั่ว ลืมตัว หลงลำพอง

"เหนือโลก เหนือกรรม" เป็นผล(ปฏิเวธ)ของการประพฤติพรหมจรรย์ แล้วผล – ปฏิเวธนั่นแหละเรียกว่าโลกุตตรธรรม คือจิตที่อยู่เหนือกามคุณ ๕ (โลกในอริยวินัย) และเหนือหรือพ้นจากการกระทำ หรือเป็นผู้กระทำ หรือผู้ถูกกระทำ (อปฺปวตฺตํ) : ผู้เล่า

อันสวรรค์ อยู่ในอก นรกนั้นหรือ (นรกนั้นหรือ)
ข้าก็ถือ อยู่ที่ใจ ไม่หม่นหมอง (ไม่หม่นหมอง)
ละการทำชั่ว (ละการทำชั่ว)
ควรหรือจะกลัว นรกมั่นปอง
หากทำดี (หากทำดี) ฟ้าดินต้อง
คุ้ม – ครอง – เอย.

ใครที่กล้าลิขิตชีวิตตนเองให้เดินออกไปจากสังสารวัฏฏ์ต้องกล้ากล้าอย่างถูกต้องด้วยสัมมัตตะสิบ รู้จักสวรรค์และนรกทางอายตนะที่ตรัสว่าทรงตรัสรู้เอง มิได้เคยได้ยินมาจากผู้ใด และนรกที่ชื่อมหาปริฬาหะนี้ ท่านว่าเป็นนรกจริงและร้อนเร่ายิ่งกว่านรกใต้ดินที่พูด ๆ กันอยู่ ทั้งยังว่าถ้าไม่ตกนรกชนิดนี้ ในชีวิตปัจจุบันที่เป็นอยู่ ก็เป็นอันหวังได้ว่าจะไม่ตกนรกใต้ดินที่เชื่อ ๆ กันว่ามีนั้นแน่ ๆ. ส่วนที่ว่า “ข้ากระทำแต่กรรมดี นั่นก็หมายถึงกรรมที่สาม – กรรมเหนือดีเหนือชั่วที่ทรงตรัสรู้เองอีกน่ะแหละ เป็นกรรมที่สามารถลบล้างอำนาจของกรรมดี – กรรมชั่วนั้นเสียได้โดยสิ้นเชิง แล้วเป็นผู้อยู่เหนือกรรมโดยประการทั้งปวง และเป็นการปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน อันเป็นการประพฤติเรื่องกรรมตามหลักแห่งพุทธศาสนาที่ถูกต้องซึ่งระบุถึงอริยอัฏฐังคิกมรรคมีองค์แปด ชนิดที่อาศัยวิเวก วิราคะ นิโรธและน้อมไปเพื่อความสลัดลง (ซึ่งอุปาทานขันธ์) จึงมีแต่ความกล้าหาญไม่หวั่นไหวกลัวเกรงสิ่งใด ๆ ทั้งเชื่อมั่นว่าฟ้าดินนั่นแหละจะต้องคุ้มครองดูแลเสียด้วยซ้ำไป.

ในระหว่างเวลา ๓ ปี ที่คลุกคลีอยู่กับ “ธรรมโฆษณ์” ก็ได้ฝึกที่จะไม่โกรธเป็นเรื่องแรก เพราะมีตัวอย่างที่เคยเกิดขึ้นกับตัวเองมาแล้วที่ทำให้

ต้องหยุดโกรธ คือพอรู้สึกโกรธมากโกรธแรงคราวนั้น มันรู้สึกปวดในอก ปวดที่หัวใจน่ะ ต้องหยุดความรู้สึกที่โกรธอยู่นั้นเสีย อาการที่บีบหัวใจอยู่ก็หาย ตั้งแต่นั้นมาถ้ามีเรื่องต้องวิวาทก็จะต่อสู้แค่ที่ปากตามที่หลวงพ่อท่านสอนไว้ว่าแม้จะมีเรื่องราวต้องขึ้นศาลก็ทำไปตามเหตุการณ์ ตามข้อเท็จจริงเพียงที่ปาก ใจจะต้องเป็นปกติคือ"ว่าง"อยู่เสมอ. เคยโต้เถียงว่าใครผิดใครถูกกับคนขับแท็กซี่ที่ขับมาชนรถเรา ก็ว่าไปตามเรื่องราว ใจไม่โกรธ พอทำได้ก็ดีใจชมตัวเองว่าเก่ง ทำได้แล้ว, ตั้งแต่นั้นก็ฝึกตัวเองเช่นที่ว่านี้ทุกครั้ง แล้วก็รู้สึกได้ถึงความที่ไม่ต้องทำใจให้โกรธนั้นน่ะ มันสบายดีแสดงว่าคำสอนของหลวงพ่อท่านมิได้เท็จเลย !

อีกเรื่องต่อมา ก็คือการระงับความอยาก ปกติที่เคยเป็นก็คือถ้าอยากได้อะไร แล้ววันนั้นไม่ได้ซื้อกลับไปจะด้วยเหตุผลอะไรก็ตาม วันรุ่งขึ้นก็จะกลับไปซื้อมาจนได้. ในการทดลองทำก็คือไม่ซื้อ ทีนี้พอกลับไปบ้านแล้วในใจมันก็งุ่นง่านอย่างเคย แต่ไม่ยอมทำตามใจอยาก ก็ลงไปเดินวนเวียนอยู่ในสนามหญ้าหน้าบ้าน ปากก็ท่องซ้ำ ๆ อยู่ว่า :

อันความอยาก จะระงับ ดับลงได้
นั้นมิใช่ เพราะเรา ตามสนอง
สิ่งที่อยาก ให้ทัน ดั่งมันปอง
แต่เพราะต้อง ฆ่ามัน ให้บรรลัย

ให้ปัญญา บงการ แทนร่านอยาก
ความร้อนไม่ มีมาก อย่าสงสัย
ทั้งอาจผลิต กิจการ งานใด ๆ
ให้ล่วงไป ด้วยดี มีสุขเย็น ฯ

เช้าก็ไปทำงาน เย็นเสร็จธุระส่วนตัวแล้วก็ไปเดินระงับความอยาก อยู่เช่นเดิม ผ่านไป ๓ – ๔ วัน ความอยากที่จะได้มันก็หายไปเอง ผลจึงเป็นไปอย่างที่ท่านสอนไว้แหละ : คือความร้อนใจมี, แต่ก็ไม่มากและเนือยลงตามจำนวนวันที่ผ่านไป ด้านปัญญาก็จะได้ความรู้ที่เราจะคิดไปด้วยว่าเท่าที่ผ่าน ๆ มา ก็ใช่ว่าเราจะสมหวัง พอใจ ทุกทีไป บางครั้งบางคราวได้มาแล้วก็เปลี่ยนใจเป็นไม่ชอบและคิดว่าซื้อมาทำไมนี่ ? ความจริงที่ได้ก็คือความไม่เที่ยงของใจเราเอง ฉะนั้นถ้าโกรธปุ๊บ ยิงปั๊ป ก็เข้าตารางปุ๊ปทันทีอย่างที่เป็นกันอยู่ในสังคม โบราณจึงสอนให้นับสิบก่อนที่จะตัดสินใจ เพราะ time kill everything จริง ๆ. ข้อนี้น่าจะใช้ได้แม้ในการประพฤติธรรม **ที่รู้แล้วไม่ทำตามที่รู้ วันเวลาที่ผ่านไปมันก็จะฆ่าแม้ความรู้ที่ได้รู้มาแล้วนั้นไปจากใจจนหมดสิ้นไปด้วย** ; แล้วก็ใช้เวลาให้เพลิดเพลินไปกับอารมณ์ภายนอก อย่างที่หลวงพ่อท่านเขียนไว้ใน “เสียงจากป่าช้า” ตอนหนึ่งว่า :

บัดเดี๋ยว ตูข้าเคลิ้ม ผ่อยไป
ตาหลับ แต่หูยัง ตื่นแท้
ป่าพูด เสียงแจ่มใส ค่อยค่อย
หัวเยาะ เยาะเย้ยแล้ ขอดคม
ใจความ หยามเหยียดผู้ ใหลหลง
ตกโลก* ดั่งตกตม ว่ายป้วน
สำคัญ ว่าตัวยง จึงหยิ่ง
ตกบ่อ ตัวเองล้วน แต่ตัง*

ในที่นี้ “โลก” คืออายตนะภายนอกทั้ง ๖ ที่ท่านเปรียบเหมือนทะเลขี้ผึ้ง เดี๋ยวแข็งเดี๋ยวอ่อน เปรียบเป็นเสมือน “ตัง” ยางไม้ที่เขาทำให้เหนียวเพื่อใช้ดักนก แต่เราไม่ใช่นก จึงได้ดักตัวเองให้เวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสารด้วยความไม่รู้ด้วยฝีมือของตนเอง.

เรื่องที่สามก็คือหัด "ยอม" เพื่อเป็นการลดมานะทิฏฐิของตัวกู จะผิดจะถูกอย่างไรสุดแต่ใครจะตัดสิน อธิบายแล้วเชื่อหรือไม่เชื่อก็สุดแต่ใจเขา เรายอม ยอม และยอม อย่างที่หลวงพ่อท่านสอนให้ : กินข้าวจานแมว อาบน้ำในคู เป็นอยู่อย่างทาส มุ่งมาดความวาง **ทำอย่างตายแล้ว คุมแก้วในมือ คือดวงจิตว่าง คืนหมดทุกอย่าง** แจกของ ส่องตะเกียง

"ทำอย่างตายแล้ว" ก็ด้วยวิธี "ตายก่อนตาย" ตรงที่สุด !

"คุมแก้วในมือ" คือยอมสละแม้ชีวิต เพื่อรักษาธรรมที่เกิดแล้ว "คือดวงจิตว่าง" : หมายความว่า "จิต" มันยังตาย – คือ "ไม่เกิด" ขึ้นมาทำหน้าที่ปรุงแต่งอยู่ตราบใด จิตก็คงยังว่างอยู่ตราบนั้น เป็น "ประภัสสรสมุทเฉท" กิเลสอาสวะไม่อาจจะเกิดขึ้นได้อีก

"คืนหมดทุกอย่าง" นี่ต้องทุกอย่างที่รู้สึกว่าเป็น "ของกู" จริงๆ ไม่ยกเว้นอะไรเลย เพราะมันมี "ตัวกู" ซ่อนอยู่ก่อน มันจึงมีอะไร ๆ เป็นของกูไปเสียทั้งนั้น, คืนได้หมดจริง จิตมันก็ว่าง ! ถ้าใครเข้าถึงความหมายได้จริง เอามาใช้ในเวลาที่จะตาย ในนาทีสุดท้ายของชีวิตน่ะ ก็สามารถหลุดพ้นเป็นพระอรหันต์ได้นะ ท่านเรียกว่าวิธี "ตกกะไดพลอยโจน" หมายความว่า ถึงเวลาสุดท้ายของชีวิตที่เรียกว่า "ตาย" น่ะ : ท่านบอกว่า "ถึงนาทีสุดท้ายอย่าให้พลาด ตั้งสติไม่ประมาทเพื่อดับขันธ์ ด้วย"จิตว่าง"ปล่อยวางทุกสิ่งอันสารพันไม่ยึดครองเป็นของเรา, ตกกะไดพลอยโจนให้ดี ๆ จะถึงที่มุ่งหมายได้ง่ายเข้า สมัครใจ "ดับไม่เหลือ" เมื่อไม่เอา ก็ดับ "เรา" ดับ "ตน" ดลนิพพาน !** แม้ไม่เคยรู้ธรรมะ ไม่เคยปฏิบัติอะไรมาก่อนเลย ปล่อยวางจน"จิตว่าง"ได้จริง ก็เป็นพระอรหันต์ได้จริงเหมือนกัน – เป็นประเภทที่มีชื่อว่า "สุกขวิปัสสก" หมายความว่าไม่รู้ไม่ชี้อะไรเลย รู้แต่ทำ "จิตว่าง" จากสิ่งทั้งปวงได้จริงก็หลุดพ้น (วิมุตติ) ได้จริงเหมือนกัน.

สรุปว่า เข้าใจเท่าที่เข้าใจ ทำตามคำสอนเท่าที่ควรจะต้องทำ ก็แน่ใจว่า "ตายก่อนตาย"นี่แหละถูกต้องที่สุด ตรงอย่างลัดสั้นที่สุด. ปฏิจจสมุปบาท จำเป็นต้องรู้ ต้องเข้าใจ เพราะถ้าเห็นปฏิจจสมุปบาท จะเข้าถึงคำสอนลึก ๆ ทั้งของพระพุทธองค์ และของหลวงพ่อได้โดยไม่เหลือวิสัย เลยไปถึงสูตรของเว่ยหล่าง และคำสอนของฮวงโปด้วย. แต่ตอนนั้นขณะนั้น ก็ไม่ได้รู้ไปทั้งหมดเช่นขณะที่เขียนอยู่นี้ จึงยังคงทำไปตามที่คิดว่าถูกต้องเพราะ "ตาย" จากความรู้สึกว่า"ตัวกู"น่ะ มันก็เหมือนกับความคิดเมื่อครั้งที่ตั้งใจว่าจะเลิกฆ่าตัวตายแล้ว แต่จะทำคือเป็นอยู่ให้เหมือนกับคนที่ตายไปแล้ว, ถ้ามีวิญญาณรู้เห็นความจริงก็คงจะตอบโต้ใคร ๆ ไม่ได้ จึงไม่รู้สึกว่าเป็นการยากที่จะ"ตายก่อนตาย" ทั้งยังมีคำกลอนไว้ให้ท่องด้วย เช่น "หนทางชนะตาย" ใจความมันตรงใจที่ อยากตาย สมัครตาย อยู่แล้ว ยิ่งเชื่อว่ากำลังเดินไปถูกทางแน่ !

ลองอยากตาย ใจสบาย บอกไม่ถูก
ไม่ต้องหนาว ถึงกระดูก นะสหาย *(เมื่ออยากตาย ก็ไม่กลัวการตาย)*
มีแต่ครื้น เครงใจ อยู่ไม่วาย
ไม่เห็นเป็น ภัยร้าย ในมรณา

สมัครตาย ยิ่งสบาย ไปกว่านั้น
ไม่มีปัญ- หาเหลือ เป็นเชื้อผวา
การจะอยู่ หรือจะตาย คล้ายกันนี่หว่า
ความชรา หรือเจ็บไข้ ไม่อาจรอ

(ตรงนี้ชอบมาก ก็ยังกิน เดิน ฯลฯ อยู่จะเรียกว่าอยู่หรือตาย มันก็เหมือนกันจะไปรอแก่ตายเจ็บตายทำไม)

ตายก่อนตาย ยิ่งสบาย ไปกว่าอีก
เป็นการฉีก "กู"สลาย ไม่เหลือหลอ *(ฉีก "กู" ทิ้งเสียได้ทั้งหมด)*
ทั้ง "ของกู" ไม่อาจเกิด ประเสริฐพอ *(ไม่มีกู - ของกูก็ไม่มี)*
ต่อนั้นหนอ ไม่มีใคร ที่ตายเอย ฯ *(เพราะเป็นการสลายของกลุ่มสังขารตามธรรมชาติธรรมดา ไม่มีใครที่ไหนมันตาย)*

เรื่อง"กาย"นี้น่ะ ทรงตรัสไว้ว่า "กายนี้ไม่ใช่ของใคร เป็นเพียงกระแสปฏิจจสมุปบาท" มีความว่า : กายนี้ ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย และทั้งไม่ใช่ของบุคคลเหล่าอื่น, กรรมเก่า (กาย) นี้ อันเธอทั้งหลายพึงเห็นว่า เป็นสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น (อภิสงฺขต), เป็นสิ่งที่ปัจจัยทำให้เกิดความรู้สึกขึ้น (อภิสญฺเจตยิต), เป็นสิ่งที่มีความรู้สึกต่ออารมณ์ได้ (เวทนีย) หลวงพ่อก็เขียนคำกลอนไว้ให้อีกแหละ ว่า :

สิ่งปรุงแต่ง ทั้งหลาย ไม่เที่ยงหนอ
มันเกิดก่อ ตามหน้าที่ มีสังขาร
แล้วก็ดับ เป็นธรรมดา ตามอาการ
ไม่อยู่นาน มันเป็น เช่นนี้แล

สังขารกลุ่ม นี้หนอ ก็เหมือนกัน
จะสิ้นสุด ลงในวัน นี้เป็นแน่
ไม่มีใคร เกิดหรือตาย มีได้แต่ *(ไม่มีใครเป็นคนเกิดหรือตาย)*
สังขารแท้ ๆ มันจะดับ โดยธรรมดา *(มีแต่สิ่งปรุงแต่ง คือร่างกายที่จะต้องแตกดับไปตามธรรมชาติ)*

ความสงบ มีเพราะดับ แห่งสังขาร *(การปรุงแต่งทางจิต)*
มันดับเย็น เป็นนิพพาน สิ้นสังสาร์ *(สังขารดับ - ก็เป็นนิพพาน)*
นามรูปนี้ ดับวันนี้ เป็นกิริยา *(เป็นเพียง"กิริยา"ดับของ นามรูป)*
ไม่มีเชื้อ กลับมา เกิดอีกแล ฯ *(จึงไม่มีอุปาทาน เป็นเหตุให้ "เกิด" อีก)*

เพราะฉะนั้น อย่ากลัวตายเลย ใครตายลงไปเขาก็เปลี่ยนไปเรียกว่า "ผี" ทุกราย, ถ้าประสบอุบัติเหตุแล้วตาย ก็เรียกว่า "ผีตายโหง" ; แต่ถ้า "ตายก่อนตาย" กลับเป็นอมตะ ไม่ต้องเวียนว่ายไป เกิด – ตาย เกิด – ตาย อีกต่อไป. จำคำกลอนที่ท่านแต่งไว้ท่องเป็นกำลังใจ และกล้า "ตายก่อนตาย" บ้างก็ได้นะ

ตายเมื่อตาย ย่อมกลาย ไปเป็นผี
ตายไม่ดี ได้เป็นที่ ผีตายโหง
ตายทำไม เพียงให้ เขาใส่โลง
ตายโอ่โถง นั้นคือตาย เสียก่อนตาย

ตายก่อนตาย มิใช่กลาย ไปเป็นผี
แต่กลายเป็น สิ่งที่ ไม่สูญหาย
ที่แท้คือ – ความตาย ที่ไม่ตาย
มีความหมาย ไม่มีใคร ได้เกิดแล

คำพูดนี้ ผันผวน ชวนฉงน
เหมือนเล่นลิ้น ลาวน คนตอแหล
แต่เป็นความ จริงอัน ไม่ผันแปร
ใครคิดแก้ อรรถได้ ไม่ตายเอย ฯ

เป็นอันว่า วันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๒๕ หลังจากที่ได้ขายบ้าน อะไรต่อมิอะไรหมดแล้ว ได้ย้ายไปอยู่ในสถานปฏิบัติธรรมอย่างเงียบ ๆ โดยมิได้บอกใครเลย ในปีนั้นแหละที่ได้เขียน "สิ่งที่ข้าพเจ้าทึ่งและสนใจของสวนโมกข์". หลังจากนั้นก็เกิดสนใจใคร่รู้การปฏิบัติของสำนักปฏิบัติ"หนอ" เพราะถ้าถามด้วยวาจาเขาจะไม่ยอมพูด อ้างว่าจะทำให้กรรมฐานแตกเมื่อยังไม่ถึงเวลาตายก็น่าจะไปหาความรู้ จึงติดต่อไปยังสำนักหนึ่งที่กำลังดังมีข่าวลงหนังสือพิมพ์ว่าใครไปปฏิบัติที่นั่น จะได้กรรมฐานเร็วมาก เคยไปติดต่อครั้งหนึ่งตั้งแต่อยู่ที่บ้าน แต่สำนักถูกปิดเพราะเจ้าอาวาสไม่ให้ทำ จึงใช้วิธีเขียนจดหมายถามไถ่กันอยู่ระยะหนึ่ง และเพื่อมิให้เกิดคำครหาจึงเรียกกันว่า"ลูกพระ" และ"โยมแม่" แทนตัว ทั้งที่อายุพระอ่อนกว่าเล็กน้อยเท่านั้น. ในปี ๒๕๒๕ นั้นท่านย้ายไปอยู่วัดใหม่ และเปิดสำนักการปฏิบัติขึ้นอีกครั้ง คิดว่าน่าจะดีกว่าที่อื่นที่เราไม่เคยรู้จัก ก็ตัดสินใจไปที่สำนักนั้น.

พอไปถึง ก็มีการทำพิธีมอบตัว เพื่ออะไรไม่ทราบ แต่มอบก็มอบไม่เห็นจะเสียหายอะไร ตกตอนเย็นพวกโยคีที่มีอยู่ทั้งหมดจะต้องส่งอารมณ์ ฟังดูตลกดี เช่น ปวดท้องถ่าย แต่พอไปฐานก็ไม่ถ่าย จิตมันหลอก ฯลฯ อะไรต่าง ๆ ทำนองนี้ สำหรับตัวเอง ลูกพระก็สอนให้เดินจังหวะแรก : ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ เท่านั้น, จะเปลี่ยนไปจังหวะอื่น อาจารย์ (ลูกพระน่ะ) ต้องสอบอารมณ์จนเห็นว่าจิตละเอียดจึงจะเปลี่ยนให้. ก่อนจะนั่งสมาธิจะต้องเดินก่อนเพื่อให้จิตมันรวมตัว รู้สึกตัว ไม่ใช่ปุบปับนั่งเลย จิตมันชอบจะหนีไปง่าย ๆ แต่กลับไม่ง่ายเหมือนตอนที่จะหนีหรอก.

แต่ตอนนั่ง เขาก็กำหนดลมหายใจเข้า – ออกกันทั้งนั้น อานาปานสติของหลวงพ่อก็เคยอ่านมาแล้ว แต่จำไม่ได้ทั้งหมดหรอก ทั้งตอนที่จะไปก็ปุบปับไป ไม่รู้ว่าเขาใช้วิธีไหน จึงเรียกสำนัก "หนอ". ทีนี้ตลอด ๓ ปีที่ผ่านมาเราก็ชินกับการทำจิตว่าง ฉะนั้นพอนั่งกำหนดลมหายใจเข้า – ออกมันก็รำคาญ จึงใช้วิธีนั่งทำจิตว่าง – นิ่งอยู่ ไอ้ลมหายใจมันก็ต้องหายใจประจำของมันอยู่แล้ว ไม่ได้ทำไปเพราะแม่นหลักการอะไรหรอก เรียกว่าไม่ขยันและมั่วน่ะ ถูกที่สุด. หารู้ไม่ เรียกว่าจำไม่ได้ดีกว่าว่าที่ทำไปนั่นน่ะ มารู้ภายหลังหรอกว่ามันยอดฟลุคทีเดียว เพราะเป็นการทำจิตตภาวนา ชนิดที่มีเอกัคคตาจิตที่มีนิพพานเป็นอารมณ์ ทั้งส่วนสมถะและวิปัสสนา และกรรมวิธีนี้เป็นกฎของธรรมชาติ ถ้าระบุตามคำเทคนิคของธรรมะ ก็เรียกว่าเจโตสมาธิที่ไม่มีนิมิต นอกจาก"ความว่าง"อย่างเดียว หมายความว่าสุญญตายิ่ง. แต่ในขณะนั้นไม่ได้รู้อย่างที่ว่านี้หรอก รู้แต่ว่ามันสะดวก ง่ายและสบายดีไม่ต้องไปกำหนดจดจ่ออยู่กับอะไร.

แต่ก็ยังมีปัญหาอีก คือเดินไม่ได้ โคลงเคลงเหมือนคนเมา เกาะฝาก็แล้ว เกาะราวช่องบันไดก็แล้ว ทำยังไงๆ ก็เดินไม่ได้, ลองเดินในขั้นสูงขึ้นไปก็ยังเดินไม่ได้. ขณะนั้นมีโยคีเป็นชีอยู่คนหนึ่งที่เขาเรียกว่าได้อธิษฐานแล้ว เขาเดินขั้นสุดท้ายมีหกจังหวะ เห็นแล้วชอบใจ ว่ามันดูนุ่มนวลดี น่าเดิน ลองเดินดูบ้างรู้สึกมันเดินง่าย เบา เหมือนตัวลอยๆ ชอบมาก บอกอาจารย์ว่าเดินได้แล้ว หายเมาแล้วถ้าเดินขั้นสุดท้ายนั่นตอนนั้นไม่รู้หรอกว่าเพราะอะไร พระผู้สอนก็อธิบายไม่ได้ จึงไม่ตอบว่าอะไร ต่อมาก็รู้ขึ้นมาได้เองว่า เมื่อจิตละเอียดถึงที่สุด จะเดินอย่างหยาบไม่ได้ต้องเดินให้ละเอียดเท่าๆ กัน. สำหรับอาจารย์เขาไม่รู้เรื่องจิตว่างของเราหรือเรื่องสุญญตาเลย จึงไม่มีคำตอบในเรื่องนี้ให้, คำสอนของเขาเป็นไป

ในทำนองสัสสตทิฏฐิ คือถ้าได้โสดาบันแล้วก็เป็นการถาวร อธิบายว่าเปรียบเสมือนเป็นน้ำมันย่อมเป็นน้ำมันตลอดไป เอาไปโยนใส่น้ำก็จะไม่ปนกับน้ำจะแยกตัวอยู่อย่างนั้น. ข้อนี้ได้พยายามที่จะช่วยให้เข้าใจเรื่องสุญญตาแต่เขาไม่เชื่อหรอก, เคยเชื่ออย่างไรก็เชื่ออยู่อย่างนั้น จนกระทั่งตายไป.

เวลาส่งอารมณ์ ก็ไม่มีอะไรจะส่ง บอกว่าก็ปล่อยไปหมดตามท่านสอนแล้ว ก็ไม่ต้องจำซิ. พระถาม แล้วดูหรือเปล่า. ตอบ : ดู – ดูแล้วก็ทิ้งไป แล้วอารมณ์ลูกเด็กอย่างที่โยคีส่งกันน่ะ ทำไม่เป็นหรอก. วันต่อมาจดใส่กระดาษเอาไปส่งให้. พระว่า จดทำไม (เพราะเขาห้ามอ่าน ห้ามเขียนทั้งหมด) ตอบ. ไม่จดไว้ ก็จำไม่ได้ เพราะปล่อยแล้วจริง ๆ, บอกว่าปล่อยแล้วมาเล่าจ้อย ๆ อย่างนี้น่ะ มันปล่อยอะไรกัน ?

ผ่านไป ๒ – ๓ วัน ก็มีอุคคหนิมิตเป็นพระจันทร์ดวงใหญ่เบ้อเร่อเหลืองนวลส่องสว่างทีเดียว.

พอ ๗ วันก็มีปีติเกิดขึ้น ร้องไห้ออกมาจากข้างในโดยไม่ได้ตั้งใจหรือรู้สึกว่าจะร้อง, ร้องไห้เป็นการใหญ่ ขอบคุณหลวงพ่อพุทธทาสว่าท่านสอนตรงมาตรงไปจริง มิได้เท็จเลยสักคำ ฯ. ตอนนี้เกิดเรื่องละเพราะชีที่เป็นคนสนิทของพระ ดูแลควบคุมโยคีด้วย ทำอาหารเลี้ยงโยคีด้วย เข้าใจเอาเองว่าเราไปลอกเลียนแบบโยคีคนที่ว่าได้กรรมฐานแล้วนั้น ก็เฝ้าสอดส่อง พูดเสียดสี ถากถางตามโอกาสแม้ในเวลากินข้าว.

คิดว่ากลับดีกว่า พอไปบอกพระ ท่านว่ากลับไปอย่างนี้ท่านพุทธทาสรู้เข้าจะว่าอย่างไร ? เลยอยู่ต่อ ไม่มีกำหนดกลับ. มีปัญหาบ้างก็ตอนส่งอารมณ์ บอกพระไปว่าไม่อยากจะส่งเลย เพราะไม่เหมือนกับใคร ๆ เขาเลย รู้สึกเหมือนเราลงมาจากยอดไม้ ขณะที่คนอื่น ๆ เขาขึ้นมาจากโคนต้น.

เล่ารายละเอียดทั้งหมดไม่ได้จริง ๆ จำได้แต่ตอนที่สำคัญ ๆ ที่ยังจำได้อยู่และน่าจะมีประโยชน์เถิดนะ. เมื่อไม่ได้กลับก็ปฏิบัติต่อไปจนกระทั่งมีเรื่องต่าง ๆ ผุดขึ้นมาจากในภายในทีละเรื่อง ๆ พอมันเกิดขึ้นมาก็กำหนดปล่อยไป เกิดอีกก็ปล่อยอีกทำอยู่อย่างนี้ จนรู้สึกว่าไม่มีอีกแล้วว่างไปหมดจริง ๆ. มีเรื่องที่ได้ความรู้สำคัญ น่าเล่าสู่กันฟัง ก็คือภาพสุนัขที่เคยเลี้ยงเป็นพันธุ์เล็ก เขาเป็นโรคหนอนกินหัวใจ เราไม่รู้ เพราะไม่มีอาการอะไร, วันหนึ่งไปอุ้มมันมากอด มันงับเอา ไม่ใช่กัด ก็โกรธว่าไม่ได้เลี้ยงมาให้กัดหรืองับ ฉันรักแก แกก็ต้องรักภักดีต่อฉัน ทรยศไม่ได้ เอาไม้มาตีเป็นการทำโทษ มันก็ขู่ (ที่จริงมันคงจะบอกน่ะ แต่ภาษาหมาเราฟังไม่เป็นเอง เห็นลิ้นเขียวคล้ำ เห็นเป็นมันโกรธจนลิ้นเขียว ก็ตีให้มันขอโทษ โดยยกมือไหว้ตามที่เคยสอนไว้ แล้วต้องมานอนซบที่ตักมันก็ทำ) พอรุ่งเช้าเด็กมาบอกว่ามันตายแล้ว. จากภาพในนิมิตนั้นทำให้รู้สึกว่าความรักที่ว่ารัก – รักนักนั่นน่ะ มันไปริดรอนเสรีภาพคนที่ถูกรักอย่างยิ่ง เป็นการเห็นแก่ตัวอย่างร้ายกาจ ถือสิทธิ์ว่ารักเท่านั้นแหละ บังคับให้ผู้ที่ถูกรักต้องทำตามใจ ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบ ฯลฯ พิจารณาแล้วมันน่ากลัวมาก ที่ทำร้ายผู้ที่เรารักด้วยความรักของเรา ซึ่งเป็นความเห็นแก่ตัวอย่างยิ่งนั่นเอง ก็ปฏิญาณใจในขณะนั้นว่าจะมีแต่ความรักที่เป็นการให้ – ให้ และให้ด้วยปรารถนาดีอย่างที่พระพุทธองค์ทรงสอนและทรงทำ ไม่ต้องให้ตอบแทนอะไรแม้แต่รักตอบ.

เรื่องที่สอง เห็นว่าที่หลวงพ่อแต่งไว้ว่า “โลกนี้คือกรงไก่ เขาใส่ไว้จะนำไปแล่เนื้อไม่เหลือหลอ ฯลฯ” ก็ได้เห็นว่ากรงที่ว่านั้น ไร้ขอบเขต

เสียจริง ๆ, นักโทษก็เป็นอิสระ จะเลือกอยู่ที่ไหนก็ประพฤติกระทำเอาเอง เลื่อนชั้นเอง จะไปเป็นเทวดา หรือเป็นพรหมชั้นไหน ย้ายตัวเองได้ : ตายจากมนุษย์ ไปเป็นเทวดา ไปเป็นพรหม หรือตายจากพรหม ตายจากเป็นเทวดา ย้อนลงมาในโลกมนุษย์ใหม่ก็ทำได้ดังใจ ; ทั้งพรหมโลก เทวโลก มนุษย์โลก ล้วนอยู่ในกรงเดียวกัน อยู่ด้วยความหลง อย่างหลวงพ่อว่า

ความเอ๋ย ความหลง เกิดในกรง ตายในกรง ; ไม่ทายได้
ว่าถ้าตน พ้นออก นอกกรงไป จะสุขศานติ์ ปานใด ไม่เคยคิด
"แสงสว่าง บังลูกตา" น่าขบขัน ! เราติดมัน กลับเห็น เป็นมันติด !
อันหนอนพริก ว่าพริกเย็น ไม่เป็นพิษ ร้อนสักนิด, ใครว่าร้อน ห่อนเชื่อเอย

พ้นกรงที่บรรจุโลกทั้ง ๓ ไว้ ก็คือนิพพาน – นิพพานํ ปรมํ สุญฺญํ. เพราะฉะนั้น ท่านจึงว่า จะบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ก็เพราะหมดหวังสิ้นหวัง ไม่มีที่ไป : ไม่ว่าจะเป็นพรหมโลก หรือเทวโลก ก็มีเวลาหมดอายุ และต้องตายเช่นเดียวกัน

เตลิดเลยมาทางวิปัสสนาเสียหน่อยแล้ว ที่จริงการกระทำสมถะและวิปัสสนา เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ต้องทำควบคู่กันไป ไม่แยกกันคนละที พวกเซ็นนิยมใช้กันมาก และในอริยสัจสี่ในรูปแบบพิเศษ : สิ่งที่ควรรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง คืออุปาทานขันธ์, สิ่งที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่งคืออวิชชาและภวตัณหา, สิ่งที่ควรทำให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง คือสมถะและวิปัสสนา, สิ่งที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง คือวิชชาและวิมุตตินี่ เป็นตัวการปฏิบัติโดยตรงมากกว่าอริยสัจสี่ที่ย่อมาจากปฏิจจสมุปบาท และรู้สึกจะชินปากกันอยู่โดยทั่วไปว่า : – ทุกข์ คือ ชาติ ชรา มรณะ ฯลฯ, กล่าวโดยย่อ ขันธ์ห้าที่ประกอบด้วยอุปาทาน เป็นทุกข์.

– เหตุให้เกิดทุกข์ (สมุทัย) คือตัณหา

– นิโรธ : ความดับไม่เหลือของความทุกข์ คือความดับสนิทของตัณหา.

– มรรค คือข้อปฏิบัติให้ลุถึงความดับไม่เหลือของความทุกข์อันประกอบด้วยองค์แปดประการ.

แต่จะโดยนัยไหนก็ตาม ถ้าไม่เข้าถึงปฏิจจสมุปบาท – อริยสัจใหญ่ มันก็เป็นได้แค่คำพูด เพราะไม่รู้ว่าอะไรมันเป็นอะไร เกิดมาได้อย่างไร ?

กลับไปตรงที่เล่าว่า มีเรื่องต่าง ๆ ผุดขึ้นมาแล้วก็ปล่อยไปทีละเรื่อง ๆ. ส่วนตัวมีเรื่องไม่มาก คงจะเป็นเพราะมีอะไรเกิดขึ้นก็ทำไป แก้ไปตามเรื่องนั้น ๆ แล้วก็ไม่จดจำ จนแม้เรื่องราวในชีวิตตัวเองก็นึกไม่ออกเอาจริง ๆ ฉะนั้นไม่นานก็รู้สึกว่ามันหมด. รู้สึกว่ามันออกมาจาก subconcious แม้ที่เราไม่นึกว่าจะจำได้ก็มี เพราะจิตใต้สำนึกเขาทำหน้าที่อย่างเที่ยงตรงนั่นเอง, ก็เลยกำหนดจิตลงไปในขณะนั้นว่า ตั้งแต่นี้ไปอะไรที่เกี่ยวกับธรรมะให้จดจำไว้ อันใดที่ไม่เกี่ยวให้ทิ้งไป. เหตุที่จะเล่าสู่กันฟังก็ด้วยเหตุผลที่ว่า แม้เราจะไม่รู้ ไม่จำได้ แต่ถ้าการประพฤติพรหมจรรย์เป็นไปอย่างถูกต้อง ธรรมจะไหลไปตามธรรมเอง ตามลำดับเสียด้วยโดยไม่ต้องมีเจตนา (ที่พูดนี่ก็มารู้ภายหลัง, ตอนนั้น ขณะนั้นน่ะไม่รู้หรอก ไม่พูดได้อย่างนี้หรอก)

วันหนึ่งมันไม่อยากอยู่ มันอยากหนีออกไปนอกวัด(เขาเรียกญาณหอบเสื่อ รู้ทีหลังอีกแหละ) อยากหนี ๆ แต่ไม่ได้ทำจริง แล้วมันก็หายไป ก็ไม่ได้สนใจ ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าเกิดญาณต่าง ๆ ขึ้นแล้ว.

อยู่วันหนึ่งตอนส่งอารมณ์ แค่เห็นพระเดินมาก็โกรธแล้ว โกรธว่ามาส่งอารมณ์อะไรกัน ที่พูดมาน่ะรู้หมดแล้ว, แล้วยังอยากเข้าไปบีบคอพระซะด้วย. เข้าไปหาพระเป็นคนสุดท้าย ก็พูดอย่างที่ว่ามาข้างบนน่ะ พระก็ไม่ได้ว่าอะไร

รุ่งขึ้นตอนบ่าย พระไปพาชีคนหนึ่งที่พระนับถือมาจากอยุธยาพามาหา บอกว่าจะให้มาแก้อารมณ์ให้. ตอบว่าไม่ต้อง ๆ รู้แล้ว หายแล้ว ๆ ญาณมันเปลี่ยนน่ะ ทีนี้รู้แล้ว ; แล้วในตอนเย็นวันนั้น ถึงเวลาส่งอารมณ์ เห็นพระเดินมา มีความรู้สึกเป็นเด็กทารกที่เห็นพ่อ อยากจะเข้าไปกอดพ่ออ้อนพ่อ, พอพระมาก็เล่าให้ฟังตามที่รู้สึก และตัวเองก็รู้สึกได้เองว่าจิตที่ว่างจริงมันสะอาด บริสุทธิ์ อย่างนี้เอง.

ตั้งแต่นั้น ก็พิจารณาธรรมต่าง ๆ ที่จำได้มาจากหลวงพ่อ "ธรรมโฆษณ์" ซึ่งขอโอกาสบอกเสียเลยตรงนี้ว่า ในการเข้ารับการฝึกสมถภาวนานั้น ควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้อย่างสัมมาทิฏฐิมาก่อนอย่างจริงจังและถูกต้อง. ถ้ายังมีความเชื่อเดิม ๆ อยู่ ก็จะดำเนินไปแบบหนึ่ง ที่ทำให้ความเชื่อยิ่งแน่นแฟ้นขึ้น แก้ไม่ได้เลย ; ได้เคยพยายามบอกให้คนที่ได้กรรมฐานให้ทำวิปัสสนาภาวนา เขาทำไม่ได้ เพราะไม่เคยรู้เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ฯ เป็นต้น. อีกคนหนึ่งทุกวันตอนเช้าจะนั่งรอให้เทวดามาป้อนข้าว เพราะเขาเห็นอย่างนั้นตามความเชื่อที่เชื่อตาม ๆ กันมา ; เพราะฉะนั้นควรมีความรู้เป็นสัมมาทิฏฐิเป็นบาทฐาน ทำไปเถอะโดยไม่ต้องเจตนา ธรรมจะไหลไปเองตามลำดับ นิพพิทาญาณที่เกิดนั้นเป็นความหมดหวังที่จะอยากไปเกิดเป็นอะไร ๆ แล้วอย่างสิ้นเชิง. ฟังเหมือนเศร้า แต่ไม่ใช่หรอก มันเป็นความจริงที่ว่าไม่มีที่ไหนที่จะไปอยู่ไปเกิดแล้วจะว่างจากความทุกข์ได้ ! พระพุทธเจ้า

จึงบอกว่า เพราะ "สิ่ง"นี้มีอยู่ มนุษย์จึงมีทางรอดจากความทุกข์, ทางที่จะไปให้ถึงก็บอกแล้ว มารที่จะขัดขวางก็ทรงกำจัดให้แล้ว เหลืออยู่แต่จะกล้าคายเหยื่อกันหรือยัง ? ไม่มี "ตัณหา" เป็นเครื่องนำไปมันจึงยาก มีแต่ "ฉันทะ" – พอใจอย่างยิ่งที่จะเป็นอิสระ ไม่ถูกกดขี่บังคับจากกฎใด ๆ อีก เช่น กฎอนิจจัง แม้กระทั่งกฎอิทัปปัจจยตา. นี่ก็ฟลุคอีก ที่เบื่อหน่ายความเชื่อเก่า ๆ ที่เคยเชื่อและทำมาเดิม ๆ ว่าไม่เคยมีผลอะไรตามที่ต้องการเลย ดังที่เล่ามาแล้วข้างต้น จึงรู้ใหม่จากธรรมโฆษณ์ทั้ง ๑๐๐% ทีเดียว เลยหมดปัญหา

ทีนี้เป็นเพราะไม่ชอบเอาแต่นั่งหลับตาตัวแข็ง จึงมักจะแอบไปที่เมรุเผาศพ แล้วก็มีเจดีย์เก็บกระดูกเยอะ ๆ, แอบเอาขนมให้หมากิน พอกลางคืนแอบออกไปที่เมรุอีกมันก็ไม่เห่า ซ้ำตามกันไปเป็นพรวน เคยเล่าให้พระฟังตั้งแต่นั้นเห็นห้องโยคีอยู่ในกรงทั้งหลัง พระมีห้องจำวัดตรงทางออกทีเดียว คงเกรงโยคีใช้ลูกไม้อย่างที่เล่าให้ฟัง.

มีนิมิตว่าหลวงพ่อท่านสรงน้ำ กำลังจะเตรียมตัวไป ใจก็คิดว่าจะไปทันพบท่านก่อนไปหรือไม่นะ แล้วก็รู้ว่าทัน.

จนวันหนึ่ง ลูกพระมาบอกว่าพรุ่งนี้จะไปกรุงเทพฯ ซื้อกระเบื้องทำโบสถ์ จะไปส่งคุณโยมด้วยนั่นแหละ จึงได้กลับ, แวบเดียวนับได้ ๔ เดือนทีเดียว ก่อนกลับเอาหนังสือที่ท่านหวงมากมาให้ เป็นหนังสือญาณต่าง ๆ ที่เกิดตามลำดับ. หลังจากที่ขอบใจท่านที่มาพักอยู่ถึง ๔ เดือน พระก็บอกว่าอาตมาไม่ได้ทำอะไรให้เลย โยมเอาใส่พกใส่ห่อติดตัวมาเองทั้งนั้น ไม่ต้องขอบใจหรอก. เป็นอันว่าไม่ทำให้หลวงพ่อท่านเสียหน้าให้ใครติได้.

พอกลับมาถึงกรุงเทพฯ ก็เขียนจดหมายไปขอเรือนพัก เพราะใจมันยังสมัครจะอยู่ป่า และก็เป็นครั้งเดียวในชีวิตที่อยู่สวนโมกข์นานที่สุด ; แต่ก็อย่างเคย พบกับท่านน้อยครั้งตามเคย เพราะไม่มีธุระอะไร. สิ่งแรกที่ทำเมื่อไปถึงก็คือไปอาราธนาให้ท่านอยู่ต่อ อย่าเพิ่งไป ยังมีอีกหลายเรื่องที่ยังต้องทำ พอพูดจบก็ร้องไห้ออกมา ท่านถามว่า ร้องไห้ทำไม ? บอกว่าไม่ได้ร้องค่ะ มันร้องออกมาจากข้างในเอง ถ้าวันนั้นมาถึงจริงไม่ร้องหรอกค่ะ. ท่านก็นิ่งไม่พูดอะไรอีก ต่อมาท่านก็ดำริทำสวนโมกข์นานาชาติ ที่ฝั่งตรงข้ามให้ท่านโพธิฯ สอนการทำกัมมัฏฐาน และท่านเข้าไปอบรม ไม่ทราบว่าท่านจะเห็นด้วยกับที่เคยคุยกันไว้ว่า ถ้ามีการอบรมกัมมัฏฐานอย่างที่ท่านโพธิ ฯ ทำอยู่ แล้วสอนธรรมะด้วย น่าจะได้ผล. แต่มันก็ไม่แน่หรอกนะ ถ้าคนมันไม่สนใจจริง ๆ. ต่อมาท่านก็บรรยายสมถวิปัสสนาระบบลัดสั้นขึ้นมาในคราวนั้น เพราะได้เรียนท่านว่าเขาไม่ได้สอนอะไรในทางปฏิบัติ มีแต่การเทศน์ธรรมดา ๆ ในโบสถ์เท่านั้น.

ขณะที่อยู่คราวนั้น ตอนกลางคืนดึก ๆ ก็ขึ้นไปบนเขาพุทธทอง แรก ๆ ก็มีหวาด ๆ ก็ไปทะเลาะกับต้นไม้ ว่าแกซิต้องกลัวฉัน ฉันไป ๆ มา ๆ แกน่ะยืนนิ่งอยู่ที่นี่ตลอดเวลาควรจะกลัวฉัน ไม่ใช่ฉันกลัวแก. ต่อมาราว ๆ ตี ๓ บ้าง ตี ๔ บ้าง ชงกาแฟ ไข่ลวก ขึ้นไปบนยอดเขานางเอ ไปกินกาแฟดูพระอาทิตย์ขึ้นอยู่บนนั้น ; ไม่น่าจะมีใครรู้ แต่ก็มีคนรู้ พากันห้ามปรามเห็นดื้อไม่ยอมฟัง คงจะไปเรียนหลวงพ่อให้ช่วยว่ากล่าว. ท่านสิงห์ทองมาเรียกตามเคย ก็กราบเรียนหลวงพ่อว่า มาสวนโมกข์ครั้งแรกก็กลัวเจ้าต้นไม้ใหญ่หน้าห้องน้ำ ตอนนี้อยากรู้ว่า หมดกลัว หรือข่มกลัว ก็ต้องทำอย่างนี้แหละ แล้วก็พบว่า ไม่มีกลัว มันหายหน้าไป, แต่ว่าก็ได้ระมัดระวังเป็นอย่างดี เชื่อว่ารอบคอบแล้ว จึงออกไป. ท่านก็นิ่ง ไม่พูดอะไรตามเคย

ใกล้วันที่จะกลับกรุงเทพฯ ท่านให้ท่านสิงห์ทองมาเรียกไปพบ ขณะนั้นท่านเอนอยู่บนเก้าอี้โยกที่มีอยู่ตัวเดียวนั่นแหละ ก็เข้าไปนั่งบนทราย หลังเก้าอี้ ท่านถามว่า สนใจอะไร ? ว่างค่ะ ! ตอบคำเดียวจริง ๆ ท่านก็นิ่งเงียบไป นั่งอยู่สักพักเงียบ ๆ แน่ใจว่าท่านคงจะไม่ถามอะไรอีกแล้วก็ถอยกลับออกมา รุ่งขึ้นท่านสิงห์ทองก็นำภาพนกและมีคำบรรยายใต้ภาพดังที่ปรากฏอยู่มาให้, คิดแต่เพียงว่าเคยมอบตัวเป็นลูกท่านแต่นานแล้ว ท่านเพิ่งตอบรับวันนี้เอง. ท่านสิงห์ทองเล่าว่า มีคนถามว่าท่านจะให้ใคร เห็นสั่งให้แก้อยู่ถึง ๓ ครั้ง.

ไม่น่าเชื่อว่ากลับถึงกรุงเทพฯ ก็ต้องผจญกับน้ำท่วมอยู่แต่บนบ้านนานถึง ๔ เดือน กลางคืนพอฝนตกก็ต้องไปงมอิฐหนอนมาหนุนสะพานให้สูงหนีน้ำแทบทุกคืน. ผลที่ได้รับจากการไปปฏิบัติอยู่ ๔ เดือน ไปอยู่เงียบที่สวนโมกข์อีก ๑ เดือน ได้เปลี่ยนความคิดที่จะตายแล้วไปเกิดใหม่ตามที่ปรารถนาไว้ในปี ๒๕๒๖ นั้นเปลี่ยนไปสิ้นเชิง ได้รู้ได้เห็น ได้พบอย่างนี้แล้วจะโง่อีกทำไม ในเมื่อรู้อยู่เต็มอกว่าทุกอย่างมันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นมายา แล้วถ้าไปโง่ย้อนต้นใหม่มันจะโง่มากกว่าที่ไม่เคยรู้มาก่อนเลยขนาดไหน ? ขอออกไปอยู่นอกกรุงดีกว่า แล้วก็อยู่ต่อมาอย่างที่หลวงพ่อท่านสอน ให้มีแต่ลมหายใจกับสติปัญญา กายเนื้อหนังเมื่อถึงเวลาหมดเหตุหมดปัจจัยมันก็ล่มสลายไปเองตามธรรมชาติ

ได้รู้ – เป็นปริยัติ ได้ทำ – เป็นปฏิบัติ มีผล – เป็นปฏิเวธ ตามที่เล่ามาทั้งหมดนี้ เป็นผลที่เกิดมาจากคำบรรยายชุดธรรมโฆษณ์ อันเป็นธรรมกายของหลวงพ่ออย่างปรมัตถ์สัจจะล้วน ๆ ทั้ง ๑๐๐% ผู้เล่ามิใช่นักพูด ไม่มีคำพูดเพราะ ๆ ที่จูงใจ อีกทั้งการปฏิบัติทางใจให้เคร่งครัดอย่างไรก็รู้อยู่แก่ใจตนเองผู้เดียว ผิดกับการปฏิบัติทางกาย ด้วยพิธีรีตองที่ใคร ๆ

ก็เห็นได้อยู่โดยทั่วไป และในการพิจารณาธรรมเพื่อให้เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาฯ นั้น ต้องพิจารณาในภายใน เพราะโลกในอริยวินัยนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่า ทรงบัญญัติโลก เหตุให้เกิดโลก ความดับโลก ทางแห่งความดับโลก ทั้งหมดนี้อยู่ในร่างกายที่ยาววาหนึ่ง ที่ยังเป็น ๆ คือมีสัญญาและรู้สึกได้ต่อเวทนา การนำสิ่งภายนอกมาทำการพิจารณานั้น แม้จะนำมาพิจารณาในจิต ก็ยังถือว่าเป็นการพิจารณาภายนอกอยู่นั่นเอง จะเป็นการเสียเวลาเปล่า

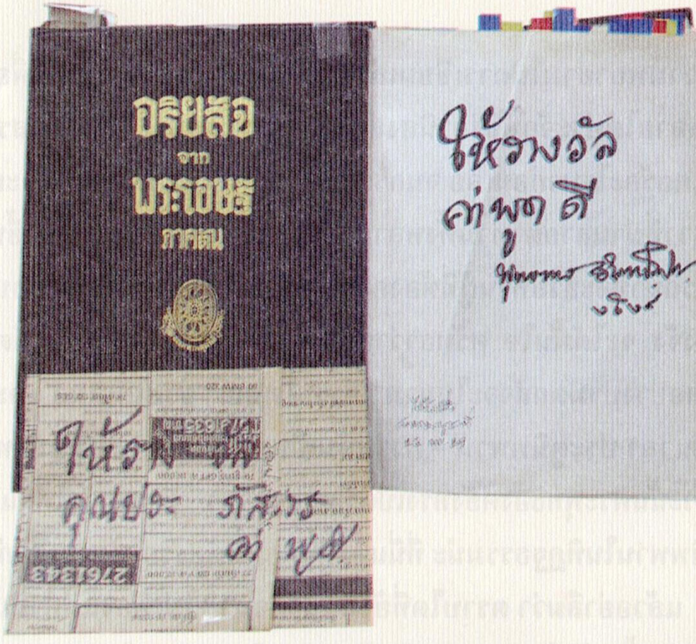
เป็นอันว่าเรื่องราวที่เกี่ยวกับการปฏิบัติสมถวิปัสสนาของตัวเองก็ควรจะจบเพียงเท่านี้ ส่วนที่ยังจะต้องนำมาเล่าสู่กันฟังต่อไปจากนี้ เป็นส่วนที่จำเป็นจะต้องรู้ เพื่อความเชื่อมั่นว่าการเดินทางครั้งนี้ ไม่มีการพลัดหลงออกไปนอกทางเลย ศรัทธาก็จะตั้งมั่นเพราะความเต็มเปี่ยมแห่งปัญญานั่นเอง

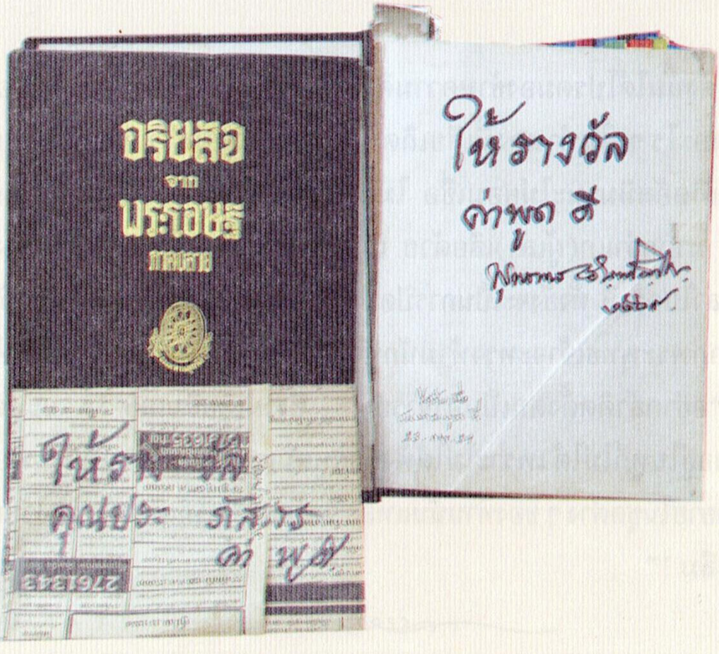
อ้อ ! ยังมีอยู่อีกเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่อท่าน คือเมื่อปี ๒๕๒๙ ได้ไปสวนโมกข์และได้ขึ้นไปพูดบนลานหน้ากุฏิ ที่ลานหินโค้งน่ะ พูดอะไรบ้างจำไม่ได้ แต่ที่เชื่อว่าท่านพอใจก็คือได้พูดว่า ได้ใกล้ชิดกับหลวงพ่อพุทธทาส อันมีนามอย่างปรมัตถบัญญัติว่า "ธรรมโฆษณ์" มาก อยากถามตอนไหนได้ทั้งนั้นไม่ว่ากลางวันหรือกลางคืน ไม่ผิดศีล ไม่ต้องปลงอาบัติด้วย ทั้งที่การพบปะหลวงพ่ออย่างสมมติบัญญัติว่า พุทธทาสภิกขุนั้นเป็นไปน้อยครั้งมาก อะไรทำนองนี้แหละ. พอวันรุ่งขึ้นท่านสิงห์ทองก็หิ้วห่อกระดาษหนังสือพิมพ์ มีลายมือท่านเขียนบนห่อว่า "ให้รางวัลคุณประภัสสรค่าพูดดี" ตัวเบ้อเร่อเลย ข้างในเป็นหนังสือชุดอริยสัจจากพระโอษฐ์ ๒ เล่ม ปกในทั้ง ๒ เล่มก็เขียนว่า "ให้รางวัลค่าพูดดี" ลงชื่อพุทธทาส อินทปัญโญ ๒๕๒๙

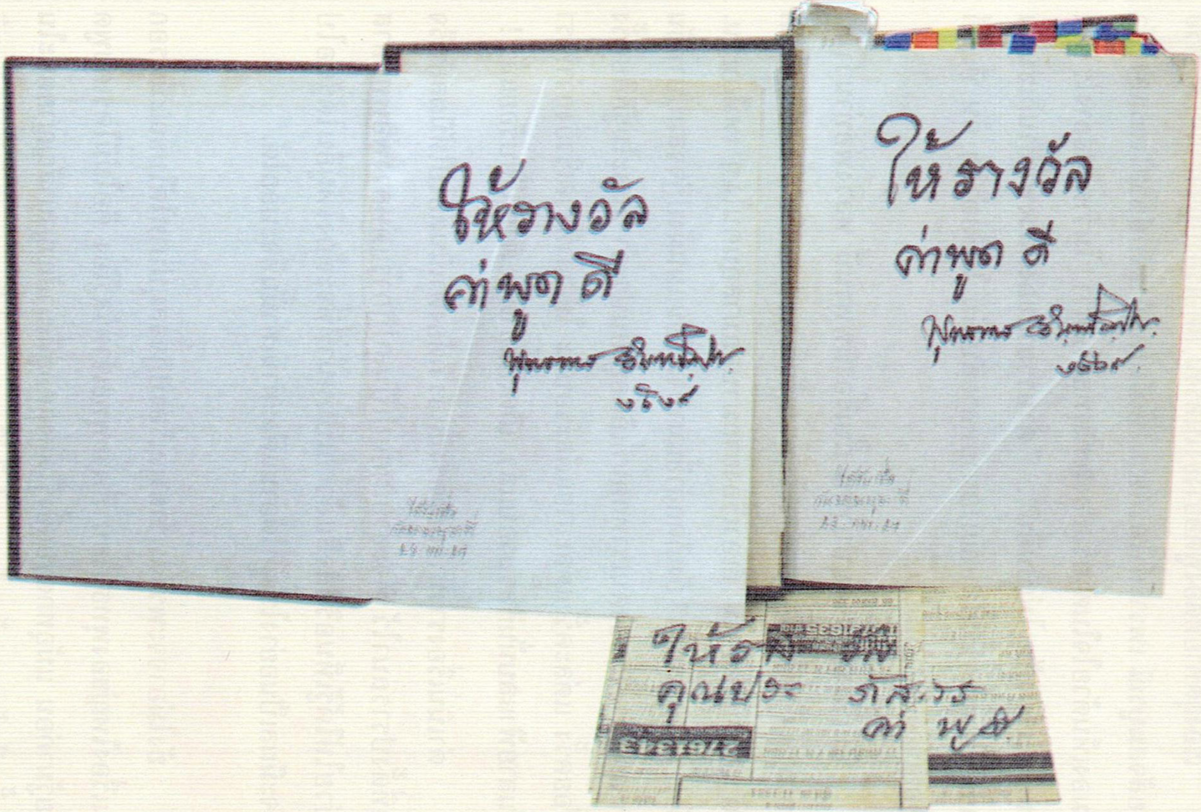
ก็ขอจบการเล่าที่เกี่ยวกับตัวเองในการที่ได้คลอดออกมาจาก "ธรรมโฆษณ์" ด้วยอาการอย่างที่เล่ามา และส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับหลวงพ่อท่านในบางครั้งตามโอกาสลงเพียงเท่านี้.

ความพยายามในการเขียนเล่ามาทั้งหมด มุ่งหมายเพียงเพื่อให้ท่านทั้งหลายได้ประจักษ์ถึงอานิสงส์ของ "ธรรมโฆษณ์" ที่สร้างสรรค์คนที่ไม่เคยรู้อะไรมาก่อนเลย จนกระทั่งมีผลเกิดมาตามลำดับ และเชื่อว่าเรื่องราวที่ผ่านสายตาท่านทั้งหลายไปนั้น มิได้เป็นการแต่งเรื่องขึ้น ก็เพื่อปรารถนาที่จะช่วยท่านผู้ที่ต้องการจะหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงอย่างจริงจัง จะได้มั่นใจ ศรัทธาว่าหลวงพ่อพุทธทาสยังอยู่ ยังไม่ตาย พุทธทาสอย่างปรมัตถสัจจะในนาม "ธรรมโฆษณ์" ช่วยได้เสมอ และรออยู่ตลอดเวลา ประตูนิพพาน – ความดับเย็นจากกิเลส ตัณหา อุปาทาน หรืออาสวะนั้นพระพุทธองค์ยังทรงเปิดรออยู่ทุกเวลา. หายสงสัยให้สิ้นเชิงเถิดว่า นิพพานในทิฏฐธรรมน่ะ ที่นี่และเดี๋ยวนี้ไม่ต้องรอให้ตายเสียก่อนหรอก ; แล้วอย่าลืมว่า ตราบใดที่ยังมี "วิจิกิจฉา" ไม่เพียงแต่ห้ามเป็นโสดาบันเท่านั้น ยังห้ามนิพพานอีกด้วย อย่าลืม ! อย่าลืม !

ดังนั้นได้โปรดมองข้ามความคิดที่อาจจะคิดว่า ผู้เล่าต้องการโอ้อวดตนเองอะไร ๆ ในทำนองนี้เสียเถิดนะ มันจะเกิดผลร้ายต่อตัวท่านเอง เพราะเกิดอัสมิมานะไม่ยอมเชื่อ ไม่ยอมสนใจ เพราะสำคัญว่ากูรู้ กูเก่งมาก ๆ มากกว่าแก(ผู้เล่า)เสียด้วย เลยมองข้ามเจตนาอันบริสุทธิ์อย่างยิ่งของผู้เล่าในครั้งนี้ ทั้งยังจะเป็นการปิดประตู – โอกาสรอดของตนเองอีกด้วย. นอกจากพระพุทธเจ้าจะทรงห้ามนักห้ามหนาแล้ว หลวงพ่อท่านก็ยังห้ามไว้ว่า "อย่ากล้าคิดตั้งตนเป็นอาจารย์ !" ซึ่งไม่เคยลืมเลย ! จะพูดว่ายังก้องอยู่ในหูก็ไม่ได้ เพราะไม่ได้ฟังด้วยหูตนเองจริง ๆ หากแต่อ่านพบในคำบรรยายในชุดต่าง ๆ ของท่านนั่นแหละ จึงต้องกล่าวได้เพียงว่า "จำไว้เสมอไม่เคยลืม !"

อริยสัจ
จาก
พระโอษฐ์
ภาคต้น
ให้รางวัล
คำพูด ดี

อริยสัจ
จาก
พระโอษฐ์
ภาคปลาย
ให้รางวัล
คำพูด ดี

ให้รางวัล
คำพูด ดี
ให้รางวัล
คำพูด ดี

เรื่องสุดท้ายที่ต้องพูดอย่างยิ่งในครั้งนี้ ก็คือเรื่องปฏิจจสมุปบาท หรืออริยสัจสมบูรณ์ เพราะถ้าใครก็ตามให้เห็นโดยประจักษ์ด้วยใจตนเองแล้ว จะมองเห็นด้วยใจในคำตรัสของพระพุทธองค์ที่ว่า "ไม่ว่าตรัสอย่างไร ก็ลงเป็นเรื่องเดียวกัน ไม่เป็นอื่น". คำบรรยายของหลวงพ่อท่านก็เช่นกัน ออกมาเป็นชุดธรรมโฆษณ์มากมายหลายสิบเล่ม ให้ชื่อต่าง ๆ กัน ที่แท้ก็พูดอยู่เรื่องเดียวไม่มีอื่น.

ทีนี้เรื่องปฏิจจสมุปบาทนี้ กับเรื่องนิพพานนี้ หลวงพ่อท่านว่ามันยากเท่า ๆ กัน ที่มีเรื่องราวว่าจะไม่ทรงตรัสก็เพราะ ๒ เรื่องนี้แหละ, แล้วก็ว่าตัวเองว่าโง่หรือไม่ ที่เอาเรื่องยากมาบอกมาสอนคนโง่ ๆ เหมือนกัน. แล้วเจ้า "เช่นนั้นเอง" ยังเกิดกล้าขึ้นมาที่จะเขียนแผนผังปฏิจจสมุปบาทอันเป็นพฤติทางจิตของคนเราทุกคนที่เกิดอยู่เป็นประจำ วันละไม่รู้กี่สิบครั้งกี่ร้อยครั้ง แต่ละครั้งแต่ละสายแต่ละรอบน่ะ ใช้เวลาที่รวดเร็วยิ่งกว่าที่เราเห็นสายฟ้าแลบนั่นก็ครบรอบแล้ว, เกิดเป็นชาติ – ตัวกู เรียบร้อยแล้ว !

ดำเนินเรื่องราวมาจนถึงตรงนี้แล้ว ก็ต้องดำเนินต่อไปให้มีผลสำเร็จดังที่ตั้งปรารถนาไว้ ที่จะช่วยเผยแผ่เป็นสุปฏิการแด่หลวงพ่อพุทธทาส ที่ช่วยให้ได้รู้เห็นอริยสัจสี่แล้ว ก็เป็นหน้าที่ที่จะต้องให้ผู้อื่นได้รู้ต่อไป ซึ่งจะมีผลเป็นอย่างไร ผู้ที่ได้อ่านแต่ละท่านเท่านั้นที่จะบอกได้.

ยังไม่อาจจะพรวดพราดพูดเรื่องปฏิจจสมุปบาทได้ในขณะนี้หรอก มันเรื่องใหญ่ของพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้เอง คือไม่มีใครเคยพูดเคยรู้มาก่อน แม้อุทกดาบสซึ่งรู้ได้สูงสุดอยู่ที่เนวสัญญานาสัญญายตนะในยุคนั้น จึงต้องทรงค้นคว้าเอง : ไม่ใช่คิด – แต่ไปเห็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

ที่บังคับควบคุมอยู่ทั้งอวกาศ และเวลา เหมือนพระเจ้ากำหนดมาทั้งรูป – นาม ไม่ยกเว้นว่าจะเป็นผิวสีอะไร เชื้อชาติอะไร เชื่อ (คือนับถือ) คำสอนของใคร. ตัวอย่างทางวัตถุ เช่น หัวใจ ใครจะเป็นโรคที่เกี่ยวกับหัวใจ, หลอดเลือด การเยียวยารักษาให้หายก็ใช้วิธีเดียวกัน เพราะกฎเกณฑ์ของหัวใจย่อมเหมือนกันหมดฉันใด, วิญญาณ(จิต)ของมนุษย์ก็มีโรคทางวิญญาณเหมือนกันฉันนั้น เช่น ตา กระทบกับ รูป เมื่อใดมีการปรุงแต่งเป็นกิเลส เป็นตัวกู-ของกู ทุกชาติทุกภาษา. ใครจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม. แต่พุทธศาสนามีพระพุทธเจ้าเป็นผู้รู้ รู้อย่างที่เรียกว่าสัพพัญญูทีเดียว คือถ้าเกี่ยวกับโรคทางวิญญาณ(จิต)แล้ว ตรัสว่า ไม่มีใครจะค้นพบว่ามีอะไรอื่นที่พระองค์ได้เห็น ได้รู้นั้น ไม่มีอีกแล้ว ซึ่งจะเห็นได้จากคำตรัสที่ว่า : .....เมื่อ**เบื่อหน่าย**ย่อมคลายกำหนัด, เพราะ**คลายกำหนัด**ย่อมหลุดพ้น, เมื่อ**หลุดพ้นแล้ว** ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว. อริยสาวกย่อมรู้ชัดว่า **"ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจ**ที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว **กิจอย่างอื่น**ที่จะต้องทำเพื่อความหลุดพ้นอย่างนี้ **มิได้มีอีก"** ดังนี้

มันเป็นตถตา – เป็นอย่างนั้นเอง ถ้าถูกต้องแล้วธรรมจะไหลไปตามธรรมเอง ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น ใครทำถูกต้องในทางที่จะหลุดพ้นแล้วย่อมเกิดนิพพิทาญาณเอง, ถ้ามีนิพพิทาเกิดแล้ว ช้าหรือเร็วก็ต้องเกิดความจางคลาย (วิราคะ) ฯลฯ ขอให้สังเกตคำว่า"ญาณ" ที่แปลว่ารู้น่ะ รู้ด้วยการเห็น ไม่ใช่รู้ด้วยการคิด ๆ นึก ๆ อุปมาอุปมัย, และให้สังเกตคำว่า"เอง"ด้วย คือไม่ได้สร้างขึ้นด้วยความคิดนึกที่หลอกตัวเอง การรู้ด้วย"ญาณ"จะเกิดเองไปตามลำดับ ไม่มีลักลั่น ; ในการฝึกสมถะภาวนาจึงต้องการอนันตริยสมาธิ : อนันตริย แปลว่ารวดเดียวถึง เช่นอนันตริยกรรมน่ะ – รวดเดียวสุดนรกเลย ; ฉะนั้นในการทำวิปัสสนาภาวนาด้วยอนันตริยสมาธิ ญาณก็จะเกิดติดต่อ

รวดเดียวไม่มีขยักขย่อนสะดุดหยุดอยู่ตรงไหน : ขอให้สังเกตอีกทีด้วยว่าการนั่งทำสมาธินั่งตัวแข็งไม่คิดนึกอะไรได้หรอก เว่ยหล่างยังว่าเป็นการกดทับปัญญาเสียด้วยซ้ำ หวังว่าจะไม่มีใครเข้าใจว่าการนั่งเข้าฌานทั้งวันทั้งคืนจะทำให้เกิดปัญญาจนบรรลุธรรมได้อย่างที่เชื่อและบอกกันอยู่นั่นน่ะสำคัญผิดอยู่น่ะ.

ทีนี้ปฏิจจสมุปบาทน่ะ คือกฎแห่งธรรมฐิติ(ความตั้งอยู่แห่งธรรมดา) – ธรรมนิยาม(ความเป็นกฎตายตัวแห่งธรรมดา) ในฐานะเป็นกฎสูงสุดของธรรมชาติ (ปฏิจจ.โอ. น.๔๓) จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องรู้ธรรมสัจจ์อันเป็นพื้นฐานที่จะทำให้เข้าใจเรื่องปฏิจจสมุปบาทที่กำลังจะพูดต่อไปจากนี้บ้างเท่าที่จำเป็นที่ท่านผู้ที่จะสนใจน่าจะศึกษาต่อจาก "ธรรมโฆษณ์" ด้วยตนเองให้แจ่มแจ้งขึ้นไปกว่าที่จะพูดอย่างคร่าว ๆ ในที่นี้ เรื่องปฏิจจสมุปบาทก็ไม่ยากจนเหลือวิสัย **ที่สำคัญยิ่งก็คือถ้าเห็นปฏิจจสมุปบาทฝ่ายเกิดทุกข์ก็จะเห็นฝ่ายดับไปด้วยอย่างอัตโนมัติ และนั่นน่ะ"นิพพาน"ละ นิพพานที่ชอบขอเวลาทำบุญต่าง ๆ ว่าขอให้เป็นปัจจัยให้ได้นิพพานน่ะ ทำเองถึงเองได้ โดยไม่ต้องขอ !**

ฉะนั้น จึงขอเริ่มด้วยขอให้สนใจอ่าน "ปรมัตถสภาวธรรม" เพราะถ้าได้อ่านปรมัตถสภาวธรรม จะเห็นว่าไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธาตุ ตั้งแต่ขี้ฝุ่นจนแม้กระทั่งนิพพาน ; แล้วก็จะเห็นว่ามันเป็นเพียงกลุ่มสังขาร(การปรุงแต่ง)ของธาตุทั้งสี่ : ดิน น้ำ ไฟ ลม ในอัตราส่วนต่าง ๆ กัน เช่น หัวใจ ตับ ปอด ผิวหนัง ฯลฯ ทุก ๆ ส่วนแม้จะปรุงแต่งขึ้นมาด้วยธาตุทั้งสี่ แต่ก็ในอัตราส่วนที่แตกต่างกัน ร่วมกับอีก ๒ ธาตุ คือ อากาศธาตุ และวิญญาณธาตุ

(คือธาตุจิต หรือจิตธาตุ ที่ยังไม่ได้คิด ไม่ได้นึกชนิดที่จะเป็นกิเลส, เรียกตามภาษาอภิธรรมว่า "ภวังคจิต" ยังไม่มีอาวัชชนะ)

ทีนี้พอมีอะไร เข้ามาเกี่ยวข้องทางตา ทางหู เป็นต้น จิตตามธรรมดานั้น มันก็เปลี่ยนเป็นจิตอีกชนิดหนึ่ง ที่มากำหนดสิ่งเหล่านี้ คือละสภาพตามธรรมดาตามปกติมาเป็นจิตที่จะกำหนดอารมณ์เหล่านี้ ; ถ้าอย่างนี้เขาเรียกว่า**สมันนาหารจิต**บ้าง **อาวัชชนจิต**บ้าง : คือจิตที่มันมากำหนดเหนี่ยวไปตามอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ; จะจำไว้เป็นภาษาไทย ก็ว่า"จิตที่มันลุกขึ้นมาตะครุบเอาอารมณ์ภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องก็ได้ และตลอดเวลาเหล่านั้นน่ะ **จำไว้ให้แม่น** ๆ ว่าจิตมันประกอบอยู่ด้วยอวิชชา - คือความไม่รู้ : คือปราศจากความรู้ เพราะว่า"จิต"ของบุคคลที่ไม่ได้รับการศึกษา ไม่ได้ฟังธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้ถูกอบรมในธรรมะของพระอริยเจ้านั้น จิตนั้นมันปราศจากวิชชา - คือ**ความรู้ที่ทำให้กิเลสเกิดขึ้นไม่ได้**, แล้ว**หลุดพ้น**จากกิเลสกรณีนั้น ด้วยอำนาจจิตหรือด้วยอำนาจปัญญาก็ตาม ; ดังนั้น พอจิตไปตะครุบเอาอารมณ์อะไรเข้า มันก็มีอวิชชานั้นติดไปด้วย : คือความไม่รู้นั้น จะเกิดที่จิต, แล้วจิต**ที่ปราศจากความรู้ไปตะครุบ**เอาความรู้สึกที่เกิดจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นต้น ก็เกิดอาการที่เรียกว่า"สัมผัสอารมณ์นั้นด้วยอวิชชา" เรียกว่า **อวิชชาสัมผัส** - สัมผัสด้วยอวิชชา.

เกี่ยวกับอวิชชา - ความไม่รู้นี้ พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ว่า "กุมารน้อย ๆ นี้ยังไม่มีความรู้เรื่องเจโตวิมุตติหรือปัญญาวิมุตติ ชนิดที่จะทำให้กิเลสไม่เกิดขึ้นได้ - คือวิธีทำจิตให้ว่าง ให้ปล่อยวางจากกิเลส จากอารมณ์ นั่นก็หมายถึง

ทุกคนที่เกิดมาจากท้องแม่น่ะ ปราศจากความรู้เรื่องเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ ชนิดที่จะป้องกันกิเลสทั้งนั้น, จึงไม่รู้ตามที่ตรัสไว้ว่า "ปภสฺสรมิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ" หมายถึงจิตล้วน ๆ หรือจิตเดิมแท้นั้นน่ะเป็นประภัสสร(เรืองแสง) ขนาดที่เว่ยหล่างพูดว่า จิตเดิมคือพุทธะ (จิตที่มีธรรมะปรากฏ) และเรียกว่า ตถตา–อย่างนั้นเอง : คือเป็นธรรมชาติของตัวจิตเอง, ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น – อวิตถตา, ไม่เปลี่ยนไปโดยประการอื่นจากความเป็นอย่างนั้น – อนัญญถตา, เท่ากับย้ำว่า "จิตล้วน ๆ นั้นเป็นประภัสสร" อย่างที่หลวงพ่อท่านแต่งไว้นั่นแหละ. ต่อไปก็ว่า "กิเลสจะเข้าครอบงำทำยุ่งหมด" นี่ก็เพราะภาวะที่ปราศจากวิชชามันจึงพร้อมที่จะเศร้าหมอง – เพราะกิเลสสามารถเข้ามาบดบังความเป็นประภัสสรนั้นเสีย ไม่ให้แสดงออก ดังที่พระพุทธองค์ตรัสต่อมาว่า อาคนฺตุเกหิ อุปกฺกิเลเสหิ – แต่พร้อมที่จะเศร้าหมองเมื่อกิเลสเข้ามาเยือน.

ในข้อนี้หลวงพ่อท่านบอกว่า ถ้าบุคคลรู้ข้อนี้ – ข้อที่ว่าจิตเดิมนั้นประภัสสรอยู่แล้ว ก็จะปรารถนาในการทำจิตตภาวนา ให้มีเอกัคคตาจิตที่มีนิพพานเป็นอารมณ์ทั้งส่วนสมถะและวิปัสสนา ใช้ความรู้ที่ได้ผ่านมาทำตัว(จิต)เองให้กลับ**ประภัสสรชนิดถาวร** คือเป็นพระอรหันต์ ไม่กลับเศร้าหมองได้อีกต่อไป.

มีความลับที่ไม่ลับ แต่ควรสนใจอย่างยิ่ง ก็คือคุณสมบัติเดิมของจิตก่อนแต่ที่จะถูกอะไรปรุงแต่งที่ว่าเป็นประภัสสรนั้น แม้ในระยะที่ถูกปรุงแต่งให้เป็นทุกข์ไปกี่นานแล้วก็ตาม ก็ยัง**คงมีคุณสมบัติประภัสสร**อยู่อย่างนั้นแล้วแสดงความเป็นประภัสสรออกมาทุกคราวที่กิเลสไม่เกิดขึ้น เช่น เวลาจิตว่าง(เป็นสมาธิ) แม้ชั่วคราว ฯลฯ ซึ่งมักจะไม่ได้สังเกต หรือสนใจกัน ;

ฉะนั้นที่ว่า "ให้อยู่นิ่ง ๆ ก็นิพพานเอง" ก็คือเรื่องจิตว่าง – ว่างจากตัวตน (ตัวกู–ของกู), และ"ตาย–ก่อนตาย"ของสวนโมกข์น่ะ ง่ายที่สุด ลัดสั้นที่สุด เพราะ"จิต"มันตาย คือไม่มีการปรุงแต่งทางจิตโดยสิ้นเชิง เป็นการตายของนามกาย, ส่วนรูปกาย–มันจะแตก จะสลายเมื่อไร ก็แล้วแต่เหตุปัจจัยฝ่ายรูปธรรมตามธรรมชาติโดยส่วนเดียว : เพราะ "กาย–ของกาย จิต–ของจิต ใช่ของใคร" – จิตไม่ได้เป็นเจ้าของกาย กายก็ไม่ได้เป็นเจ้าของจิต มันแค่เกี่ยวข้องกันเป็นอัญญมัญญปัจจัย ซึ่งกันและกันเท่าที่ยังเกี่ยวข้องกันอยู่ได้เท่านั้น.

ใน ปฏิจจสมุปบาท.โอ หน้า ๖๔ พระพุทธเจ้าตรัสว่า "ดูก่อนภิกษุ ท ! กายนี้ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย และทั้งไม่ใช่ของบุคคลเหล่าอื่น. ดูก่อนภิกษุ ท ! กรรมเก่า (กาย) นี้ อันเธอ ท. พึงเห็นว่าเป็นสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น (อภิสงฺขต), เป็นสิ่งที่ปัจจัยทำให้เกิดความรู้สึกขึ้น (อภิสญฺเจตยิต), เป็นสิ่งที่มีความรู้สึกต่ออารมณ์ได้ (เวทนีย).

กรรมเก่าคือกายนี้ : กายนี้ก็เป็นที่รวมแห่งตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้คือกรรมเก่า ; ถ้าว่ากายนี้เป็นของเรา มันก็มีตัวตนเป็นของเรา : นั่นเป็นเรื่องอวิชชา เป็นเรื่องสัสสตทิฏฐิ ; แล้วก็ไม่ใช่ของคนอื่น เพราะมันไม่มีคนอื่นอยู่นั่นแหละ : ไม่มีทั้งตนเอง ไม่มีทั้งคนอื่น เพราะว่ามีเพียงกระแสแห่งอิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท. อิทัปปัจจยตานั่นแหละ คือตัวที่ถูกสมมติว่าเป็นตัว"เธอ"บ้าง เป็นตัว"ผู้อื่น"บ้าง, มันเป็นเพียงธรรมชาติ คือกระแสแห่งอิทัปปัจจยตาเป็นไปอย่างนั้น ตามกฎที่ว่า อวิชชาให้เกิดสังขาร, สังขารให้เกิดวิญญาณ ฯลฯ

ใน อริยสัจ.โอ หน้า ๑๓๙๙ ได้ตรัสว่า ภิกษุ ท! จักษุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ มนะ อันเธอ ท. พึงเห็นว่าเป็นปุราณกัมม (กรรมเก่า), อภิสังขตะ (อันปัจจัยปรุงแต่งขึ้น), อภิสัญเจตยิตะ (อันปัจจัยทำให้เกิดความรู้สึกขึ้น), เวทนียะ (มีความรู้สึกต่ออารมณ์ได้) ภิกษุ ท! นี้เรียกว่า กรรมเก่า.

ภิกษุ ท! **กรรมใหม่** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท! ข้อที่บุคคลกระทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ในกาลบัดนี้อันใด อันนี้เรียกว่า**กรรมใหม่**

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้จะถูกเรียกเป็นกรรมเก่าทั้งนั้น : อภิสงฺขตํ – อันปัจจัยปรุงแต่งขึ้นเฉพาะแล้ว, อภิสญฺเจตยิตํ – อันเป็นปัจจัย ทำให้มันมีความรู้สึกเจตนา, เวทนิยํ – ปัจจัยทำให้มันรู้สึกเวทนาได้ ; อย่างเช่น ดวงตา – มันก็เป็นดวงตา ที่ว่ามันสะดวกหรือพร้อมอยู่เสมอ ที่มันจะรู้สึกทางตา เพราะปัจจัยปรุงแต่งมาสำหรับให้ "ตา" นี้มันรู้สึก**สัมผัส** แล้วเป็นที่ที่จะให้อวิชชาผสมโรง, แล้วก็เป็นสัมผัสด้วยอวิชชาทางตา. นี้คือตาเหลืออยู่เป็นกรรมเก่า หรือเป็นผลของกรรมเก่า **คือว่ามันมีอยู่ก่อน.**

ถ้าเราอย่ามี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กันแล้ว มันก็ไม่มีเรื่อง ; แต่บัดนี้มันมีเหตุปัจจัยอะไรที่ทำอยู่แล้ว ทำให้มันมีตา หู ฯลฯ ใจ นี้มันรอคอยอยู่ต่อการสัมผัส : พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า นี้เป็นกรรมเก่า. ทุกคนมีกรรมเก่า คลำดูซิ มันมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ **ที่คอยพร้อมอยู่เสมอ** ที่จะทำเรื่อง "ผัสสะ".

ที่เรียกว่า "กรรมใหม่" ก็หมายความว่า อะไรที่มันงอกออกมาทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั่นแหละ คือกรรมใหม่ : เพราะเรามีตา ฯลฯ ใจนี่ เราจึงมีการสัมผัสทางตา ฯลฯ, อวิชชาเข้าไปผสมโรง มันก็เกิด**เวทนา** ที่มาจากอวิชชา ที่อยู่ใต้อำนาจของอวิชชา, เกิดตัณหา เกิดอุปาทาน เกิดทุกข์.

กรรมนี้สมบูรณ์ที่สุดเมื่อเกิดอุปาทาน : หมายความว่า เมื่อเรามีตัวกู – ของกู อย่างไรแล้ว นั่นแหละจะเรียกว่ามีการกระทำทางใจ หรือทางกาย หรือทางวาจา ลงไปแล้ว. นี้**กรรมใหม่** เกิดขึ้นมาหยก ๆ, แล้วก็สิ้นไปโดยสิ้นเรื่อง เพื่อจะเปลี่ยนไปเกิดกรรมอย่างอื่น เป็นทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ฯลฯ ; นี่เราเปลี่ยนกรรมกันอยู่ตลอดเวลา, กรรมใหม่จึงมีอยู่ตลอดเวลา : อยู่บนบ่อเก่าคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อยู่ที่ตรงนั้นแหละ.

บางแห่งก็ตรัสว่า "อัตตภาพร่างกายนี้ นามรูปนี้ เป็นกรรมเก่า" มันก็คือผลของกรรมเก่า อย่างน้อยมันก็เป็นผลของกรรมเก่า นับเนื่องอยู่ในกระแสแห่งกรรมจึงไม่เรียกว่า"คน, แล้วก็ไม่เรียกว่า"ไม่ใช่คน" เรียกว่าปฏิจจสมุปปันนธรรม – คือผลที่เป็นปรากฏการณ์อันเกิดมาจากเหตุ(ที่เรียกว่าปัจจัย) มีคำอธิบายความข้อนี้ไว้อย่างชัดเจนที่สุดในกรณีที่มีการก้าวลงสู่ครรภ์ของสัตว์ผู้เกิดในครรภ์ ย่อมมีขึ้นเพราะการประจวบพร้อมแห่งปัจจัย ๓ ประการ[๑] คือมารดาบิดาอยู่ร่วมกันด้วย, มารดามีระดูด้วย, คันธัพพะ (สัตว์ที่จะปฏิสนธิในครรภ์) เข้าไปตั้งอยู่เฉพาะแล้วด้วย, การก้าวลงสู่ครรภ์ของสัตว์ผู้เกิดในครรภ์ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ แล้วก็ต้องรอจนกว่าเด็กนั้นจะเติบโตจนมีความรู้สึกยินดี – ยินร้าย ต่ออารมณ์ที่มากระทบแล้ว จึงจะเกิดกระแสแห่งปฏิจจสมุปบาทด้วยอำนาจแห่งอวิชชาในจิตใจเด็กนั้นได้.

เรื่องสุดท้ายที่ต้องจำไว้ไม่ลืมเลือน ก็คือเรื่องปฏิจจสมุปบาทที่กำลังพูดกันอยู่นี้ ทั้งฝ่ายสมุทยวารก็ดี ฝ่ายนิโรธวารก็ดี **มันมีอยู่ในคนที่ยังเป็น ๆ ที่ยาวประมาณวาหนึ่งนี้** ยังไม่ตาย ยังเป็น ๆ อยู่, แล้วไม่มีทางที่

---

๑ *ปฏิจฺจ.โอ น. ๑๔๙*

จะเป็นอัตตา ตัวตน สัตว์ บุคคลอะไรได้ ; ฉะนั้นเรื่องปฏิจจสมุปบาท **ไม่ใช่คำพูดในภาษาคน** ตัวอย่างเช่น ปฏิจจสมุปบาทฝ่ายสมุทยวาร (ฝ่ายเกิด) : อวิชชาเกิด สังขารเกิด วิญญาณเกิด **นามรูปเกิด** ; "เกิด" อย่างนี้มันไม่ใช่ 'เกิด' อย่างภาษาคน เพราะพระพุทธเจ้าท่านตรัสยืนยันว่า เมื่อเวทนาเกิดเป็นนันทิแล้ว **เกิด**ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ : คนก็ไม่ได้ตายทางร่างกาย คนก็ไม่ได้เกิดทางร่างกาย ; คน ๆ นั้นก็ยังเป็น ๆ อยู่อย่างนั้น : แต่ว่าในใจของเขานั้น มี'ตัวกู'เกิด – 'ตัวกู'ดับ, ฉะนั้นคำว่า "นามรูป" ในกรณีนี้มันหมายถึง **นามรูปในภาษาธรรม.** นามรูปภาษาคนคือ **กายกับใจ** ที่เรียกว่า"เกิด"แล้วตั้งอยู่ตลอดเวลา อย่างที่เรามีกันอยู่ ; นี่เป็นภาษาปุถุชนอย่างยิ่งว่า "เกิด"แล้ว – ตั้งอยู่ตลอดเวลา : แต่ภาษาธรรมแท้ของพระพุทธเจ้านั้น "เกิด"อยู่ทุกทีที่กระทบอารมณ์ทางอายตนะ, แล้วก็มีอวิชชาเป็นเจ้าเรือน จนกว่าจะดับไปด้วยกันครั้งหนึ่ง ๆ

มีประโยคบางประโยคที่หลวงพ่อท่านสอน ที่ควรเข้าใจให้ถึงและใส่ใจว่ามันเป็นเช่นนั้นได้จริง และควรจะสนใจในเรื่องปรมัตถสภาวธรรม : สิ่งที่เป็นอยู่เองเรียกว่า สภาวธรรม, และเป็นปรมัตถ์ – คือมีความหมายอันลึกซึ้งอย่างยิ่ง ; ท่านจึงบอกว่า

◎ โลกกำลังจะฉิบหาย ก็เพราะว่าไม่สนใจในสิ่งที่เรียกว่า "ปรมัตถ-สภาวธรรม"

◎ ถ้าจิตไม่รู้สึกต่ออะไร ก็ = ว่าไม่มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

◎ ปรมัตถสภาวธรรมนี้ เป็นสิ่งที่ดีที่สุด ! สำคัญที่สุด ! จำเป็นที่สุด ! มีประโยชน์ที่สุด ! แต่แล้วต้องเอามายัดเยียดให้คนรับ – รับเอาไปมันจึงน่าหัวข้อนี้

๏ ปรมัตถธรรมทั้งหลาย จะต้องค้นดูในภายใน – ในร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่ง ของบุคคลที่มีทั้งสัญญาและใจ คือ **คนเป็น ๆ !!** ในเรื่องของคนตายแล้ว – ไม่มี !

๏ ฉะนั้น ขอให้ศึกษาเรื่องความจริงของสิ่งทั้งปวง คือ **สภาวธรรม,** แล้วก็จะปฏิบัติสิ่งทุกสิ่ง ทั้งทางกาย – ทางจิต – ทางวิญญาณ ได้ดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด ; **แล้วที่วิเศษยิ่งไปกว่านั้น ก็คือว่าจะง่ายที่สุด สะดวกที่สุด ลำบากน้อยที่สุด !**

๏ ในเรื่องบรรลุมรรค ผล นิพพาน ก็เหมือนกัน, ถ้าไม่รู้จริงก็ทำยากที่สุด ! เมื่อรู้ถึงขนาด**รู้ปรมัตถสภาวธรรม**แล้ว การปฏิบัตินั่นไม่ยากเลย!!

ฟังอย่างนี้แล้ว ควรจะสนใจกันได้หรือยัง ? แล้วถ้าใครบอกว่าได้อ่านแล้ว" อย่างนี้ละก็ = ไม่ได้ศึกษาปรมัตถสภาวธรรมหรอก ; เพราะธรรมะชั้นปรมัตถ์นั้น จะต้องรู้ – ด้วยเห็น, แล้วประจักษ์ – ด้วยใจ จึงจะเรียกว่ารอบรู้

ทีนี้ก็มารู้จักสัตว์ ๒ ประเภท คือสัตว์ 'ภูตา' – สัตว์ที่เกิดแล้ว หนึ่ง, สัมภเวสี – คือสัตว์ที่กำลังแสวงหาที่เกิดเพื่อจะเกิด หนึ่ง, ที่รู้จักกันอย่างภาษาคนธรรมดา แล้วยังเป็นฝ่ายอื่นด้วย คือไม่ใช่ฝ่ายพุทธ แล้วก็มีแต่ในพวกสัสสตทิฏฐิ ซึ่งโดยทั่วไปในเมืองไทยหรือในประเทศไหนก็ตาม เขาอธิบายอย่างนี้ : ว่าที่เกิดแล้วเป็น ๆ เช่นพวกเรานี่แหละ เรียกว่า"ภูตา" – คือเกิดแล้ว, ส่วน"สัมภเวสี"นั้น มันเป็นเพียงวิญญาณ – ไม่มีร่างกายเที่ยวล่องลอยอยู่ในอากาศธาตุเที่ยวหาที่เกิด. ในศาสนาพุทธไม่มี

วิญญาณลอยล่องอย่างนั้น ไม่มี ! สิ่งที่เรียกว่า 'วิญญาณ' ต้องเป็นปฏิจจสมุปปันนธรรมเสมอ, เกิด – ดับ ตามเหตุปัจจัยเฉพาะหน้าเสมอ, นี่หลวงพ่อท่านบอกว่าเป็นความเห็นของท่าน ที่แตกต่างจากที่เขาเชื่อและอธิบายกันอยู่อย่างที่กล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งก็เห็นด้วยกับท่าน เพราะมันใช้ประโยชน์ได้จริง ควบคุมได้ ปฏิบัติได้ ดีกว่าจะเชื่อว่าพอตายไป วิญญาณก็จะเที่ยวลอยล่องหาที่เกิดนั้นเป็นสัมภเวสี โดยไม่มีวิธีที่จะแก้ไขได้ด้วยตนเอง ; เพราะฉะนั้น เชื่อตามท่านว่าจะมีประโยชน์กว่า เพราะ'สัมภเวสี' ก็คือจิตของคนปุถุชนธรรมดา เป็นจิตธรรมดา ไม่มีกระแสแห่งปฏิจจสมุปบาท เป็นจิตว่างอยู่เองตามธรรมชาติตามธรรมดา ในเวลานั้นยังไม่มีตัณหาอุปาทาน – ยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวเป็นตน ; หมายความว่าเมื่อคนมีความรู้สึกนึกคิดอยู่ตามธรรมดา ไม่เกิดกิเลสตัณหา เป็นตัวกู – ของกู นั่นแหละเป็นสัมภเวสี : คุณก็สัมภเวสี ใครก็สัมภเวสี คือมันรอว่าเมื่อไรจะเกิดตัวกู – ของกู, เป็นสัมภเวสีที่น่าสงสาร คือพร้อมที่จะเกิดตัวกู – ของกูเมื่อไรก็ได้. แต่บางเวลาคุณมีตัณหา อุปาทานที่เดือดจัด เป็น"ตัวกู" เร่า ๆ ร้อนอยู่นั้นน่ะ เป็น "ภูตา" – คือเกิดแล้ว : ซึ่งเวลาปกติมันเป็นสัมภเวสี, รอจนกว่าเมื่อไรจะมีการเกิด เตรียมพร้อมที่จะเกิด ; เดี๋ยวมันก็หมดฤทธิ์ : "ภูตา" ตายไปอีก กลายเป็นสัมภเวสีอีก ; แล้วสัมภเวสีก็รอเวลาอยู่อย่างนั้น, เดี๋ยวก็มี "ภูตา" (ตัวกู- ของกู) ขึ้นมาอีก ด้วยรักบ้าง ด้วยโกรธบ้าง ด้วยเกลียดบ้าง ด้วยกลัวบ้าง ด้วยอะไร ๆบ้าง ที่เป็นปฏิจจสมุปบาทขึ้นมาทีหนึ่ง ก็เป็นภูตาทีหนึ่ง ; แล้วประเดี๋ยวเหตุปัจจัยของกรณีนั้นเสื่อมสลาย – ดับ – ตายลงไป มันก็ไปเป็นสัมภเวสีอีก ฯลฯ สัตว์ทั้งสองพวกนี้ ท่านว่าควรกรวดน้ำอุทิศให้มัน : เมื่อเกิดอยู่ก็โง่ ! ส่วนที่ไม่ได้เกิดอยู่ก็ไม่รู้อะไร !

แต่แล้วหลวงพ่อท่านก็อ้างว่ามีบาลี ที่ช่วยรับสมอ้างในความคิดอันแหวกแนวของท่านว่าถูกต้อง คือพระบาลีเรื่องอาหาร ๔ ในสูตรที่ ๓ - ๔ มหาวัคค์ อภิสมยสังยุตต์ (๑๖/๑๑๘/๒๔๐). พระพุทธเจ้าตรัสอาหาร ๔ คือ กวฬิงการาหาร ผัสสาหาร มโนสัญเจตนาหาร วิญญาณาหาร ว่า ภูตานํ วา สตฺตานํ ฐิติยา - เพื่อความตั้งอยู่ได้แห่งสัตว์ที่เกิดขึ้นแล้วคือภูตสัตว์, สมฺภเวสีนํ วา อนุคฺคหาย - เพื่อความอนุเคราะห์แก่สัตว์ที่ยังเป็นสัมภเวสี ; ดังนั้น สัตว์ทั้งสองชนิดนั้น ก็คือ "คนเรา" ที่ยังเป็นๆ ในวันหนึ่ง ๆ ที่มีทั้ง ๔ อาหารนี้ ทำหน้าที่อนุเคราะห์เท่านั้นเองแก่พวกสัมภเวสี, แต่ว่าทำหน้าที่-ที่จำเป็นอย่างยิ่ง คือเป็นที่ตั้งที่รองรับ"ภูตสัตว์"ที่เกิดแล้ว : มันไม่เหมือนกันอย่างนี้. ฉะนั้นคนที่ยังไม่สิ้นภพสิ้นชาติ – คนเดียวกันนั่นแหละ เดี๋ยวเป็นสัมภเวสี, เดี๋ยวเป็นภูตสัตว์ ฯลฯ.

ทีนี้นามรูป หรือกายกับใจ ที่เราสมมติเรียกกันว่า"คน" อย่างชินปากและยึดถือว่าเป็น"คน"จริง ๆ โดยไม่ใส่ใจว่าที่แท้นั้นเป็นเพียงปฏิจจสมุป-ปันนธรรมดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ถ้าพูดแยกเป็นส่วน ๆ ก็ว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ : ยกเว้นใจ, ทั้ง ๕ ส่วนนั้นก็เรียกว่า "รูป" อันปัจจัย – คือมหาภูต(ธาตุ) สี่อย่าง และอุปาทายรูปคือรูปที่อาศัยมหาภูตสี่อย่างเหล่านั้นด้วย ปรุงแต่งขึ้น, ทำให้เกิดความรู้สึกขึ้น และมีความรู้สึกต่ออารมณ์ได้, ฉะนั้น "ตา" ก็เห็นรูปหรือภาพภายนอกได้, หู - ก็ได้ยินเสียงต่าง ๆ ได้ และจมูก ลิ้น กาย ก็เช่นกัน, ส่วนวิญญาณ(จิต) ยังไม่ได้ทำหน้าที่ของจิต ยังว่างอยู่ตามธรรมชาติ หรือยังอยู่ใน"ภวังคจิต"(ภาษาอภิธรรม) : จะเป็นเพราะความไม่รู้, หรือเพราะรู้(วิชชา) เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ ก็ตาม การเห็นภาพนั้น – ก็เป็นสักแต่ว่าเห็น การได้ยิน – ก็เรียกว่า

สักแต่ว่าได้ยิน. ถึงตรงนี้ถ้าใครสนใจ เอาใจใส่อย่างจริงจัง จะพบวิธีที่**ง่าย ลัด และตรงตามพุทธประสงค์เผงเลย** กล่าวคือ :

๑. ในกรณีที่เห็นแล้ว ยังเฉยอยู่ เพราะจิตยังอยู่ในภวังคจิต – ยังไม่ได้นึก ไม่ได้คิดชนิดที่จะเป็นกิเลส ; แต่พอมีอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องทางตา เป็นต้น และเพราะความไม่รู้ : จิตธรรมดานั้น ก็จะละสภาพตามธรรมดา มาเป็นจิตที่ลุกขึ้นมาตะครุบเอาอารมณ์ – คือรูปนั้น เขาเรียกว่า "สมันนาหารจิต"[๑] บ้าง, เรียกว่า "อาวัชชนจิต" – คือจิตที่มันกำหนดเหนี่ยวไปตามอารมณ์คือรูปนั้นบ้าง, **ตลอดเวลาเหล่านั้นมันประกอบอยู่ด้วยอวิชชา – คือปราศจากความรู้ ;** เพราะจิตของบุคคลที่ไม่ได้รับการอบรมในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้ฟังธรรมะของพระอริยเจ้า จิตนั้นมันก็ไม่มีวิชชา – ไม่มีความรู้, เพราะฉะนั้นจึงถือว่ามันมีอวิชชา – ความไม่รู้อยู่โดยปริยาย เป็นการเปิดโอกาสให้ "สังขาร" เข้ามารับหน้าที่ปรุงแต่งต่อไปทันที ! **นี่ในกรณีที่จะมีการปรุงแต่งต่อไป ซึ่งจะพูดต่อไปทีหลัง**

๒. ทีนี้ในกรณีที่มีความรู้เรื่องเจโตวิมุตติหรือปัญญาวิมุตติ ก็จะรู้ว่า**จิตล้วน ๆ หรือจิตเดิมนั้นเป็นประภัสสร**(เรืองแสง) มีลักษณะเหมือน "เดิม" และบริสุทธิ์อยู่ตลอดเวลา ที่ยังไม่มีอะไรเข้ามาปรุงแต่ง ซึ่งพอจะเรียกได้ว่าเป็นคุณสมบัติเดิมของจิต ก่อนแต่ที่จะถูกอะไรปรุง. ฉะนั้นเราก็ให้การกระทบนั้นมันหยุดอยู่แค่ผัสสะ เป็นการ**หยุดชั้นดีเลิศ** อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า "ให้เห็นรูปสักว่าเห็น ได้ยินสักว่าได้ยิน ดมกลิ่นสักว่าดม ลิ้มรสสักว่าลิ้ม สัมผัสสักว่าสัมผัส รู้แจ้งแล้วสักว่ารู้แจ้ง ; ถ้าทำได้อย่างนั้นแล้ว

---

๑ *ปฏิจจ.โอ หน้า ๒๐๗ : อายตนะยังไม่ทำหน้าที่ ปัญจุปาทานขันธ์ก็ยังไม่เกิด*

ตัวเธอย่อมไม่มี (คือ“ตัวกู”ไม่เกิด) เมื่อใดตัวเธอไม่มี เมื่อนั้นตัวเธอก็ไม่มีในที่นั้น ๆ, เมื่อใดตัวเธอไม่มีในที่นั้น ๆ เมื่อนั้นตัวเธอก็ไม่มีในโลกนี้, ไม่มีในโลกอื่น ไม่มีในระหว่างโลกทั้งสอง, นั่นแหละ คือที่สุดแห่งทุกข์”ละ. (จาก อริย.โอ. น. ๗๗๒ : ภาวะแห่งความสิ้นตัวตนและสิ้นโลก, และ น. ๔๔๑ : เมื่อ“เธอ”ไม่มี !)

ข้อนี้ขอให้ไปสังเกตด้วยตนเองเถอะว่า เมื่อเราทอดสายตาไปยังทางใดทางหนึ่งก็เห็นภาพนั่นภาพนี่ หรือลองเหลือบตาไปทางอื่น มันก็เห็นภาพอื่น ก็สักแต่ว่าเห็นเพราะไม่สนใจหรือรับรู้ว่าเห็นอะไร มันจึงเป็นการกระทบกันตามธรรมชาติธรรมดาของผู้ที่ตาไม่บอด. อย่างนี้ก็ไม่เกิดเวทนาคือพอใจหรือไม่พอใจอะไร เรียกว่าเป็นการหยุดการปรุงแต่งอย่างสิ้นเชิง จิตก็จะรักษาความเป็นประภัสสรอยู่ได้อย่างถาวร ไม่กลับเศร้าหมองได้อีก ถือเป็นพระอรหันต์อย่างที่ตรัส

๏ ทีนี้มันมีอุปสรรคอยู่ข้อเดียวที่จะทำให้พวกเราทำไม่ได้ ก็เพราะกลัว“ความว่าง” ที่พูดหรือเข้าใจกันอยู่อย่างภาษาคน แม้แต่คำว่านิพพานก็ชอบคำ “นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ” ไม่ชอบไม่สนใจความจริงที่ยิ่งกว่าจริงเพราะเป็นธรรมสัจจ์ หรือสัจจธรรมของธรรมชาติ ว่า “นิพฺพานํ ปรมํ สุญฺญํ”. อ้างกันแต่ว่ายากไป ยังไม่ถึงเวลา จนล่วงไปกึ่งพุทธกาลก็ยังคิดว่ายังไม่ถึงเวลาอยู่นั่นแหละ, พระพุทธเจ้าท่านก็ทรงยืนยันว่า บรรดาคำที่เป็นตถาคตภาษิต – คือคำที่พระองค์ตรัสแล้วละก็ **ต้องหมายถึงเรื่อง “ความว่าง”**, จะโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องอื่นเลย ! นอกนั้น**ที่ไม่ใช่เรื่องความว่างนั้น เป็นคำกล่าวของคนอื่น ไม่ใช่ของตถาคต** : คือจะเป็นคำกล่าวของสาวกชั้นหลัง ซึ่งนิยมความเยิ่นเย้อ พูดมากเรื่อง.

ส่วนคำที่เป็นตถาคตภาษิตนั้น จะสั้น ๆ ลุ่น ๆ ระบุตรงไปยังเรื่องของความว่าง : ว่างจากความทุกข์, ว่างจากกิเลสซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์, ว่างจากความมีอะไรเป็นตัวตนหรือของตน ฯลฯ. "ความว่าง" ที่ทรงตรัสนี้มีความหมายมากมาย จะกล่าวอย่างไรก็ได้ : มันมีลักษณะ "ว่าง" ก็จริง แต่ว่ามีอะไร ๆ **ที่แสดงให้เห็นอยู่ที่นั่น มากมายเหลือที่จะพรรณนาได้,** พระพุทธภาษิตที่เป็นหลักปฏิบัติเกี่ยวกับความว่าง จึงมีว่า **"สิ่งทั้งหลายทั้งปวง อันใคร ๆ ไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเรา หรือเป็นของเรา".**

"อันใคร ๆ" คือไม่ยกเว้นใคร

"ไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่น" คือทำให้เกิดความรู้สึกขึ้นมา ว่าเป็นตัวเราหรือว่าเป็นของ – ของเรา : เป็น"ตัวเรา" คือยึดมั่นว่า"อัตตา" – เป็นความรู้สึกที่เรียกว่า **อหังการ,** เป็น"ของเรา" ก็คือเป็น**อัตตนียา** แปลว่าเนื่องด้วยตัวเรา – เป็นความรู้สึกที่เรียกว่า **มมังการ.** ดังนั้นอย่าได้มีอหังการหรือมมังการในสิ่งใด ๆ หมด นับตั้งแต่ฝุ่นที่ไม่มีราคาอะไรเลยสักเม็ดหนึ่งขึ้นมาจนถึงวัตถุที่มีค่า เช่น เพชรนิลจินดา, กระทั่งกามารมณ์, กระทั่งสิ่งที่สูงไปกว่านั้นคือธรรมะ : ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ มรรค ผล นิพพาน อะไรก็ตาม, ไม่ควรจะถูกยึดมั่นว่าเป็นตัวเรา หรือเป็นของเรา และนี่คือหัวใจของพระพุทธศาสนา. หลวงพ่อท่านอธิบายไว้อย่างนี้แหละ และว่า พระพุทธเจ้าท่านทรงยืนยันด้วยพระองค์เองว่า "นี่แหละ คือบทสรุปของคำสอนทั้งหมดทั้งสิ้นของตถาคต" : ถ้าได้ยินคำว่า **สพฺเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสาย** นี้แล้วก็เป็นอันว่า**"ได้ยินได้ฟังทั้งหมด"**, ถ้าได้ปฏิบัติในข้อนี้ก็เป็นอัน **"ได้ปฏิบัติทั้งหมด"**, ถ้าได้ผลมาจากข้อนี้ ก็คือ**"ได้ผลทั้งหมด"**. ฉะนั้นไม่ต้อง

กลัวว่ามันจะมากมายเกินไปจนพวกเราเข้าใจไม่ได้ เพราะสิ่งที่ทรงนำมาสอนให้พวกเราปฏิบัตินั้น"**กำมือเดียว**" จากใบไม้ทั้งป่าทั้งดง.

ข้อสำคัญต้องไม่ลืมว่าทั้งพระพุทธเจ้าและหลวงพ่อพุทธทาสนั้นท่านเป็นแต่ผู้ชี้ทาง บอกทาง เราต้องเดินเองโดยวิธีที่อยู่นิ่ง ๆ คืออย่าให้มีการปรุงแต่งใด ๆ ; ให้**จิตว่าง**อยู่ ปรากฏอยู่ในความรู้สึกจริง ๆ อย่างที่เรียกว่าเป็นอยู่ด้วยความว่าง – คือมีลมหายใจอยู่ เป็นความรู้สึกต่อความว่างนั้นตลอดเวลา : ถ้าจิตมีความว่างถึงขนาดว่าไม่มีตัวตน หรือว่าของตน (อย่างหยาบก็ตัวกู - ของกูนั่นแหละ) ก็เรียกว่า **จิตนั้นเป็นความว่างเสียเอง** ; คำสอนในพุทธศาสนาบางพวกบางนิกาย เขาจึงพูดว่า : จิตคือความว่าง – ความว่างคือจิต, ความว่างคือพุทธะ พุทธะคือความว่าง, ความว่างคือธรรมะ ธรรมะคือความว่าง. เป็นอันว่าอะไรทั้งหมดทั้งสิ้นในบรรดาที่เรารู้จักนี้ไม่มีอะไร มีแต่"ความว่าง"เพียงสิ่งเดียวเท่านั้น ; จับให้ได้ว่า"สิ่งทั้งปวง" คือทุกสิ่งจริง ๆ ทั้งรูปธรรมและนามธรรม มีลักษณะ"ว่าง", และลักษณะของจิตที่ไม่ยึดมั่นถือมั่น "สิ่งทั้งปวง" นั่นแหละ เรียกว่า "ความว่าง" : ข้อนี้คงจำได้ที่ว่า"จิตเดิมแท้" นั้นเป็นประภัสสร – **คือตัวจิตเองมันก็ว่างจากตัวตน**ตามธรรมชาติธรรมดาอยู่แล้ว แต่มันไม่อาจจะรู้สึกว่า ตัวมันเองว่างเพราะ**มีความคิดปรุงแต่ง** ที่เกิดขึ้นจากการเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัสทางผิวหนัง เป็นต้นนั่นเองมาห่อหุ้มรบกวนอยู่เรื่อย จิตจึงไม่รู้สึกต่อ"ความว่างในตัวมันเอง" หรือต่อ"ความว่างในสิ่งทั้งปวง" ; เมื่อใดจิตปลดเปลื้องสิ่งที่ห่อหุ้ม กล่าวคือความยึดมั่นถือมั่นด้วยความหลง ความไม่รู้(อวิชชา) ออกไปเสียได้หมด, เมื่อนั้นจิตก็มีลักษณะ"ว่าง" เพราะไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งทั้งปวง. จะนั้น จับให้ได้ด้วยตนเองว่าคำว่า "ว่าง" นี้มันเท่ากับ**ความดับไม่เหลือแห่งความรู้สึกว่า ตัวกู หรือ ของกู.**

ทีนี้ "ความคิดปรุงแต่ง" ที่เกิดขึ้นมาห่อหุ้มปิดบังจิตจนไม่รู้จักตัวเองว่ามีธรรมชาติเป็น "ความว่าง" อยู่แล้วนั้น ก็คือปฏิจจสมุปบาทที่เกิดขึ้นเพราะจิตได้ละจากภวังค์ไปกำหนดที่รูป เสียง ฯลฯ เป็นต้น เพราะความไม่รู้(อวิชชา) หรือความปราศจากสติประกอบอยู่ ; ถ้าหากหยุดได้อย่างที่กล่าวแล้วข้างต้น เป็นภาวะแห่งความสิ้นตัวตนและสิ้นโลก หมายถึงความรู้สึกว่าตัวกู – ของกูเกิดไม่ได้อย่างสิ้นเชิง, และสิ้นโลก – คือกามคุณ ๕ ไม่อาจเกิดเพราะอินทรีย์ทั้ง ๕ ถูกกำจัดหมดแล้ว อายตนะภายในทั้ง ๕ ไม่อาจเกิดขึ้นมาทำหน้าที่ได้. ผู้เล่าอยากเรียกว่านี่คือ อรหัตตมรรค หมายถึงบุคคลผู้บรรลุอรหัตผลชั้นอนุปาทิเสสนิพพานเฉพาะตนในทิฏฐธรรม ที่นี่และเดี๋ยวนี้ แม้จะยังมีตา หู จมูก ลิ้น กาย อยู่ครบ ไม่พิการสักอย่างแต่ก็เป็นอยู่ด้วยความรู้สึกที่เสมือนกับไม่มี. จำได้ว่าพระพุทธเจ้าท่านก็ได้แสดงให้ดูแล้ว จำไม่ได้ว่าพบในเล่มไหน จำได้แต่ว่าพระองค์ได้เสด็จไปพักอยู่ในบ้านชาวนาคนหนึ่ง คืนนั้นฝนตกหนัก พายุแรง และมีฟ้าผ่าโรงนาจนไหม้ไปหมด ; เมื่อชาวนามาถามว่า ไม่ได้ยินเสียงพายุ ฝนตกหนักและไฟไหม้โรงนาจนหมด ก็ไม่เห็นหรือ ? ทรงตรัสตอบว่า ไม่ได้เห็นและไม่ได้ยินอะไรเลย, การอ่านครั้งนั้น ก็ไม่ค่อยจะเข้าใจว่าทำไมตอบเช่นนั้น : เคยได้ยินพูดกันว่า สมมติว่ามีโจรที่ตำรวจไล่ตามอยู่ผ่านมาแล้วหนีไปแล้ว พอตำรวจที่ไล่ตามโจรมานั้นมาถามว่าเห็นโจรไหม, ถ้าไม่ต้องการมุสา แต่ก็ไม่ต้องการทำบาปแก่โจรในการบอกความจริง ให้ขยับกายจากที่เดิมไปสัก ๑ ก้าว แล้วตอบว่าไม่เห็น ; แต่บัดนี้เข้าใจแล้วว่า ในกรณีของพระพุทธเจ้านั้น แสดงให้เห็นว่าพระองค์ได้ทำลายอินทรีย์ทั้ง ๕ สิ้นเชิงแล้วแม้จะมีอยู่ก็เหมือนไม่มี เพราะมันไม่ทำงาน จึงทั้งไม่เห็นและไม่ได้ยินอะไร. ส่วนการปรุงแต่งที่เป็นไปตามธรรมชาติธรรมดาก็เป็นไปตามที่มันจะต้องเป็น

นับเป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติตามเหตุตามปัจจัยที่เป็นไปตามธรรมดา; ส่วนกรณีหลังเป็นสติปัญญาเฉโก เป็นการเลี่ยงบาลี, ใครที่ยังเชื่อและคิดเช่นนี้อยู่ ก็เลิกเสียเถอะ.

มีวิธีที่ลัดสั้น ง่าย ตรงมาตรงไป ถ้าเข้าใจและเห็นความจริงตามที่เป็นจริงด้วยยถาภูตสัมมัปปัญญา ใช้วิธี "ตายก่อนตาย" ของสวนโมกข์ ที่หลวงพ่อท่านรับรองแล้วว่า : ปริญญา "ตายก่อนตาย" ใครได้รับ, เป็นอันนับว่า **จบสิ้นการศึกษา**, เป็นโลกุตตร์ หลุดพ้นเหนือโลกา (คือกามคุณ ๕), หยุดเวียนว่าย สิ้นสังสารวัฏฏ์วน ฯ ; ฉะนั้นการเป็น - อยู่ด้วยจิตว่าง แม้จะมีการกระทำ ก็ไม่ถึงการนับว่าเป็นการกระทำ เพราะไม่มี"ผู้"กระทำนั่นเอง มีแต่การเคลื่อนไหวของสิ่งที่มีลมหายใจกับสติปัญญา เป็นไปตามธรรมชาติที่มีท้องก็ต้องหิว จึงต้องกิน ฯลฯ อย่างนี้เป็นต้น ไปตามธรรมชาติของสิ่งที่เรียกว่ามีชีวิตโดยทั่ว ๆ ไป ต้องกระทำและเป็นไปอยู่. ขอให้มี"จิตว่าง" ด้วยการปฏิบัติลงไปจริง ๆ เถอะ เพราะมันไม่ทำได้สำเร็จด้วยการเรียนหรือการฟัง, หากสงสัย ไม่เข้าใจปัญหาใดที่จะนำมาปฏิบัติ ในชุดธรรมโฆษณ์บอกไว้หมด สอนไว้หมด, รวมทั้งคำสอนที่บรรยายไว้แล้ว และนำมาพิมพ์เผยแพร่ในระยะหลัง ๆ เช่น แก่นพุทธศาสน์, ความลับสุดยอด, ความว่าง, หัวใจนิพพาน ฯลฯ เป็นต้น อีกมากมาย ; จงทำตนเองให้เข้าถึงธรรม รู้ธรรม และมีธรรม : "ตนเอง" ก็คือจิตเดิมที่มันประภัสสรเป็นคุณสมบัติเดิมนั่นแหละ มันจะ**เป็นทั้งผู้ฝึกและถูกฝึก**, **เป็นทั้งผู้ควบคุมและถูกควบคุม** แล้วก็**เป็นทั้งผู้สอนผู้เรียน**, ท่านบอกไว้ว่า นี่แหละ อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ชั้นปรมัตถ์ ! ส่วนผู้ที่ปฏิบัติไม่ได้นั้น เป็นเพราะ : ปริญญา"ตายก่อนตาย", คนทั้งหลาย มองดู ไม่รู้เรื่อง, เขาอยากอยู่ ให้เด่นดัง มลังเมลือง, เขาเลยเคือง ว่าเราชวน ให้ด่วนตาย !

และอย่าได้ลืมเลือนเป็นอันขาดว่า การประพฤติพรหมจรรย์ไปสุดไปจบอยู่ที่สิ้นกิเลสอาสวะสิ้นเชิง แต่ยังมิได้กำจัดอินทรีย์ทั้ง ๕ นับว่ายังไม่ใช่ที่สุดที่จบ เพราะยังเป็นกุปปธรรม หากประมาทเมื่อใดก็อาจจะหวนกลับไปเป็นปุถุชนอีกครั้งเมื่อใดก็ได้. ฉะนั้นการบรรลุธรรมในระดับสอุปาทิเสสนิพพานบุคคล จึงยังไม่นับว่าปลอดภัย.

ทีนี้ลองมาพิจารณาในเรื่องเดียวกันนี้แหละ ตามสูตรของเว่ยหล่างเพื่อให้เกิดความแน่นแฟ้นในความรู้ความเห็นของตนเองว่า ไม่ว่าจะพูดอย่างไร วิธีไหน ก็มีความหมายอย่างเดียวกัน

อย่างเช่นพระสังฆปริณายกองค์ที่เป็นครูของเว่ยหล่างนั้น พูดว่า : จิตเดิมแท้ (Essence of mind) ของเรา ซึ่งเป็นเมล็ดพืชหรือแก่นของการตรัสรู้นั้นเป็นของบริสุทธิ์ตามธรรมชาติ (Pure by nature) มนุษย์เราจึงจะเข้าถึงความเป็นพุทธะได้โดยตรง ๆ.

อีกตอนที่กล่าวสอนชินเชา ที่ลอบไปเขียนโศลกที่ตนแต่งขึ้น เพื่อจะให้พระสังฆปริณายกจะได้เห็นและหยั่งทราบถึงวิปัสสนาญาณที่ตนได้บรรลุว่า : "กายของเราคือต้นโพธิ์ ใจของเราคือกระจกเงาอันใส ฯลฯ" อันแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนยังมีความยึดมั่นถือมั่นในทุกสิ่งอยู่อย่างเต็มที่ จึงตอบชินเชาที่ถามว่า "โศลกของเขานั้นแสดงว่ามีแววแห่งปัญญาอยู่ในนั้นบ้างหรือหาไม่" นั้น เป็นคำตอบที่มีเนื้อหาอย่างเดียวกับที่ทรงตรัส คำตอบนั้น

มีความว่า "โศลกของเจ้าแสดงว่าเจ้ายังไม่ได้รู้แจ้งจิตเดิมแท้, เจ้ามาถึงประตูแห่งการบรรลุธรรมแล้วเป็นนาน แต่เจ้ายังไม่ได้ก้าวข้ามธรณีประตูเข้าไป. **การแสวงหาความรู้อันสูงสุดด้วยความเข้าใจอย่างของเจ้าที่มีอยู่ในขณะนี้นั้น ยากที่จะสำเร็จได้ !** การที่ใครจะบรรลุอนุตตรโพธิได้นั้น ผู้นั้นจะ**ต้องสามารถรู้แจ้งด้วยใจเอง** : ในธรรมชาติแท้ของตัวเอง หรือที่เรียกว่า "จิตเดิมแท้" อันเป็นสิ่งที่ใครสร้างขึ้นไม่ได้ หรือทำลายให้สูญหายไปก็ไม่ได้ **ชั่วเวลาขณะจิตเดียวเท่านั้น** ผู้นั้นสามารถเห็นแจ้งจิตเดิมแท้ได้โดยตลอดกาลทั้งปวง ; ต่อจากนั้นทุก ๆ สิ่งก็จะเป็นอิสระจากการถูกกักขัง กล่าวคือจะเป็นวิมุตติ – หลุดพ้นไป. "ตถตา"(คือความเป็นแต่ที่เป็นอยู่เช่นนั้นไม่อาจเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นได้) ซึ่งเป็นชื่อเดิมของ"จิตเดิมแท้" อีกชื่อหนึ่งปรากฏขึ้นเป็นครั้งเดียวหรือชั่วขณะจิตเดียว ผู้นั้นก็จะเป็นอิสระจากความหลงได้ตลอดกาลไม่มีที่สิ้นสุด ; ไม่ว่าสถานการณ์รอบข้างจะเป็นเช่นไร, **"ใจ"** ของผู้นั้น **ก็จะยังคงอยู่ในสภาพแห่ง "ความเป็นเช่นนั้น"** : สถานะเช่นนี้ – ที่จิตได้ลุถึงนั่นแหละ คือตัวสัจจธรรมแท้ ! ถ้าเจ้าสามารถเห็นสิ่งทั้งปวง โดยลักษณะการเช่นนี้ เจ้าจะได้รู้แจ้ง **"จิตเดิมแท้" - ซึ่งเป็นการตรัสรู้อันสูงสุด!!"**

สำหรับตัวผู้เล่า ก็ยังคงพอใจและเห็นว่าปริญญา"ตายก่อนตาย"ของสวนโมกข์ยังคงเป็นสูตรสำเร็จที่มีผลเช่นเดียวกัน เพียงแต่พอใจ และสมัครใจตายเพื่อความเป็นอิสระจากความทุกข์ ปราศจากโรค(สิ่งเสียบแทงใจ) แล้วสภาวะเช่นนั้นที่ได้รับมันจะมีชื่อเรียกว่านิพพานหรืออะไรก็ตามใจมัน หลวงพ่อท่านก็รับรองและยืนยันไว้ว่า : "ตายก่อนตาย"มิใช่กลายไปเป็นผี แต่กลายเป็นสิ่งที่ไม่สูญหาย ที่แท้คือความตายที่ไม่ตายมีความหมาย ไม่มีใครได้เกิดแล.

ใครที่ยังไม่กล้าฆ่าตัว(กู)ตายก่อน (กายเนื้อหนัง)ตาย อย่างชั้นปรมัตถ์ ลองท่องคำกลอนด้วยการใช้ ยถาภูตสัมมัปปัญญา ให้เห็นสัจธรรมตามที่เป็นจริงได้แล้ว ก็คงจะพอใจรับปริญญา"ตายก่อนตาย" บ้างละน่ะ

ลองอยากตาย ใจสบาย บอกไม่ถูก ไม่ต้องหนาว ถึงกระดูก นะสหาย
มีแต่ครื้น เครงใจ อยู่ไม่วาย ไม่เห็นเป็น ภัยร้าย ในมรณา.
สมัครตาย ยิ่งสบาย ไปกว่านั้น ไม่มีปัญ- หาเหลือ เป็นเชื้อผวา
การจะอยู่ หรือจะตาย คล้ายกันนี่หว่า ! ความชรา หรือเจ็บไข้ ไม่อาจรอ.
"ตายก่อนตาย" ยิ่งสบาย ไปกว่าอีก เป็นการฉีก "กู"สลาย ไม่เหลือหลอ
ทั้ง "ของกู" ไม่อาจเกิด ประเสริฐพอ แต่นั้นหนอ ไม่มีใคร ที่ตายเอย ฯ

ทีนี้ในการอ่านสูตรของเว่ยหล่าง และคำสอนของฮวงโป ถ้าเข้าใจเรื่อง "จิตว่าง" หรือ"ความว่าง" ตามคำสอนของหลวงพ่อพุทธทาสมาก่อนแล้วเป็นอย่างดี ก็จะเห็นตามโดยไม่ยากจนเหลือวิสัย ที่นำมากล่าวข้างต้นนั้นเป็นของพระสังฆปริณายกองค์ที่ห้า(โพธิธรรม) เว่ยหล่างซึ่งอ่านหนังสือไม่ออกเขียนไม่ได้เลย ก็ยังเห็นแจ้งได้ด้วยยถาภูตสัมมัปปัญญา แล้วเมื่อท่านโพธิธรรมเรียกไปพบกลางดึก ท่านได้อธิบายความลึกซึ้งในวัชรสูตรมาถึงข้อความที่ว่า "คนเราควรจะใช้จิตของตนในวิถีทางที่มันจะเป็นอิสระได้จากเครื่องข้องทั้งหลาย" เว่ยหล่างก็ได้บรรลุการตรัสรู้ธรรมโดยสมบูรณ์และได้เห็นแจ้งชัดว่า "ที่แท้ทุก ๆ สิ่งในสากลโลก ก็คือตัวจิตเดิมแท้นั่นเองมิใช่อื่นไกล" แล้วพวกเราล่ะ เข้าใจว่าอย่างไร มีหมายเหตุของดิปิงเซ่ อธิบายไว้ในหน้านั้น

สำหรับตัวผู้เล่าก็เข้าใจและเห็นตามที่หลวงพ่อท่านสอน อย่างเช่นคำว่า ใช้ "จิต" ของตน ที่มันประภัสสรอยู่แล้วตามธรรมชาติเดิมของจิต (คือจิตเดิม) ดังที่พระพุทธเจ้าตรัส ที่บางขณะนั้นจะปรากฏออกมาในรูปของ **ตทังคนิพพาน** เมื่อจิตว่างจากความวุ่น อย่างที่หลวงพ่อบอกไว้ให้จำง่ายว่า

"ขณะใดจิตไม่มีตัวกู นิพพานก็ปรากฏอยู่ ณ จิตนั่น,
พอ "ตัวกู" เกิดได้ในจิตนั้น สังสารวัฏฏ์ก็พลันปรากฏแทน"

คำว่า"เป็นอิสระจากเครื่องข้องทั้งหลาย" ก็คือเป็นอิสระจากกามคุณ ๕ โดยวิธีที่ทรงสอนไว้อีกแหละ คือทำลายอินทรีย์ทั้ง ๕ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) ให้เสมือนไม่มีก็จะไม่มีเครื่องติดต่อ คืออายตนะภายใน ที่ตรัสว่า"การเกิดขึ้นของอาตนะภายในคือการเกิดขึ้นแห่งความทุกข์" น่ะ. ทีนี้ "ตายก่อนตาย" ก็เป็นสูตรสำเร็จอีก เพราะว่า "ตัวกู" มันตายไปสิ้นเชิง ไม่มีโอกาสเกิดได้อีกแล้ว มันจะมีอายตนะมาแต่ไหน ? พระพุทธองค์จึงตรัสว่า ให้ฉลาดในเรื่องอายตนะ ๑ – ก็คือฉลาดในสิ่งที่เป็นที่ตั้งของปฏิจจสมุปบาทนั่นเอง, และให้เป็นผู้ฉลาดในเรื่องปฏิจจสมุปบาท ๑ – เพราะเมื่อฉลาดในการควบคุมอายตนะแล้ว ก็สามารถควบคุมการเกิดแห่งกระแสปฏิจจสมุปบาทได้, นับว่าเนื่องกันอย่างที่จะแยกกันไม่ได้ และเป็นหัวใจของพุทธศาสนาในแง่ของ**การปฏิบัติโดยแท้**.

ที่เว่ยหล่างบอกว่า"ได้บรรลุการ**ตรัสรู้โดยสมบูรณ์**"นั้น ในคำสอนบางแห่งของเว่ยหล่างก็พูดว่า"ความหยุดได้โดยสมบูรณ์" มันก็คือคำว่า"หยุด" ที่พระพุทธเจ้าบอกองคุลีมาลนั่นแหละ เพราะ "หยุดได้โดยสมบูรณ์"จริง

องคุลีมาลจึงบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ที่นั่น ตรงนั้น ทันทีทันควัน. หลวงพ่อท่านก็บอกไว้ว่า

ความเอ๋ย ความหยุดแล่น เคยอกแอ่น วิ่งว่าย มิได้หยุด
ในบัดนี้ ไม่มีที่ ซึ่งอยากยุด เพราะใจหลุด[๑] จากโลก[๒] ไม่แล่นตาม
บัดนี้เหยื่อ โลกนั้น เป็นหมันเปล่า สำหรับเรา ล่อไม่จับ ไม่วับหวาม[๓]
เจ้าแม่เอ๋ย ความหยุดได้ ไม่มีความ เกี่ยวเกาะกาม[๔] นี้เย็น[๕]เหลือ ทุกเมื่อเอย ฯ

และที่เว่ยหล่างบอกว่า ได้เห็นแจ้งชัด(ก็คือเห็นสัจจธรรม หรือธรรมสัจด้วยปัญญาจักษุ) ตามที่พระพุทธเจ้าสอน ไม่ใช่คิดนึก หรือเข้าใจอย่างภาษาคนที่เราคุ้นเคยกัน ว่า "ที่แท้ทุก ๆ สิ่งในสากลโลกนี้ก็คือ ตัว 'จิตเดิมแท้' นั่นเอง มิใช่อื่นไกล" คำพูดสั้น ๆ แค่นี้แหละ ถ้าได้รู้แจ้งชัดจากคำสอนของหลวงพ่อในนามธรรมโฆษณ์ชุด อิทัปปัจจยตา ปรมัตถสภาวธรรม อริยสัจจากพระโอษฐ์ เป็นต้น และเข้าถึงความจริงที่ว่า อริยสัจที่สมบูรณ์นั้นก็คืออิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปปาโท เรียกสั้น ๆ ว่าปฏิจจสมุปบาท, ให้สั้นลงอีกก็เรียก "ตถตา" – ความเป็นอย่างนั้น, ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น – อวิตถตา, ไม่เปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่นจากความเป็นอย่างนั้น – อนัญญถตา, โดยเป็นอิทัปปัจจยตา – คือความที่เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี. การที่ย้ำซ้ำกำกับแน่นหนาอย่างนั้น หมายถึงว่าการปรุงแต่งทางจิต ที่เรียกว่าปฏิจจสมุปบาทที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เป็นธรรมสัจ ซึ่งเป็นกฎอันเฉียบขาด อย่างที่ทรงตรัสว่าเป็นกฎที่พระพุทธเจ้าจะเกิดหรือไม่เกิดก็เป็นแต่อย่างนี้โดยไม่เปลี่ยนแปลง

---

๑. หลุด คือ วิมุตติ - หลุดพ้น
๒. หมายถึงกามคุณ ๕ คือ "โลก" ในอริยวินัย
๓. หมายถึง จิตไม่ไหลตามอารมณ์ จึงไม่เกิด "นันทิ"
๔. กาม ก็คือกามคุณ ๕
๕. เย็น คือภาวะของนิพพาน

และพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ในอดีต พระองค์เอง และพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ที่จะบังเกิดขึ้นในอนาคต ก็อุบัติขึ้นมาเพื่อตรัสรู้เรื่องนี้ เพราะทุกคนที่เกิดมาในโลกใบนี้ ล้วนแต่เป็นโรคทางวิญญาณ คือ Spiritual - โรคที่เกิดแก่สติปัญญาทั้งสิ้น พระองค์จึงเป็นแพทย์ทางวิญญาณแต่เพียงพระองค์เดียว : ไม่ใช่โรคทางกาย คือทาง Physical และโรคทางกายที่ลึกเข้าไปคือทาง Mental ที่เราเรียกว่า "โรคจิต" ซึ่งจะต้องไปโรงพยาบาลที่ปากคลองสาน เพราะเกิดแต่ระบบประสาทหรือมันสมอง จึงจัดเป็นโรคทางฝ่ายกาย. ส่วน Spiritual นั้นเกิดแก่ระบบสติปัญญาที่จะรู้จะเข้าใจชีวิตหรือโลกตามที่เป็นจริง เพราะฉะนั้นท่านจึงหมายถึง**ความหลงหรืออวิชชา**หรือ**ความเข้าใจผิด** ที่เนื่องมาจากอวิชชา จนมีการกระทำที่ผิด ๆ จนต้องเป็นทุกข์ ทั้งที่ไม่ได้เป็นโรคของ Physical หรือทาง Mental

ยาที่จะแก้โรค Spiritual ได้ ก็คือสิ่งที่เรียกว่า **"ความว่าง"** หรือ **"สุญญตา"** : ถ้าใครเข้าถึงคือรู้ หรือปฏิบัติจนให้เกิด "ความว่าง" มันก็จะเป็น "ยาแก้โรค", และเป็นความหายจากโรคขึ้นมาทันที เป็นสภาพที่**ว่างนิรันดร** – คือไม่มีโรคนั่นเอง.

ขอให้ท่านทั้งหลายลองพยายามคอยจับความหมายของคำว่า "ความว่าง" หรือที่เรียกเป็นบาลีว่า "สุญญตา" เพราะพระพุทธเจ้าท่านยืนยันว่าบรรดาคำที่เป็นตถาคตภาษิต – คือคำที่พระตถาคตกล่าวแล้วละก็ **ต้องหมายถึงเรื่องความว่าง** : จะโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม **ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องอื่นเลย !** นอกนั้นที่ไม่ใช่เรื่องความว่างนั้น เป็นคำกล่าวของคนอื่น ไม่ใช่ของพระตถาคต : คือจะเป็นคำกล่าวของสาวกชั้นหลัง ซึ่งนิยมความเยิ่นเย้อพูดมากเรื่องไป, เป็นเรื่องที่ตั้งใจจะแสดงความเฉลียวฉลาด หรือความไพเราะ;

ส่วนคำที่เป็นตถาคตภาษิตนั้น จะสั้น ๆ ลุ่น ๆ ระบุตรงไปยังเรื่องของ **"ความว่าง"** : ว่าง – จากความทุกข์, และว่าง – จากกิเลส ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์นี้ เป็นส่วนสำคัญ ; คือว่างจากความรู้สึกว่า มี **"ตัวเรา"** หรือมี **"ของเรา"** เท่านั้น ซึ่งเป็น "ความว่าง" ในลักษณะที่เป็นการปฏิบัตินั่นเอง.

ฉะนั้น ถ้าใครสนใจและเห็นคุณของความว่างแล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงพยากรณ์ไว้ว่าบุคคลนั้นจะหลุดพ้นด้วยปัญญาวิมุตติในชาติปัจจุบัน ดังนั้นอย่ามัวไปสนใจเรื่องอื่นอยู่เลย ; รวมทั้งไม่ต้องห่วงว่าจะต้องทำเจโตวิมุตติให้ได้ก่อนนั้น ไม่ใช่เรื่องสำคัญ เพราะท่านบอกไว้ว่า เมื่อหลุดพ้นด้วยปัญญา-วิมุตติแล้ว ถ้ายังมีเวลาเหลือ ร่างกายยังไม่แตกสลายไปเสียก่อน จะไปทำเจโตวิมุตติทีหลังก็ได้, และในเรื่องการปฏิบัติเจโตสมาธินั้น ขอให้สังวรณ์ไว้อย่าได้ลืมว่า เรื่องเจโตวิมุตตินั้น มิใช่เรื่องที่จะทำได้ง่ายดังใจคิดได้ทุกคน ถ้าไปดึงดันจะต้องทำให้ได้ก็เป็นการเสียเวลาเปล่า ๆ อาจจะตายไปเสียก่อนก็เป็นได้. มาสนใจเรื่องสุญญตาที่ทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เองก่อนน่าจะเป็นไปได้มากกว่า เพราะสิ่งที่เรียกว่า "นิพพาน" นั้นแปลว่า "ดับไม่เหลือแห่งทุกข์" มีความหมายว่าเป็น "ความว่างอย่างยิ่ง" : นิพฺพานํ ปรมํ สุญฺญํ – แปลตามตัวพยัญชนะก็ว่า **"ที่ว่างอย่างยิ่งนั่นแหละ คือนิพพาน"**

หมายความว่า ว่าง – ที่ไม่ใช่อย่างยิ่งนั้นก็มีอยู่เหมือนกัน ; ดังนั้นเราจะต้องเข้าถึงด้วยสติปัญญาอย่างยิ่ง เต็มที่จนไม่มีความรู้สึกว่า 'ตัวตน' หรือ 'ของตน' โดยประการทั้งปวงจริง ๆ จึงจะเรียกว่า ปรมํ สุญฺญํ – ความว่างอย่างยิ่ง.

มีคำตรัสไว้ว่า **"เมื่อใดเห็นความว่าง เมื่อนั้นจึงจะพอใจนิพพาน".** ทีนี้ปัญหามันมีอยู่ว่า เราเห็นโทษของความยึดมั่นถือมั่นนั้นหรือยัง ? ถ้ายัง – ก็ยังไม่คลาย, ถ้าไม่คลาย – ก็ไม่ว่าง ! ภาษิตในมัชฌิมนิกาย เป็นรูปพุทธภาษิต มีอยู่อย่างนี้. ดังนั้นการที่จะให้พอใจ (ฉันทะ) นิพพานนี้มันยาก, เพราะเรามีชีวิตเป็นความยึดมั่นถือมั่นอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นจึงยัง**ไม่คลาย ไม่เห็นว่าง ไม่พอใจในอายตนะนิพพาน.**

ส่วนของหลวงพ่อท่านรวบไว้ในสูตรที่สำเร็จรูปว่า "ตายก่อนตาย" โดยไม่ต้องมีการตายทางร่างกาย จนกว่าจะถึงเวลาแตกสลายเองตามธรรมชาติ ชีวิตที่เหลืออยู่จากนั้นท่านจึงจัดไว้ว่าเป็นกำไร คือเสวยสุขอันเป็นไปทางจิตอย่างเต็มที่เพราะเป็นอิสระจากความทุกข์โดยประการทั้งปวงด้วย และย่อมเสวยสุขอันเป็นไปทางกายด้วย เพราะเหตุที่การ "ตาย" คำแรก เป็นอาการตายของ "จิต" : จึงสงบจากสังขาร (การปรุงแต่ง) ทั้งปวง, เป็นการสละอุปธิ (ของหนักคือขันธ์ทั้ง ๕) ทั้งปวง, เป็นความสิ้นตัณหา (อยากได้ – อยากมี – อยากเป็น), เป็นความคลายความกำหนัด, เป็นการดับกิเลส (โดยเฉพาะตัวกู – ของกู) ; พอเห็นว่ามันเป็นอย่างนั้นเอง – ตถตา, ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น – อวิตถตา, ไม่เปลี่ยนไปเป็นโดยประการอื่นจากความเป็นอย่างนั้น – อนัญญถตา, โดยเป็นอิทัปปัจจยตา – ความที่เมื่อมีสิ่งนี้ ๆ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, นิพพานก็อยู่ที่นั่น – เดี๋ยวนั้น ทันควันเลย !

พูดอีกอย่าง "ตาย" คำแรก หมายถึงจิต – มิได้ "เกิด" ขึ้นทำหน้าที่ตามความหมายของคำว่า "เกิด" ในทางอริยวินัย จึงยังคงอยู่ในสภาพเดิมคือเป็นประภัสสรอยู่ตลอดเวลา ตราบเท่าที่ยังไม่มีอะไรเข้ามาปรุงแต่ง ; ฉะนั้น ถ้าเป็นการตายด้วยความรู้ – คือวิชชาและวิมุตติ ก็มีจิตว่างจากสังขาร

(การปรุงแต่ง) ได้อย่างจริงจัง ไม่ปล่อยให้จิตละจากภวังค์ หรือมีสมันนาหารจิต ต่ออารมณ์ที่มากระทบ จิตนี้ก็จะไม่กลับเศร้าหมองได้อีกต่อไป – ก็เป็นประภัสสร ถาวรตายตัวเด็ดขาด คือเป็นพระอรหันต์นั่นเอง !

อยากให้สนใจและเอาใจใส่อย่างจริงจัง อย่าเห็นเป็นของแปลกหรือลึกลับในคุณสมบัติเดิมของจิต ก่อนแต่ที่จะถูกอะไรปรุง คือความเป็นประภัสสรของจิตเดิมนี้น่ะไม่เคยหายไปไหน แม้ในระยะที่ทนทุกข์อยู่ก็ยังเก็บคุณสมบัติประภัสสรซ่อนไว้ในตน และจะแสดงออกมาทุกคราวที่กิเลสไม่เกิดขึ้น เช่น เวลาเป็นสมาธิ – จิตว่างชั่วคราวนั่นแหละ ; เพราะฉะนั้น เมื่อมันเป็นอิสระคือประภัสสร ไม่มีอะไรเข้ามาปรุงแต่ง แล้วมันก็จะจัดการให้แก่ตัวมันเองได้. ดังนั้น ปฏิบัติให้พบจิตเดิม(ประภัสสร) ก็จะ"พึ่งตัวเอง – อตฺตทีปา" ได้ : หมายถึง จิต – เห็นตัวเอง รู้จักตัวเอง, จัดการกับตัวเองได้อย่างถูกต้องจนหมดปัญหาทั้งปวงด้วยตัวจิตเอง !

ขอแทรกลักษณะที่ว่าประภัสสร หรือเรืองแสง ให้พอจะเห็นได้ตามที่หลวงพ่อท่านอธิบายไว้ดังนี้ว่า : ถ้าเผาเหล็กให้ร้อนจัด เหล็กจะเป็นสีแดง, เพิ่มความร้อนขึ้น เผาต่อไป ก็จะเปลี่ยนเป็นสีเหลือง, เพิ่มอุณหภูมิเผาต่อไป คราวนี้เหล็กจะเปลี่ยนเป็นสีขาวที่เรียกว่าประภัสสร(เรืองแสง), ทีนี้ถ้าเอาน้ำเย็นราดมันก็จะกลับเป็นสีดำเหมือนเดิม – นั่นเป็นเรื่องของวัตถุ ; ส่วนจิตประภัสสรนั้น จะเรืองแสงอยู่เช่นนั้นไม่เปลี่ยนแปลง อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า แม้ปราศจากแสงอาทิตย์ก็มิได้มืดลง เมื่อแสงอาทิตย์ปรากฏขึ้นก็มิได้สว่างขึ้น. พอจะเห็นภาพด้วยปัญญาจักษุบ้างไหมว่า ความเป็นประภัสสรของจิตเดิม จิตล้วน ๆ เมื่อไม่มีกิเลสเข้ามาครอบงำ บังความ

เป็นประภัสสรนั้นไว้มิให้ปรากฏน่ะ มันน่าจะสวยงามขนาดไหน ? และที่พวกเราไม่รู้ก็คือ ไม่ว่ากิเลสจะเข้ามาครอบงำอย่างไร ๆ ความเป็นประภัสสรก็ไม่เคยหายไปไหน พอเมื่อไรจิตว่างจากความวุ่น เป็นขณะที่บุคคลนั้นรู้สึกเบา สบาย เย็นใจ โปร่งใจ ฯลฯ นั่นน่ะ เป็นเวลาที่บุคคลนั้นมีจิตชนิดเดียวกับพระอรหันต์เชียวนะ บรรลุนิพพานชั่วคราว เรียกว่า ตทังคนิพพาน เป็นการชิมลองเผื่อจะชอบ จะได้ขวนขวายหานิพพานแท้ นิพพานจริง. ใครที่ไม่เคยรู้รสพระนิพพาน ลองฟังที่หลวงพ่อท่านแต่งบอกไว้ดูซิ ไม่มีรสอะไร ๆ ในโลกนี้ที่เคยชิมเคยรู้รสจะเหมือนได้ :-

"บางนาทีท่านมีมัน"

รสอะไร ไม่ประเสริฐ หรือสุทธิ-ศานติ์
ยิ่งไปกว่า รสของการ "ไม่ต้องได้
ไม่ต้องเป็น ไม่ต้องอยู่ ไม่ต้องตาย
ไม่ระหาย ไม่สงสัย ไม่กังวล
ไม่หวั่นไหว ไม่ถือ ร้ายหรือดี
ไม่ถวิล หวังที่ มันสับสน
เช่นจวนได้ หรือจะได้ แต่กลายวน
เป็นไม่แน่ ว่าตน จะได้มัน"

รสความว่าง อิ่มโอชะ ตลอดกาล
เป็นสัมปราย – โวหาร พระอรหันต์
ดูให้ดี บางนาที ท่านมีมัน
แต่ว่าท่าน ดูไม่ดี ไม่มีเลย ฯ

หรือว่าคืนไหน ใครนอนไม่หลับเพราะจิตไม่ว่าง กังวลโน่น ห่วงนี่ ตัดสินใจอะไรยังไม่ได้สักที ในที่สุดต้องพึ่งยานอนหลับ อย่างนี้นะหลวงพ่อท่านเรียกว่า "นิพพานวางยา" และขอให้รับรู้กันไว้เสียด้วยว่า ที่นอนหลับกันได้ทุกคืนน่ะเพราะจิตว่าง แต่ไม่เคยรู้จัก"จิตว่าง"น่ะ จึงไม่เคยรู้จักนิพพาน. หลวงพ่อท่านบอกว่า เรามีชีวิตรอดมาจนทุกวันนี้น่ะเพราะนิพพาน ให้รู้จักบุญคุณของนิพพานกันเสียบ้าง ; คิดดูซิ ! เชื่อหรือไม่เชื่อ : ลองวาดภาพดูว่าถ้านอนไม่หลับได้เลยสักคืน จะอยู่ถึงวันนี้ ได้อ่านหนังสือเล่มนี้ไหม ? ที่จริงท่านพูดไว้แรงนะ พูดว่า พวกเราน่ะ เนรคุณนิพพาน. คุณล่ะ ทีนี้รู้จักนิพพานบ้างหรือไม่ ?

ไม่กล้าคิดว่าผู้อ่านจะเข้าใจเรื่องที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดข้างต้น จนกล้านำไปปฏิบัติ เพราะเหตุว่าเรื่องการทำใจให้หลุดพ้นจากทุกข์จริง ๆ นั้น ไม่ใช่ของง่ายเลย ยิ่งท่านผู้ที่ไม่เคยได้ศึกษาธรรมบรรยายชุดธรรมโฆษณ์มาบ้างเลย ก็จะจับใจความไม่ได้ว่าพุทธศาสนาที่ตนศึกษาแล้วนั้นมีหลักอย่างไรหรือวิธีปฏิบัติอย่างไรจึงจะพ้นทุกข์ได้โดยเฉพาะ เหมือนการเดินของคนที่เดินทางลัดหรือถึงกับดำดินไปผุดขึ้นในที่ที่ตนต้องการจะให้ไปถึงเสียเลยฉันใดก็ฉันนั้น.

ดังนั้น จึงจะนำคำสอนตามลัทธิของเว่ยหล่าง ซึ่งเป็นวิธีลัดที่พุ่งแรงเพื่อจะนำผู้ปฏิบัติตามวิธีลัดนี้ให้บรรลุธรรมได้อย่างฉับพลัน โดยไม่มีพิธีรีตอง ซึ่งจะได้ลองยกมาเป็นบางตอน เผื่อว่าจะมีคำพูดที่มาเขี่ยให้ถูกจุดของใครเข้า บุคคลนั้นก็จะประสบความสำเร็จที่ฉับพลันเหนือความสำเร็จทั้งปวง ; ลองอ่านและมองให้เห็นว่ามันเรื่องเดียวกันกับที่กล่าวแล้วข้างต้น

๏ จิตเดิมแท้ (Essence of Mind) ของเรา ซึ่งเป็นเมล็ดพืชหรือแก่นของการตรัสรู้นั้น เป็นของบริสุทธิ์ตามธรรมชาติ (Pure of Nature) และต้องอาศัยจิตเดิมแท้นี้เท่านั้น มนุษย์เราจึงจะเข้าถึงความเป็นพุทธะได้โดยตรง ๆ.

๏ การที่ใครจะบรรลุอนุตตรสัมโพธินั้น ผู้นั้นจะต้องสามารถรู้แจ้งด้วยใจเอง ในธรรมชาติแท้ของตัวเอง หรือที่เรียกว่า "จิตเดิมแท้" อันเป็นสิ่งที่ใครสร้างขึ้นไม่ได้ หรือทำลายให้สูญหายไปก็ไม่ได้ **ชั่วเวลาขณะจิตเดียวเท่านั้น ผู้นั้นสามารถเห็นแจ้งจิตเดิมแท้ได้โดยตลอดกาลทั้งปวง,** ต่อจากนั้นทุก ๆ สิ่งก็จะเป็นอิสระจากการถูกกักขัง กล่าวคือจะเป็นวิมุตติ – หลุดพ้นไป.

ตถตา(คือความเป็นแต่ที่เป็นอยู่เช่นนั้น ไม่อาจเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นได้, ซึ่งเป็นชื่อของ "จิตเดิมแท้" อีกชื่อหนึ่ง) **ปรากฏขึ้นเป็นครั้งเดียวหรือชั่วขณะจิตเดียว ผู้นั้นก็จะเป็นอิสระจากความหลงได้ตลอดกาลไม่มีที่สิ้นสุด.**

ไม่ว่าสถานการณ์รอบข้างจะเป็นเช่นไร ใจของผู้นั้นก็จะยังคงอยู่ในสภาพแห่ง "ความเป็นเช่นนั้น" ; สถานะเช่นนี้ ที่จิตได้ลุถึงนั่นแหละคือตัวสัจจธรรมแท้ : ถ้าเจ้าสามารถเห็นสิ่งทั้งปวงโดยลักษณะการเช่นนี้ เจ้าจะได้รู้แจ้ง **"จิตเดิมแท้"** ซึ่งเป็นการตรัสรู้อันสูงสุด !

๏ ปัญญาที่ทำสัตว์ให้ลุถึงการตรัสรู้นั้น มีอยู่ในตัวเราทุก ๆ คนแล้ว. แต่เป็นเพราะมีอวิชชา – ความมืดบอดที่ครอบงำใจของเราไว้ **เราจึงไม่มองเห็นมันด้วยตนเอง** จนเราต้องเที่ยวเสาะแสวงคำแนะนำตักเตือนจากผู้อื่นที่เขาได้เห็นแจ้งแล้ว ก่อนหน้าที่เราจะรู้จัก "จิตเดิมแท้" ของเราเอง

๏ **ปรัชญา** (เป็นภาษาสันสกฤต หมายถึงปัญญาในภาษาไทย และบาลี, จึงอย่าได้เอาไปปนกับปรัชญา – ที่แปลว่า Philosophy มันคนละเรื่องทีเดียว) **ทั้งสิ้นย่อมมาจากจิตเดิมแท้,** และมิได้มาจากวิถีภายนอกเลย. ข้อนี้เรียกว่า "การใช้ประโยชน์ในตัวมันเอง ของสิ่งที่เป็นตัวธรรมชาติเดิมแท้". ตถตา – ความเป็นแต่อย่างนั้นอย่างเดียวเท่านั้นเป็นอย่างอื่นมิได้, กล่าวคือ **จิตเดิมแท้ ปรากฏขึ้นครั้งเดียวเท่านั้นแก่ผู้นั้นแล้ว เขาก็เป็นอิสระจากโมหะไปชั่วนิรันดร.**

๏ คนที่ไม่รู้จักจิตเดิมแท้ของตนเอง และยังแถมมีความเขลาไปว่าการบรรลุพุทธธรรมนั้น มีได้ด้วยศาสนพิธีต่าง ๆ ที่กระทำกันทางกายภายนอก (ไม่เกี่ยวกับจิต) นี้แหละ คือคนจำพวกที่เข้าใจอะไรได้ยาก.

๏ เมื่อเราใช้ปรัชญา (ปัญญาดั้งเดิม) ของเราในการ**เพ่งพิจารณาในภายใน** เราย่อมมีความสว่างแจ่มแจ้ง**ทั้งภายในและภายนอก** และเราอยู่ในฐานะที่จะรู้จักใจของเราเอง.

การรู้จักใจของเราเอง ก็คือการลุถึงวิมุตติ (การหลุดเป็นอิสระ)

การลุถึงวิมุตติ ก็คือการถึงสมาธิฝ่ายปรัชญา ซึ่งเป็น"**ความไม่ต้องคิด**" : **คือการเห็น** และ**การรู้**สิ่งทั้งหลายทั้งปวง (ตามที่เป็นจริง) ด้วยใจที่ไม่มีอะไรหุ้มห่อพัวพัน, เมื่อเราใช้มัน **มันแทรกเข้าไปได้ในทุกสิ่งแต่ไม่ติดแจอยู่ในสิ่งใดเลย !**

แต่ว่าการหักห้ามความคิดถึงสิ่งใด ๆ ให้**ความคิดทั้งหมดถูกกดเอาไว้**ย่อมเป็นการกดธรรมะไว้ (ไม่ให้ปรากฏหรือเป็นไปตามที่ควรจะเป็นไป) ; **ข้อนี้ย่อมเป็นความเห็นผิด.**

๑ คำว่า "พุทธะ" นี้ มีความหมายเท่ากับคำว่า "การตรัสรู้" .... ท่านไม่ควรตีความหมายในตัวพระสูตรอย่างผิด ๆ แล้วลงมติเสียในที่สุดว่า "พุทธธรรมนั้นเป็นสิ่งที่มีไว้สำหรับพระพุทธเจ้าโดยเฉพาะ" ไม่เป็นของทั่วไปสำหรับเราทั้งหลาย ....ฯลฯ

เพราะฉะนั้น ท่านควรจะรับเอาการตีความหมายที่ว่า พุทธธรรม(ธรรมที่ทำให้เป็นพุทธะ)นั้น คือ**พุทธธรรมของใจเราเอง** หาใช่ของพระพุทธเจ้าอื่นใดที่ไหนไม่.

๑ ธรรมนั้นไม่เป็นของคู่ และจิตก็ฉันนั้น, มรรคนั้นบริสุทธิ์ และอยู่เหนือรูปทั้งมวล ; ฉันขอเตือนท่าน อย่าปฏิบัติสมาธิในเรื่องของความเงียบสงบ หรืออย่าทำจิตให้ว่างเปล่า. จิตนั้นบริสุทธิ์อยู่แล้วโดยธรรมชาติ ดังนั้นจึงไม่มีอะไรที่เราจะต้องไปใฝ่หาหรือยกเลิก ; แต่ละท่านจงปฏิบัติให้ดีที่สุด และไปในที่ทุกแห่งตามแต่เหตุการณ์จะนำไป.

เอาละ ควรจะพอเพียงแค่นี้ หากผู้ใดสนใจใคร่รู้มากกว่านี้ ก็คงจะอ่านเอาเองต่อไปได้ และอย่าลืมว่าธรรมะระดับนี้ ทุกคำทุกประโยคมีความหมาย ถ้าได้ศึกษาคำบรรยายจากชุดธรรมโฆษณ์โดยเฉพาะเรื่องจิตว่าง และยิ่งได้มีการปฏิบัติตามนั้นมาบ้างแล้ว คำสอนของเว่ยหล่างและฮวงโป จะยิ่งสนับสนุนให้มีความเชื่อมั่นที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นว่าได้เดินมาถูกทางแล้ว เขาจึงสอนตรงดิ่งไปดังที่พระพุทธเจ้าทรงสอน และหลวงพ่อท่านได้พยายามชี้ให้เราเห็นเราเดิน. ฟังเว่ยหล่างแล้ว ทีนี้ลองฟังของฮวงโปดูบ้างจะเห็นได้ว่า ในการบอกการสอนนั้นมีวิธีพูดตั้งเป็นพันวิธี แต่เนื้อหาใจความและจุดประสงค์เพื่อให้จิตหลุดพ้นเป็นอิสระนั้น เป็นอย่างเดียวกันหมด, ทีนี้ลองฟังของฮวงโปดูนะ

เกือบลืม ! เพราะฉะนั้นก่อนที่จะลืมไปเสียจริง ๆ ขอบอกว่าในการอ่านหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ หรือหนังสืออื่นที่เกี่ยวกับการทำของหลวงพ่อนั้น **อย่า**ได้ละเลยที่จะอ่านคำชี้แจงหรือแม้แต่คำอนุโมทนา หรืออะไรก็ตามที่แสดงเจตนาในการทำหนังสือเล่มนั้น ๆ เป็นอันขาด เพราะจะได้กำไรไปกว่าครึ่งทีเดียว. ลองฟังดูซิ มันช่วยให้เข้าถึงใจความสำคัญที่เว่ยหล่างและฮวงโปมุ่งหมายทีเดียว ยิ่งกว่านั้น ถ้าเข้าใจและเห็นสัจธรรมได้ตั้งแต่ได้อ่านคำอนุโมทนาหรือคำชี้แจงของหลวงพ่อท่านแล้ว การอ่านในเนื้อเรื่องของหนังสือก็จะเป็นดังที่ท่านได้อธิบายไว้ ทั้งสูตรของเว่ยหล่างกับคำสอนของฮวงโป ไม่มีอะไรนอกไปจาก "ความว่าง" และยังพบว่า การปฏิบัติเพื่อลุถึงสิ่งสูงสุดนี้ ก็คือ**ไม่ต้องปฏิบัติอะไรเลยแม้แต่นิดเดียว เพราะมันมีอยู่ที่หน้าผากแล้ว หรือถึงกับอยู่กับเนื้อกับตัวแล้ว ตลอดเวลานั่นเอง !** หลวงพ่อท่านมีคำโคลงแต่งไว้ให้ แต่เราก็ไม่สนใจและอยู่ข้างจะไม่ยอมเชื่อเสียด้วยนะ อ่านและท่องไว้เตือนใจอย่าลืมเลือนตั้งแต่บัดนี้ได้เลย

พระองค์อยู่ที่หลังม่าน (อวิชชา-ผู้เล่าเติมเอง)

ดูให้ดี พระองค์มี อยู่หลังม่าน อยู่ตลอด อนันตกาล ท่านไม่เห็น
เฝ้าเรียกหา ดุจเห่าหอน ห่อนหาเป็น ไม่รู้เช่น เชิงหา ยิ่งหาไกล

เพียงแต่แหวก ม่านออก สักศอกหนึ่ง จะตกตะลึง ใจสั่น อยู่หวั่นไหว
จะรู้จัก หรือไม่ ไม่แน่ใจ รู้จักได้ จักปรีดี "อยู่นี่เอง!"

เชิญพวกเรา เอาภาร "การแหวกม่าน" งดงมงาย ตายด้าน หยุดโฉงเฉง
ทำลายล้าง อวิชชา อย่ามัวเกรง ว่าไม่เก่ง ไม่สวย ไม่รวยบุญ ฯ

ทีนี้มาดูว่าหลวงพ่อท่านพูดอะไรไว้บ้าง อ่านแล้วเห็นแจ้งบ้างหรือไม่เพียงไร

๏ .... และยิ่งกว่านั้นก็ยังถือว่า อะไรๆ ที่กำลังค้นหากันนั้น มันมีอยู่ที่หน้าผากของผู้ที่ไม่เคยส่องกระจกนั่นเอง

รวมทั้งสิ่งที่เรียกกันว่า "นิพพาน" นั้นด้วย ; **ไม่ต้องบำเพ็ญตบะอะไรให้ลำบาก เพียงแต่คลำดูที่หน้าผากก็แล้วกัน !** การกล่าวเช่นนี้ไม่ถึงใจผู้ที่ต้องการทำบุญมากๆ เพื่อไปสวรรค์ หรือทำวิปัสสนามากๆ เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน.

๏ แม้คำว่า "เซ็น" (ซึ่งมาจากคำว่า "ธฺยาน) จะแปลว่า "เพ่ง" : ก็มิได้หมายถึงการเพ่งอารมณ์เพื่อให้เกิดสมาธิตามแบบสมถะ, และยังแถมจะไม่ใช่การเพ่งลักษณะเพื่อให้เกิดญาณตามแนววิปัสสนาด้วยซ้ำไป ; ทั้งนี้**เพราะต้องการเพียงให้จิตเข้าถึงตัวธรรมชาติตามธรรมชาติเดิมของมัน**เท่านั้น, แล้วเรื่องก็จบกัน : โดยที่จิตชนิดนั้นจะหยุด จะว่าง จะสงบ จะไม่มีทุกข์ จะอะไรอื่นๆ ทุกอย่างตามธรรมชาติเดิมของมัน

ดังนั้น "การเพ่ง" ในแบบนี้จึงเป็นเพียง**การแทรกตัวเข้าไปในธรรมชาติ**ตามวิธีของธรรมชาติล้วนๆ โดยความช่วยเหลือหรือบันดาลของธรรมชาติ : ซึ่งไม่ใช่ปัญญาของมนุษย์ที่แสนจะเพ้อเจ้อนั้นแต่อย่างใดเลย ! เลิกเป็นคนโง่และคนฉลาดเสียเท่านั้น แล้ว "เซ็น" ก็จะโพล่งออกมาเองจากหน้าผากของผู้นั้น : ธรรมชาติอันบริสุทธิ์ หรือแท้จริงนั้น ไม่เป็นคนโง่หรือฉลาดเช่นเดียวกับ "ความว่าง" นั้นเหมือนกัน ; แม้ผู้บรรลุธรรมนี้แล้วก็ไม่รู้สึกตัวว่าเป็นคนโง่หรือคนฉลาดเลย : เขาไม่ได้รู้สึกว่าเป็นอะไรหรือมีอะไร, นอกจาก "ความว่าง" เพียงสิ่งเดียว ที่ปรากฏอยู่เป็นอนันตกาล.

๏ เซ็น ไม่มีการติดตำรา มีแต่การฉีกตำราเสียให้หมด : เพราะตำรานั่นเองเป็นม่านอวิชชา ที่บังตาคนไม่ให้เห็นความว่าง ! ตำราเป็นเพียงรอยบันทึกของคำพูด ; **เพราะธรรมตัวจริงนั้น แสดงไม่ได้ด้วยคำพูด, ถึงไม่ได้ด้วยคำพูด,** แต่ถึงได้ด้วยการแทรกตัวเข้าไปในธรรมชาติ **จนกระทั่งถึงธรรมชาติเดิมแท้ของธรรมชาติ กล่าวคือ "ความว่าง"** ตามที่ฮวงโปได้กล่าวไว้นั่นเอง.

๏ พระพุทธองค์ได้**ตรัสเรื่องสุญญตา** ตั้งแต่พุทธศาสนายังไม่ถูกบัญญัติแต่งตั้งให้เป็นเถรวาทหรือมหายาน ; **"พุทธแท้" จึงไม่ใช่เถรวาทหรือมหายาน : เป็นเพียงวิธีที่ทำให้คนเข้าถึงสุญญตาหรือความว่าง** ตามแบบของพระองค์ได้ก็แล้วกัน. เดี๋ยวนี้พวกเถรวาทแม้ในเมืองไทย **กำลังตีตนออกห่างจากสุญญตา,** แล้วโกยไปให้พวกมหายาน ; ซึ่งมหายานที่แท้นั้นเขาก็มิได้สนใจเรื่องสุญญตา แต่ไปสนใจกับเรื่องสุขาวดี อมิตาภะโพธิสัตว์หรืออะไรทำนองนั้น. เหลืออยู่ก็แต่พวกเซ็นเท่านั้นที่กำลังเอาจริงเอาจังกับสุญญตา

๏ สำหรับอาตมานั้น : เมื่อยกคำว่า "เซ็น" หรืออะไร ๆ ออกไปให้หมดแล้ว **ก็จะเหลืออยู่แต่คำว่า "สุญญตา" ของพระพุทธองค์เท่านั้น** ที่จะสามารถช่วยทำการเลิกล้างคำว่า เถรวาท และ มหายาน ให้หมดไป **เหลืออยู่แต่ "พุทธแท้" ตามแบบเดิมของธรรมชาติ** สมตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์.

ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างบนนั้น เป็นใจความที่มีอยู่ใน "คำอนุโมทนา" ในการที่มีการริเริ่มจัดพิมพ์หนังสือฮวงโปนี้ขึ้นอีก ตามคำขอร้องของนายแพทย์ตันม่อเซี้ยง ต่อไปก็เป็นความสำคัญที่ควรจะจับความให้ได้ใน "คำชี้แจง" ของท่าน

๏ เมื่อได้ฟังคำว่า **จิต จิตหนึ่ง ทาง พุทธะ**, หรือแม้แต่คำว่า **ธรรม** ก็ตาม, **อย่า**ได้เข้าใจว่ามีความหมายเหมือนกับที่เข้าใจหรือรู้อยู่เดิม ; โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้ยินคำพูดของฮวงโป ซึ่งผิดไปจากเว่ยหล่างอีกไม่น้อยเลย ตัวอย่างเช่นคำว่า จิต หรือ **จิตหนึ่ง** หมายถึงสิ่ง ๆ หนึ่ง ซึ่ง "**มีอยู่ก่อน**" – ที่จะเกิดมีจิต ตามความหมายที่เรารู้จักกัน, หรือยิ่งไปกว่านั้นก็คือ**ก่อนเกิด "มีสิ่งทั้งปวง"** นั่นเอง : ก่อนเกิดมีสังสารวัฏและนิพพานตามความรู้สึกทั่วไป สิ่งที่เรียกว่า **"จิตหนึ่ง"** ก็มีอยู่แล้ว – คือ **"มี"** ตั้งแต่ไม่มีใครทราบ ! คำว่า "ทาง" ก็คือสิ่งนี้, พุทธะ ก็คือสิ่งนี้ ; ฉะนั้นจะต้องค่อย ๆ อ่านไป และค่อย ๆ จับใจความให้ได้ ว่ามันหมายถึงอะไร ?

๏ ทีนี้ที่ยุ่งยากไปกว่านั้นอีกก็คือ แม้คำว่า **"มี"** นี้ ก็มิได้มีความหมายเหมือนกับคำว่า **มี** ตามธรรมดาสามัญ : คือมันอยู่ในสถานะว่า **"มี"** – ก็ไม่ถูก, เรียกว่า **"ไม่มี"** – ก็ไม่ถูก ; หรือถ้าถูก – ก็ถูกทั้งที่เรียกว่า **"มี"** และ **"ไม่มี"** : เพราะว่ามัน **มี – โดยไม่ต้องมี "ความมี"**, ซึ่งคนธรรมดาหรือคนที่ยังมองไม่เห็นสิ่ง ๆ นี้ จะฟังไม่เข้าใจได้เลย

๏ ที่ยุ่งยากต่อไปอีก ก็คือข้อความที่ว่า : สัตว์ทั้งหลายก็เป็นสิ่ง ๆ เดียวกันกับสิ่งที่เป็น **"จิตหนึ่ง"** หรือเป็น **พุทธะ** อยู่เองแล้ว, แม้ **"สิ่งทั้งปวง"** ก็เป็นสิ่งเดียวกัน ; แต่สัตว์ทั้งหลายถูกกิเลสห่อหุ้ม หรือปรุงแต่งความรู้สึกเสียเรื่อย **จิตเดิมแท้** หรือ **จิตหนึ่ง** จึงไม่ปรากฏแก่เขา ทั้งที่กิเลสก็เป็นสิ่ง ๆ เดียวกับสิ่งที่เรียกว่า **จิตหนึ่ง** นั่นเหมือนกัน.

๏ เมื่อสัตว์ทั้งปวง ก็เป็นพุทธะอยู่แล้ว **ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องมีการปฏิบัติอะไรอีก** ; นอกจากการทำให้เห็นว่าตนเป็นพุทธะอยู่แล้ว **และหาความเป็นพุทธะนั้นให้พบ** เหมือนคนหาของที่ติดอยู่ที่หน้าผากของตนเองแล้ว ;

การเที่ยวหาที่อื่น หรือทำการปฏิบัติอย่างอื่น ๆ อีกมากมายนั้นเป็นความบ้าหลังเปล่า ๆ : นี้คือใจความสำคัญของคำว่า **"การตรัสรู้ฉับพลัน"** หรือ **การเดินทางลัด.**

๏ ถ้าไม่มีความคิดปรุงแต่งที่หลงผิด เนื่องจากหลงต่อคติทวินิยมแล้ว จะไม่เห็นว่ามีอะไรเป็นคู่เลย และ**เห็นจิตหนึ่งนั้นได้ทันที** ; นี่คือหลักสำคัญของนิกายนี้. (มีคำบรรยายในเรื่อง "การถูกลวงด้วยของเป็นคู่" อยู่ในชุด "คู่มือมนุษย์" อย่างละเอียด)

๏ สิ่งที่เรียกว่า **จิตหนึ่ง** หรือ **จิตเดิมแท้** ก็ตาม **หาใช่ "จิต" ไม่** : เป็นเพียงธรรมชาติเดิมแท้ของสิ่งทั้งปวง **ก่อนแต่จะมีสิ่งทั้งปวง**, แล้วก็ยัง**คงมีอยู่ตลอดเวลา** พร้อมกับสิ่งทั้งปวง – ซึ่งเป็นเพียงมายาของจิตหนึ่งเท่านั้น ; และจิตหนึ่งนั้นมีความหมายเท่ากับ **ความว่าง** จากสิ่งทั้งปวงอีกต่อหนึ่ง เช่นเดียวกับคลื่น – เป็นสิ่งที่ปรากฏออกมาให้เห็นในเมื่อน้ำถูกลมพัด แต่น้ำกับคลื่นหาใช่สิ่ง ๆ เดียวกันไม่ : **คลื่น** เป็นเพียงมายาที่เกิดจากน้ำ, ตัว**น้ำ**แท้ – ต้องว่างจากคลื่น ฉันใดก็ฉันนั้น ; นี่เปรียบ **น้ำ** กับ **จิตหนึ่ง**

๏ **เมื่อความคิดปรุงแต่งไม่มี** จิตก็เข้าถึง **ความว่าง** หรือเข้าถึงความเป็น **จิตเดิมแท้** หรือ **จิตหนึ่ง** นั่นเอง ! คำสอนนิกายนี้จึงย้ำมากที่สุด เรื่อง**ไม่ให้เกิดความคิดปรุงแต่ง** ไปตามคติทวินิยม.

๏ จิตที่ถูกปรุงแต่งนั้น **ไม่ใช่จิตแท้** : มันเป็นมายาเท่ากับสิ่งทั้งปวง. ถ้าจิตปรุงแต่ง หรือความคิดปรุงแต่ง **กำลังมีอยู่** หรือ **ทำหน้าที่อยู่** : จิตแท้ หรือ **จิตหนึ่ง** นั้น จะไม่ปรากฏเลย ; เมื่อใดไม่มีความคิดปรุงแต่ง **จิตหนึ่ง** ก็ปรากฏทันที, เรียกอีกอย่างหนึ่ง ก็เรียกว่า **จิตเข้าถึงความว่าง** : ตัวเองหาย – กลายเป็น **ความว่าง** หรือ **จิตหนึ่ง** ไป !

๑ ความคิดปรุงแต่งนั้น เจือด้วย**อุปาทาน** หรือ **ความยึดถือ** ในของคู่ ๆ หรือคติทวินิยมนั่นเอง ; ถ้าไม่หลงในของคู่ อุปาทานก็ไม่เกิด – คือกิเลส ตัณหา ไม่เกิดนั่นเอง : **สภาพจิตเดิมแท้** จะปรากฏออกมา เป็น**ความว่าง** – จากกิเลส ตัณหา หรืออุปาทาน โดยประการทั้งปวง.

ก่อนจบคำชี้แจง ท่านสรุปไว้ว่า : ผู้อ่านที่อ่านถูกวิธี ย่อมทราบได้ว่าตัวเองอ่านถูกวิธี ด้วยการรู้สึกว่าตนได้พบทางลัดที่รุนแรงทางหนึ่ง, พบสิ่งที่ติดอยู่ที่หน้าผากอยู่ก่อนแล้ว ภายหลังที่เที่ยววิ่งหาเสียหลายรอบโลกก็ไม่เคยพบอยู่นั่นเอง ; และยังรู้สึกเลยไปถึงว่า **การปฏิบัติเพื่อลุถึงสิ่งสูงสุดนั้นคือไม่ต้องปฏิบัติอะไรเลยแม้แต่นิดเดียว !** เพราะมันมีอยู่ที่หน้าผากแล้ว หรือถึงกับอยู่กับเนื้อกับตัวแล้วตลอดเวลานั่นเอง.

ด้วยเหตุนี้แหละ ผู้เล่าจึงเลือกวิธี "ตายก่อนตาย" ว่าเป็นการปฏิบัติที่ลัดที่สุด ตรงดิ่งเข้าถึงความว่างโดยส่วนเดียว แล้วใจของเราก็จะทำหน้าที่มันได้โดยอิสระ ปราศจากอุปสรรค และอยู่ในสถานะที่จะ "มา" หรือ "ไป" ได้โดยอิสระ, เมื่อนั้นชื่อว่าเราได้บรรลุ "สมาธิฝ่ายปัญญา หรือ อิสรภาพ" เว่ยหล่างเรียกสถานะเช่นนี้ว่า การทำหน้าที่ของ "ความไม่ต้องคิด ; ส่วนหลวงพ่อก็เฝ้าแต่สอนให้ "ทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง ยกผลงานให้ความว่างทุกอย่างสิ้น กินอาหารของความว่างอย่างพระกิน **ตายเสร็จสิ้นแล้วในตัวแต่หัวที !"**

ต่อไปจะได้กล่าวถึงคำสอนของฮวงโปบ้างตามสมควร เพื่อมิให้ยืดยาวเกินไป ทั้งที่มันเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง และช่วยผู้ปฏิบัติตามได้จริง ซึ่งมัน

คุ้มค่าเกินที่จะคุ้ม ดังนั้นแม้ใครจะติว่ายืดยาว แต่โดยแท้จริงแล้วมันอาจจะสั้นเกินไปก็ได้. เอาเป็นว่าสุดแต่น้ำใจผู้เล่าก็แล้วกัน เริ่มด้วยประโยคแรกของฮวงโป ที่ถ้าใครรับได้ ก็จบเรื่องสุญญตาที่ทรงตรัสรู้ทีเดียวละ.

◎ พระพุทธเจ้าทั้งปวง และสัตว์โลกทั้งสิ้นไม่ได้เป็นอะไรเลย นอกจากเป็นเพียง **จิตหนึ่ง** (One mind) ; นอกจากจิตหนึ่งนี้แล้ว มิได้มีอะไรตั้งอยู่เลย !

◎ **"จิตหนึ่ง"** นี้เท่านั้น เป็นพุทธะ ; ไม่มีความแตกต่างระหว่างพุทธะกับสัตว์โลกทั้งหลาย. เพียงแต่ว่าสัตว์โลกทั้งหลาย **ไปยึดมั่นต่อรูปธรรมต่าง ๆ** เสีย, และเพราะเหตุนั้น **จึงได้แสวงหาพุทธภาวะจากภายนอก** ; การแสวงหาของสัตว์เหล่านั้นนั่นเอง ทำให้เขาพลาดจากพุทธภาวะ : การทำเช่นนั้น เท่ากับการใช้สิ่งซึ่งเป็น**พุทธะ** ให้เที่ยวแสวงหา**พุทธะ**, และการใช้จิต ให้เที่ยวจับฉวยจิต, แม้เขาเหล่านั้น จะได้พยายามจนสุดความสามารถของเขาอยู่ตั้งกัปป์หนึ่งเต็ม ๆ เขาก็จะไม่สามารถลุถึงมันได้เลย !

◎ เขาไม่รู้ว่า ถ้าเขาเองเพียงแต่หยุดความคิดปรุงแต่ง และหมดความกระวนกระวายเพราะการแสวงหาเสียเท่านั้น **พุทธะ** – ก็จะปรากฏตรงหน้าเขา : เพราะ จิต นี้ก็คือ **พุทธะ** นั่นเอง, และพุทธะ ก็คือสิ่งมีชีวิตทั้งหลายทั้งปวงนั่นเอง. สิ่ง ๆ นี้เมื่อปรากฏอยู่ที่สามัญสัตว์จะเป็นสิ่งเล็กน้อยก็หาไม่, และเมื่อปรากฏอยู่ที่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย จะเป็นสิ่งใหญ่หลวงก็หาไม่.

◎ พุทธะซึ่งมีอยู่ตลอดกาลนั้น ไม่ใช่พุทธะทางรูปธรรมหรือพุทธะของความยึดมั่นถือมั่น การปฏิบัติปารมิตาทั้งหก (คือ ทาน ศีล ขันติ วิริยะ สมาธิ และปัญญา) และการบำเพ็ญข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกันอีกเป็นจำนวนนับไม่ถ้วน ด้วยเจตนาที่จะได้เป็นพุทธะสักองค์หนึ่งนั้น เป็นการ

ปฏิบัติชนิดคืบหน้าไปทีละขั้น ๆ. แต่พุทธะซึ่งมีอยู่ตลอดกาล ดังที่กล่าวแล้วนั้น หาใช่พุทธะที่ลุถึงได้ด้วยการปฏิบัติเป็นขั้น ๆ เช่นนั้นไม่ !

◎ เรื่องมันเพียงแต่ตื่น และลืมตาต่อ จิตหนึ่ง นั่นเท่านั้น, และไม่มีอะไรที่จะต้องบรรลุถึงอะไร นี่แหละคือ **พุทธะที่แท้จริง : พุทธะ และ สัตว์โลกทั้งหลาย คือ จิตหนึ่งนี้เท่านั้น** ไม่มีอะไรอื่นนอกไปจากนี้อีกเลย !

◎ ผู้ที่รีบจะไปให้ถึง ก็ไม่กล้าเข้าไป เพราะกลัวว่าจะพุ่งลงไปสู่ที่ว่างโดยไม่มีสิ่งใดจะให้เกาะ หรือให้อาศัยไม่ให้ตก ; เมื่อเป็นอย่างนั้น เขาจึงดูอยู่แต่ที่ขอบ, และถอยออกมา : ข้อนี้ เล็งถึงพวกแสวงหาความหลุดพ้นโดยการเรียนรู้.

◎ "จิต" นี้ มิใช่จิตซึ่งเป็นความคิดปรุงแต่ง : มันเป็น "สิ่ง" ซึ่งอยู่ต่างหาก ปราศจากการเกี่ยวข้องกับรูปธรรมโดยสิ้นเชิง : ฉะนั้นพระพุทธเจ้าทั้งหลาย และสัตว์โลกทั้งปวงจึงไม่แตกต่างกันเลย ; ถ้าพวกเธอ - เพียงแต่สามารถปลดเปลื้องตนเอง ออกมาเสียจากความคิดปรุงแต่งเท่านั้น พวกเธอจะประสบความสำเร็จทุกอย่าง.

◎ แต่ถ้าพวกเธอซึ่งเป็นนักศึกษาเรื่องทาง "ทางโน้น" ไม่ปลดเปลื้องตัวเองจากความคิดปรุงแต่งเสียให้ได้ฉับพลันแล้ว ; แม้จะเพียรพยายามอยู่กัปป์แล้วกัปป์เล่า เธอก็จะไม่ประสบความสำเร็จนั้นเลย ! ถ้าพวกเธอถูกผูกพันอยู่กับการ**ปฏิบัติเพื่อหวังบุญ**ต่าง ๆ ตามแบบของยานทั้งสาม (หมายถึงลัทธินิกายอื่นซึ่งไม่ใช่เซ็น - ผู้แปล) อยู่ดังนี้ เธอจะ**ไม่สามารถลุถึงความรู้แจ้งเลย.**

๏ อย่างไรก็ดี การรู้แจ้งแทงตลอดต่อ **จิตหนึ่ง** นี้ อาจจะมีได้ทั้งจากการปฏิบัติซึ่งกินเวลาน้อย หรือกินเวลานาน ; มีอยู่หลายคน ที่เมื่อได้ฟังคำสอนนี้แล้ว **สามารถปลดเปลื้องความคิดปรุงแต่งออกจากตนเองได้โดยแว็บเดียว** .....แต่ไม่ว่าเขาจะอยู่เหนือความคิดปรุงแต่งเหล่านั้นได้ด้วยทางที่ยาวหรือสั้นก็ตาม **ผลที่ลุถึงก็มีแต่สิ่งเดียว** – คือ ภาวะแห่งสภาวะอย่างหนึ่งเท่านั้น : ที่แท้ไม่มีการบำเพ็ญบุญ และการทำให้เห็นแจ้งอะไรที่ต้องทำ. คำพูดที่ว่า **"ไม่มีอะไรที่ต้องลุถึง"** นั้น มันไม่ใช่คำพูดพล่อย ๆ แต่เป็นความจริง !

๏ จิตล้วน ๆ นี้ ซึ่งเป็นที่กำเนิดของสิ่งทุกสิ่ง ย่อมส่องแสงอยู่ตลอดกาล และส่องความสว่างจ้าแห่งความสมบูรณ์ของมันเองลงบนสิ่งทั้งปวง ; แต่ชาวโลกไม่ประสีประสาลืมตาต่อมัน ไปมัวเข้าใจเอาแต่สิ่งซึ่งทำหน้าที่ดู ทำหน้าที่ฟัง ทำหน้าที่รู้สึก และทำหน้าที่คิดนึก ว่านั่นแหละคือจิต. เขาเหล่านั้นถูกการดู การฟัง การรู้สึก และการคิดนึกของเขาเอง **ทำเขาให้ตาบอด** เขาจึงไม่รู้สึกต่อแสงอันสว่างจ้าของ "สิ่ง" ซึ่งเป็นต้นกำเนิดทางฝ่ายจิต.

๏ ถ้าเขาเหล่านั้น จะเพียงแต่ได้ขจัด **"ความคิดปรุงแต่ง"** เสียชั่วแว็บเดียวเท่านั้น, สิ่งซึ่งเป็นต้นกำเนิดของสิ่งทั้งปวงดังกล่าวนั้น **จะแสดงตัวมันเองออกมาทันที** เหมือนดวงอาทิตย์ ที่โผล่ขึ้นมาท่ามกลางที่ว่าง และส่องสว่างทั่วจักรวาลโดยปราศจากสิ่งบดบังและขอบเขต.

๏ การทำตัวเองให้ลืมตาโดยฉับพลันต่อความจริงที่ว่า จิตของเธอนั่นแหละคือพุทธะ, และว่าไม่มีอะไรที่จะต้องบรรลุ หรือไม่มีอะไรสักสิ่งเดียวที่จะต้องปฏิบัติ คือวิธีชั้นสุดยอด. นี่คือวิธีที่จะทำให้เป็นพุทธะได้อย่างแท้จริง.

๏ ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะนั้น เป็นเหมือนกับความว่าง แม้เธอจะประดับประดามันด้วยบุญกุศลและปัญญาอันมากมายจนประมาณมิได้, ก็จงคิดดูเถิด ว่าสิ่งเหล่านั้นจะติดอยู่ที่ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะนั้นได้อย่างไร ? บุญและปัญญาชนิดนั้น ก็รังแต่จะปิดคลุมธรรมชาติดั้งเดิมของ พุทธภาวะ เสีย และทำให้มันกลายเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ ไปเสียเท่านั้น.

๏ คนส่วนมากขี้ขลาดต่อการทำจิตของตนให้ว่าง โดยเกรงไปว่าเขาจะพลัดตกลงไปในความว่าง ; เขาเหล่านั้นไม่ทราบว่า จิตของเขาเองเป็นความว่าง. คนโง่มัวแต่หลบหลีกปรากฏการณ์ต่าง ๆ ไม่หลบจากความคิดปรุงแต่ง ; ส่วนคนฉลาด ย่อมหลบหลีกจากความคิดปรุงแต่ง และไม่ต้องหลบหลีกปรากฏการณ์.

๏ เมื่อใดกายและจิต มีการโพล่งออกไปเองถึงธรรมชาติเดิมของมันได้ : ทาง – ทางนั้นก็เป็นอันว่าเดินเสร็จแล้ว, และจิต – ก็เป็นอันว่าได้ถูกเข้าใจอย่างซึมซาบแล้ว !

๏ บัดนี้ ถ้าเธอมัวแต่สาละวน ในการใช้จิตของเธอเอง แสวงหาจิต, มัวอยู่แต่จะฟังคำสอนจากผู้อื่น, และหวังอยู่แต่จะบรรลุถึงจุดหมายปลายทางด้วยการศึกษาล้วน ๆ แล้ว เมื่อไรเล่าเธอจึงจะประสบความสำเร็จสักที ?

๏ คนในทุกวันนี้ ได้แต่แสวงหาเพื่อจะยัดไส้ตัวเองด้วยความรู้และความสามารถในการใช้เหตุผลทางอนุมาน, แสวงหาความรู้ทางพระคัมภีร์อยู่ทุกหนทุกแห่ง และเรียกการทำอย่างนั้นว่า "การปฏิบัติธรรม". เขาเหล่านั้นไม่รู้ว่า ความรู้และสติปัญญาชนิดนั้น ยิ่งมีมากก็ยิ่งมีผลในทางตรงข้าม คือเป็นการสุมกองสิ่งกีดขวาง ให้สูงยิ่งขึ้นไปนั่นเอง.

๏ ในทันทีที่ความคิด หรือความรู้สึกทางอายตนะเกิดขึ้น พวกเธอก็พลัดตกลงสู่คติทวินิยม กาลเวลาทั้งหมด ซึ่งปราศจากการตั้งต้น, และขณะซึ่งเป็นปัจจุบันขณะหนึ่งนั้น เป็นของอันเดียวกัน : ไม่มีนี้ ไม่มีโน้น. การเข้าใจซึมซาบในสัจจะข้อนี้ เรียกว่า **การรู้แจ้งเห็นจริงที่สมบูรณ์** และไม่มีอะไรเหนือกว่า.

๏ เนื่องจาก **จิต** คือ **พุทธะ**, วิธีที่ฉลาดเพื่อลุถึงสิ่งๆ นี้ ก็คือ **การเพาะให้พุทธะจิตนั้นผลิออกมาให้เห็นเท่านั้นเอง : เพียงแต่เธอทำให้มันว่างจากความคิดปรุงแต่งต่าง ๆ** ซึ่งล้วนแต่นำไปสู่การเกิดและการดับอยู่ตลอดกาล และนำไปสู่ความทุกข์เดือดร้อนใจของสัตว์โลกและโลกอื่น ๆ **เพื่อให้สิ้นเชิงเท่านั้น** ; พวกเธอก็จะไม่มีความจำเป็น ที่จะต้องมีวิธีปฏิบัติเพื่อการตรัสรู้ และอะไรทำนองนั้น นานาชนิดเลย.

๏ ถ้าเธอยังจะถือว่ามี **พุทธะ** อยู่ เธอก็จะถูกปิดกั้นด้วย "พุทธะ" นั้นนั่นเอง, และเมื่อเธอยังจะถือว่า **มีสัตว์โลกทั้งหลายอยู่** เธอก็จะถูกปิดกั้นเสียด้วย "สัตว์โลก" ทั้งหลายเหล่านั้นนั่นเอง. **ความคิดปรุงแต่งที่เป็นคติทวินิยม** เช่นเห็นว่ามี "สัตว์ที่ยังโง่หลง" หรือ "สัตว์ที่ตรัสรู้แล้ว", มี "บริสุทธิ์" หรือ "ไม่บริสุทธิ์" ดังนั้นเป็นต้นก็ตามนั่นแหละ คือสิ่งกีดกันปิดบังไม่ให้เห็นแจ้ง.

๏ ทั้งหมดเท่าที่เธอควรปรารถนานั้น มันมีแต่ : **หยุด** "การศึกษา" ของเธอเสีย, **เลิกล้างความคิด** ว่าโง่หรือฉลาด บริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ ใหญ่หรือเล็ก เป็นต้น **เสียให้สิ้นเชิง**, **ตัด** "ความยึดมั่นถือมั่น" และ**หยุด**การกระทำกรรมเสียอย่างเด็ดขาดเท่านั้น ; สิ่งเหล่านี้ทั้งหมด เป็นเพียงสิ่งที่เพิ่มความลำบากให้มากขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกนิดหน่อยเท่านั้น, หรือเป็นเพียงเครื่องประดับประดา(ที่ไม่จำเป็น) ภายใน **จิตหนึ่ง** นั้นเท่านั้น.

๏ พวกเธออย่าขืนไปคิดว่า อาจจะมีส่วนอื่นๆ ซึ่งอยู่นอกไปจาก **มหาศุนยตา** (คือความว่างมหาศาล ที่ครอบคลุมโลกทั้งปวง ซึมอยู่ในสิ่งทุกสิ่ง และเป็นความว่างที่เป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมด ไม่มีทางแบ่งแยกได้ – ผู้แปลเป็นไทย) นี้, การดันทุรังไปเช่นนั้น จะนำพวกเธอไปสู่การคิดแบ่งแยกสิ่งต่างๆ เป็นพวกๆ โดยไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงได้เลย. ฉะนั้น จึงมีคำจารึกไว้ว่า "ภาวะแห่งความสมบูรณ์ (หมายถึงนิพพาน) นั้น คือมหาสมุทรแห่งญาณ, ส่วนสังสารวัฏนั้น คือความสับสนที่หมุนเชี่ยวอยู่".

๏ วิธีที่จะเข้าถึง **"จิตหนึ่ง"** นี้ให้ได้จริงๆ นั้น เรียกว่า **ปากทางแห่งความนิ่งเงียบเหนือกรรมทั้งปวง.** ถ้าพวกเธออยากจะเข้าใจ ก็จงรู้ไว้ว่า ความรู้ประจักษ์ต่อสิ่งๆ นี้ โดยฉับพลันนั้น **จะมีมาต่อเมื่อจิตถูกชำระล้างแล้วอย่างสิ้นเชิง จากใยยุ่งของมโนกรรมที่เป็นความคิดปรุงแต่ง** และที่แบ่งแยกสิ่งทั้งปวงเป็นพวกๆ เป็นคู่ๆ ตามแบบคติทวินิยมเท่านั้น.

๏ พวกที่แสวงหาสัจจธรรมนี้ โดยวิธีของการใช้สติปัญญาและการศึกษานั้น มีแต่จะถอยห่างออกไปจากมันทุกทีๆ เท่านั้นเอง.

๏ คราใด ที่กรรมวิธีของจิตทุกชนิดหยุดลงแล้ว กรรมก็จะไม่ถูกสร้างขึ้นแม้แต่สักอนุภาคเดียว. เมื่อเป็นดังนั้นแล้ว แม้ในชาตินี้เอง ใจและกายของเธอก็เป็นสิ่งที่เป็นอิสระ แล้วโดยสมบูรณ์.

น่าจะพอเพียงแค่นี้ สำหรับการสอนอย่างที่เรียกว่า "เซ็น" หรือ "ฉับพลัน" ก็คือการให้หยุดการปรุงแต่งให้ได้อย่างฉับพลัน ก็จะเป็นการรักษาสภาพเดิมของจิต คือความเป็นประภัสสรไว้ได้อย่างถาวร และเป็นเนื้อแท้อันเดียวกันกับ**ความว่างอันใหญ่หลวงที่ครอบงำสิ่งทั้งปวงอยู่ทุกทิศทุกทาง**นั้นแล้ว : ทุกวันไม่ว่า เดินอยู่ ยืนอยู่ นั่งอยู่ หรือนอนอยู่ก็ตาม

หรือในการพูดจาทั้งหมดก็ตาม จึงยังคงเป็นผู้มีจิตปราศจากความยึดถือทุก ๆ อย่างในสิ่งแวดล้อมทั้งปวง. ซึ่งในข้อนี้หลวงพ่อท่านก็สอนไว้แล้วในเมื่อเรายังอยู่ในสังคมที่จะต้องพูดจากัน ท่านก็สอนโดยคำกลอนที่เตือนใจไว้ว่า :

ปากอย่าง ใจอย่าง

มีปากอย่าง ใจอย่าง หนทางสุข ไม่เกิดทุกข์ เพราะยึดมั่น ฉันแถลง
ว่าเป็นคำ พระพุทธองค์ ทรงแสดง อย่าระแวง ว่าฉันหลอก ยอกย้อนเลย
อย่ายึดมั่น สิ่งใด ด้วยใจตู ว่าตัวกู ของกู อยู่เฉยเฉย
ปากพูดว่า ตัวกู อยู่อย่างเคย ใจอย่าเป็น เช่นปากเอ่ย เหวยพวกเรา
นี่แหละเรียก ปากยึด แต่ใจวาง ใจอยู่ข้าง ความไม่ยึด อย่างโง่เขลา
ปากพูดไป ตามประสา คนยึดเอา ว่าตัวเรา ว่าของเรา ใจเปล่าเลย ฯ

คิดว่าควรจะหยุดไว้ตรงนี้ทีก่อน มิฉะนั้นอาจจะเฝือเกินไป จนลืมกันไปว่าเราจะพูดเรื่องอะไรกัน จึงขอทบทวนเสียทีก่อนว่า เรากำลังพูดกันถึงเรื่อง อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปปาโท เรียกสั้นว่า ปฏิจจสมุปบาท ผู้รู้บางท่านก็เรียกว่า "ตถตา" เสียเลย ซึ่งหมายความว่า มันจะเป็นเช่นนั้นเองเสมอ โดยไม่เปลี่ยนแปลงไปเป็นประการอื่น จากความเป็นอย่างนั้นได้เลยแม้สักครั้งเดียว หมายความว่า ถ้าปล่อยให้เกิดขึ้นได้ทีไร ก็จะ "เป็นทุกข์" ทุกที เป็นกฎที่ตายตัวของฝ่ายสมุทยวาร.

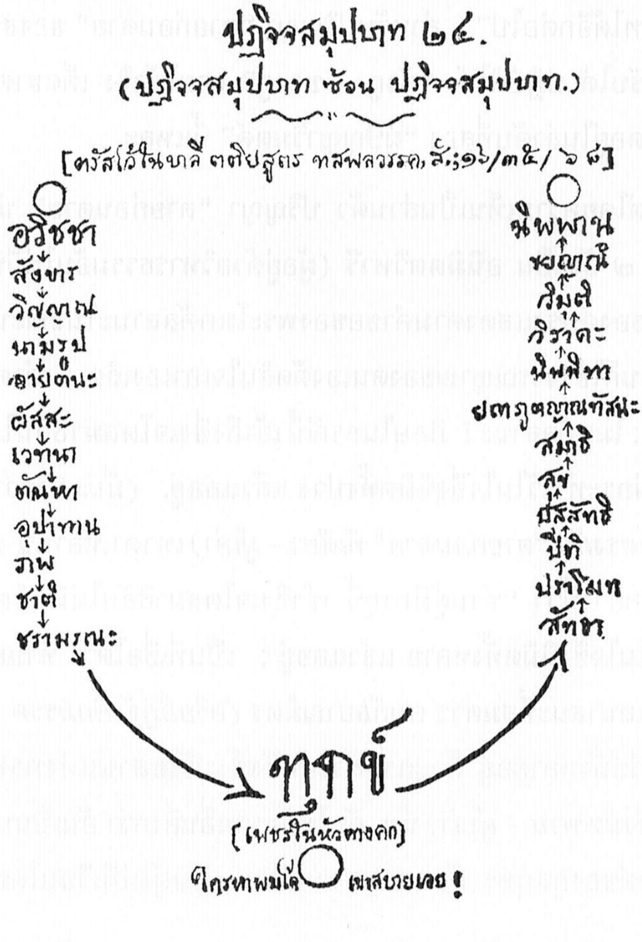
ฉะนั้นที่พูดมาแล้วทั้งหมดในเบื้องต้นนั้น เป็นการปิดกั้นการเกิดขึ้นของปฏิจจสมุปบาทอย่างเด็ดขาด สิ้นเชิง, เป็นฝ่ายดับ – นิโรธวาร. ทีนี้การหลุดพ้นในลักษณะเช่นนี้ จัดเป็นพวก "ปัญญาวิมุตต์" (ผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา) เป็นลำดับที่สองจาก "อุภโตภาควิมุตต์" (ผู้หลุดพ้นโดยส่วนทั้งสอง) ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ดังนี้ (น. ๖๖๒ – อริยสัจ.โอ) - ภิกษุ ท ! ในกรณีนี้

บุคคลบางคน, วิโมกข์เหล่าใดอันไม่เกี่ยวกับรูปเพราะก้าวล่วงรูปเสียได้ อันเป็นวิโมกข์ที่สงบรำงับ มีอยู่, **เขาหาได้ถูกต้องวิโมกข์เหล่านั้น** ด้วยนามกายแล้วแลอยู่ไม่ แต่ว่าอาสวะ**ทั้งหลายของเขานั้น สิ้นไปรอบแล้ว เพราะเห็นแจ้งด้วยปัญญา.** ภิกษุ ท ! นี้เรากล่าวว่า บุคคลผู้เป็นปัญญาวิมุตต์. ภิกษุ ท ! สำหรับภิกษุแม้นี้ **เราก็ไม่กล่าวว่ายังมีอะไร ๆ เหลืออยู่ ที่เธอต้องทำด้วยความไม่ประมาท.** ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ? เพราะเหตุว่า กิจที่ต้องทำด้วยความไม่ประมาท เธอทำเสร็จแล้ว, และเธอเป็นผู้ไม่อาจที่จะเป็นผู้ประมาทได้อีกต่อไป". สำหรับปริญญา "ตายก่อนตาย" ของสวนโมกข์ที่ถ้าใครรับได้ ปฏิบัติได้, "ตัวกู – ของกู" ตายได้จริง เด็ดขาด สิ้นเชิง ก็น่าจะจัดอยู่ในลำดับที่สอง "ผู้ปัญญาวิมุตต์" นี้แหละ.

แต่โดยความเห็นเป็นส่วนตัว ปริญญา "ตายก่อนตาย" น่าจะเป็นบุคคลที่ ๗ อันเป็น **อนิมิตตวิหารี** (ผู้อยู่ด้วยวิหารธรรมอันไม่มีนิมิต) ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงตามคำขอของพระโมคคัลลานะในขณะนั้น ส่วนท่านผู้อ่านก็ใช้วิจารณญาณของตนเองตัดสินใจเอาเองเถิด ; คำตรัสนั้นมีความว่า : โมคคัลลานะ ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าถึง**ซึ่งเจโตสมาธิอันไม่มีนิมิตเพราะไม่กระทำไว้ในใจซึ่งนิมิตทั้งปวง แล้วแลอยู่.** *(นี่น่ะ "จิตว่าง" ชัด ๆ หรือไม่ก็ตรงกับ "ตายก่อนตาย" ทีเดียว – ผู้เล่า)* เทวดาเหล่านั้น ย่อมรู้จักภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า "ท่านผู้มีอายุนี้ เข้าถึงเจโตสมาธิอันไม่มีนิมิต เพราะไม่ทำไว้ในใจซึ่งนิมิตทั้งหลาย แล้วแลอยู่ ; เป็นที่เชื่อได้ว่า ท่านผู้มีอายุนี้ เมื่อเสพเสนาสนะที่สมควร คบกัลยาณมิตร *(อริยอัฏฐังคิกมรรค – ผู้เล่า)* บ่มอินทรีย์ทั้งหลายอยู่ **ก็จะกระทำให้แจ้งซึ่งปริโยสานแห่งพรหมจรรย์** *(หมายถึงนิพพาน – ผู้เล่า)* นั้น อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า อันเป็นประโยชน์ที่ประสงค์ของกุลบุตร ผู้ออกบวชจากเรือน เป็นผู้ไม่มีเรือนโดยชอบอยู่

ได้ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่, ดังนี้. *(และในกรณีที่หยุดหรือระงับการปรุงแต่งได้สิ้นเชิงดังที่กล่าวมาแล้วอย่างยืดยาว ก็เท่ากับเป็นผู้อยู่ด้วยวิหารธรรมอันไม่มีนิมิต เรียกว่า "จิตว่าง" เช่นเดียวกัน - ผู้เล่า)*

ยังมีเรื่องที่อยากจะพูดว่าน่าขำก็น่าขำ น่าสงสารก็น่าสงสาร สำหรับบุคคลผู้กำลังเรียนรู้และปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ ลองดูตามภาพที่เป็นแผนผัง ที่เป็นลายมือของหลวงพ่อในหนังสือปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์ ในหน้า [๑๐๗] ซิ !

ท่านเรียก "ความทุกข์" ว่า "เพชรในหัวคางคก" หมายความว่า ความทุกข์เป็นสิ่งที่ไม่มีใครปรารถนาที่จะได้พบ ได้เจอะเจอเลย ; แต่มันเป็น "เพชร" เพราะมันเป็นสิ่งเดียวที่ทำให้บุคคลแสวงหาธรรมะเพื่อจะได้หลุดพ้นจากความทุกข์ที่ได้รับซ้ำ ๆ ซาก ๆ อยู่นั้น. มันเป็นความลับของธรรมชาติ คือพระเจ้า "อิทัปปัจจยตา" ใช้เป็นเครื่องมือผลักดันบุคคลให้หันเข้าหาธรรมะเพื่อค้นหา "ความดับทุกข์ - นิโรธ" ; แล้วถ้าเป็นไปได้ตลอดสายลองคิดดูซิว่า มันจะต้องใช้เวลานานสักเท่าไรกว่าที่จะเข็ดหลาบและเบื่อหน่ายความทุกข์ จนต้องออกค้นหาวิธีที่จะไม่ต้องประสบกับความทุกข์อีกเลย : ระหว่างนั้นก็จะพบทุกข์มากบ้าง น้อยบ้าง(ก็เรียกว่า ความสุข) ซึ่งพอจะทนได้ ก็เพลาการปฏิบัติลงเพราะมีความสุขกับตอนที่มีทุกข์น้อยว่าเป็นผลของการปฏิบัติธรรมของตน, แล้วก็หันไปยึดมั่นถือมั่นในบุคคลผู้สอน ที่ทำให้ตนทนทุกข์ได้ ! กลายเป็นยึดผู้สอนอย่างภักดี ติดตามรับใช้ ปรารถนาอะไร ก็จะแสวงหามาให้ ฯลฯ

ทีนี้สำหรับผู้ที่สนใจในความที่กล่าวก่อนจะเกิดกระแสปฏิจจสมุปบาทที่พอจะเห็นว่า จิตนั้นเป็นประภัสสรอยู่แล้ว (ปภสฺสรมิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ - พระพุทธเจ้าท่านว่าไว้อย่างนี้) บุคคลนั้น ก็จะเห็นนิพพานชั่วคราว (ตทังคนิพพาน) ที่มีอยู่เป็นระยะ ๆ, แล้วพอเห็น **"ตถตา - สภาพที่มีแต่ความเป็นเช่นนั้น จะเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไม่ได้" นิพพานก็อยู่ที่นี่ - เดี๋ยวนี้ !** หลวงพ่อท่านว่าอย่างนี้แหละ.

ทีนี้ส่วนที่ว่าน่าขำนั้นน่ะ ลองดูในแผนภูมิซิ เริ่มด้วยอวิชชา - คือความไม่รู้วิชชาและวิมุตติ อย่างที่พูดมายืดยาวแล้วข้างต้นน่ะ : คือจิตจะละจากภวังค์ไปกำหนดที่อารมณ์ภายนอกที่เข้ามากระทบ, แล้วปรุงแต่ง

ให้เกิดทุกข์ไปทุกครั้งทุกคราวที่มีผัสสะ จะกี่ภพกี่ชาติ ตาย – เกิด ตายเกิด อีกกี่ครั้ง, จะเป็นการเกิดจากท้องแม่ หรือเกิดจากชาติ – ตัวกู ในกระแสปฏิจจ–**สมุปบาท** ก็จะเป็นทุกข์ทุกที เรียกว่าตถตา – เป็นอย่างนั้นเอง ไม่เป็นไปโดยประการอื่น ; ถ้าเห็น **ตถตา** ได้ก็เริ่มมีหวังละ. แล้วเมื่อดูตามแผนผังจะเห็นว่าเมื่อแสวงหาความดับทุกข์ ก็จะเป็นไปตามกฎฝ่ายดับ ๑๑ อาการไปจบที่นิพพาน – ความสิ้นอาสวะ **ก็คือเข้าสู่สภาพเดิม** : มีจิตประภัสสรถาวร – มันก็คือ **สภาพเดิมแท้** ที่เราไม่รู้จักเพราะไม่เคยได้ฟังธรรมจากพระอริยเจ้า ฯลฯ รวมความแล้วก็เหมือนกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ที่เพิ่มมาก็คือรู้แจ้งเห็นจริงด้วยใจตนเอง และพอใจว่าสิ่งนั้นสงบจริง ปราณีตจริง เป็นที่สงบแห่งสังขาร(การปรุงแต่ง) ทั้งปวง, เป็นที่สละคืนอุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นตัณหา เป็นที่คลายความกำหนัด เป็นที่ดับ(กิเลส) เป็นนิพพานจริง ; ก็จะรักษาสภาพจิตไว้ด้วยความรู้สึกว่า ไม่มีอะไรสักหน่อยเดียวที่น่าเอาน่าเป็น, จะเคลื่อนไหวทำอะไรก็ได้ตามที่จำเป็นต้องทำโดยปราศจากความรู้สึกว่าเป็น "ผู้ทำ" หรือ "ผู้ถูกกระทำ" ด้วยสมาธิที่ไม่ประกอบด้วยนิมิตอะไร นอกจาก **"ความว่าง – สุญฺญตา"** อย่างเดียว และต้องไม่ใช่สุญญตาวอบ ๆ แวม ๆ เป็นกุปปธรรม – คือ**กลับไปไม่ว่างอีก** : ต้องเป็น ปรมํ สุญฺญํ – คือว่างอย่างยิ่งพูดอย่างหลวงพ่อท่านสอน ก็คือมีแต่ลมหายใจ (กายลม) และสติปัญญาเท่านั้น, จึงจะ อปฺปติฏฺฐํ – มีอยู่โดยไม่ต้องตั้งอยู่, อปฺปวตฺตํ – มิได้เป็นไป (ไม่มีผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำ การกระทำ), อนารมฺมณเมว ตํ – สิ่งนั้นมิใช่อารมณ์, จนกว่ากายเนื้อหนังจะถึงเวลาแตกสลายทำลายลงไปตามธรรมชาติ ; เพราะฉะนั้นโดยสรุปก็คือ กลับไปสู่สภาพเดิมคือ จิตเดิมแท้ที่ประภัสสรอยู่ตามธรรมชาติธรรมดาตามเดิม แต่คราวนี้จิตประกอบอยู่ด้วยวิชชา จึงปราศจากการปรุงแต่งอย่างสิ้นเชิง เพียงแต่ว่าไม่รู้ว่าจะต้องเวียนเกิดเวียน

ตายอยู่กี่กัปป์กี่กัลป์. ส่วนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ที่ว่าจิตเดิมนั้นประภัสสรน่ะ ถ้าเห็นได้ก็ใช้เวลาแว๊บเดียวนั้น หักวงแห่งสังสารวัฏ (กิเลส – กรรม – วิบาก) ได้. หลวงพ่อท่านว่าไว้ว่า :

เวียนวง สามวน ทนทุเรศ
วน"กิเลส" "กรรม" "วิบาก" ยากแก้ไข
ทุกข์ทน ทั้งสามโลก วิโยคใจ
กามวิสัย รูป-อรูป เฝ้าลูบคลำ

การต้องเวียนเกิด – เวียนตาย อยากเป็นเทวดา เทพ พรหม หรือ มนุษย์ชั้นดีอะไรก็ตาม มองให้เห็นตามที่ท่านแต่งไว้เตือนใจเถอะว่า :

ความเอ๋ย ความว่ายเวียน เพียงแต่เปลี่ยน กายดอก จะบอกให้
ดวงกมล ทนระกำ อยู่ร่ำไป เปลี่ยนฉากใหม่ ! เรื่องเก่า เศร้าเช่นเดิม[๑] !
ความอยาก, ร่าน หาญเหิม เพิ่มทุกชาติ เหมือนยิงสาด น้ำมันใส่ ให้ไฟเหิม
เมื่อ"ไฟ"อ่อน หย่อนไป ใส่"ฟืน"เติม เฝ้าส่งเสริม ความใคร่ ว่ายไป ! เอย

ทีนี้ถ้ายังมีข้อสงสัย ใคร่จะทราบก็ไปถามหลวงพ่อท่านได้ตลอดเวลา ท่านยังคอยตอบคำถามให้เสมอ ท่านยังไม่ตายหรอก ท่านยังคงอยู่ในนาม "ธรรมโฆษณ์" อันเป็นนามอย่างปรมัตถสัจจะแห่งธรรมกายของท่านตลอดไปตราบเท่านิรันดร์ เป็นอมตะ เป็นอนันตภาวะ จึงพบท่านได้เสมอและตลอดไป ไม่ต้องไปค้นหาที่อื่นนะ เพราะทุกคำที่ได้กล่าวมาทุกคำ เป็นความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติตามคำสอนจาก "ธรรมโฆษณ์" ทั้งสิ้น จะมีเจืออยู่บ้างก็เป็น "สูตรของเว่ยหล่าง" และ "คำสอนของฮวงโป" บ้าง เพียง ๒ เล่ม

---

๑. ฉากใหม่เรื่องเก่า = เกิดมาชาติไร ก็แสดงเรื่อง "ยึดตัวตน" ทุกชาติจนกว่าจะหยุดแสดง

เท่านั้น แต่ก็เป็นหนังสือที่ท่านเป็นผู้แปลเป็นไทย พร้อมทั้งมีคำอธิบายให้ใน footnote ในสิ่งที่ผู้อ่านอาจไม่เข้าใจ แม้กระทั่ง "คำอนุโมทนา" และ "คำชี้แจง" ก็มีค่า ชนิดที่ไม่ควรจะละเลย

คำอธิบายต่อไปนี้ เป็นไปตามความเข้าใจเป็นส่วนตัว ที่คิดว่าดีที่สุดที่จะอธิบายปฏิจจสมุปบาท ให้เห็นได้ในรูปของการปฏิบัติ ซึ่งถ้าพูดตามทฤษฎีไม่อาจจะมองเห็นได้เลยว่ามันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร มันเนื่องกันอย่างไร ? พยายามคิดนึกว่าจะเขียนเป็นแผนผังอย่างไรดี ที่จะช่วยให้เห็นได้ง่ายที่สุด ไม่ซับซ้อน ก็ได้ออกมาดังที่เห็นนี่แหละ ใครคิดได้ดีกว่านี้ ก็เขียนมาช่วยกันแสดงก็แล้วกัน

เอาละ เป็นอันว่ารู้แล้วนะ จิตเดิม หรือว่า จิตล้วน ๆ ของตัวเองทุก ๆ คนนั้นน่ะ มันประภัสสร (เรืองแสง) อยู่แล้วโดยธรรมชาติเดิมแท้ของมันเอง จึงนับว่าเป็นโอกาสที่จะอบรบจิต ให้จิตนี้ เป็นจิตที่หลุดพ้นได้โดยทำจิตตภาวนาให้มีเอกัคคตาจิต มีนิพพานเป็นอารมณ์ ทั้งสมถะและวิปัสสนา ซึ่งกรรมวิธีนี้เป็นกฎของธรรมชาติ ใช้ร่วมกันได้ทุกลัทธินิกาย ไม่ควรที่ใครจะสงวนลิขสิทธิ์ เพื่อเห็นความว่าง แล้วจิตก็จะว่าง : จากอุปาทานว่าตัวตน **อันเป็นแก่นแท้ของสัจจธรรมของธรรมชาติ,** ว่างจากการปรุงแต่ง (ปรมสุญญตา), ว่างจากการรบกวนของอารมณ์(วิเวก), ว่างคือลักษณะของจิตประภัสสร. ดังนั้นจงปฏิบัติให้พบจิตเดิม(ประภัสสร) ก็จะสงบสุขด้วยความว่างของมันเอง ; เพราะจิตเดิมแท้ล้วน ๆ นั้น ไม่ต้องการอะไรสักอย่างเดียว, มีศูนย์ดิ่งลงสู่ความสงบหรือความเป็นประภัสสร : แต่มันดิ่งไม่ได้เพราะอวิชชา ในรูปของกิเลสนานาชนิดกลุ้มรุมเอาไว้เป็นสายระโยงระยาง. **ทำให้มันหลุดออก, แล้วไปตามจุดศูนย์ดิ่งของมันเถิด เรื่องมันไม่มาก !**

หวังว่าท่านทั้งหลายจะได้มีความเข้าใจเรื่องนี้ แล้วมีความกล้าหาญมีความประสงค์ที่จะอบรมจิต โดยไม่เห็นเสียว่าเป็นสิ่งเหลือวิสัย หรือเห็นเสียว่ามันไม่จำเป็น สู้ปล่อยไปตามเรื่องไม่ได้ ; เพราะว่ากิเลสมันก็เป็นเรื่องสนุกอยู่มาก คนจึงไม่อยากจะอบรมจิต ให้ปราศจากกิเลส หรือตั้งใจที่จะกำจัดกิเลส เพราะกิเลสนั้นมันมีอัสสาทะ – คือมีรสอร่อย คนจึงยากที่จะเกลียดกิเลส เรื่องของพระอรหันต์จึงยังไม่เป็นที่สนใจแก่บุคคลที่ยังมีความรักอาลัยในสิ่งที่เรียกว่า "กิเลส" จึงยากที่จะเป็นพระอรหันต์ – เป็นผู้มีจิตอันเป็นประภัสสรอันเด็ดขาด ไม่เป็นที่ตั้งแห่งกิเลสอีกต่อไป.

ถ้าจะพูดว่า มันต่างกันตรงนี้นิดเดียวว่า : จิตประภัสสรของปุถุชนมันยังเป็นที่ตั้งแห่งกิเลส, จิตประภัสสรของพระอรหันต์ **ไม่เป็น**ที่ตั้งแห่งกิเลสอีกต่อไป ! มันต่างกันนิดเดียวด้วยคำพูดอย่างนี้, **แต่มันเป็นการแตกต่างกันอย่างใหญ่หลวง** ทั้งที่มันก็มีความเป็นประภัสสรมาด้วยกันในธรรมชาติแห่งจิต.

ดังนั้นเรื่องที่จะพูดกันต่อไป ก็ในกรณีของจิตของปุถุชนทั่วไป – คือพวกเราน่ะ ยังไม่ได้รับการอบรมจิต ที่เรียกว่า **อะธิจิต** – คือจิตที่มันยิ่งไปกว่าธรรมดา, มันจึงยังเป็นจิตประภัสสรที่อ่อนแอ ประภัสสรล่อ ๆ หลุบ ๆ ไม่แน่นอน ไม่ตายตัว กิเลสมันก็เกิดได้โดยง่าย. ฉะนั้นเราจะมาเล่ากันให้รู้ว่า กิเลสมันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร บนบ่อกรรมเก่า(ปุราณกรรม) – คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จนเกิดความยินดี (อภิชฌา) – ยินร้าย (โทมนัส) แล้วตัวเองก็ถูกลวงด้วยของคู่ (หรือคติทวินิยม) นั้นเสียเอง จึงกระทำกรรมใหม่(นวกรรม) ทางกาย วาจา ใจขึ้น. แต่ว่าเรื่องมันไม่ง่าย ทั้งไม่อาจจะสำเร็จได้ด้วยการอ่านหรือการฟัง แม้จะได้พยายามอย่างสุดความสามารถ

ก็ไม่อาจจะหวังว่า จะมีใครเข้าใจได้สักกี่คน ซึ่งเรื่องนี้หลวงพ่อท่านก็เคยท้อและเคยปรารภไว้ว่า "ท่านตั้งใจเต็มที่ที่จะอธิบายให้เข้าใจ แต่ดูเหมือนจะเป็นการพูดให้ตัวเองฟังเสียเองมากกว่า" ; ดังนั้น แม้รู้ชัดใจอยู่อย่างที่ว่ามานี้ ก็จะยังตั้งใจทำต่อไปอย่างเต็มกำลังของสติปัญญา แม้สำนวนจะขรุขระไม่สละสลวยเพราะมิใช่นักพูด. ยิ่งกว่านั้นเห็นว่าความจริงที่ตรงและไม่เยิ่นเย้อน่าจะช่วยได้มากกว่านะ เพราะธรรมะชั้นนี้ต้องการให้เห็นอื่นจากที่คนอื่นเขาเห็นกัน คือเขาเห็นเขาชอบอัสสาทะ แต่เห็นอื่นจากอัสสาทะ คือเห็นโทษ(อาทีนวะ) อย่างถึงที่สุด จิตจึงจะหดตัว แล้วเกิดนิพพิทาญาณ(ความเบื่อหน่าย) เป็นสิ่งที่มุ่งหมายในการปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์, แล้วก็ขอจบเอาดื้อ ๆ ตรงนี้ตามเคย

แต่ว่าก่อนที่จะไปถึงเรื่องปฏิจจสมุปบาทนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงบางเรื่องที่จะกล่าวต่อไป เพื่อผู้ที่ไม่เคยรู้เคยได้ยินมาก่อนอย่างที่ตัวผู้เล่าเองเคยประสบมาก่อน พอให้รู้บ้าง เพื่อจะได้ไปค้นคว้าต่อเอาเองได้จากหลวงพ่อท่านในนาม "ธรรมโฆษณ์" อันเป็นธรรมกายของท่าน ได้ทุกเรื่อง.

ทีนี้เรื่องที่เราจะคุยสู่กันฟังต่อไปนี้ เป็นเรื่องที่อาจจะถูกติว่าพูดซ้ำซาก แต่ก็ต้องขอกล่าวย้ำว่า เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง และได้ตรัสไว้ดีแล้ว คือเรื่อง**ปฏิจจสมุปบาท** หรือ**ตัวแท้ของศาสนา** เป็นเรื่องที่ลึกซึ้งที่สุด สมกับเป็น**"หัวใจ"**ของพุทธศาสนา. ปฏิจจสมุปบาทนั้นเป็นเรื่อง**ปรมัตถธรรม** ที่ต้องพูดกันด้วย "ภาษาธรรม" : เป็นเรื่องที่**ตรงกันข้าม**ไปหมดจากเรื่องศีลธรรม ; แล้วจะนำมาตรัสด้วยภาษาคนที่ใช้สำหรับเรื่องศีลธรรม **มันตรัสไม่ได้ !** ทีนี้ถ้าตรัสโดยภาษาธรรม คนฟังก็ตีความตามภาษาคนไปหมด **เลยไม่เข้าใจ หรือ เข้าใจผิด** อย่าง

ตรงกันข้ามไปเสียเลย, ข้อนี้เองเป็นต้นตอของปัญหาที่ทำให้ทรงท้อพระทัยในทีแรก ที่ถึงกับจะไม่ทรงสอน. แม้ที่ทรงสอนแล้วก็ยังไม่เข้าใจ (ดังเรื่องของภิกษุสาติเกวัฏฏบุตร ดังที่กล่าวถึงในหนังสือ ปฏิจจฯ จากพระโอษฐ์ น. ๔๕ เป็นต้น) กระทั่งถึงที่พวกเราเวลานี้ **สอนเรื่องนี้กันไม่รู้เรื่อง พูดกันไม่รู้เรื่อง สนทนากันไม่รู้เรื่อง, รับคำสอนแล้วปฏิบัติอะไรไม่ได้ ยิ่งปฏิบัติยิ่งผิดไกลออกไปอีก** ดังนี้เป็นต้น. ฉะนั้น ใครผู้สนใจจะศึกษาให้ปฏิบัติได้จงศึกษาอย่างละเอียดลออที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนที่จะศึกษาคำบรรยาย ได้โปรดอย่าละเลยที่จะอ่าน "คำชี้แจง" ขององค์บรรยาย จะได้เปรียบไปกว่าครึ่ง หรือตัวอย่างการศึกษาเล่มที่ชื่อ "อริยสัจจากพระโอษฐ์" มีคำชี้แจง คำนำ คำชี้แจงวิธีใช้(ท้ายเล่มปลาย), แล้วยังมีเล่มเล็กชื่อ "ประโยชน์อานิสงส์จากการศึกษาอริยสัจจากพระโอษฐ์" เพื่อประโยชน์อย่างกว้างขวาง ฯลฯ ให้ใช้คู่กับ"อริยสัจจากพระโอษฐ์" อีกด้วย ; สรุปความว่าก่อนจะศึกษาชุดธรรมโฆษณ์ทุกเล่ม อย่าละเลยคำชี้แจง หรือคำนำ หรือคำอนุโมทนาฯ เลยเป็นดีที่สุด ดังนั้นใครที่อ่านคำบรรยายธรรมชุดธรรมโฆษณ์แล้วบอกว่า"ไม่เข้าใจ"นั้น จงรู้ไว้เถิดว่าท่านกำลังอ่านภาษาธรรมด้วยความรู้สึกในความหมายอย่างภาษาคน จึงเข้าใจไม่ได้ หรือไม่ก็เข้าใจผิดไปตามความหมายอย่างภาษาคนที่ตนคุ้นเคยและใช้อยู่.

ข้อต่อไปก็ขอให้ท่านผู้ที่กำลังอ่านหนังสือเล่มนี้อยู่ ได้ถามตนเองดูซิว่า ตนเองมีความเข้าใจหรือการถึงพระรัตนตรัยอยู่ในระดับไหน?

๑. การถึงโดยการปฏิบัติตามประเพณี สำหรับลูกเด็ก ๆ หรือผู้ไม่เคยรู้เรื่องพระรัตนตรัยมาก่อน : คือสอนลูกเด็ก ๆ ให้ว่าคำสรณาคมน์ให้ไหว้พระพุทธรูป หรือเอาพระพุทธรูปเป็นพระพุทธเจ้าจนกระทั่งเติบโต

เป็นผู้ใหญ่ จนเน่าเข้าโลงไป, นี้ก็เห็นๆ กันอยู่ว่า มีอยู่เป็นอันมากแม้ในประเทศไทยเรา นี้อย่างหนึ่ง.

๒. การถึงพระรัตนตรัยด้วยการเรียนปริยัติ โดยการบวช แล้วเรียนรู้เรื่องพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์มากขึ้น โดยการศึกษาปริยัติ ที่สอนกันอยู่ในห้องเรียน หรือเทศน์อยู่บนธรรมาสน์, แล้วเราก็สอบไล่ได้ และตอบปัญหาได้โดยพิสดารเกี่ยวกับพระรัตนตรัย ภาคภูมิใจว่าเรามี – เราถึงพระรัตนตรัย. มีคำเตือนสติจากหลวงพ่อที่อยากให้ท่องไว้เตือนใจตนในหัวข้อว่า "ยิ่งคัดลอกยิ่งเลอะเทอะ"

พระคัมภีร์ ยังมิใช่ องค์พระธรรม	มีไว้เพียง อ่านจำ เมื่อศึกษา
ครั้นนานเข้า คัดลอก กันสืบมา	เพียงแต่เขียน อักขรา ให้คล้ายกัน
คัดพลาง ฉงนพลาง ช่างอึดอัด	ตัวไม่ชัด เดาไป คล้ายในฝัน
ยิ่งเป็นปราชญ์ ยิ่งแก้ไป ได้ไกลครัน	ยิ่งแก้มัน ก็ยิ่งเลอะ ไม่เจอะจริง
ส่วนพระธรรม ล้ำเลิศ ประเสริฐแท้	ไม่มีใคร อาจแก้ ให้ยุ่งขิง
ธรรมของใคร ใครเห็น ตามเป็นจริง	มิใช่สิ่ง คัดลอก หรือบอกกัน
ทั้งมิอาจ ถ่ายทอด วิธีใด	มีแต่การ จัดใจ ให้สบสันติ์
ไม่มีทาง ซื้อขาย หรือให้ปัน	หรือลอกกัน ให้เลอะไป ไม่หยุดเอย ฯ

คำกลอนของหลวงพ่อทุกบท ขอให้พิจารณาทุกคำเถิด ไม่มีคำเฟ้อเพื่อให้ไพเราะแต่ประการใด ทุกคำมีความหมาย ถ้ามีสมาธิแล้วท่องไป พิจารณาไปด้วย นั่นแหละวิปัสสนาละ ; ถ้ามีแต่หลับตานั่งตัวแข็งแล้วเรียกว่าสมาธิน่ะมันไม่อาจจะรู้ได้หรอก อย่างเช่นประโยคที่ว่า "ยิ่งเป็นปราชญ์ ยิ่งแก้ไปได้ไกลครัน" นี่ก็ทำให้ปฏิจจสมุปบาทคร่อมไปถึง ๓ ภพ ๓ ชาติ แก้ไม่ได้อยู่ทุกวันนี้ ; ปัจจุบันนี้ก็ได้ยินอยู่หยกๆ ไม่นานนี้เอง มีผู้ที่ใครๆ ยกย่องว่า

เป็นปราชญ์ของยุคนี้ผู้หนึ่ง กล่าวว่า "กฎของธรรมชาติ มี ๕ กฎ เป็นของฝรั่ง ๔ กฎ ของไทย คือ "อิทัปปัจจยตา" อีก ๑ ! แล้วที่หลวงพ่อท่านบรรยายไว้ในธรรมโฆษณ์ที่ชื่อ "อิทัปปัจจยตา" ในคำชี้แจงของผู้บรรยาย หน้า [๓๕] จะว่ายังไง เช่น :

๏ เรื่องอิทัปปัจจยตานี้ มิได้จำกัดอยู่แต่ในขอบวงของสิ่งที่เรียกว่า "พุทธศาสนา" เท่านั้น, แต่ได้ปกคลุมทั่วไปหมด เข้าไปถึงขอบเขตของสิ่งที่เรียกว่า "ศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์" ของโลก.

๏ เป็นหลักวิชา ทุก ๆ แขนง ที่ต้องอิงอาศัยอยู่กับความมีเหตุผล

๏ เกี่ยวเนื่องอยู่กับเนื้อตัวของมนุษย์ทุก ๆ คน ในทุก ๆ อิริยาบถ

๏ เมื่อตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ ก็มีอำนาจเท่ากับสิ่งที่มนุษย์ทั้งหลายเรียกกันว่า **"พระเป็นเจ้า"** นั่นเอง

๏ **ไม่มีอะไรในโลกทั้งมวล** ที่มิได้เกี่ยวข้องอยู่กับสิ่งที่เรียกว่า "อิทัปปัจจยตา" โดยปริยายใดปริยายหนึ่ง หรือหลาย ๆ ปริยายพร้อมกันในคราวเดียว, ยิ่งเป็นฆราวาส ยิ่งถูกผูกพันอยู่ด้วยกฎแห่งอิทัปปัจจยตามาก หรือมีความทุกข์มากนั่นเอง

๏ โลกนี้ยังหมุนอยู่เพียงใด, อะไร ๆ ก็ยังเปลี่ยนแปลงไปในสากลจักรวาล ดังนี้แล้ว ก็พึงรู้เถิด ว่านั่นฝีไม้ลายมือของสิ่งที่เรียกว่า "อิทัปปัจจยตา" สิ่งเดียวนี้ทั้งนั้น. ความวินาศ หรือความเจริญรุ่งเรืองก็ตาม, สงครามหรือสันติภาพก็ตาม ของโลกทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับการทำผิด หรือการทำถูก ต่อสิ่งที่เรียกว่า "อิทัปปัจจยตา" ในที่นี้นั่นเอง.

๏ การที่คนพวกหนึ่ง สามารถเอาเปรียบคนอีกพวกหนึ่งได้สำเร็จ ก็เพราะเขารู้จักใช้ประโยชน์จากอิทัปปัจจยตาอีกเหมือนกัน.

๑ [น. ๓๓] ในองค์ต้นแห่งมรรค คือ สัมมาทิฏฐินั้น จะต้องมีการเห็นการเกิด – ดับแห่งทุกข์ ตามกฎเกณฑ์แห่ง "อิทัปปัจจยตา" – คือ ความที่เมื่อสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย, สิ่งนี้ ๆ ย่อมเกิดขึ้น ซึ่งทำลายสีลัพพตปรามาสที่มีอยู่ก่อนเสียสิ้นเชิง ; หรือกล่าวให้สั้นที่สุด ก็กล่าวได้ว่าจุดตั้งตนของการลุถึง**นิพพานนั้นอยู่ที่การเข้าถึงอิทัปปัจจยตานั่นเอง !**

๑ ในที่สุดนี้ หวังว่าท่านทั้งหลาย จะได้สนใจในสิ่งที่เป็นเหมือนกับ**ผู้สามารถบันดาลโลกให้เป็นไปได้ตามความประสงค์ทุกประการนี้** ให้สมกับที่เป็นสิ่งสำคัญ เหนือสิ่งอื่นใด ....โดยไม่ยกเว้นสิ่งใดเลย,..... ไม่เสียทีที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ได้พบพุทธศาสนาซึ่งมี **"อิทัปปัจจยตา"** เป็นหัวใจ บำบัดทุกข์ได้ดั่งแก้วสารพัดนึก !

ยกมาให้ฟังอย่างย่อ ๆ คร่าว ๆ แม้จะไม่ละเอียดลออนัก อย่างนี้แล้ว "อิทัปปัจจยตา" ที่เขาพูดว่าเป็นกฎหนึ่งใน ๕ กฎ ที่กล่าวอย่างนั้นน่ะ จะเป็นตัวกฎของธรรมชาติในฐานะ "พระเป็นเจ้า" ที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ต้องอุบัติขึ้นมาในโลกเพื่อตรัสรู้เรื่องนี้เท่านั้น, แม้ที่จะมีมาในอนาคตก็เพื่อตรัสรู้เรื่องนี้ได้อย่างไร ? ฉะนั้นต้องใช้สติพิจารณาใคร่ครวญให้ดีก่อนจะเชื่อเพียงเพราะศรัทธาในความเป็นปราชญ์ของผู้พูด แล้วก็ต้องหลงทางไปจนกู่ไม่กลับ. ที่ต้องรู้ให้ชัดก็คือ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ก็ทรงอุบัติขึ้นมาด้วยกฎของธรรมชาติที่ทำหน้าที่เสมือนเป็นพระเจ้าบังคับมา และเรียกกันว่า ธรรม – พระธรรม ที่พระพุทธเจ้าก็ยังต้องเคารพ. จำได้ไหมว่าพระองค์ตรัสบอกเอง ?

๓. การถึงพระรัตนตรัย ด้วยการทำกัมมัฏฐานตามแบบฉบับในพุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ ตามที่พระอาจารย์กัมมัฏฐานสอนให้นี้ก็อย่างหนึ่ง.

๔. การเพ่งจิตให้เห็นภาพอันแปลกประหลาด ซึ่งสมมติเอาเองว่าเป็นพระรัตนตรัย : บางทีก็ทำสมาธิเพ่งเห็นพระพุทธองค์ในรูปร่างต่าง ๆ อย่างที่เรียกว่าอัญเชิญมาได้, หรือเห็นรูปของพระธรรมในรูปแบบต่าง ๆ, เห็นนิมิตของพระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ ในรูปร่างหรือรูปแบบต่าง ๆ กัน **ถือเอาเป็นพระรัตนตรัย** อย่างนี้ก็อีกพวกหนึ่ง.

ทั้งหมดตั้งแต่ข้อ ๑ ถึงข้อ ๔ นี้ ไม่เข้ากับหลักเกณฑ์ที่ตรัสไว้ว่า "ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคตเอาเสียเลย : นี้เป็นกลุ่มหนึ่ง.

๕. ทีนี้สูงยิ่งขึ้นไป คือการฟังธรรมจากพระพุทธองค์ เรื่องความดับทุกข์ ซึ่งสรุปรวมอยู่ในเรื่องอริยสัจ จนเข้าใจแจ่มแจ้งแล้ว ประกาศตนเป็นอุบาสกเฉพาะพระพักตร์พระพุทธองค์ นับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะของตนจนตลอดชีวิต โดยไม่มีพระพุทธเจ้า หรือใคร ๆ ที่สอนให้ว่า พุทธํ สรณํ คจฺฉามิ เป็นต้นเลย. ขอให้ดูถึงจิตใจบุคคลประเภทนี้ **ที่เข้าถึงพระรัตนตรัยในความรู้สึกของเขาจริง ๆ.**

๖. ก็มาถึงพระรัตนตรัยอันแท้จริงและสูงสุด เป็นขั้นสุดท้าย คือบรรลุธรรมถึงที่สุด แล้วรู้จักความหมายอันสูงสุดแห่งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขึ้นมาด้วยตนเองในความรู้สึกของบุคคลที่บรรลุธรรมในขั้นดับทุกข์สิ้นเชิง : ก็รู้ได้แจ่มแจ้ง ว่าพระพุทธเจ้าผู้สอนให้ดับทุกข์นั้น จะต้องเป็นอย่างไร ? พระธรรมที่เป็นเครื่องดับทุกข์นั้น จะต้องเป็นอย่างไร ? และพระสงฆ์ที่เป็นผู้ปฏิบัติตาม แล้วดับทุกข์นั้นจะต้องเป็นอย่างไร ? ทั้งหมดนี้ ปรากฏอยู่ที่ความรู้สึกของเขาเอง ซึ่งแน่ใจว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นสัมมาสัมพุทธะ พระธรรมเป็นสวากขาตะ พระสงฆ์เป็นสุปฏิปันนะโดยแท้จริง (ดูความละเอียดชัดเจนที่หน้า ๑๔๙๘ - ๑๕๐๐ แห่ง อริย.โอ)

ทีนี้การถึงพระรัตนตรัยในขั้นนี้ ต้องอาศัยกระแสแห่งสัทธาที่มีนามว่า "สัทธินทรีย์" ชนิดที่มีคำว่า วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ต่อท้ายด้วย จึงจะเป็นชนิดที่เป็นไปเพื่อโลกุตตระโดยส่วนเดียว จึงจะแน่นแฟ้นถึงที่สุด หมดความสะดุ้งหวาดเสียว สำหรับบุคคลที่จะเดินทาง (ทางจิต) ไปบนทางสายเดียว(เอกายโน มคฺโค) เพื่อนิพพาน ทางอื่นไม่มี (เอเสว มคฺโค นตฺถญฺโญ) ก็คืออริยอัฏฐังคิกมรรค ชนิดที่อาศัยวิเวก วิราคะ นิโรธะ น้อมไปเพื่อความสลัดปล่อย (อุปาทานขันธ์) ด้วยการทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์แห่งองค์มรรค หรือมัคคสมังคี ; แม้จะตรัสไว้ในธรรมชื่ออื่นชื่อไร ก็จะมีความหมายแห่งอัฏฐังคิกมรรครวมอยู่ด้วย ไม่ได้ทรงกำหนดคำว่า เอเสว มคฺโค นตฺถญฺโญ ไว้อย่างตายตัวสำหรับหมวดธรรมชื่อใดชื่อหนึ่งโดยเฉพาะ เป็นการกล่าวได้ว่าจุดตั้งต้นของหนทางเข้าสู่นิพพานนั้นมีได้มากแห่ง สมกับข้อความในบาลีแห่งหนึ่งว่า **"วิญญาณ(หรือนิพพาน) นั้น สพฺพโต ปภํ – มีหนทางเข้ามาได้โดยรอบด้าน"** (ดูที่ น. ๔๓๘ ของ อริย.โอ) เพราะแม้จะมีระบบปฏิบัติต่างกัน **แต่ใจความของระบบนั้นก็เหมือนกัน** คือปฏิบัติจนเห็นความไม่เที่ยง ความเป็นอนัตตาของสิ่งนั้น ๆ แล้ว ก็ปล่อยวางด้วยกันทั้งนั้น.

ทีนี้มาดูการทำกิจของอินทรีย์ห้า ที่ตรัสว่าเป็นนิพพานคามิมรรค ในขณะบรรลุธรรม(อริย.โอ. น. ๑๔๒๑) ดังนี้คือ : ด้วย**สัทธา** – มีความเลื่อมใสอย่างยิ่งถึงที่สุด ไม่มีความลังเลหรือสงสัยในคำสอนของพระพุทธองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเชื่อในหลักปฏิบัติที่เห็นว่าจะดับทุกข์ได้, แล้วก็ปฏิบัติไปตามนั้นด้วยอำนาจสัทธานั้น ; สัทธานั้นทำให้เกิดความเพียรพยายามชนิดที่เรียกว่า **"วิริยินทรีย์"** ; มีสติชนิดที่เรียกว่า **"สตินทรีย์"** เข้าควบคุมซึ่งสิ่งที่ทำและคำพูดไว้อย่างถูกต้องแม้นานได้ ; บำเพ็ญไปจนเกิดสมาธิที่เป็น

"สมาธินทรีย์" คือความที่จิตมีอารมณ์เป็นอันเดียว เป็นความตั้งมั่นแห่งจิต ; แล้วเกิดปัญญาชนิดที่เรียกว่า **"ปัญญินทรีย์"** : เป็นผู้รู้ชัดว่า "สังสารวัฏฏ์เป็นสิ่งที่มีที่สุดอันบุคคลรู้ไม่ได้, ที่สุดฝ่ายข้างต้นย่อมไม่ปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลาย ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูก กำลังแล่นไปท่องเที่ยวไป. *ความจางคลายดับไปโดยไม่มีเหลือแห่งอวิชชา อันเป็นกองแห่งความมืดนั้นเสียได้ มีอยู่ : นั่นเป็นบทที่สงบ นั่นเป็นบทที่ประณีต กล่าวคือธรรมเป็นที่สงบแห่งสังขารทั้งปวง เป็นที่สลัดคืนซึ่งอุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา เป็นความจางคลาย เป็นความดับ เป็นนิพพาน"* แล้วสัทธานั้นก็ถึงที่สุดแห่งความเป็นสัทธา เพราะแทงตลอดธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญา แล้วเห็นอยู่ด้วย ; เขาย่อมเชื่ออย่างยิ่งว่า "ธรรมเหล่าใด เป็นธรรมที่เราเคยฟังแล้วในกาลก่อน, *ในบัดนี้ เราถูกต้องธรรมเหล่านั้นด้วยนามกายแล้วและอยู่ด้วย"* : **ความเชื่อเช่นนั้น** ย่อมเป็น "สัทธินทรีย์" ในตอนนี้เอง.

มีข้อที่ควรต้องสังเกตให้เห็นว่า **สัทธาตามธรรมดา** กับสัทธาที่มีนามว่า **"สัทธินทรีย์"** นั้น **มิใช่สิ่งเดียวกัน** แตกต่างกันมาก ดังจะเห็นได้จากกระแสแห่งสัทธาที่กล่าวแล้วในข้อความข้างต้น

แม้สิ่งที่เรียกว่า **อินทรีย์ ๆ** นี้ก็ยังมีอันดับสูงต่ำกว่ากัน คือในความหมายทั่วไปก็เรียกชื่อว่า "อินทรีย์" ตามชื่อนั้น ๆ เฉย ๆ ; แต่ถ้ามีคำว่า วิเวกนิสสิตัง วิราคนิสสิตัง นิโรธนิสสิตัง โวสสัคคปริณามี ต่อท้ายเข้าด้วยแล้ว ก็หมายถึง **อินทรีย์ชนิดที่เป็นไปเพื่อโลกุตตระโดยส่วนเดียว !**

โดยส่วนตัวแล้ว ขอให้สังเกตด้วยว่า **สัทธินทรีย์** ที่ผ่านมาจาก **วิริยินทรีย์** ด้วยตนเองนั้นนั่นแหละ ที่ทำให้ "สัทธินทรีย์" – คือเชื่ออย่างแน่นแฟ้น เพราะผ่านการทดลองปฏิบัติด้วยตนเองจนมีผลตรงตามที่ได้รับฟังมา "ว่ามีสิ่งที่เรียกว่านิพพานแน่ ปัจจุบันขณะนี้เราก็ถูกต้อง

ธรรมเหล่านั้นอยู่ด้วยนามกายแล้ว แลอยู่ด้วย "นี่น่ะสำคัญมาก จำเป็นมาก เพราะทำให้ "วิจิกิจฉา" ที่ห้ามแม้กระทั่งนิพพานได้หมดไปอย่างสิ้นเชิง ; แม้จะเดินทางไปโดยลำพังแต่ผู้เดียว ก็ปราศจากความสะดุ้งหวาดเสียว เพราะสงสัยหรือลังเล มีแต่ความตั้งมั่นแห่งจิตที่จะเดินทางดิ่งเดียวไปสู่ "สิ่ง" นั้น – นิพฺพานํ ปรมํ สุญฺญํ !

แต่ว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบท้าวสักกะที่มาทูลถามว่า "อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ที่ทำให้สัตว์บางพวก ในโลกนี้ ไม่ปรินิพพานในทิฏฐธรรม*?" (คือทันเวลา, ทันควัน ไม่ต้องรอเวลาข้างหน้า) จึงมีคำตอบในหัวข้อว่า "คนเราไม่ปรินิพพานในทิฏฐธรรม เพราะไม่สามารถตัดกระแสแห่งปฏิจจสมุปบาท" (อริย.โอ. น.๑๗)

ปฏิจจสมุปบาท ก็คือ อิทัปปัจจยตา นั่นเอง มีชื่อเรียกเต็ม ๆ ว่า "อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปปาโท" ซึ่งอยู่ในรูปของพุทธภาสิต แต่เราไม่ค่อยนิยมเรียกเพราะยาวเกินไป, เรียก "ปฏิจจสมุปบาท" สั้น ๆ มุ่งหมายใช้เฉพาะเรื่องเกิดทุกข์และพ้นทุกข์โดยตรงในพุทธศาสนาเท่านั้น ! แต่ใจความสำคัญก็คงมีอย่างเดียวกันกับอิทัปปัจจยตา คือแสดงถึงกระแสแห่งปัจจัย และสิ่งที่เกิดตามปัจจัย เป็นสายยืดยาว โดยขยายออกไป ตั้งแต่ : อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร, สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ ฯลฯ; พร้อมทั้งฝ่ายดับ ที่ : เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ, เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ดังนั้นปฏิจจสมุปบาทในฐานะอิทัปปัจจยตาจึงเป็นวิทยาศาสตร์โดยแท้.

** สิ่งที่เรียกว่า ปรินิพพานนั้น คือการสิ้นสุดแห่งกระแสของปฏิจจสมุปบาทนั่นเอง*

ในบาลีสูตรที่หก มหาวัคค์ ติกนิบาต อังคุตตรนิกาย ทรงแสดงว่า : ผู้ที่แสดงธรรมเรื่องปฏิจจสมุปบาทเท่านั้น จึงจะเรียกว่า **ธมฺมกถิโก** หรือ **ธรรมกถึก** อย่างสมชื่อ, และผู้ปฏิบัติในปฏิจจสมุปบาทเท่านั้น จึงจะชื่อว่า **ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน** หรือผู้ปฏิบัติธรรมอย่างสมควรแก่ธรรม อย่างสมชื่อเช่นเดียวกัน ; การที่จะปฏิบัติในปฏิจจสมุปบาท หรืออิทัปปัจจยตานั้นไม่ยากเย็นอะไร : **การมีสติ ไม่เผลอให้อวิชชาเข้าครอบงำ ในขณะที่ตาเห็นรูป, ในขณะที่หูได้ยินเสียง เป็นต้น, จนไม่เกิดการยึดมั่นถือมั่นในเวทนาใด ๆ จนเกิดทุกข์นั่นแหละ คือการปฏิบัติในปฏิจจสมุปบาท หรือในหลักแห่งอิทัปปัจจยตา.** ทั้งหมดนี้ย่อมแสดงว่า การศึกษาก็ดี การปฏิบัติก็ดี และแม้แต่การแสดงธรรมต่อไปก็ดี สูงสุดอยู่ที่เรื่อง **"อิทัปปัจจยตา-ปฏิจจสมุปปาโท"** นั่นเอง.

สำหรับสูตรที่สิบ แห่งวัคค์เดียวกันนั้น มีตรัสไว้ชัดหรือละเอียดออกไปว่าการรู้แจ้งปฏิจจสมุปบาท ทำให้เห็นสิ่งที่เรียกว่า"ตัวตน"นั้น **มิได้เคยมี, แล้วมิได้กำลังมีอยู่,** หรือจักมี : คือไม่มีทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ! ทำให้หมดความสงสัยทั้ง ๓ กาล ในเรื่องเกี่ยวกับตัวตน ; จึงไม่มีปัญหาที่จะต้องถามขึ้นว่า ตายแล้วจะเกิดอีกหรือไม่ ? เพราะว่า**ที่นี่, เดี๋ยวนี้, ก็มิได้มีตัวตนอยู่เลย !**

เมื่อเปิดธรรมโฆษณ์ชื่ออริยสัจจากพระโอษฐ์ หัวข้อในภาคนำก็ชวนสยองต่อการเวียนว่ายต่อไปในสังสารวัฏฏ์ เช่น

๏ การพ้นทุกข์โดยไม่รู้อริยสัจนั้น **เป็นไปไม่ได้** (น. ๕)

๏ **เพราะไม่รู้อริยสัจ** จึงต้องแล่นไปในสังสารวัฏฏ์ (น. ๖)

๏ สัตว์เกิดกลับมาเป็นมนุษย์มีน้อย เพราะไม่รู้อริยสัจ (น. ๗)

๏ อริยสัจสี่ เป็นสิ่งที่คงที่ ไม่รู้จักเปลี่ยนตัว (น. ๑๑)

๏ จิตที่ยังไม่ได้ฟอก ยากนักที่จะเห็นนิโรธสัจ (น. ๑๖)

ทีนี้อริยสัจจ์ ๔ นั้น ก็คืออิทัปปัจจยตา, อีกชื่อหนึ่งก็เรียกว่าปฏิจจสมุปบาท (เรียกเต็ม ๆ ว่า อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปปาโท ถ้าเกี่ยวกับความทุกข์โดยเฉพาะ : อิทัปปัจจยตา จึงเป็นคำย่อของปฏิจจสมุปบาท) และเราจะไม่พูดถึงอริยสัจจ์ธรรมดา ที่ย่อมาจากอริยสัจจ์ใหญ่ที่ทรงตรัสรู้เอง ซึ่งแสดงสั้น ๆ ลุ่น ๆ เหมือนที่ได้ยินได้ฟังกันโดยมาก,

มีอยู่สูตรหนึ่งในอังคุตตรนิกาย พระพุทธเจ้าตรัสว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! เราจะแสดงอริยสัจจ์ ๔ แก่พวกเธอ จงตั้งใจฟังให้ดี...." แล้วพระพุทธเจ้าก็แสดง "ปฏิจจสมุปบาท"

– แสดงความทุกข์ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ฯลฯ ตามอย่างในที่ทั่ว ๆ ไปก็แสดงอย่างนั้น

– พอทุกขสมุทัย ท่านก็ขึ้นว่า อวิชชาปัจจยา สังขารา, สังขารปัจจยา วิญญาณัง ฯลฯ จนเกิดทุกข์ : ปฏิจจสมุปบาทฝ่ายเกิดทุกข์(สมุทยวาร) นั้นแหละ คือทุกขสมุทัย.

– พอถึงทุกขนิโรธ ก็ว่า อวิชชายะ ตเววะ อเสสะวิราคนิโรโธ, สังขาร - นิโรธา ฯลฯ เรื่อยไปจนเป็นความดับทุกข์ คือปฏิจจสมุปบาทฝ่ายนิโรธวาร. ดังนั้นอริยสัจจ์ ๔ ที่เต็มรูปสมบูรณ์แบบ คือเต็มที่แล้ว ทุกขสมุทัยต้องแสดงด้วยปฏิจจสมุปบาท ฝ่ายสมุทยวาร, แล้วทุกขนิโรธ ต้องแสดงด้วยปฏิจจสมุปบาทฝ่ายนิโรธวาร

ฉะนั้นเรื่องปฏิจจสมุปบาท ก็คือเรื่องอริยสัจจ์, เรื่องอริยสัจจ์อันสมบูรณ์แบบ ก็คือเรื่องปฏิจจสมุปบาท, และเรื่องปฏิจจสมุปบาทนั่นแหละคือเรื่องอิทัปปัจจยตา ; เขาพูดว่า "อิทัปปัจจยตา" มันยาวนักหลายพยางค์, ก็ย่นอีกมันจะเหลือเพียง ๓ พยางค์ว่า "ตถตา" แปลว่า"ความเป็นอย่างนั้น" –ก็คือ "เมื่อมีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ จึงเกิดขึ้น" เป็นอาการที่สำคัญที่สุดอย่างเดียวกันกับเมื่อพูดว่า "อิทัปปัจจยตา" นั่นแหละ คือไม่เป็นอย่างอื่น (อนัญญถตา), ไม่เป็นอย่างอื่น จะเป็นแต่อย่างนี้(อวิตถตา) ; นี่เราก็เลือกเอาแต่คำสั้น ๆ คือ ตถตา – จะเป็นแต่อย่างนี้ ใช้แทนคำว่า "อิทัปปัจจยตา", เหลียวไปทางไหนก็มีแต่ "ตถตา" : นี้พูดถึงวัตถุล้วน ๆ คือมันเป็นอย่างนั้น คือมันเป็นอย่างที่มันเป็น, มันไม่เป็นอย่างอื่นจากที่มันเป็น. มันเป็นอย่างนั้น ก็เพราะมีสิ่งๆ นี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ จึงเกิดขึ้น. *เวียนศีรษะกันหรือยัง ทนเอาหน่อยนะ !*

ยังมีคำที่แทนกันได้อีก คือคำว่า **ธัมมฐิตตา** แปลว่า **ความตั้งอยู่ตามธรรมดา** ; อิทัปปัจจยตา –มันก็หมายถึง "ปรุงแต่ง ๆ ๆ นั่นแหละ – คือความตั้งอยู่ตามธรรมดา" ไม่ได้มีอะไรอยู่นิ่ง มีแต่ปรุงแต่งกันอยู่เรื่อย.

แล้วคำที่แทนกันได้อีกคำหนึ่งก็ว่า **ธัมมนิยามตา** แปลว่า**กฎตายตัวของธรรมดา** : ความตั้งอยู่ตามธรรมดาก็ดี, กฎอันตายตัวของธรรมดาก็ดี, นี่ก็คือ อิทัปปัจจยตา.

คำว่า **ธัมมธาตุ** แปลว่า **ธาตุแห่งธรรม** นี่ก็คืออิทัปปัจจยตา : พระพุทธเจ้าจะเกิดก็ตาม จะไม่เกิดก็ตาม ธรรมธาตุนี้มีอยู่แล้ว นี่ก็แปลว่า**อิทัปปัจจยตานี้มีอยู่แล้ว : เป็นความตั้งอยู่แห่งธรรมดาบ้าง, เป็นกฎตายตัวของธรรมดาบ้าง**, เป็นตถตา – คือความเป็นอย่างนั้นบ้าง, เป็นอวิตถตา –

คือความไม่เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น นอกจากความเป็นอย่างนั้นบ้าง, หรือ **อนัญญถตา** – ความไม่เป็นไปโดยประการอื่นบ้าง, ฉะนั้น **คำสอนทั้งหลายมันจึงเป็นอิทัปปัจจยตาหมด** ทั้งแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์. ทีนี้เพื่อประหยัดเวลา เราจะพูดว่า "ตถตา" : หมายความว่าเมื่อใดเห็น "ตถตา" – เมื่อนั้นจะไม่มีความหลง ไม่มีอวิชชาอีกต่อไป, จะไม่มีผู้หญิง จะไม่มีผู้ชาย, จะไม่มีได้ จะไม่มีเสีย, จะไม่มีเกิด จะไม่มีตาย, จะไม่มีขึ้น จะไม่มีลง, คือไม่มีทุกอย่าง ! **มันเป็น "ตถตา" เหมือนกันไปหมด** ไม่มีอะไรนอกจากนั้น

ฉะนั้นคนที่มีการตรัสรู้แล้ว ก็คือตรัสรู้ "ตถตา" : เหลียวไปทางไหนก็เหมือนกันหมด, จึงไม่เกิดความรัก – ความชัง, ไม่เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง ในสิ่งใดได้ ; แล้วก็ไม่ทำอะไรให้ผิด หรือให้ถูกได้ : มันเหนือความผิด เหนือความถูก เรียกอีกทีหนึ่ง ก็ว่ามันเหนือความทุกข์ : ไม่มีความทุกข์เพราะเห็นตถตา หรือว่าเห็น**อิทัปปัจจยตา** หรือว่าเห็น**ปฏิจจ-สมุปบาท** ; เหล่านี้จะมาขยายเป็นอริยสัจจ์ : เป็นทุกข์ เป็นสมุทัย เป็นนิโรธ เป็นมรรค, ขยายออกไปเถอะ มันก็ไม่พ้นไปจากความเป็นอิทัปปัจจยตา

เป็นอันว่าเราพูดกันเรื่องปฏิจจสมุปบาท : ซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนาที่ทรงตรัสรู้ในคืนวันที่ตรัสรู้ ก็คือปฐมยามก็พิจารณาปฏิจจสมุปบาทฝ่ายสมุทยวาร ตลอดยาม, มัชฌิมยามก็พิจารณาปฏิจจสมุปบาทฝ่ายนิโรธวาร ตลอดยาม, ปัจฉิมยามก็ทรงพิจารณาทั้งฝ่ายสมุทยวาร และฝ่ายนิโรธวาร ตลอดยาม, พอสว่าง – พอดีพร้อมกับตรัสรู้ ; แล้วก็นั่งพิจารณาทบทวนอยู่ที่นั่นอยู่อีก ๗ วัน ไม่ลุกไปบิณฑบาต ไม่ลุกไปถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ, ไม่ลุกไปไหนเลย !

ทีนี้ที่ท่านเที่ยวสอนทุก ๆ เรื่อง ที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มีหัวใจอยู่ที่ "อิทัปปัจจยตา" ทั้งนั้น : โดยเฉพาะเรื่อง "อริยสัจจ์" ทั้งนั้น ก็คือเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา ; และท่านสอนเรื่อง "ปฏิจจสมุปบาท" มากที่สุด ! แต่เขาไม่ค่อยเอามาพูดกันให้ใครได้ยิน : เขาถือว่ามันยาก ไม่ต้องเอามาพูด เอาแต่เรื่องง่ายมาพูด เราจึงได้ยินแต่เรื่องง่าย ๆ ทั้ง ๆ ที่ยากที่สุดของเรื่องทั้งหมด คือเรื่องปฏิจจสมุปบาท หรืออิทัปปัจจยตานี้ เต็มไปหมดในคัมภีร์พระไตรปิฎก.

เรื่องหัวใจของพระพุทธศาสนาที่ว่าง่าย จนชินหูคนฟัง ชินปากคนสอน ที่แม้จะเป็นพุทธภาษิต ก็ไม่ได้มุ่งหมายจะแสดงถึงหัวใจที่สุด แต่แสดงหลักกว้าง ๆ เพราะฉะนั้นท่านจึงตรัสว่า เอตํ พุทฺธานสาสนํ – นี้เป็นคำสั่งสอนของ**ท่านผู้รู้ทั้งหลาย** : ท่านผู้รู้ไหนก็ได้ ไม่ใช่เฉพาะพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ; แต่ถือเป็นหลักที่ท่านกล่าวได้ว่า **ท่านผู้รู้ทั้งหลายจะสอนอย่างนี้** : สพฺพปาปสฺส อกรณํ – อย่าทำบาปทำชั่ว, กุสลสฺสูปสมฺปทา – ทำแต่กุศล ความดีให้ถึงพร้อม, สจิตฺตปริโยทปนํ – ทำจิตให้บริสุทธิ์, ๓ ข้อนี้เป็นคำสอน เป็นวิธีสอน เป็นการสอนของ**ท่านผู้รู้ทั้งหลาย.** จึง*อย่าไปตู่ว่าเป็นของพระพุทธเจ้า อย่างที่พูด ๆ กันอยู่ทั่วไป.*

ฉะนั้น เรา**อย่าไปตะครุบเอาว่านี่เป็นหัวใจของพุทธศาสนาให้มัน**มากนัก เพราะยังเป็นคำที่ยังกว้างมาก : เราก็รู้ได้ทันทีว่า สอนไม่ให้ทำบาปนี้ ศาสนาไหนมันก็สอน, สอนให้ทำดี ศาสนาไหนมันก็สอน, สอนให้ทำจิตบริสุทธิ์ ศาสนาไหนก็สอน อย่าไปโง่ ! หากแต่วิธี "ทำจิตให้บริสุทธิ์" นั้น มันหลายอย่าง : วิธีของเขาก็มี, วิธีของศาสนาอื่นเขาทำจิตให้บริสุทธิ์โดยวิธีอื่น. ในพุทธศาสนาเรานี้ มีวิธีทำจิตให้บริสุทธิ์ ตามศาสนาของเรา ;

ถ้าทำจิตให้บริสุทธิ์ได้ตามวิธีของพุทธศาสนาเรา : **ต้องทำจิตให้แจ่มแจ้งในอิทัปปัจจยตา, มันจึงจะบริสุทธิ์จากกิเลสได้**

เอาละเป็นอันว่า เราจะพูดกันในเรื่องปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นเรื่องลึกซึ้ง เป็นหัวใจของพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ทุทฺทสํ อิทํ ฐานํ – ฐานะที่เห็นได้ยากอย่างยิ่งก็คือ **อิทัปปัจจยตาในปฏิจจสมุปปาโท** นี้อย่างหนึ่ง, แล้วก็คือ สพฺพสงฺขารสมโถ, สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ – **คือนิพพาน** นี้อีกอย่างหนึ่ง เป็น ๒ อย่างเท่านั้นที่เห็นยากที่สุด เข้าใจยากที่สุด : ทุทฺทสํ – เห็นยากที่สุดจนตรัสรู้ แล้วไม่อยากจะสอนใครคือเรื่องปฏิจจสมุปบาทฝ่ายเกิดทุกข์, แล้วก็เรื่องนิพพาน – ฝ่ายดับทุกข์ ; **แต่ทั้งสองเรื่องนี้ มันเป็นเรื่องเดียวกัน !!**

การที่ต้องเอาเรื่องปฏิจจสมุปบาทมาพูด ก็เพราะว่า :

๑. ปฏิจจสมุปบาทนี้ ก็คือ **อริยสัจจ์ที่สมบูรณ์แบบ** คือว่า เต็มขนาด จึงเรียกว่า **"อริยสัจจ์ใหญ่"** เป็นหัวใจของพุทธศาสนา, ฉะนั้น ต้องเอามาพูดกันจนเป็นที่เข้าใจอย่างยิ่ง.

๒. สิ่งที่เรียกว่าปฏิจจสมุปบาทนั้น **มันมีอยู่ในคนเราแทบจะตลอดเวลา, แล้วเราก็ไม่รู้จัก.**

๓. สิ่งที่เรียกว่าปฏิจจสมุปบาทนี้ เป็นเรื่องที่ถ้าผู้ใดเข้าใจแล้ว **ก็อาจจะปฏิบัติเพื่อดับความทุกข์ของตัวเองได้**

๔. ต้องถือว่าเป็นหน้าที่ ที่เราจะต้องทำกันทุกคน, และช่วยทำกันและกัน ให้เข้าใจเรื่องปฏิจจสมุปบาทนี้ให้ได้ : มันเป็นหน้าที่ของคนเราที่จะต้องเข้าใจเรื่องนี้แต่ละคน ๆ

๕. แล้วมันยังเป็นหน้าที่ที่จะต้องช่วยให้ผู้อื่นเข้าใจด้วย : ข้อนี้เป็นพระพุทธประสงค์ ; และเมื่อเราทำได้ดังนี้แล้ว ความตรัสรู้ของพระพุทธองค์ก็จะไม่เป็นหมัน.

ดังนั้น ที่กำลังเขียนอยู่นี้ ก็กำลังทำตามพุทธประสงค์ และคำบัญชาของหลวงพ่อท่านด้วย ; "ธรรมโฆษณ์" อันเป็นธรรมกายที่แท้จริงของท่านก็จะต้องไม่เป็นหมันด้วย จึงจะพยายามอย่างสุดความสามารถ ตามความเห็นของตนเองที่ได้รับมาจาก "ธรรมโฆษณ์" ทั้ง ๑๐๐% ไม่มีอื่นเจือ

ปฏิจจสมุปบาทแท้จริงคือ **การปฏิบัติ** เพื่อไม่ให้ทุกข์เกิดขึ้นมาได้ ด้วยการ**มีสติในทวารทั้งหก เมื่อมีการกระทบทางอายตนะ** โดยหลักที่เรียกว่า**สำรวมอินทรีย์ในทวารทั้งหลาย** โดยประการที่อาสวะจะไม่เกิดขึ้นได้ : ซึ่งเป็นปฏิจจสมุปบาทฝ่ายนิโรธวารอยู่โดยสมบูรณ์, แม้จะมีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่น แต่เป็นเรื่องเดียวกันแท้. ปฏิจจสมุปบาทชนิดที่ปฏิบัติได้นี้ ตรัสเรียกว่า **สัมมาปฏิปทา**

ถ้าจะกล่าวไปในทางเรื่อง**กรรม** : ปฏิจจสมุปบาทมุ่งหมายแสดง **"กรรมที่ไม่ดำไม่ขาว, และเป็นที่สิ้นสุดแห่งกรรมดำ - กรรมขาว"** ; โดยจัดบุญ อบุญ และอเนญชา เป็นเรื่องทุกข์ไปหมด : ต้องเหนือสิ่งทั้งสามนี้ จึงจะดับทุกข์สิ้นเชิง, ดังนั้นจึงไม่เป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่นว่าตัวตน หรือสัสสตทิฏฐิแต่ประการใดได้.

ขอย้ำเตือนให้เข้าใจคำว่าภาษาธรรม กับภาษาคนให้ดี ; ภาษาปฏิจจ-สมุปบาทนั้น เป็นภาษาธรรม มีความหมายเฉพาะ : อย่าเอาความหมายภาษาชาวบ้านไปใช้เข้า จะฟังไม่ถูก. ข้อสำคัญ ก็คือให้ทราบว่าปฏิจจ-สมุปบาทนั้นคือ **เรื่องอริยสัจจ์สี่โดยพิสดาร :** ปฏิจจสมุปบาทฝ่ายสมุทยวาร – คือฝ่ายเกิดนั้น มันเป็นเรื่องสมุทัย ในอริยสัจจ์สี่ ; ที่นี้ ปฏิจจสมุปบาท

ฝ่ายนิโรธวาร – เป็นเรื่องดับ นี้ก็คือทุกขนิโรธอริยสัจจ์ ในเรื่องอริยสัจจ์สี่. ฉะนั้น ปฏิจจสมุปบาทนั้น คือเรื่องอริยสัจจ์สี่ที่กล่าวโดยละเอียด แทนที่จะกล่าวว่า“ตัณหาให้เกิดทุกข์” สั้นๆ ลุ่นๆ เช่นนี้ : ก็แยกตรัสกล่าวเป็น ๑๑ ตอน เป็น ๑๑ อาการ เป็นปฏิจจสมุปบาทไปเลย ; แล้วแทนที่จะพูดสั้นๆ ว่า “ดับตัณหาเสียเป็นการดับทุกข์” อย่างนี้, ก็กลายเป็น : ดับอวิชชา ดับสังขาร ดับวิญญาณ ฯลฯ เรื่อยมาเป็น ๑๑ อาการ ; มันละเอียดกว้างขวางอย่างนี้, แต่ถึงอย่างนั้น ก็ไม่พ้นจากการเป็นเรื่องเดียวกัน คือเรื่องอริยสัจจสี่นั่นเอง

ส่วน “ตัวความทุกข์” นั้น ตรัสเหมือนกับในที่อื่นๆ. ส่วน “ตัวหนทางให้ถึงความดับทุกข์” ก็ตรัสเหมือนกัน คือตรัส “มรรคมีองค์แปด” : แต่เมื่อปฏิบัติจริงต้องเป็นอริยอัฏฐังคิกมรรค หรืออริยมัคคสมังคี ชนิดที่อาศัยวิเวก วิราคะ นิโรธะ และน้อมไปเพื่อความสลัด(อุปาทานขันธ์)ลง. ในทีนี้ขอให้สังเกตคำว่า “วิเวก” ซึ่งมักจะเข้าใจว่า ไปอยู่ในป่าก็วิเวกแล้ว : อย่างนั้นท่านไม่เรียกว่าวิเวกหรอก ; วิเวกคือวิญญาณ(จิต) ไม่ฟุ้งไป ไม่ซ่านไปภายนอกด้วย, ไม่ตั้งสยบอยู่ในภายในด้วย (ดูใน อริย.โอ. ๙๗๗, หรือ ดู ปฏิจจ.โอ. น. ๒๙๖-๒๙๘)

ทีนี้แผนผังปฏิจจสมุปบาทฝ่ายสมุทยวารที่แสดงในที่นี้เป็นความเข้าใจ โดยส่วนตัวที่เอามาเล่าสู่กันฟัง ว่ามันจะเห็นความเป็นไปของกระแสปรุงแต่งได้ ; ไม่มีแสดงไว้ที่ใดในชุดธรรมโฆษณ์หรอก. เห็นมีแต่ที่เป็นแผนภาพแสดงกระแสปฏิจจสมุปบาท แต่ไม่เคยได้สนใจดู, คนที่เขียนเขาก็เขียนตามความเข้าใจของเขา เราต้องคิดตาม ตีความคิดของเขาให้ออก, รู้สึกจะเป็นภาพคนนี่แหละ เท่าที่เห็นแวบๆ แต่ไม่เคยดูจริงจังเลย ดูแล้วก็ต้องตีความภาพคนให้เป็นธรรมอีกที ; มันยาก ที่จะมองรูปธรรมให้เป็น

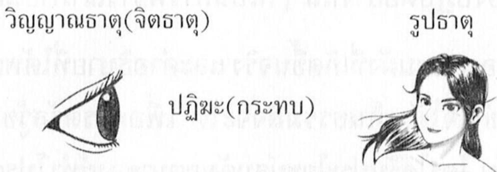
นามธรรม เพราะคนธรรมดานั้นคุ้นเคยกับรูปธรรมมากกว่านามธรรม ก็รับรู้ว่า "ตน" จะต้องปฏิบัติอย่างนั้น ๆ ก็เป็นการพิจารณาภายนอกอยู่นั่นแหละ.

ยังไงก็ลองดูแผนผังที่เกิดขึ้นจริง และคำอธิบายที่ได้พยายามสุดเหวี่ยงที่จะให้ผู้อ่านเข้าใจได้ เห็นธรรมสัจจะได้ เพื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าจะได้ไม่เป็นหมัน ใครได้รับประโยชน์สมดังเจตนาของผู้ทำ โปรดถวายอนุโมทนาแด่พระเดชพระคุณพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) เถิด ที่ยังคงยืนยันไว้ในคำกลอนของท่านว่า "อยู่รับใช้เพื่อนมนุษย์ ไม่หยุดเฉย, ด้วยธรรมโฆษณ์ตามที่วางไว้อย่างเคย".

(ดูตามแผนผัง "พฤติของจิต")

ต่อไปนี้เราจะอธิบายกันตามแผนผัง ในกรณีแรกอาจจะยืดยาวจนผู้อ่านอาจจะลืมไปเสียก่อนก็ได้ว่า เรากำลังพูดกันในเรื่องปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นการพิจารณาในภายใน ตามที่ทรงตรัสไว้ว่าได้ทรงบัญญัติ"โลก"ไว้ในกายยาววา หนาคืบ กว้างศอก ที่ยังมีสัญญาและใจ : ไม่ใช่คนที่ตายแล้ว แต่ถ้าเห็นตามได้ในกรณีแรกที่จะพูดต่อไปนี้ ท่านจะเห็นทุกขสมุทัย ในรูปของปฏิจจสมุปบาท ฝ่ายสมุทยวาร(ทุกข์), แล้วพร้อมกันนั้น ก็จะเห็นนิพพาน – ฝ่ายนิโรธวาร(ดับทุกข์) ได้อย่างลัดสั้นที่สุด ก่อนแต่ที่จะเห็นความจริงในฝ่ายสมุทยวารก็ได้ ; แล้วเมื่อตามเห็นฝ่ายสมุทยวารได้อย่างแจ่มแจ้งแล้ว สัทธาจะยิ่งตั้งมั่น ทำลายวิจิกิจฉาได้สิ้นเชิง มีวิมุตติ(หลุดพ้น) ได้ในปัจจุบันชาตินี้เฉพาะตน แล้วก็จะมีวิมุตติญาณทัสสนะ (ญาณทัสสนะที่รู้เห็นวิมุตติอันเกิดแล้ว) ให้รู้ได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องถามใคร ๆ หรือให้ใครรับรองด้วยกระดาษที่เรียกว่า ปริญญาบัตร อันเป็นเรื่องในโลก ซึ่งผลการประกอบกรรมเหนือโลกอันเป็นโลกุตตระ ไม่เกี่ยวข้องกัน เป็นคนละเรื่อง.

ดูตามภาพในแผนผัง ในกรณีแรก ซึ่งเราจะพูดเป็นสองขณะ :

ขณะแรก เป็นขณะที่ตาเห็นรูปเฉย ๆ, วิญญาณ(จิต) ยังอยู่ในภวังค์ (เรียกว่ายังไม่มีสมันนาหารจิตหรือ อาวัชชนะ) ขณะนั้นรูปที่เห็นตามธรรมชาติของตา ยังไม่มีความหมายว่าเป็นรูปอะไร เรียกว่า “สักแต่ว่าเห็น”, เรียกตามชื่อในการปฏิบัติก็เรียก “ปฏิฆะสัมผัส” – เหมือนของ ๒ อย่างกระทบกันเฉย ๆ แล้วก็เลิกไป ; ตัวอย่างเช่น เราเดินไปที่ไหนก็ตาม จะมีรูปผ่านเข้ามา ไม่ว่าจะเป็นรูปอะไร ๆ กี่อย่างกี่ชนิด ก็ไม่มีการรับรู้ว่ามันเป็นภาพอะไร : ต้นไม้ แมว รถยนต์ ฯลฯ เป็นต้น.

เราจะพูดกันในขณะแรกนี้แหละ : ว่าขณะที่จิตยังอยู่ในภวังค์นั้นมันยังคงมีความเป็นประภัสสร(เรืองแสง) อยู่ตลอดเวลา ให้รู้เถิดว่าเป็นขณะแห่ง “ตทังคนิพพาน” ถ้ารักษาสภาพประภัสสรนี้ให้ถาวรตายตัวเด็ดขาดตลอดไปได้ ก็เป็นนิพพานจริง, แล้วก็สมมติเรียกบุคคลนั้นว่าพระอรหันต์ เพื่อให้รู้ระดับการประพฤติพรหมจรรย์เท่านั้นแหละ ไม่ได้วิเศษวิโสอะไร หรือเพื่อเอาไว้อวดใคร ๆ ให้ได้โก้ว่ารู้ธรรมะ เพราะว่าการรู้ธรรมะการพูดธรรมะได้นั้นไม่สำคัญหรอก เอาไว้สำหรับโม้ก็ได้, สำคัญอยู่ที่“มีธรรมะ”จริง เพื่อเสวยความสุขทั้งทางกายทางจิตในทิฏฐธรรมจนกว่ากายจะแตกสลายไปตามธรรมชาติโดยไม่มีการยกเว้นให้แก่ใคร ๆ ทั้งสิ้น.

พระนิพพานนั้น แปลว่า เย็น – เย็นอกเย็นใจ, ไม่ใช่ความตาย ไม่ต้องตายก็บรรลุนิพพานได้ แล้วก็อยู่กับพระนิพพานโดยที่ไม่ต้องตาย ; พระนิพพานนั้นเป็นสันทิฏฐิโก – รู้สึกได้ด้วยใจตนเอง ถ้าตายแล้วจะรู้สึกได้อย่างไร ?

ทีนี้ในการประพฤติพรหมจรรย์นั้น เราทำเพียงจะตามรอยพระอรหันต์ โดยไม่ต้องอยากเป็นพระอรหันต์ เพราะว่าพระอรหันต์นั้นเป็นได้โดยไม่ต้องอยากเป็น ยิ่งอยากเป็นยิ่งไม่ได้เป็น : เพราะมันเป็นความอยากของอวิชชา ตัณหา อุปาทาน ; และพระนิพพานนั้น ถึงได้โดยไม่ต้องไป, และจะเป็นพระนิพพานที่อยู่ในความรู้สึกแห่งจิตใจ ที่นี่และเดี๋ยวนี้. เพราะฉะนั้นเลิกความหมายมั่นที่จะเป็นพระอรหันต์เสีย จะเป็นพระอรหันต์ได้โดยอัตโนมัติ ด้วยการระวังจิตอย่างถูกต้องด้วยดีตลอด สามารถควบคุมอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้อย่างเฉลียวฉลาดที่สุด, ไม่เกิดอวิชชา ตัณหา อุปาทาน – ความยึดมั่นถือมั่นขึ้นมาตอนไหน : แม้ไม่ตั้งใจมันก็เป็นพระอรหันต์เอง !

แต่ว่าเรื่องมันก็แปลกอยู่ ยิ่งอยากได้ก็ไม่ได้ ยิ่งรีบเดินยิ่งไม่ถึง เพราะว่ามันเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาให้เข้าใจ แล้วกระทำให้มันดับไปแห่งความรู้สึกว่า“ตัวตน” – ว่า“ของตน”, ดับอวิชชา ดับตัณหา ดับอุปาทาน อยู่ที่ตรงนี้ ! ไม่ต้องไปไหน ก็จะทำการบรรลุถึงพระนิพพานขึ้นมา โดยไม่ต้องไป !

ทีนี้พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ว่า “เมื่อใดจิตไม่มีอุปาทาน เมื่อนั้นผู้นั้นอยู่กับทิฏฐธรรมนิพพาน – ซึ่งแปลว่า นิพพานที่นี่และเดี๋ยวนี้, ที่กำลังรู้สึกอยู่ ในจิตใจของเราเองเป็นสันทิฏฐิโก : เรื่องมันจึงยากอยู่ที่ว่าจะไม่มีอุปาทานนั้น จะต้องเก่งพอสมควรทีเดียว จึงจะมีจิตชนิดที่ว่างจาก

อุปาทาน ; เราต้องปรับปรุงตัวเรา - ซึ่งเป็นเพียงนามรูปนี้ ให้มันสามารถที่จะมีสติ มีสัมปชัญญะ และปัญญาอันสมบูรณ์, ควบคุมตัวมันเองไม่ให้เกิด อวิชชา ตัณหา อุปาทาน ขึ้นมาได้ เมื่อมีสิ่งที่น่ารัก น่าพอใจ ปรากฏขึ้นทางตาก็ดี ทางหูก็ดี ทางจมูกก็ดี ทางลิ้นก็ดี ทางผิวหนังก็ดี และรู้สึกในใจก็ดี เป็นอารมณ์ที่เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดอย่างยิ่ง, แล้วมีสติสัมปชัญญะทันแก่เวลาและติดต่อกันไป ในการสัมผัสทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่หลงรัก หลงพอใจ ในอารมณ์เหล่านั้น, จิตนั้นก็ไม่ถูกกิเลสครอบงำ ไม่ถูกกิเลสปรุงแต่ง ไม่ถูกกิเลสอาศัย : **ความที่จิตเป็นอิสระอย่างนั้น** เรียกว่า **ไม่มีอุปาทาน "ผู้ไม่มีอุปาทาน ย่อมปรินิพพานเฉพาะตน"** พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้อย่างนี้แหละ.

ยังมีวิธีอื่น ๆ อีก แต่สุดที่จะนำมากล่าวได้ทั้งหมด จะขอชี้ชวนวิธีที่ได้ใช้กับตัวเองแล้ว เชื่อว่าจะลัดที่สุด สั้นที่สุด จบง่ายที่สุด พอจะทันแก่เวลาก่อนแต่ที่จะตายเสียก่อน เพราะไปทำสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องทำ หรือชอบทำเรื่องยาก ๆ. สำหรับตัวเองเกรงว่าจะตายเสียก่อน ทั้งพระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้ว่า ความหลุดพ้นของพระองค์กับสาวกเป็นอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่ชื่อเท่านั้นว่า "ทรงตรัสรู้เอง", ส่วนสาวกก็ "ตรัสรู้ตามที่ได้รับคำสอน" ; แล้วคำกลอนใน "๒๔ ฉากของชีวิต" ของหลวงพ่อก็เร่งเร้าเตือนสติว่า :

ความเอ๋ย ความรู้สึก ได้สำนึก เมื่อใกล้ ตายนี่หนอ
เวลาเหลือ น้อยกระไร แทบไม่พอ มัวรีรอ เห็นจะแย่ แน่ละเรา
ทำอย่างใด ใจเย็น แสนจะเย็น ต้องรีบเฟ้น ใส่ตัว ไม่มัวเขลา
พบให้ได้ ก่อนตาย ไม่ตายเปล่า ไม่เกิดเปล่า เปลืองเปล่า นะเราเอย

ทีนี้โดยประสบการณ์ของชีวิตโดยส่วนตัว บวกกับความเข้าใจ

ในเรื่องสุญญตา ที่หลวงพ่อจะอธิบายไว้เสมอ ๆ เกือบทุกแห่ง, ที่เจาะจงโดยเฉพาะก็เล่มที่ชื่อ "สุญญตาปริทรรศน์" ; แต่ว่าก็ได้มองเห็นตั้งแต่ได้อ่าน "ธรรมปาฏิโมกข์" ซึ่งมีเรื่องสุญญตาที่พระพุทธเจ้าตรัสอยู่ก่อนแล้วนั่นอย่างหนึ่ง ; เรื่องนิพพาน ก็มี ๒ ระดับ คือสอุปาทิเสสนิพพาน นี่ยังเป็นกุปปธรรม เพราะอินทรีย์ ๕ ยังมิได้ถูกกำจัด, ต้องกำจัดอินทรีย์ ๕ เพื่อไม่ต้องรับอารมณ์ใด ๆ เลย จึงจะเป็นอนุปาทิเสสนิพพาน – เป็นอกุปปธรรมนี่อีกอย่างหนึ่ง ; เรื่องการปฏิบัติอานาปานสติเล่า ถึงแม้จะบากบั่นจนถึงเนวสัญญานาสัญญายตนะก็ยังไม่จบ, ยังต้องดับสัญญาเจตสิก และเวทนาเจตสิก ให้เด็ดขาดสิ้นเชิง ที่เรียกว่าเข้านิโรธอีกแหละ ; เอ้า, เอาตามลัดสั้นของหลวงพ่อที่ให้ทำสมถะเพียงแค่อุปจารสมาธิ ก็โดดข้ามไปทำหมวดสุดท้าย "ธัมมานุปัสสนา" เลยก็ได้ ; หรืออย่างเว่ยหล่างและฮวงโปสอนก็ให้หยุดการปรุงแต่งให้ฉับพลัน ก็คืออย่าให้เกิดกระแสปฏิจจสมุปบาทใด ๆ ขึ้น ก็เท่ากับให้ดับอินทรีย์ ๕ ไม่ให้เกิดอีกนั่นแหละ, แต่ละวิธีก็ยืดยาว.

ที่สั้นที่สุดก็คือ ปริญญา "ตายก่อนตาย" ของสวนโมกข์นั่นเอง ; แต่เรื่องมันก็ไม่ตื้นเท่าข้อนิ้วมือหรอกนะ มันต้องสนใจ ชอบใจ, ต้องเห็นคุณค่าของ "ความว่าง" หรือสุญญตาหรือ "นิพพาน" นั่นแหละ จึงจะยอมฆ่า "ตัวกู" ให้มันตายเสียก่อนที่กายจะแตกสลายเองภายหลัง. เพราะคิดไม่ออก นึกเอาไม่ได้ ว่าถ้าจิตว่างจากความรู้สึกว่า "ตัวกู–ของกู" ได้เด็ดขาดสิ้นเชิงน่ะ เรียกว่าเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน : จิตสะอาด–เพราะว่ามีความเป็นประภัสสรอันถาวร, ใจสว่างเพราะตัณหา อัสมิมานะว่าตัวกู – ว่าของกูนั้น ได้ถอนขึ้นจนหมดสิ้นและโมหะก็ทำลาย หรือฉีกทิ้ง

ไปแล้ว ไม่มีส่วนเหลือ, มโนสงบ – เพราะได้เข้าถึงแล้ว ซึ่งความไม่หวั่นไหวด้วยอำนาจของกิเลส ; มีลมหายใจอยู่ด้วยความว่างอย่างยิ่ง – เป็น ปรมํ สุญฺญํ, เรียกอีกอย่างว่า "ปรมานุตตรสุญญตา – สุญญตาที่ว่างเป็นอย่างยิ่ง ไม่มีอะไรอื่นยิ่งกว่า" ทั้งท่านยังรับรองผลที่ตายเสียก่อนตายไว้ ดังนี้ : –

ปริญญาจากสวนโมกข์

"ปริญญา ตายก่อนตาย" ใครได้รับ
เป็นอันนับ ว่าจบสิ้น การศึกษา
เป็นโลกุตตร์ หลุดพ้น เหนือโลกา
หยุดเวียนว่าย สิ้นสังสา – รวัฏฏ์วน ฯ

แล้วยังอธิบายขยายความคำว่า "ตายก่อนตาย" ให้เข้าใจยิ่งขึ้นอีกครั้งว่า :–

ตายก่อนตาย

ตายเมื่อตาย ย่อมกลาย ไปเป็นผี	: ตายตามธรรมชาติเขาเรียกว่าผี
ตายไม่ดี ได้เป็นที่ ผีตายโหง	: ประสบอุบัติเหตุตายก็เรียก ผีตายโหง
ตายทำไม เพียงให้ เขาใส่โลง	: ตายอย่างนั้น ก็เพียงใส่โลง เอาไปเผา
ตายโอ่โถง นั่นคือตาย เสียก่อนตาย	: ตายชั้นเลิศ คือ "ตายก่อนตาย"
ตายก่อนตาย มิใช่กลาย ไปเป็นผี	: ตายก่อนตาย –ไม่ต้องตายให้เอาไปเผา
แต่กลายเป็น สิ่งที่ ไม่สูญหาย	: ที่แท้เป็นอมตะ(สิ่งที่ไม่ตาย)
ที่แท้คือ ความตาย ที่ไม่ตาย	: เป็นนิรันดร
มีความหมาย ไม่มีใคร ได้เกิดแล	: หมายความว่า เพราะไม่มี "เกิด" จึงไม่มีการ "ตาย"
คำพูดนี้ ผันผวน ชวนฉงน	: ที่พูดมาอาจชวนให้งง
เหมือนเล่นลิ้น ลาวน คนตอแหล	: ฟังแล้วเหมือนเป็นการพูดเล่นลิ้น ไม่น่าเชื่อ
แต่เป็นความ จริงอัน ไม่ผันแปร	: คือเป็นตถตา – อย่างนั้นเอง ไม่เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น
ใครคิดแก้ อรรถได้ ไม่ตายเอยฯ	: ใครเข้าใจถึงแก่นความจริงนั้น ปฏิบัติแล้วก็เป็นอมตะ

ฉะนั้น ไม่ว่าจะเลือกปฏิบัติโดยวิธีใด ก็เพื่อไม่ให้เกิดตัวกู-ของกู ซึ่งก็คืออัตตวาทุปาทานที่พระพุทธเจ้าต้องอุบัติขึ้นมาเพื่อตรัสรู้อุปาทานตัวใหญ่ ตัวต้นเหตุของกิเลสทั้งปวงนี่แหละ ; ถ้าไม่มีตัวกู-ของกู เสียอย่างเดียว อะไร ๆ ที่เรียกว่า "สิ่งทั้งปวง" ก็จะไม่ปรากฏ แต่ว่าเรื่องที่กำลังพูดอยู่นี้ มันยังต้องอาศัยธรรมข้ออื่นเป็นอุปกรณ์อีกหลายเรื่องหลายอย่างนะ ไม่สั้น ๆ ลุ่น ๆ เท่าที่พูดเล่าสู่กันฟังนี้หรอก. ถ้าล้านคนทำให้จริงหนึ่งคน ก็ถือว่ามีผลสำเร็จได้แล้ว ; ส่วนอีก ๙๙.๙๙ ยังติดบ่วงกาม (กามคุณ ๕ นะ อย่าลืม) ผูกไว้หย่อน ๆ แต่แก้ได้ยากยิ่งนัก : พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า กามคุณห้าคือบ่วง, กามเป็นมายา, ไม่มีความเย็นในกาม, คนกล่าวคำเท็จเพราะกาม, และกามเป็นเครื่องผูก ฯลฯ (หาอ่านได้ใน อริย.โอ. ภาค ๒ – สมุทยอริยสัจ)

ที่ว่า "กามเป็นเครื่องผูก" มีความว่า : เครื่องผูกอันใด เกิดแต่เหล็ก เกิดแต่ไม้ และเกิดแต่หญ้าปัพพชะก็ตาม, ผู้มีปัญญาทั้งหลาย ไม่กล่าวเครื่องผูกอันนั้น ว่าเป็นเครื่องผูกอันมั่นคงเลย *(คือผูกให้แน่น ให้ดีอย่างไร ก็แก้ออกได้เสมอ ไม่ยากเกินวิสัย – ผู้เล่า)*

ส่วนความยินดีของบุคคลผู้ยินดีแล้ว ในตุ้มหู แก้วมณีเป็นต้นด้วย และความห่วงใยในบุตรและภรรยาด้วย, ผู้มีปัญญาทั้งหลาย กล่าวความยินดีและเยื่อใยอันนั้น ว่าเป็นเครื่องผูกอันมั่นคง ที่จะฉุดสัตว์ลงสู่ที่ต่ำโดยแท้ ซึ่งผูกไว้หย่อน ๆ แต่แก้ได้ยาก แล.

หลวงพ่อท่านแต่ง"หลักเป็นประธานของพุทธธรรม" เป็นคำกลอน ให้จำไว้เพื่อสอนใจทั้งหมด ๑๖ ข้อ ที่จะต้องรู้โดยประจักษ์ ด้วยยถาภูตสัมมัปปัญญา – คือ ปัญญาที่เห็นอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง โดยไม่ต้องอาศัยเหตุ ๕ ประการ เช่น ๑. เชื่อตามคำของผู้อื่น (แม้กระทั่งพระพุทธเจ้า

– กาลามสูตร) ๒. ความชอบใจคำที่ผู้อื่นกล่าว ๓. เว้นการฟังตาม ๆ กันมา ๔. เว้นการตริตรึกไปตามอาการ ๕. เว้นการเห็นว่ามันเข้ากันได้กับทิฏฐิของตน. **เพื่อให้นำไปประพฤติไว้** ไม่ใช่จำไว้ที่ปาก ข้อที่ ๑๑ ว่า :

บ่วงคล้องคน หกบ่วง ห่วงแห่งกาม*(กามคุณห้า)*

ที่สวยงาม*(รูป)* ไพเราะ*(เสียง)* รส*(ลิ้น)* จดจ่อหา*(ใจ)*

(ตัวในวงเล็บผู้เขียนใส่เอง)

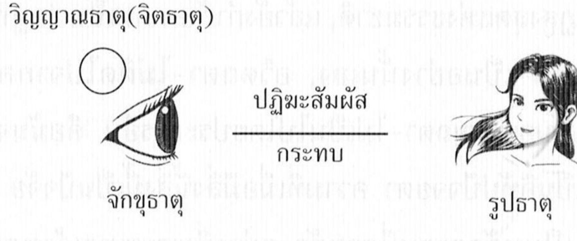
เป็นอันว่ามันยากตรงที่ไม่มี"ตัณหา"นำไป แต่ตรัสว่า"ไม่เหลือวิสัย !" เพราะฉะนั้น ต้องตัดสินใจเอาเองละ

ขณะที่ ๒ จะเป็นเรื่องพฤติของจิต ที่เรียกว่าปฏิจจสมุปบาทที่เกิดขึ้นกับทุกคนไม่มียกเว้น วันหนึ่งหลายสิบและอาจจะหลายร้อยได้, แล้วปัญญาที่จะใช้น่ะต้องเป็นปัญญาจักษุเท่านั้น ปัญญาที่ใช้เรียนหนังสือระดับไหนก็ตาม สูงสุดขนาดไหนก็ตาม ใช้ไม่ได้หรอกต้องเก็บใส่ลิ้นชักไว้เสียให้หมดก่อน เพราะไม่ต้องคิดคำนึงคำนวณอะไรทั้งสิ้น ตามเห็นเพื่อรู้ความจริง ตามกฎธรรมชาติธรรมดาของฝ่ายจิต ซึ่งจะเป็นอย่างนั้นเสมอไม่มีเปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่น ; ให้เห็นด้วย**ยถาภูตสัมมัปปัญญา**จริงโดยไม่ต้องอาศัยเหตุ ๕ ประการ ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น เพราะเป็นการพิจารณาในภายในอันเป็นธรรมชั้นลึกซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า : ในขณะที่พิจารณาธรรมในภายในนั้น อย่าให้จิตฟุ้งไป ซ่านไปในภายนอก(คือวิเวก) จึงไม่ใช่เรื่องเล็ก ๆ ที่จะอ่านอย่างหวัด ๆ ได้ ; และที่สำคัญอย่างยิ่งก็คืออย่าลืมว่า กำลังอ่านภาษาธรรม – คือภาษาที่ว่างจากตัวตน.

ขอโอกาสย้ำเตือนอีกครั้งก่อนที่เราจะพูดกันถึงเรื่อง**ปฏิจจสมุปบาท** (คือธรรมอันเป็นธรรมชาติอาศัยกันแล้วเกิดขึ้น) อันเป็นกฎแห่งธรรมฐิติ (ความตั้งอยู่แห่งธรรมดา), ธรรมนิยาม (ความเป็นกฎตายตัวแห่งธรรมดา) ในฐานะเป็นกฎสูงสุดแห่งธรรมชาติ, แล้วยังกำกับความเป็น "กฎที่ตายตัว" ด้วยคำว่า ตถตา–เป็นอย่างนั้นเอง, อวิตถตา–ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, ทั้งเป็นอนัญญถตา–ไม่เป็นไปโดยประการอื่น คือมันจะเป็นแต่อย่างนั้น คือเป็นอิทัปปัจจยตา ความที่เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ; เป็นหลักธรรมที่ตายตัว อย่างที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทั้งในอดีต และปัจจุบัน และที่จะบังเกิดขึ้นในอนาคต ก็อุบัติขึ้นมาเพื่อตรัสรู้เรื่องนี้ : เพราะเหตุว่าพระตถาคตทั้งหลายจะบังเกิดขึ้นก็ตาม จะไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม ธรรมธาตุนั้นย่อมตั้งอยู่แล้ว. เพราะฉะนั้นคนในโลกนี้ทั้งหลายถ้าต้องการจะอยู่อย่างสงบสุข จะต้องรู้และปรับความเป็นอยู่ของชีวิตให้สมคล้อยกับกฎของธรรมชาติ ไม่ใช่วิธีที่จะปรับหลักธรรมให้ไปรับกับหลักโลกที่พวกมนุษย์ตั้งขึ้นตามความต้องการของตน ๆ ซึ่งเป็นวิธีที่กลับตาลปัตรและไม่อยู่ในวิสัยที่จะเป็นไปได้.

เอาละ, เราจะเริ่มที่ภาพแรก ภาพเดียวกันกับท่านผู้รู้ที่รักษาสภาพจิตเดิมให้ประภัสสรอยู่อย่างถาวรนั่นแหละ ; แต่ว่าเป็นของพวก ๙๙.๙๙% ที่ไม่เคยรู้เรื่องเจโตวิมุตติ เรื่องปัญญาวิมุตติ, ความไม่รู้นี้ เราก็ไม่รู้มาตั้งแต่ในท้อง ไม่รู้มาจนโต ไม่รู้แม้ในขณะเป็นพ่อ – เป็นแม่ ไม่รู้จนกระทั่งแก่ กระทั่งเข้าโลงไป ; ดังนั้นก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะเกิดนันทิ – เกิดอุปาทาน ในสิ่งที่ได้กระทบ, นี่คืออาการที่เรียกว่า "อวิชชา" ซึ่งถือว่ามีอยู่ในทุกหนทุกแห่ง คือมันพร้อมอยู่เสมอ ที่เมื่อโอกาสถึงเข้าแล้ว ก็จะ

แสดงบทบาทของมันเข้ามาผสมในการสัมผัสนั้น. ที่นี้เราจะเริ่มตามภาพนะ ถ้าเข้าใจได้ เห็นได้โดยประจักษ์ด้วยใจแล้วละก็ จะเป็นการศึกษาที่ดีที่สุด หรือว่าการทำวิปัสสนาที่ดีที่สุด !

อาการที่ ๑. มารู้จักปรมัตถสภาวธรรม เพื่อรู้จักสิ่งที่เรียกว่า “คน” หรือ “ตัวเราเอง” ก่อนว่า : บางเวลาเป็นเพียงสักว่าธาตุกอง ๆ กันอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ทำอะไร – คือเวลาที่ไม่ได้มีการปรุงแต่งคิดนึกอะไร ; เช่นเวลาที่นอนหลับสนิท ก็เป็นอย่างที่เรียกว่า บุรุษนี้ประกอบอยู่ด้วยธาตุ ๖ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ วิญญาณ : ทั้ง ๖ ธาตุยังคงมีอยู่ในร่างกายก้อนนี้, อยู่กันเฉย ๆ ไม่ได้ทำอะไร จะมีอะไรหล่อเลี้ยง ควบคุม ก็เพียงว่าไม่ให้มันเน่าไปเท่านั้น. นี่คือ“คน” ตามปกติโดยพื้นฐานเป็นเพียงว่า ธาตุหลาย ๆ ธาตุกองกันอยู่ : ธาตุ ๔ เป็นกาย, วิญญาณธาตุ อาศัยอยู่ที่ธาตุ ๔ กลุ่มนั้นด้วย, อากาศธาตุ คือที่ว่าง สำหรับให้ธาตุเหล่านี้ตั้งอยู่, ก็รวมเป็น ๖ ธาตุ

และวิญญาณธาตุหรือจิตเดิมแท้ของ “คน” นั้น ก็ยังประภัสสร (เรืองแสง) ไม่เคยเปลี่ยน ข้อนี้อย่าลืมเสีย ! แต่เมื่อตาก็ยังไม่บอด จะเหลือบไปทางไหนก็เห็นต้นไม้ ก้อนดิน ก้อนหิน สัตว์ต่าง ๆ หรือแม้แต่คน ฯลฯ : แล้วถ้าสมมติว่า เป็นคนที่ไม่รู้จักคุ้นเคย อย่างนี้การเห็นนั้นก็เป็นอย่างที่เรียกว่าเป็นเพียงการกระทบ – ปฏิฆะสัมผัส ของจักขุธาตุและ

รูปธาตุ ก็ไม่มีความหมายอะไร ไม่มีอะไรเกิดขึ้น, จะเรียกว่าเป็นโมฆะ – คือมันไม่ทำเรื่องขึ้นมา, หรือเป็นโมฆียะ – คือมันเกือบจะ หรืออาจจะไม่สามารถจะทำเรื่องอะไรเกิดขึ้นมา, จิตเดิมก็ยังคงอยู่ในภาวะประภัสสรอยู่ – เพราะยังคงว่างจากการปรุงแต่ง.

แต่ถ้าคนนั้นเป็นคนรักหรือเป็นแม่ หรือเป็นลูก ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความหมายมีคุณค่า ก็จะเผลอสติ : เรียกว่า อวิชชา – คือสภาพหรือภาวะที่ปราศจากความรู้ก็จะปรากฏขึ้นโดยเฉพาะสำหรับกรณีนั้น ให้โอกาสแก่สังขาร – อำนาจอันหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจปรุงแต่งและผลักดันสิ่งต่าง ๆ ให้หมุนไป เปลี่ยนไป ไม่ยอมให้หยุดนิ่ง ตายตัวเป็นสิ่งใดอยู่ ; **เพราะฉะนั้นให้สังเกตให้รู้ด้วยการเห็นให้ได้ว่า"อวิชชา"นี่แหละ เป็นต้นตอที่มันจะ**สร้างสังขาร วิญญาณ นามรูป – กายใจ, อายตนะ ผัสสะ เวทนา ไปในทางที่จะเป็นทุกข์ **อย่ามีอวิชชาอย่างเดียว สิ่งเหล่านี้เป็นมีไม่ได้ !** *แล้วอย่าฟั่นเฝือ จำให้ได้ว่าความทุกข์ในปฏิจจสมุปบาท ต้องไปตามสายอวิชชา – สังขาร – วิญญาณ – นามรูป – อายตนะ – ผัสสะ – เวทนา – ตัณหา – อุปาทาน – ภพ – ชาติ เสมอไป, มันต้องครบอย่างนั้น ;* เพราะมันเป็นอย่างนั้นเอง – ตถตา : โดยเป็นอิทัปปัจจยตา – เมื่อสิ่งนี้สิ่งนี้มี – สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น – อวิตถตา, ทั้งยังไม่เป็นไปโดยประการอื่นจากความเป็นอย่างนั้น – อนัญญถตา.

อาการที่ ๒. *เพราะ* **อวิชชา***ธาตุ – ธาตุแห่งความไม่รู้* เกิดขึ้นมาแล้วก็มีอำนาจที่จะปรุงแต่งให้เกิดสิ่งใหม่ เพราะมีความโง่ไม่รู้ในสิ่งทั้งปวงก็เกิดอาการปรุงแต่ง เรียกว่า *สังขาร*

อาการที่ ๓. อวิชชาให้เกิดสังขาร – การปรุงแต่ง : ปรุงแต่งนี้ก็ไปคว้าเอาวิญญาณธาตุตามธรรมชาติ มาปรุงแต่งให้เป็น *วิญญาณทางอายตนะ.* ในกรณีนี้ ก็คือ*วิญญาณทางตา* ที่จะเห็น*รูป*นี้ ไปในทางที่จะเป็นทุกข์

อาการที่ ๔. พอมีวิญญาณทางอายตนะขึ้นมา ก็เป็นเหตุให้มีครบทั้งกายและใจ : คือ*นามรูป*

อย่าลืมนะ อย่าลืมที่จะไปอ่านธรรมโฆษณ์เล่มนี้ "ปรมัตถสภาวธรรม" ที่หลวงพ่อท่านพยายามแล้วพยายามอีก ในการบรรยายย้ำซ้ำ ๆ ซาก ๆ อย่างแนวนั้นแนวโน้น พร้อมกับบอกว่าให้ทนอ่านซ้ำ ๆ ซาก ๆ เช่นกัน มันเป็นสภาวธรรม – คือธรรมชาติที่เป็นอยู่เอง, ปรมัตถะ – มีความหมายที่ลึกซึ้ง พระพุทธเจ้าท่านไป"เห็น"เข้า จึงได้"รู้"จนประจักษ์ด้วย"ใจ"ของพระองค์เองแล้ว จึงได้นำมาบอก มาเปิดเผยให้สาวกรู้เป็นเพียงใบไม้กำมือเดียว เมื่อเทียบกับการตรัสรู้ทั้งหมดเปรียบเหมือนไม้ทั้งป่า ซึ่งไม่จำเป็นต้องรู้ เพราะความรู้อย่างแทงตลอดใบไม้กำมือเดียวนี้ ก็รอดแล้ว ! อย่าไปเสียเวลากับสิ่งที่ไม่จำเป็นเหล่านั้นเลย ความเจริญทางด้านวัตถุที่เรียกว่า วัตถุนิยมน่ะ เกิดขึ้นมาเพื่อแขวนคอตัวเองเท่านั้น ไปดูรอบ ๆ ตัวเถอะ, นี่ก็ว่าตามที่หลวงพ่อท่านได้เคยสอนไว้ ; มาเจริญทางด้านจิตใจกันต่อไปดีกว่า เพื่อจะได้บรรลุ มรรค ผล หมดตัวหมดตน พ้นจาก เกิด แก่ เจ็บ ตาย, บริสุทธิ์ผุดผ่อง ทั้งใจทั้งกาย ฯลฯ

ขอให้รู้ไว้ว่า ตามธรรมดา ร่างกาย – จิตใจของเรา ไม่อยู่ในลักษณะที่จะเป็นทุกข์นะ ; จะต้องมีอะไรมาปรุงแต่ง ให้มันเปลี่ยนมาอยู่ในลักษณะที่มันอาจจะเป็นทุกข์ ซึ่งก็คือวิญญาณทางตา ที่ถูกปรุงขึ้นเฉพาะด้วยอวิชชา

– ความไม่มีสติ เผลอสติ แล้ววิญญาณนี้ก็จะช่วยทำให้ร่างกายกับจิตใจหรือนามรูปนี้เปลี่ยนสภาพ – ลุกขึ้นมาสำหรับทำหน้าที่พร้อมที่จะเป็นทุกข์, ดังนั้นจึงเรียกว่า **นามรูปที่ปรุงขึ้นเฉพาะ – ก็เพราะเพิ่งเกิดเดี๋ยวนี้** เฉพาะกรณีนี้

เวทนา สัญญา เจตนา ผัสสะ มนสิการ : นี้เรียกว่านาม ; มหาภูตทั้งสี่ด้วย รูปที่อาศัยมหาภูตทั้งสี่ด้วย : นี้เรียกว่ารูป. ขอให้ช่วยจำชื่อมันไว้ด้วย จะได้รู้จักมันเมื่อมันปรากฏตัวออกมาทำหน้าที่ จะได้ไม่งง–โง่ว่ามันมาจากไหน ? นี่แหละ สภาวธรรม – ที่มันมีอยู่เอง หรือตั้งอยู่เองแล้วอย่างปรมัตถ์ – คืออย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะ ไอ้เจตสิกที่ชื่อ เวทนาและสัญญานี่ไง ที่จะต้องดับมันให้ได้ในขั้น "ดับเสียซึ่งสัญญาและเวทนา" เมื่อเข้านิโรธหรือสัญญาเวทยิตนิโรธ – สมาบัติเก้ายังไง นึกออกหรือยัง ?

อีกประเดี๋ยวถึงอาการ ๗ – ๘ ก็จะพบหน้าเจ้า"เวทนา" และ"สัญญา" ที่ถ้าป้องกันไม่ให้มันเกิดมาทำหน้าที่ได้ ก็ไม่ต้องเหนื่อยไปถึงเรื่อง"เข้านิโรธ" ที่ว่านั่น ก็จะถึงที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วย"ปัญญาวิมุตติ" โดยที่ไม่จำเป็นจะต้องปฏิบัติเจโตสมาธิ เว้นแต่จะมีเวลาเหลือ ความตายยังไม่มาปรากฏ จะเรียนรู้เพื่อเพิ่มกำลังทางจิตบ้างก็ได้ ; แต่รู้ไว้เถอะ พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า การบรรลุธรรมถึงขั้นได้ชื่อสมมติว่า"พระอรหันต์"นั้น ไม่ต้องทำปุญญาภิสังขาร อปุญญาภิสังขาร หรืออเนญชาภิสังขารเลย ! ถ้ายังโลภปรุงแต่งอยู่ตราบใด เรื่องก็ยังไม่จบอยู่ตราบนั้น สนใจก็หาอ่านดูได้จาก อริยสัจจากพระโอษฐ์

ทีนี้ถ้าถามว่า จำเป็นอย่างไรที่จะต้องรู้ถึงปรมัตถสภาวธรรม ? ก็ตอบว่า : จำเป็นที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ ! ถ้าไม่รู้ถึงปรมัตถสภาวธรรมโดยแท้จริงแล้ว ก็ไม่หลุดพ้น : คือไปวนเวียน ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ

ที่เข้ามาทาง ตา หู ฯลฯ ที่เรียกว่าอายตนะนั้น ; เพราะฉะนั้น การจะหลุดออกไปได้ก็ต้องเป็นเรื่องที่รู้แจ้งในปรมัตถสภาวธรรม : หายโง่ – เกิดสว่างขึ้นมา ไม่ยอมให้ถูกปรุงแต่ง, หลวงพ่อท่านจึงคอยติงไว้เสมอว่า ถ้าให้รู้ท่วมหัว แต่ถ้ายังไม่ดับความทุกข์ร้อนในใจได้ : ก็ = ไม่รู้ ! คนสมัยนี้เขารู้กันอย่างชนิดบ้าหอบฟาง : รู้มาก พูดได้มาก สอนคนอื่นได้มาก แต่ไม่มีอะไรเลย ในตัวคนนั้นไม่มีธรรมะเลย, ก็คล้ายกับเล่นตลก หรือพูดเล่นตลกไป แต่ในตัวคนคนนั้นไม่มีธรรมะจริงพอที่จะดับทุกข์ได้ ; เมื่อฟังมาก คิดมากเข้าก็มีความรู้ความเข้าใจมาก เลยพูดได้ตามนั้น, พอคนนับถือมากเข้า ก็ถือตัวมากเข้า แล้วก็ขี้โมโหเมื่อมีอะไรมากระทบเพียงนิดหน่อย : เพราะ"คนรู้"คนนั้น "รู้"เพื่อจะได้ดิบได้ดี ให้มีเกียรติ ได้ลาภ ได้สักการะ. ถ้ารู้จริง – อาจจะมีปริมาณน้อย ไม่กี่คำพูดก็ได้ แต่ต้องมี"ผล"เป็นความหลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น !

อาการที่ ๕. *เพราะมีนามรูป จึงมีอายตนะ ๖*, แล้วในนามรูปชุดใหม่นี้เป็นปัจจัย ขณะนี้ในกรณีนี้จะเกิดมีอายตนะ – จักษุอายตนะที่ถูกปรุงขึ้นเฉพาะอันพร้อมที่จะเป็นทุกข์ คือไม่หลับอยู่ตามปกติ มันมีข้อลี้ลับ ที่คนโดยมากฟังไม่เข้าใจ ในข้อที่ว่า ภาษาธรรม หรือภาษาปฏิจจสมุปบาทนี้ เขาไม่ได้ถือว่า"คน" ได้เกิดอยู่แล้วตลอดเวลา หรือว่า "นามรูป" ได้เกิดอยู่แล้ว หรือว่า "อายตนะ" ได้เกิดอยู่แล้ว : ถือว่า **เท่ากับมันยังไม่ได้เกิด – เพราะมันยังไม่ได้ทำอะไรตามหน้าที่**, ต่อเมื่อมีธรรมชาติอันใดอันหนึ่ง **มาปรุงแต่ง** ให้มันทำหน้าที่ เมื่อนั้นจึงจะเรียกว่า "เกิด"

ทีนี้ "ลูกตา" ของเรา เราก็ถือว่ามีอยู่แล้ว หรือเกิดอยู่แล้ว : แต่ตามทางธรรมะถือว่า – ยังไม่ได้เกิด ; จนกว่าเมื่อใด"ตา"นั้น จะทำหน้าที่ "การเห็นรูป" : จึงจะเรียกว่า "ตาเกิด" ขึ้นมา, แล้ว "รูปก็เกิด" ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่

ดังนั้น ตา (จักษุอายตนะ) จึงทำการสัมผัสรูป (รูปายตนะ) อีกครั้งด้วยวิธีที่เรียกว่า อธิวจนสัมผัส – สัมผัสสักแต่ชื่อเรียก แต่ว่าร้ายกาจนัก : จะมีเรื่องหรือไม่มีเรื่อง จะทุกข์หรือทุกข์จะดับไป ก็ตรงนี้แหละ. ทีนี้คนธรรมดาต้องมีอวิชชาครอบงำเสมอ ต้องขาดสติ ต้องเผลอสติเสมอนั้นจะหยุดอยู่แค่รู้แจ้งทางตาด้วยสัญญา – จำได้ หมายรู้ ว่าอะไรเป็นอะไรแล้วก็เลิกนั้น ยากที่จะเป็นไปได้ จะต้องมีการปรุงแต่งต่อไปเสมอ

แต่ว่าสำหรับบุคคลที่บรรลุมรรคผลมาถึงระดับที่สมมติชื่อเรียกว่า "สอุปาทิเสส"นั้น ยังมิได้ทำลายอินทรีย์ทั้ง ๕ ก็จะมีการปรุงแต่งมาถึงอาการนี้แล้วก็เลิก – หยุดอยู่เพียงแค่รู้ว่าอะไรเป็นอะไรเท่านั้น หรืออย่างมากก็จะเลยไปถึงเวทนา เห็นว่าสวย – ไม่สวย หรือน่ารัก – ไม่น่ารัก ฯลฯ แล้วก็หยุด !

ฉะนั้น "ตายก่อนตาย" จึงเป็นสูตรสำเร็จที่ประเสริฐและวิเศษที่สุด ศีลก็เป็นสุญญตาศีล ใครยังไม่เชื่อก็ไปอ่าน"ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์"ดูซิ ศีลที่พระภิกษุถือกันอยู่นั่นน่ะ ไม่รอดหรอก จึงปรากฏข่าวแปลก ๆ ในหน้าหนังสือพิมพ์อย่างไม่น่าเชื่อ เพราะผลแห่งการบวชตามประเพณีเสียเป็น

ส่วนใหญ่. อ่านเถอะ, ถ้าเห็นอย่างเดียวกัน ก็จะต้องเป็นสุญญตาศีลเท่านั้น จึงจะไม่ผิดศีล แล้วไม่ต้องทำพิธีปลงอาบัติอะไรด้วย, ส่วนสมาธิก็สูงสุดอยู่ที่ไม่มีอะไรเป็นนิมิต – คือว่างจากนิมิต. แต่ถ้าหยุดไม่ได้ มันก็จะปรุงต่อไปเป็นอาการที่ ๖.

ทีนี้เราพูดกันมายืดยาวจนถึงอาการที่ ๕ แต่ว่าขอให้มองให้เห็นด้วยตาปัญญานะว่า สมมติว่ามีคนถามคุณว่า "คุณเห็นผู้หญิงคนนั้นมั้ย" แล้วทันทีที่คุณตอบว่า "อ๋อ เห็นแล้ว ลูกสาวผมเองน่ะ ใช้เวลานานเท่าไร ? สายฟ้าแลบยังจะช้ากว่าเสียอีกนะ กับคำตอบที่รู้แจ้งด้วยจักษุวิญญาณในขั้นนี้น่ะ ! แล้วก็ขอโอกาสย้ำเตือนอีกครั้ง อย่าติเตียนว่าซ้ำซากเลย คืออย่าละเลยที่จะศึกษาหนังสือธรรมโฆษณ์เล่มที่ชื่อ"อิทัปปัจจยตา" เพราะว่าโดยที่แท้แล้วก็เป็นเรื่องเดียวกัน หากแต่มีขอบเขตกว้างแคบกว่านั้นเท่านั้น. ส่วนเล่มที่ชื่อว่า "ปรมัตถสภาวธรรม" นั้น จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า : *ธรรมสองอย่างอันพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ ผู้เห็น ผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว มีอยู่,.....โดยประการที่พรหมจรรย์ (ศาสนา)นี้ จะพึงมั่นคง ตั้งอยู่นาน. ข้อนั้นจะพึงเป็นไปเพื่อหิตสุขแก่มหาชนเป็นอันมาก, เพื่ออนุเคราะห์โลก, เพื่อประโยชน์หิตสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ธรรมสองประการนั้นคือ :*

อายตนกุสลตา – ความเป็นผู้ฉลาดในเรื่องอายตนะ ๑, ปฏิจจสมุปบาทกุสลตา – ความเป็นผู้ฉลาดในเรื่องปฏิจจสมุปบาท ๑, ก็คือฉลาดในสิ่งที่เป็นที่ตั้งของปฏิจจสมุปบาทนั่นเอง, และเมื่อฉลาดในการควบคุมอายตนะแล้วก็สามารถควบคุมการเกิดแห่งกระแสปฏิจจสมุปบาท ; นับว่าเนื่องกันอย่าง

ที่จะแยกกันไม่ได้ **และเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาในแง่ของ "การปฏิบัติ" โดยแท้ !**

ในเมื่อเรื่องมันใหญ่โต ก็สุดที่จะนำมากล่าวสั้นๆ ให้ได้ใจความทั้งหมดในที่นี้ได้ จึงทำได้แต่เพียงขอร้องให้ไปศึกษาให้จริงจังจนควบคุมอายตนะได้ทั้งตื่นและหลับ ที่สำคัญอย่างยิ่ง กำลังไหลของการปรุงแต่งของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, ในเมื่อได้รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ ขึ้นมาเข้าคู่แล้ว จะเกิด*อายตนเวค* หรือ *อายตนเวคะ* มีกำลังที่ตามธรรมดาต้านทานไม่ไหว ; แม้กระนั้นเราก็ต้อง "หยุด" เสีย : พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้อย่างนี้ !

ผู้ที่รู้จักอายตนะในชั้นลึก ควบคุมได้ กระทั่งหยุดกระแสอายตนเวคะนี้เสียได้พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ผู้นั้น : *เวทคู* – เป็นผู้ถึงเวท หรือถึงฝั่งแห่งเวท, *วุสิตพฺรหฺมจริโย* – ผู้นั้นประพฤติพรหมจรรย์จบแล้ว, *โลกนฺตคู* – ผู้นั้นถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว, *ปารคโต* – ผู้นั้นถึงฝั่งนอก – โน้นแล้ว ! และขอยุติเรื่อง "อายตนะ" ไว้ตรงนี้ แล้วกลับไปดูกระแสการปรุงแต่งของนามรูปที่ทำให้เกิดอายตนะภายใน คือ ตา หู ฯลฯ ใจ ที่พร้อมที่จะทำการติดต่อกับอารมณ์ หรืออายตนะภายนอก – รูป เสียง ฯลฯ ธัมมารมณ์ต่อไป

อาการที่ ๖ ขั้นนี้น่ะ จะได้จะเสีย จะทุกข์เกิดหรือทุกข์ดับ ก็ในขั้นนี้แหละ, จึงต้องขอเซ้าซี้ทั้งที่เพิ่งเซ้าซี้เรื่อง "อายตนะ" มาหยกๆ เพราะเรื่องต่อไปนี้จะเป็นเรื่อง "ผัสสะ" ซึ่งไม่อาจจะพูดรวบรัดให้เห็นได้ เพราะหลวงพ่อท่านพูดไว้ว่า : ความรู้ทางปรมัตถสภาวะนั้น มันลึกซึ้งจนตาธรรมดาเรามองไม่เห็น, และไม่ได้มอง และยิ่งไม่ชอบมองเพราะมันรำคาญหรือ

มันลำบาก หรือมันยุ่งหัว : *นี่พูดภาษาธรรมดาสามัญ* : เราปล่อยไปตามสบาย ก็เลยไม่ต้องรู้อะไรที่ลึกซึ้ง ; เดี๋ยวนี้เราจะพยายามเข้าใจความหมายนี้ในลักษณะอย่างนี้กันให้เพียงพอ จึง*ต้องทนบรรยาย – สำหรับผู้บรรยาย, และทนฟัง – สำหรับผู้ที่จะต้องฟัง.*

เฉพาะประโยคที่เรียกว่า "นี่พูดภาษาธรรมดาสามัญ" ที่ได้นำมาใส่ไว้เพื่อแสดงให้ท่านทั้งหลายรับรู้ว่า ธรรมบรรยายชุดธรรมโฆษณ์นั้น ต้องศึกษาด้วยภาษาธรรม – คือไม่มีตัวตนจึงจะรอด, ถ้าใครอ่านด้วยความรู้สึกอย่างภาษาคน หรือภาษาหนังสือ ภาษานักประพันธ์ ฯ จะหลงทางทันที, ขอให้สังเกตเถอะ เมื่อไรท่านจะพูดภาษาธรรมดาอย่างที่เราคุ้นเคยหูคุ้นเคยปาก ท่านจะออกตัวและบอกให้รู้ก่อนเสมอ สำหรับเรื่อง "ผัสสะ" นี้ท่านผูกประโยคให้เราเห็นความสำคัญของมันไว้ว่า : **ความทุกข์เกิดที่จิตเพราะเห็นผิดเมื่อผัสสะ, ความทุกข์จะไม่โผล่ ถ้าไม่โง่ เมื่อผัสสะ, ความทุกข์เกิดไม่ได้ ถ้าเข้าใจเรื่องผัสสะ"**

ทีนี้ในเมื่อมันเหลือวิสัยที่จะทำให้ท่านผู้อ่านรู้ได้แจ่มแจ้งในที่นี้ก็จะนำมากล่าวเท่าที่จำเป็น และปรากฏอยู่ในแผนผัง รายละเอียดเพื่อแจ่มแจ้งโดยประจักษ์นั้น ต้องขวนขวายดูในปรมัตถสภาวธรรม" เถิดนะ

ในอาการที่ ๑ เราได้เริ่มมาจากเรื่องธาตุ เพราะ"ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธาตุตั้งแต่เม็ดทรายกระทั่งพระนิพพาน" ; ฉะนั้น "ตัวเรา" จึงประกอบอยู่ด้วยธาตุทั้ง ๖ เป็นพื้นฐาน : ไม่มีส่วนใดของสิ่งที่มีชีวิต ที่จะไม่ประกอบอยู่ด้วยธาตุเหล่านี้ ; หมายความว่าส่วนประกอบอย่างหนึ่ง ๆ ในร่างกายของคนเรามันก็จะต้องประกอบอยู่ด้วยธาตุทั้ง ๔ นี้, ที่เป็นส่วนโครงสร้าง – ที่เป็นร่างกายก็ต้องมีที่ว่างให้มันอยู่ – ส่วนที่เป็นที่ว่างนี้เรียกว่า **ธาตุว่าง หรือ อากาศธาตุ,**

อีกธาตุหนึ่งที่สำคัญมากคือ **ธาตุวิญญาณ** หรือ**วิญญาณธาตุ** – ธาตุนี้จะเป็นส่วนจิตใจ แต่เมื่อยังไม่ได้อาศัยปัจจัยที่เหมาะ มันก็ไม่ปรากฏ ไม่แสดงให้เห็น. จะนั้นในภาพแผนผัง จึงใช้แต่เพียงภาพ "ตา" ซึ่งมันเป็น *รูป – ธาตุ* ก็จริง **แต่ไม่ได้หมายถึงส่วนที่เป็นก้อนเนื้อของลูกตา** *แต่หมายถึงธาตุอันหนึ่ง – ซึ่งอยู่ในลักษณะที่อาจจะรู้สึกอะไรได้ทางตา หรือทางลูกตา ใช้คำที่เป็นบาลีว่า "ปสาท"* (ประสาท แปลว่าสิ่งที่ทำให้รู้สึกได้) ; เพราะฉะนั้น **จักษุประสาท** : สิ่งที่ทำให้รู้สึกทางตาได้ นั่นแหละคือ **จักษุธาตุ** หรือ **จักขุธาตุ** – ธาตุทางตา.

ธาตุทางหู – ก็หมายถึง **ประสาท** ที่ทำให้เกิดความรู้สึกได้ทางหู : สิ่งนี้มันเป็น "รูป" – แต่ว่าดูไม่เห็นด้วยตาธรรมดา, จึงจัดว่าแม้แต่โสตประสาทก็ยังจัดไว้ในพวก **รูป – รูปธรรม.**

จมูก – เรียกว่า **ฆานประสาท** หรือ**ฆานธาตุ** : คือทำให้เกิดความรู้สึกได้ทางจมูก หรือเรียกว่า **ฆานธาตุ** หรือ **ธาตุจมูก**

ลิ้น – **ชิวหาธาตุ** : **ธาตุลิ้น** คือประสาททางลิ้น ตั้งอยู่ในฐานะเป็นสิ่งพื้นฐานอันหนึ่ง หรือเรียกว่า **ธาตุ** – สำหรับทำให้เกิดความรู้สึกทางลิ้น

กายธาตุ : หมายถึงประสาทที่มีอยู่ทั่วผิวหนัง ทั่วกายทั่วไป ที่จะทำให้รู้สึกทางผิวกาย : แต่มิได้หมายถึง ตัวเนื้อหนังโดยตรง, แต่หมายถึงธาตุอันหนึ่ง ที่จะอาศัยเนื้อหนังนั้น แล้วทำความรู้สึกตามหน้าที่ของมัน.

ตามตัวอย่างใช้ตา – ก็ต้องอาศัยรูปข้างนอก ที่จะมากระทบตา. ทีนี้สิ่งที่จะมากระทบตา – ที่เรียกว่า **"รูป"** นั้นน่ะ บาลีใช้คำว่า วัณณนิภา *(ตามตัวหนังสือแปลว่า รัศมีของสีทั้งหลาย)* : หมายความว่า มันมีรัศมี – **คือกระแสที่ซ่านออกมา** สำหรับจะกระทบตา ; ซึ่งแล้วแต่ว่า มันจะนิภา ของวัณณะอะไร : ถ้าเป็นนิภา – ของวัณณะสีแดง ก็เห็นเป็นสีแดง, เป็นนิภาของวัณณะสีเขียว ก็เห็นเป็นสีเขียว อย่างนี้เป็นต้น. **นิภาเหล่านี้ ต้องมากระทบตา** : แต่เราเรียกกันตามธรรมดาว่า **"รูป"** เฉย ๆ, จะเป็นเขียว แดง ดำ ฯลฯ ก็สุดแท้ ; **กระทั่งมันจะเป็นรูปทรงอย่างไรก็สุดแท้ – มันมาโดยอาศัยการเป็นรัศมีของสิ่งนั้น ๆ** ที่เข้ามาสู่ตา, อย่างนี้เรียกว่า **รูป** และ ก็เรียกว่า **ธาตุ** อยู่นั่นแหละ.

ตามตัวอย่าง ที่ได้มีการปรุงแต่งมาจนถึงอาการที่ ๕ : เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะนั้น หมายความว่า ตา – ที่เป็นเพียงจักขุธาตุ : ขณะนี้พร้อมที่จะทำหน้าที่ติดต่อกับอารมณ์ภายนอกแล้ว เพราะได้ถูกปรุงให้เป็นจักขุอายตนะแล้ว จึงทำอธิวจนะสัมผัสกับรูปภายนอก – ซึ่งก็กลายเป็นรูปายตนะ, จึงเกิดจักขุวิญญาณ (ซึ่งตามปกติทรงตัวอยู่ในลักษณะเป็นวิญญาณธาตุ จนกว่าจะมาทำหน้าที่ทางตาสำเร็จแล้ว) ; อย่างนี้มันไม่เป็นเพียงธาตุเฉย ๆ อายตนะเฉย ๆ ละ มันเกิดเป็นขันธ์ขึ้นมาแล้ว : ตา หรือรูป ก็เป็นรูปขันธ์ขึ้นมา, แล้วเกิดวิญญาณขันธ์ขึ้นมาส่วนหนึ่ง ดังภาพข้างล่างนี้ :

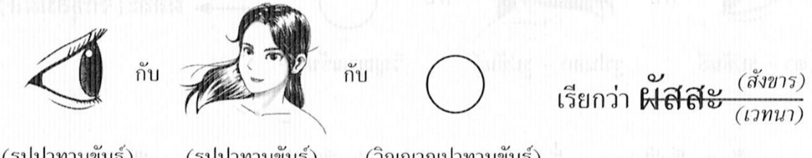

พอเกิดวิญญาณขันธ์แล้ว กระทบตา(รูปขันธ์) กระทบรูป(รูปขันธ์) พร้อมกันแล้ว ก็เรียกว่า ผัสสะ ; การกระทบนี้สมบูรณ์ ก็เรียกผัสสะนี้ว่า **"ขันธ์"** หนึ่งเหมือนกัน : สงเคราะห์เข้าไปในสังขารขันธ์ – **คือการปรุง.**

ผัสสะก็เป็นธาตุ ทั่ว ๆ ไปเขาอธิบายว่าเป็น**สังขารธาตุ** – คือการกระทบ การปรุง การทำให้เป็นขึ้น อย่างนี้ก็มี ; แต่ถ้า**ดูจากบาลีโดยตรง** ก็มีอยู่หลายแห่งที่แสดงว่า ผัสสะ ไม่ใช่สังขาร : แต่เป็น**เวทนาธาตุ** หรือเป็น**ส่วนหนึ่งของเวทนา.** ดังนั้นผัสสะนี้ น่าจะถูกแบ่งออกเป็น ๒ ซีก : ซีกที่เนื่องอยู่กับวิญญาณธาตุ ก็เป็น**สังขารธาตุ**ไป – คือการพบกัน กระทบกันแล้วปรุงเป็นอะไรขึ้นมา, ส่วนอีกซีกหนึ่ง มันเนื่องอยู่กับเวทนาธาตุ เพราะฉะนั้นจะต้องเรียกส่วนนี้ว่าเป็น**เวทนาธาตุ.** แต่ว่าขันธ์เหล่านี้ และที่จะเกิดต่อไปจากนี้ เป็นขันธ์ที่เกิดร่วมกับ**สมันนาหารจิต** – คือจิตที่ประกอบด้วยอวิชชามาตั้งแต่ทีแรก ก็มี**สมุทัย** ตั้งขึ้นพร้อมแห่งขันธ์ : **มีอภินนฺทติ** – คือจิตมันพอใจอย่างยิ่ง, **มีอภิวทติ** – ทำให้พูดออกมา พร่ำสรรเสริญ หรือสูดปากทีเดียว, **อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ** – มัวเมา สยบอยู่ ฝังจมดิ่งลงไปในนั้นแล้ว, นั่นแหละคือ**ปัญจุปาทานขันธ์.** เรื่องรูปขันธ์นี่ ไม่ใช่จะหยิบขึ้นมาได้เป็นเนื้อเป็นหนัง แล้วจะเรียกว่า "รูปขันธ์", หรือไม่ใช่ว่าจะหยิบขึ้นมาเป็น ดิน น้ำ ไฟ ลม แล้วจะเรียกว่า "รูปขันธ์" : **ต้องต่อเมื่อทำหน้าที่ทาง "อายตนะ", มีความรู้สึกอยู่ด้วย** จึงจะเป็น "รูปขันธ์" ในส่วนที่เป็นรูปขันธ์. ทีนี้ในแผนภูมิ จะเขียนแสดงว่าเกิดขันธ์ทั้ง ๕ – คือ รูปขันธ์

เวทนาขันธ์ ฯลฯ เฉย ๆ น่ะ ไม่ได้เขียนผิดหรือเผอเรอ เพราะได้สรุปไว้ว่าขันธ์ทั้ง ๕ นั้น ได้เกิดร่วมกับสมันนาหารจิต – คือจิตที่ประกอบอยู่ด้วยอวิชชามาแต่ต้น จึงเป็น "อุปาทานขันธ์ทั้ง ๕ หรือ ปัญจุปาทานขันธ์" ; แต่ในคำอธิบายแต่ละอาการจะเขียนแสดงไว้ว่าเป็นอุปาทานขันธ์ให้เห็นเลย จึงอย่าได้สับสน ดังที่แสดงให้ดูด้วยภาพ ดังนี้ :-

ฉะนั้นขอให้สนใจ เอาใจใส่ให้ดี เพราะว่าไม่มีเรื่องอะไรที่มาก (กว้างขวาง) หรือสำคัญ(มันลึกซึ้ง) หรือร้ายกาจยิ่งกว่าสิ่งใด บรรดาที่เราจะถือว่าร้ายกาจ ยิ่งไปกว่าเรื่องผัสสะ. ผู้ที่มองเห็นว่า "ผัสสะ" นี้ เป็นสิ่งร้ายกาจกว่าสิ่งทั้งปวง, คนนั้นแหละ คือคนที่มองเห็นปรมัตถสภาวะ ! หลวงพ่อท่านว่าอย่างนี้แหละ จบเรื่องราวของอาการที่ ๖ : ความประจวบพร้อมแห่งธรรม ๓ ประการ เรียกว่าผัสสะ (อวิชชาสัมผัส) เพียงเท่านี้.

อาการที่ ๗ : เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา. นี่ก็จะเข้าเรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่งแล้วคือเรื่องเบญจขันธ์ ซึ่งมีรูปขันธ์เกิดไปเสร็จแล้วในอาการที่ ๖ จึงมี "ผัสสะ" ; พระพุทธเจ้าตรัสว่า "ไม่รู้จักเบญจขันธ์ชื่อว่ามีอวิชชา" นะ. และการเกิดของเบญจขันธ์ต่อไปอีก ๔ ก็คือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ ครบทั้ง ๕ ขันธ์ : แล้วถ้าสงสัยว่าทำไมวิญญาณขันธ์ มันมีเมื่อเกิดผัสสะแล้วทีหนึ่ง ทำไมมาเกิดอีกครั้งมันก็จะกลายเป็น ๖ ขันธ์ มิใช่ ๕ ขันธ์นั้น มีคำอธิบายถึงเหตุผลที่มันต้องเป็นอย่างนั้น มีอยู่ในหนังสือ **"ปรมัตถสภาวธรรม"** แล้ว อยากรู้จริงก็ไปเปิดอ่านดูเถอะ.

แล้วถ้าสงสัยว่า ทำไมในเบญจขันธ์จะต้องเรียงกันเกิด ผัสสะ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ให้เหลือบตาไปดูในแผนภูมิซิ ว่า"นาม"ในนามรูปน่ะมันมีอะไรบ้างเป็นสภาวธรรม – คือธรรมชาติที่เป็นอยู่เองนั้นน่ะมีอะไรบ้าง ? พระพุทธเจ้าท่านเห็น จึงรู้ ! มิใช่การบัญญัติของพระองค์ เพราะท่านเป็นแพทย์ – แพทย์ทางวิญญาณ (นามธรรม) แต่ผู้เดียวในโลกใบนี้ยังไงล่ะ.

ยังมีอีก ถ้าไปดูที่หน้า ๓๐๗ ของ ปฏิจจ.โอ. กล่าวว่า ถ้าจะพิจารณาให้พิจารณาซึ่งปัจจัยในภายในว่า **"ตัณหานั้น เมื่อจะเกิดน่ะ ย่อมเกิดขึ้น ณ ที่ไหน, และเมื่อจะเข้าไปตั้งอยู่ จะเข้าไปตั้งอยู่ ณ ที่ไหน ?"** ซึ่งถ้าพิจารณาอยู่ ย่อมรู้(คือเห็นนะ – อย่าลืม !) อย่างนี้ว่า **"สิ่งใดมีภาวะเป็นที่รักที่ยินดี**(*ปิยรูปสาตรูป*) **ในโลก, ตัณหานั้น เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดขึ้นในสิ่งนั้น เมื่อจะเข้าไปตั้งอยู่ ย่อมเข้าไปตั้งอยู่ในสิ่งนั้น".**

ก็สิ่งใดเล่า มีภาวะเป็นที่รักเป็นที่ยินดีในโลก ? ข้อนี้มีคำตอบทั้งหมด ๖ หมวด ที่เป็นอายตนะภายใน : คือตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ; จะยกมาเพียงหมวดที่หนึ่งเป็นตัวอย่าง นอกนั้นใจความเหมือนกันหมด ทั้ง ๕ คู่ที่เหลือ เปลี่ยนแต่ชื่ออายตนะภายในเท่านั้น

ตา....รูปทั้งหลาย....จักขุวิญญาณ....จักษุสัมผัส....จักษุสัมผัสสชาเวทนา....รูปสัญญา....รูปสัญเจตนา....รูปตัณหา....รูปวิตก....รูปวิจาร....(แต่ละอย่างทุกอย่าง) มีภาวะเป็นที่รักที่ยินดีในโลก. **ตัณหานั้น** เมื่อจะเกิดย่อมเกิดขึ้นใน**"ตา"** เป็นต้นนั้น ๆ, เมื่อจะเข้าไปตั้งอยู่ ย่อมเข้าไปตั้งอยู่ใน**"ตา"** เป็นต้นนั้น ๆ. รู้เห็นสภาวะธรรมของอายตนะภายใน – ภายนอก

พบกันแล้ว จะเกิดอย่างนี้ ไม่เป็นอย่างอื่น จะช่วยให้เห็นการปรุงแต่งในภายในได้ง่ายขึ้น.

เรื่องสุดท้ายที่ต้องให้รู้กันเสียก่อนว่า แผนผัง "พฤติของจิต" ที่ปรุงแต่งในรูปของปฏิจจสมุปบาทนั้น ผู้เล่าจัดทำขึ้นตามความรู้เห็นของตนเอง ไม่มีการบรรยายอย่างครบครันตามแผนภาพนั้น แต่ก็มิได้คิดเอาเอง หากแต่ผสมคำบรรยายที่พูดไว้แต่ละเรื่อง ๆ จนแน่ใจของตัวเองเป็นส่วนตัว ; ถ้ามันช่วยทำให้เพื่อนร่วมทุกข์ ฯ ทั้งหลายได้เห็นธรรมสัจจ์ที่มันมีอยู่ในตัวของเราเองทุก ๆ คนได้ คำบรรยายชุดธรรมโฆษณ์ก็จะไม่เป็นหมัน คนที่เคยสนใจไปสวนโมกข์ จะได้เลิกการเที่ยววิ่งหาอาจารย์ดัง ๆ คนใหม่ เพื่อจะพบวิธีบรรลุธรรมด้วยการฟัง !

เอามาจากไหน ? ไม่ปิดบังหรอกว่า เอามาจาก "คำชี้แจงการศึกษาเรื่องปฏิจจ." ในเล่มที่ชื่อว่า "ปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์" ที่ได้เคยบอกไว้แล้วว่า ก่อนจะอ่านหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ทุกเล่ม อย่าได้ละเลยหรือมองข้าม "คำชี้แจง" "คำอนุโมทนา" เป็นต้น เป็นอันขาด

อย่างในหน้า [๖๒] มีความว่า : เมื่อ*อายตนะ*พบกันแล้ว มีอวิชชาเป็นเจ้าเรือนอยู่เวลานั้น คือไม่มีสติแล้ว มันก็สร้างสิ่งที่เรียกว่า*วิญญาณ*ขึ้นมาทันที. อ่านมาถึงตรงนี้ก็เข้าใจว่า อายตนะภายใน(ตา) พบอายตนะภายนอก(รูป) ก็สร้างวิญญาณ(นี่ก็จักขุวิญญาณ) ตามที่รู้ ๆ กันอยู่

แต่ว่ามันไม่ใช่น่ะซี ! เพราะวรรคต่อไปมีว่า : นี้อย่าเข้าใจว่า *วิญญาณ*เป็นตัวตนถาวรอะไร : มันเพิ่งมีเมื่ออายตนะกระทบกัน. นี่ก็ยังเข้าใจอย่างเดิมอยู่ ว่าจักษุวิญญาณมันเพิ่งเกิดหยก ๆ

แต่ประโยคต่อไปที่ว่า : *วิญญาณ*เกิดขึ้นก็สร้าง*สังขาร* หรือ*อำนาจ*ปรุงแต่ง*นามรูป*ใหม่ขึ้นมาทันที นี่ทำไมมันไม่ไปตามลำดับที่จะเกิด "ผัสสะ" ? ทำไม*วิญญาณ*ถึงจะมาสร้าง*สังขาร*และ*นามรูปใหม่*อะไรกันอีกในตอนนี้ ? เพราะฉะนั้น *วิญญาณ*ที่จะสร้าง*สังขาร*ได้ ต้องเป็น*วิญญาณ(จิต)* ที่เปลี่ยนมาจาก*วิญญาณธาตุ(จิตธาตุ)* ที่มีสมันนาหารจิตกับ*รูป*แน่ ๆ มันจึงจะสร้างให้เกิด*สังขาร*; ยิ่งบอกว่า*สังขาร*สร้าง*นามรูปใหม่* ก็หมายความว่า *นามรูปเดิม*ที่อยู่ในฐานะเป็นกลุ่มธาตุทั้ง ๖ เป็นพื้นฐาน ได้ถูกปรุงแต่ง*ให้เป็นนามรูปใหม่*นั่นเอง !

ประโยคต่อไปก็ย้ำให้เข้าใจได้ว่าความเข้าใจของเราเดินมาถูกทางแล้ว เพราะประโยคต่อไปได้ย้ำว่า : *นามรูป*(เดิมที่เป็นเพียงธาตุทั้ง ๖) ถูกปรุงแต่ง*เป็นนามรูป* สำหรับที่จะมีทุกข์(หมายความว่าจะต้องมีการปรุงแต่งต่อไปจน ๑๑ ตอน ๑๒ อาการ จบที่กองทุกข์ ฯ)

เข้าใจถูกต้องถูกทางแล้ว เพราะประโยคต่อไปว่า : แล้วทีนี้ก็เกิดปรุง*อายตนะชนิดที่จะช่วยให้มีทุกข์*, เกิด*ผัสสะ* – ชนิดที่จะให้มีทุกข์, เกิด*เวทนา* – ชนิดที่จะให้มีทุกข์*เฉพาะในกรณีนี้* (คือกรณี ตา กับ รูป) เป็นลำดับไปจนเกิด *ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ – เป็นตัวกู* ได้มีความทุกข์เต็มที่.

ในกรณีนี้ ที่ชวนให้งงก็คือคำว่า "อายตนะ" : คำแรกท่านพูดด้วยความเคยชินที่ใช้เรียกกันอยู่เป็นปกติธรรมดา, เพราะในปรมัตถสภาวธรรมนั้นท่านพยายามอธิบายซ้ำ ๆ ซาก ๆ ในเรื่องปฏิจจ. ที่เป็นตัวการปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงฮัมเพื่อทบทวนอย่างแบบที่คนธรรมดาเขาชอบฮัมเพลงเวลาอยู่คนเดียว คือพยายามให้รู้ว่าไม่มี "คน" มีแต่นามรูปที่เป็นกลุ่มธาตุ

ทั้ง ๖ เป็นพื้นฐาน พอทำงานก็เปลี่ยนเป็นอายตนะ (ซึ่งถ้าเต็มรูปแบบ ปฏิจจ. แล้ว จะมี ๑๑ อาการ กว่าจะเป็นอายตนะ ก็ปรุงแต่งมาจนถึงอาการที่ ๕ นั่นแหละ)

ทีนี้หน้า [๗๒] หลังจากอธิบายตัวอย่างแล้ว ท่านกล่าวว่า : ทีนี้ปัญหามันก็เหลืออยู่ว่า จะอธิบายกันอย่างไรจึงจะเห็นได้ว่า มีอวิชชา **สังขาร วิญญาณ นามรูป อายตนะ ผัสสะ ครบถ้วน - ก่อนจะเกิด "เวทนา"** ขึ้นมาได้เท่านั้นเอง (นี่ยิ่งช่วยให้เห็นว่า ความเข้าใจของเราถูกต้องแล้ว ประโยคต่อไป ยิ่งย้ำความมั่นใจของเรา)

ต่อไปก็ว่า : เรื่องนี้ไม่ยาก – ตัวการตัวร้าย ตัวที่เป็นเรื่องยุ่งยากมันอยู่ที่เวทนา ! เวทนาเรารู้จักกันดีอยู่แล้ว มันก็เกิดเป็นประจำอยู่แล้ว : รู้จัก "เวทนา" ก็แล้วกัน ! ถ้าอยากรู้มากกว่านั้น ก็สาวขึ้นไปๆ ว่า : *เวทนา*มาจาก*ผัสสะ, ผัสสะ*ก็มาจาก*อายตนะ – ที่ปรุงขึ้นเฉพาะ* (แล้วแต่จะเป็นทางตา หรือหู ฯลฯ), *อายตนะ*ก็มาจาก*นามรูป – ที่ปรุงขึ้นเฉพาะ, นามรูป*ก็มาจาก*วิญญาณ – ที่ปรุงขึ้นเฉพาะ, วิญญาณ*ก็มาจาก*สังขาร – ที่ปรุงขึ้นเฉพาะ* แล้ว*สังขาร*ก็มาจาก*อวิชชา* – อันเป็นต้นตอ. ------- ดังนั้น *อวิชชา* อย่างเดียวเท่านั้น ที่มันสร้างนามรูป – กายใจ, อายตนะ ผัสสะ เวทนา ในทางที่จะเป็นทุกข์ทั้งนั้น.

ดังนั้น จึงเชื่อและกล้าที่เขียนแผนผังปฏิจจสมุปบาทฝ่ายสมุทยวาร อันเป็นพฤติของจิต ตามที่เชื่อและมั่นใจว่าถูกต้อง. แล้วทำไมมันจึงเกิด เวทนา ตัณหา อุปาทาน มันปรุงแต่งกันมาแบบไหน นี่ก็เป็นความเชื่อที่เป็นส่วนตัวว่ามันต้องเกิดจากการปรุงแต่งจากเบญจขันธ์นี่เองจึงพูดได้ว่า

"มีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา" ซึ่งมันจะต้องเป็นและเป็น "อวิชชา-สัมผัสสชาเวทนา"ด้วยตามกฎที่เป็นสภาวธรรมของมันตามที่ได้กล่าวถึงก่อนนี้แล้วก็จริง แต่เห็นว่ามันปรุงแต่งในรูปของการเกิดเบญจขันธ์นี่น่าจะชัดเจนนะ จึงได้นำมาเขียนเป็นแผนผังดังที่ปรากฏอยู่ จะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็พิจารณาตัดสินใจเอง. สำหรับตัวผู้นำเสนอนั้น ได้ทำสุดความสามารถของตนแล้ว จะสำเร็จคือช่วยเพื่อนได้ หรือจะไม่สำเร็จก็ขึ้นอยู่กับท่านทั้งหลายทั้งปวง. เข้าใจความเป็นมาและที่กำลังจะเป็นไปต่อไปนะ ; และขอทบทวนความจำว่าในอาการที่ ๖ เรามาถึง : เมื่อมีอายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ ; แต่เป็นผัสสะของอวิชชา จึงเรียกว่า "อวิชชาสัมผัส".

ขณะนี้กำลังอยู่ในอาการที่ ๗ : เมื่อมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา ; เป็นเวทนาธาตุ ที่มาจากการสัมผัสด้วยอวิชชา, แล้วเวทนานั้น ก็ถูกปรุงด้วยอำนาจของอวิชชาอยู่ส่วนหนึ่ง แล้วจึงปรากฏออกมา *(หมายความว่ามีธาตุชนิดหนึ่งอยู่ตลอดเวลาในโลกนี้ แต่ยังไม่แสดงตัวจนกว่าจะได้เหตุปัจจัย หรือโอกาสที่จะแสดงตัวออกมา (นึกถึงที่พูดมาแล้วซิ หรือไม่ก็กลับไปดูเรื่อง ตา กับ รูป จะเกิดจักขุวิญญาณ จักขุสัมผัส แล้วก็มาถึงจักขุสัมผัสสชาเวทนา ต่อไปก็จะเห็น สัญญา สัญเจตนา ตัณหา วิตก วิจารมาตามลำดับละ)* เป็นทุกขเวทนา สุขเวทนา และอทุกขมสุขเวทนา เรียกรวม ๆ ว่า "อวิชชาสัมผัสสชาเวทนา"

ทีนี้เมื่อถึงอาการที่ ๕ ที่เป็นการเกิดขึ้นของอายตนะ เราได้พูดกันถึงเรื่องการปฏิบัติที่จะควบคุมอายตนะ โดยประการที่อภิชฌาและโทมนัสจะไม่เกิดขึ้นมาได้ และการปฏิบัติที่จะดับอายตนะนั้นเสียได้ ไม่ติดอยู่ที่

อายตนะ ก็ออกไปถึงฝั่งนอกแล้ว. มาถึงเรื่องเวทนา ก็มีวิธีปฏิบัติที่สำคัญ คือ “ปัญจุปาทานขันธ์ไม่อาจจะเกิด เมื่อรู้เท่าทันเวทนาในปฏิจจสมุปบาท” (ปฏิจจ.โอ. น. ๓๓๕) และ (น. ๒๑๓) “ปัญจุปาทานขันธ์เพิ่งจะมี เมื่อเกิด**เวทนา**ในปฏิจจสมุปบาท”

ในการปฏิบัตินั้น ในกรณีที่จะไม่ให้อายตนะเกิด – ก็อย่าเผลอสติ ให้จิตเดิมละจากภวังค์มากำหนดที่อารมณ์ภายนอก ให้คงสภาพประภัสสรไว้ตลอดเวลา เพราะว่าถ้าจิต**ไม่ได้รู้สึกต่ออะไร ก็ = ว่าไม่มีตา หู จมูก ฯลฯ**

ทีนี้ “ปัญจุปาทานขันธ์” ซึ่งเป็นตัวทุกข์นั้น ไม่ได้มีอยู่ตลอดเวลา จะเกิดขึ้น : เมื่อไม่รู้ไม่เห็นซึ่งจักษุ, รูป, จักขุวิญญาณ, จักขุสัมผัส, ซึ่งเวทนาอันเกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย อันเป็นสุขก็ตาม เป็นทุกข์ก็ตาม ไม่ใช่ทุกข์ไม่ใช่สุขก็ตาม ตามที่เป็นจริงแล้ว เขาย่อม**กำหนัด**ในจักษุในรูปทั้งหลาย ในจักขุวิญญาณ ในจักขุสัมผัส และในเวทนาอันเกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ----. **เมื่อบุคคลนั้นกำหนัดแล้ว ติดพันแล้ว ลุ่มหลงแล้ว จ้องมองต่อ“อัสสาทะ”อยู่, ปัญจุปาทานขันธ์ทั้งหลาย ย่อมถึงซึ่งความก่อเกิดต่อไป** และตัณหาของเขาอันเป็นเครื่องนำไปสู่ภพใหม่ อันประกอบอยู่ด้วยความกำหนัด ด้วยอำนาจความเพลินเป็นเครื่องทำให้เพลินอย่างยิ่งในอารมณ์นั้น ๆ ย่อมเจริญถึงที่สุดแก่เขา ; **ความกระวนกระวาย***(ทรถ)* แม้ทางกาย ย่อมเจริญถึงที่สุดแก่เขา, ความกระวนกระวายแม้ทางจิต ย่อมเจริญถึงที่สุดแก่เขา, **ความแผดเผา***(สนฺตาป)* แม้ทางกาย ย่อมเจริญถึงที่สุดแก่เขา, ความแผดเผาแม้ทางจิต ย่อมเจริญถึงที่สุดแก่เขา ; **ความเร่าร้อน***(ปริฬาห)* แม้ทางกาย ย่อมเจริญถึงที่สุด

แก่เขา, ความเร่าร้อนแม้ทางจิต ย่อมเจริญถึงที่สุดแก่เขา. บุคคลนั้น **ย่อมเสวยซึ่งความทุกข์อันเป็นไปทางกายด้วย, ซึ่งความทุกข์อันเป็นไปทางจิตด้วย.**

แล้วก็ได้แสดงไว้ครบ ทั้งทาง หู จมูก ลิ้น กาย และใจ : หาอ่านดูได้ ให้เห็นว่า ถ้าควบคุมเวทนาไม่ได้ มันจะต้องเกิดอย่างนี้ทุกอายตนะ แต่แล้วกลับเห็นเป็นความสุขไปเสีย นี่ก็ช่วยไม่ได้. เพราะไม่เคยรู้เคยเห็นนรกที่ชื่อมหาปริฬาหะ ซึ่งเป็นนรกที่ร้อนยิ่งกว่านรกใต้ดินที่เคยเชื่อกันอยู่ว่ามี.

ทีนี้ในหน้า ๓๓๕ นั้น แสดงให้เห็นว่า ถ้ารู้เท่าทัน – คือรู้ตามที่เป็นจริงตามที่แสดงมาตามแผนผัง และอธิบายประกอบมาด้วยแล้วทุกอาการนั้นว่าไอ้จักษุ รูป จักขุวิญญาณ จักขุสัมผัส และเวทนาอันเกิดจากจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยนั้น ตามเป็นจริงแล้ว **ย่อมไม่กำหนดในจักษุ รูป---- และเวทนา** *(ใจความเหมือนกับที่กล่าวแล้ว แต่"ไม่กำหนด"มันก็จะต่างกับกรณีข้างต้น ตั้งแต่ตรงนี้)*

เมื่อบุคคลนั้นไม่กำหนดแล้ว ไม่ติดพันแล้ว ไม่ลุ่มหลงแล้ว ตามเห็น**อาทีนวะ** (โทษของสิ่งเหล่านั้น) อยู่เนือง ๆ, **ปัญจุปาทานขันธ์ทั้งหลาย**ย่อมถึงซึ่ง**ความไม่ก่อเกิด**ต่อไป ; และตัณหาอันเป็นเครื่องนำไปสู่ภพใหม่อันประกอบอยู่ด้วยความกำหนดด้วยอำนาจความเพลิน เป็นเครื่องทำให้เพลินอย่างยิ่งในอารมณ์นั้น ๆ อันเขาย่อมละเสียได้ ; ความกระวนกระวาย*(ทรถ)* ความแผดเผา*(สนฺตาป)* ความเร่าร้อน*(ปริฬาห)* แม้ทางกาย อันเขาย่อม**ละเสียได้**, แม้ทางจิต อันเขาย่อมละเสียได้. บุคคลนั้น**ย่อมเสวยความสุขอันเป็นไปทางกายด้วย, ซึ่งความสุขอันเป็นไปทางจิตด้วย**

เมื่อบุคคลเป็นเช่นนั้นแล้ว : ทิฏฐิของเขา ย่อมเป็นสัมมาทิฏฐิ, ความดำริของเขา ย่อมเป็นสัมมาสังกัปปะ, ความพยายามของเขา ย่อมเป็นสัมมา–วายามะ, สติของเขา ย่อมเป็นสัมมาสติ, สมาธิของเขา ย่อมเป็นสัมมาสมาธิ, ส่วนกายกรรม วจีกรรม และอาชีวะของเขา เป็นธรรมบริสุทธิ์มาแล้วแต่เดิมนั่นเทียว ; ด้วยอาการอย่างนี้แล อัฏฐังคิกมรรคอันเป็นอริยะของเขานั้นย่อมถึงซึ่งความเต็มรอบแห่งความเจริญ !

เมื่อเขาทำอัฏฐังคิกมรรคอันเป็นอริยะ ให้เจริญด้วยอาการอย่างนี้อยู่สติปัฏฐานทั้งหลาย แม้ทั้ง ๔ ย่อมถึงซึ่งความเต็มรอบแห่งความเจริญ ; สัมมัปปธานทั้งหลาย แม้ทั้ง ๔, อิทธิบาททั้งหลาย แม้ทั้ง ๔, อินทรีย์ทั้งหลาย แม้ทั้ง ๕, พละทั้งหลาย แม้ทั้ง ๕, โพชฌงค์ทั้งหลาย แม้ทั้ง ๗ ย่อมถึงซึ่งความเต็มรอบแห่งความเจริญ ; ธรรมทั้งสองคือ สมถะ และวิปัสสนาของเขานั้น ย่อมเป็นธรรมเคียงคู่กันไป.

บุคคลนั้นย่อมกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมทั้งหลายอันบุคคลพึงกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง (ธรรมะทั้งหลายที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง คือ ปัญจุปาทานขันธ์ทั้งหลาย) ; ย่อมละด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมทั้งหลายอันบุคคลพึงละด้วยปัญญาอันยิ่ง (คือ อวิชชาและภวตัณหา) ; ย่อมทำให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง (คือสมถะ และวิปัสสนา) ซึ่งธรรมทั้งหลายอันบุคคลพึงทำให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง ; ย่อมทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง (คือวิชชาและวิมุตติ) ซึ่งธรรมทั้งหลายอันบุคคลพึงทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง.

ในกรณีเกี่ยวกับ โสต ฆาน ชิวหา กาย มโน ก็มีเนื้อความอย่างนี้ทุกประการ และที่เขียนในที่นี้ก็เขียนอย่างย่อ ถ้าจะอ่านใจความเต็ม ๆ ก็อ่านในหนังสือ. โดยส่วนตัวชอบการปิดกั้นปัญจุปาทานขันธ์ไม่ให้เกิดได้

ก็เท่ากับตัดกระแสปฏิจจสมุปบาทได้ : แต่อย่างไรก็จะต้องมีสติสัมปชัญญะไม่ขาดตอนนะ จึงจะควบคุมได้; แต่เป็นการแสดงให้เห็นการปฏิบัติอัฏฐังคิกมรรคในรูป "มัคคสมังคี" ที่ถูกต้อง, มีผลเป็นโพธิปักขิยธรรมรวมทั้ง ๓๗ จริง ไม่ใช่เป็นการพูด การท่องจำ. อย่างไรก็ตาม ยังขอยืนยันว่าวิธี "ตายก่อนตาย" ของสวนโมกข์ มีผลสำเร็จเด็ดขาด สิ้นเชิง แล้วทั้งง่ายทั้งสะดวกกว่าวิธีอื่น ๆ เพราะรวบรัดไว้ในคำว่า "จิตประภัสสรถาวร ตายตัวเด็ดขาด" นี่แหละ.

เป็นอันว่าเรารู้จัก ๒ ขันธ์แล้วนะ : คือรูปขันธ์ - เป็นที่ตั้งของจิตที่จะรู้อารมณ์, และเวทนาขันธ์ - ก็รู้สึกต่ออารมณ์ ; ถ้าจะนับผัสสะเป็นสังขารด้วย ก็เป็น ๓ ขันธ์แล้ว ; และเวทนาก็เกิดขึ้นแล้ว เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัยในปัจจยาการที่ ๗ ของกระแสปฏิจจ.สายสมุทยวารแล้ว.

เวทนาขันธ์เกิดอย่างนี้แล้ว ก็ทำให้เกิดขันธ์ถัดไปอีก คือสัญญาขันธ์ - **มีจิตใจสำคัญมั่นหมายในเวทนานั้น** ว่าอย่างไร เพื่ออย่างไร อะไรอย่างไร : เช่นสัญญาในเวทนานี้ ว่าเวทนาสุข - **ก็เป็นสัญญาว่า"สุข"**, การรู้สึกทุกข์ในเวทนานี้ - **ก็มีสัญญาว่า"ทุกข์"** คือ **ทุกขสัญญา**, กระทั่งจำได้ - หมายรู้ว่าเป็นของเพศหญิงหรือของเพศชาย ล้วนแต่เป็นสัญญาขันธ์ทั้งนั้น.

สัญญานี้ แยกเป็น ๒ คำเสมอ, เข้าใจให้ดี มิฉะนั้นจะสับสนจนลำบากแก่การศึกษาธรรมะ **สัญญาตามปกติ** ก็คือจำอะไรได้ เช่นเราเห็นก้อนหิน - รู้ว่าเป็นก้อนหิน, เห็นต้นไม้ - รู้ว่าเป็นต้นไม้, ไม่มีความสำคัญอะไรมากไปกว่านั้น อย่างนี้เรียกว่า **สัญญาจำหมาย - เพียงแต่จำได้ว่าอะไรเป็นอะไร** ยังไม่เท่าไร ยังไม่มีเรื่อง ; แต่สัญญาจะเกิดขึ้นก็ต้องมีผัสสะ เช่น ตากระทบก้อนหิน ก็เกิดสัญญาว่า : นี่, ก้อนหินโว้ย !

ส่วนสัญญาที่เป็นกิเลส คือ สำคัญมั่นหมายว่ามันเป็นอะไร : เป็นของแพง ของรัก ของดี, ก้อนหินนี้สวย ก้อนหินนี้ของกู อย่างนี้ก็เลยไปจากที่จำได้ว่า"ก้อนหิน"แล้ว ; ทีนี้พอเกิดเป็นก้อนหินของกู, ก้อนหินที่สวยงาม, ก้อนหินที่มีราคาตั้งแสนตั้งล้าน : สัญญาเป็นของมีค่า สัญญาเป็นของไม่มีค่า, สัญญาเป็นของสวย - ของไม่สวย, เป็นของน่ารัก - น่าพอใจ; นี่สัญญาตอนนี้จะทำเรื่อง จะทำพิษ จะทำให้เป็นทุกข์ คือสัญญานี้มันถูกมั่นหมาย ถูกยึดมั่นแล้ว ! เป็นสัญญูปาทานขันธ์

มีสัญญาขันธ์เต็มที่อย่างนี้แล้ว ก็ปรุงต่อไปเป็นสังขารขันธ์ - **คือความคิดนึกไปตามอำนาจของสัญญาขันธ์ลงไปอย่างยิ่ง** : มั่นหมายอย่างไร ก็จะคิดนึกไปให้เข้ารูปเข้ารอยกันกับสัญญานั้นๆ ; แจกออกไปเป็นสัญเจตนา - มุ่งมั่นขึ้นมาก่อน, แล้วก็เป็นตัณหา - คือความอยากได้อยากมีอยากเป็น ไม่อยากมีไม่อยากเป็น, เป็นวิตก - ครุ่นคิด, วิจาร - วิจารณา, นี่เรียกว่าจะเป็น"**จิต**" จริงจังขึ้นมาที่ตอนนี้ : รวมความแล้วก็คือความคิด - ที่จะคิดดี - คิดชั่ว หรือคิดไม่ดี - ไม่ชั่ว, หรือเป็น"**มโนกรรม**" ออกมา สำหรับจะเกิด"**ผลกรรม**", แล้วบางทีก็เลยออกมาเป็น"**วจีกรรม**" - พูดออกมา, บางทีก็เลยออกมาเป็น"**กายกรรม**" - ประพฤติ กระทำแก่สัตว์บุคคลใดขึ้นมา. นี่ก็เรียกว่า สังขารขันธ์ เกิดขึ้นเป็นความคิดสมบูรณ์แบบเต็มที่ เป็นกุศล อกุศล อัพยากฤต, หรือจะเรียกว่าเป็น**กรรม** - สำหรับจะเกิดผลกรรมแล้ว ; แล้วตัณหาที่ปรากฏออกมาในเบญจขันธ์ ก็คือตัณหาที่เกิดใน...

ปัจจยาการที่ ๘ ในกระแสปฏิจจ.สายสมุทยวารนั่นเอง. ทีนี้ถ้าจะอธิบายสั้น ๆ ว่า เมื่อเวทนาเกิดขึ้นมาแล้ว ก็ส่งให้เกิดตัณหา : อย่างนี้ก็ได้สั้นดี ; แต่มาคิดว่าถ้าแสดงภาพการเกิดเบญจขันธ์ แนบข้างมาเทียบให้เห็นอย่างที่ปรากฏอยู่น่าจะเห็นได้ชัดเจนกว่า ไม่น่าจะผิด ที่จะแสดงให้เห็นว่ามันปรุงแต่งมาอย่างไรจึงเกิดตัณหาขึ้นมาได้. ใครไม่ชอบ ไม่เห็นด้วย ก็ทิ้งไป ไม่มีอะไรเสียหาย เพราะแจกฟรี, จะเสียบ้างก็คือเสียเวลาอ่าน แต่ก็น่าจะเป็นกำไรนะเพราะช่วยให้ไม่ต้องคิดอย่างนั้น ; แล้วถ้ามันช่วยให้เพื่อน ๆ ได้เข้าใจได้ง่ายขึ้นจริงนี่ก็เกินคุ้ม ที่ลงทุนทั้งแรงกาย แรงใจ และสติปัญญาของคนวัย ๘๘ ปี ที่นั่งเขียนเป็นวัน ๆ และดึก ๆ ด้วย.

ทีนี้ ถ้าว่าสังขารขันธ์ – มีความคิดอย่างนั้น, ในที่สุดก็กลายเป็น **อารมณ์ – สำหรับ"จิต"จะรู้สึกอีกทีหนึ่ง : สังขารนั่นก็กลับเป็น"อารมณ์" – คือเป็นธัมมารมณ์** ซึ่งเป็นอารมณ์ของมโนวิญญาณอันสุดท้าย ที่จะรู้ว่าตัวจิตนั้นคิดอย่างไร มีกรรมอย่างไรเป็นต้น อีกทีหนึ่ง ; แปลว่ามโนนี้สัมผัสความรู้สึกที่เป็นสังขารขันธ์นั่นอีกทีหนึ่ง, เป็นมโนวิญญาณขันธ์ที่สมบูรณ์ เป็นด่านใน เป็นส่วนลึก : กรรมใหม่ก็สมบูรณ์เมื่อเกิดอุปาทาน.

แต่ว่ามโนวิญญาณนั้น เป็นวิญญาณซึ่งตัณหาในอารมณ์คือรูปอาศัยแล้ว, วิญญาณนั้นคืออุปาทาน ! ผู้มีอุปาทาน ย่อมไม่ปรินิพพานในทิฏฐธรรมนะ : พระพุทธเจ้าท่านตรัสอย่างนั้น **อย่าลืม !!**

ได้แล้วปัจจยาการที่ ๙ : เมื่อมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน ! **มโนกรรม – ก็สมบูรณ์แล้วเมื่อมีผลเป็นอุปาทาน : ปัญจุปาทานขันธ์ก็เกิดขึ้นครบถ้วนแล้ว.**

ทีนี้ก็มาถึงปัจจยาการที่ ๑๐. เมื่อมีอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ – คือ **กรรม** ที่มีความคิดนึกที่จะกระทำอย่างนั้น – อย่างนี้ – อย่างโน้น : นี่, เป็นคนใหม่ เป็นเรื่องใหม่ – คือเกิดอุปาทานขันธ์เต็มที่ ; หรือมีการกระทำลงไปแล้ว – ในทางจิตใจ อย่างนี้อย่างนั้น.

ทีนี้ธรรมะชื่อเดียว ข้อเดียวจะต้องผ่าตรงกลาง : เอาซีกหนึ่งไว้ฝ่ายโน้น ซีกหนึ่งไว้ฝ่ายนี้, นอกจากผัสสะแล้ว ก็มีภพนี่แหละ ! ภพซีกแรกอยู่ฝ่ายอุปาทาน มันก็เป็น"**กรรม**"ไป, อีกซีกหนึ่งอยู่ฝ่ายชาติก็กลายเป็น"วิบาก"ไป ; ดังนั้นภพนั้น – เป็นได้ทั้งกรรมและวิบาก.

วิบากกรรม – ผลแห่งการกระทำ : หมายถึงการเกิดแห่งภพ เพราะอำนาจแห่งอุปาทานของสัตว์ผู้ประกอบด้วยอวิชชาและตัณหา ในขณะแห่งปฏิจจสมุปบาท ; เปรียบได้กับการตั้งครรภ์ : พอครรภ์แก่ – **คือรู้สึกเป็น "ตัวกู" เต็มที่**, ก็คลอดออกมาเป็นชาติ.

พระสารีบุตรบอกว่า *ภวนิโรโธ นิพฺพานํ* – **คือความดับไม่เหลือแห่งภพ เป็นนิพพาน !** ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงรับรองว่า "ถูกต้อง"

ปัจจยาการสุดท้ายที่ ๑๑. เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ : "ชาติ" เป็นเพียงปฏิจจสมุปปันนธรรมเกิดขึ้นขณะหนึ่ง ๆ แล้วก็ดับลงอยู่เสมอ, สมมติเรียกว่า"คน"ก็ได้ ; แต่มันเป็นคนขึ้นมาเพราะอวิชชา ตัณหา อุปาทาน**ที่ทำให้คิดว่าเป็น "ตัวกู"** เร่า ๆ ร้อน ๆ อยู่นั่นน่ะ : เป็น"ภูตา" – คือเกิดแล้ว, นี่น่ะ ภูตสัตว์ – สัตว์ที่เกิดแล้ว โดยไม่ต้องเข้าท้องแม่ เป็นโอปปาติกะ-**ผลุงขึ้นมาเลย** รู้จักกันแล้วหรือยัง ? หลวงพ่อท่านบอกว่า "คน" ชนิดนี้น่ะ จะต้องฆ่าเสียให้ตาย ; **พอฆ่า"คนชนิดนี้"** เสียได้ : นั่นแหละ**คือ การดับทุกข์ !!**

ฟังให้ถูกนะ ! อย่าไปกินยาฆ่าตัวตาย, ยิงตัวตาย, ผูกคอตาย อะไรทำนองนั้นนะ ! วิธีฆ่าไอ้ชาติ – ตัวกูน่ะ คืออย่าให้มันเกิดขึ้นมาได้ – ไอ้ ***"อุปาทาน"*** *น่ะ : โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ อัตตวาทุปาทาน – ความรู้สึกว่า "ตัวกู" ที่กำลังพูดอยู่ขณะนี้น่ะ ฆ่ายากฆ่าเย็น เพราะมันเกิดได้วันละหลายสิบตัว หลายร้อยตัวในวันหนึ่ง : พอฆ่าตัวนี้ตาย เดี๋ยวก็เกิดมาใหม่จากทางอายตนะอื่น จากทางหูบ้าง ทางลิ้นบ้าง ฯลฯ ; ในเมื่อมันมีตั้ง ๖ ทาง ต้องใช้วิธีที่เฉียบขาดเป็นสมุจเฉทปหาน ก็คือทำจิตให้ว่าง – ที่เรียกว่า "จิตว่าง" น่ะ – คือว่างจากความคิดนึก : เมื่อจิตไม่คิดอะไรก็เท่ากับไม่มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เองแหละ,* และวิธีนี้แหละ คือวิธีฆ่าตัว(กู)ตาย ตามแบบ **"ตายก่อนตาย"** ของหลวงพ่อ เพราะนี่เป็นเรื่องทางจิตใจ – ซึ่งเป็นนามธรรม ; **"กาย"** ไม่เกี่ยว : มันจะทำอะไร มีอะไรก็เรื่องของกาย เช่นมันจะต้องใส่เสื้อผ้า ต้องกินข้าว ขับรถยนต์ มีบ้านให้นอนไม่ต้องตากฝน ก็เรื่องของ "กาย", **จิตไม่ต้องใช้ ไม่ต้องมีสิ่งเหล่านี้เลย** หลวงพ่อท่านบอกไว้แล้ว เราไม่สนใจกันเอง ; ท่านว่า : ได้อะไร พาอะไร **ไม่ต้องแบก, รู้จักแยก เสียจากกัน อย่าหวั่นไหว, กาย – ของกาย จิต – ของจิต ใช่ของใคร,** อะไรอะไร เกี่ยวข้องกัน ฉันของกลาง ; หรืออย่างปฏิทินธรรมท่านพุทธทาส ปี ๒๕๕๕ ของ "สุขภาพใจ" เดือนมีนาคม ก็ย้ำเรื่องนี้ในบทสุดท้ายว่า : จะหามา มีไว้ ใช้หรือกิน, ตามระบิล ให้อิ่มหนำ ก็ทำได้, **โดยไม่ต้องมั่นหมาย ให้อะไร ๆ ผูกยึดไว้ ว่า"ตัวกู" หรือ"ของกู".** *(ไม่ต้องแก้ตามปฏิทินปีนี้นะ เพราะท่านเปลี่ยนคำไว้หลายแบบ แบบนี้ได้จำใส่ใจไว้ใช้ตั้งแต่ทีแรกจนขึ้นใจ ปฏิบัติได้แล้วไม่ต้องเปลี่ยน เนื้อหาข้างในมันเหมือนกัน)*

ที่ว่าทำได้นั้น จะยกตัวอย่างให้ฟังว่า ขณะที่กำลังเขียน"สัจจสาร" นี้อยู่ เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ถูกคนเข้ามาหยิบของในบ้านไป รวมแล้ว ประมาณ ๓ แสน ก็ใช้ความรู้สึกที่ว่านี้แหละ มันจะอยู่หรือมันจะไปก็เรื่อง ของมัน, อยู่กับเรา เราก็มีสิทธิ์ใช้สอยมัน มันไม่อยู่ด้วย จะต้องไปโดยวิธี ไหนก็เรื่องของมัน : "เรา" ในที่นี้พูดแทน"กาย"น่ะ, ไอ้"จิต"มันไม่ได้ ต้องใช้อะไรสักอย่าง ; "กาย" มันไม่รู้สึกอะไร แล้วไอ้"จิต"ที่ไม่เกี่ยวข้อง จะไปรู้สึกอะไรแทนมัน ? จึงเฉยๆ อยู่ก็อยู่ด้วยกัน ไม่อยู่ก็ไม่อยู่ เรื่อง ก็จบ. หลังจากนั้น ยังมีต่ออีก ๒ ครั้ง รวมเป็น ๓ ครั้ง จนถึงขณะนี้ยัง ไม่ปรากฏ ครั้งที่สี่ คงจะเพราะยังไม่มีอะไรจะสมัครใจไปอีก *(อย่าสงสัยว่า สะสมอะไรไว้มาก มันเป็นเครื่องประดับที่ยังพอมีอยู่ กับเงินสดที่เตรียมไว้ ให้ผู้ที่จะเผาผีให้เขาหยิบใช้ได้เลย โดยไม่สร้างความยุ่งยากให้แก่เขา เท่านั้นน่ะ อย่าคิดเยอะเลยเถิดไปเปล่าๆ)* ที่ยกมาเล่า เจตนาแสดงข้อปฏิบัติที่ว่า ถ้าไม่รู้สึก ว่ามันเป็น"ของกู" "กู"มีอำนาจ, นี่มันมาละเมิดอำนาจ"กู" มาเอา"ของกู"ไป นี่ละจะเกิดเรื่องที่เป็นทุกข์ มี"โรค – คือเสียดแทง"ใจ ฯลฯ เป็น"นวกัมม" – กรรมใหม่ ที่ตรัสห้ามมิให้สร้างทั้ง กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม : เพื่อข้าม"สมุทร"ในอริยวินัย คือ อายตนะใน – นอก ๖ คู่ ๑๒ อย่าง ไปฝั่ง – โน้น !

ปฏิจจสมุปบาทมี ๑๑ อาการ แต่ ๑๒ ตอน : ตอนสุดท้ายที่ ๑๒ เกิดขึ้นเพราะ**"ชาติ"**นี่แหละเป็นปัจจัย ทำให้เกิดกองทุกข์ – อันเป็นทุกข์ ในอริยสัจ คือฝ่ายใจ โดยไม่จำเป็น ; เพราะมันเป็น**ทุกข์ตามธรรมดาเช่น นั้นเอง – ตถตา** ของฝ่ายกาย เรียกว่า**ทุกขลักษณะ** ซึ่งจะต้องมีต้องเป็น ไปตาม**กฎอนิจจัง** ของโลกฝ่ายสังขตธาตุ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทุกข์ สุข พลัดพราก ฯลฯ ไม่ยกเว้นใครๆ แม้แต่พระพุทธเจ้า, ซึ่งความเจ็บป่วยของ

ฝ่ายกายนี้ ให้คนอื่น – ที่เป็นแพทย์ทางกายช่วยได้. แต่**ทุกข์ทางใจ – ทุกขอริยสัจ** เราต้องช่วยตัวเอง รักษาตัวเอง ด้วยการศึกษาวิชชาแพทย์ทางวิญญาณ – คือปฏิจจสมุปบาทฝ่ายเกิดทุกข์ จากพระพุทธเจ้าองค์เดียว ที่เรากำลังตามดูให้เห็น – **เพื่อจะได้"รู้"**อยู่ขณะนี้แล้ว คือ : **อย่าไปคว้าเอาเรื่องตามธรรมชาติของกาย มาเป็นเรื่องของจิต** ตัวอย่างเช่น พอกายมันถึงกำหนดเวลาที่จะต้องแตกสลายไปตามธรรมชาติของ"รูป"ก็ไปคว้าเอามาเป็นความตายของกู แล้วก็รู้สึกเศร้าโศก – ทุกข์ใจ ที่จะต้องพลัดพรากจากสิ่งทั้งปวงอันเป็นที่รักที่ยินดี ที่เคยหวงแหน ; หรือ"ความแก่" ที่เมื่อเกิดแล้ว ก็ต้องแก่ต่อไป ๆ ทุกวินาที ไปดูที่ผลไม้ซิ จากตุ่มเขียวเล็ก ๆ เท่าหัวไม้ขีด โตมาจนแก่กินได้ มันเป็นยังไง ? ที่เป็นสัตว์ก็ลูกหมีแพนด้าตอนเกิดตัวเท่าไหน แล้วโตขึ้น ๆ คือแก่ขึ้น ๆ น่ะ เป็นมาอย่างไร ธรรมชาติมีไว้ให้ดูเพื่อให้รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง ; พอตัวเอง"แก่"เกินความต้องการของตัวเอง ก็ไม่พอใจ ดิ้นรนหาวิธีหนีทุกวิถีทาง ฯลฯ ทั้งนี้เป็นเพราะไม่เคยรู้จักตัวเอง. พระเจ้า"อิทัปปัจจยตา"จึงให้พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นมา เพื่อมาบอก มาสอน พร้อมทั้งทำให้ดูอีกด้วย ; นี่ถ้าเห็นปฏิจจสมุปบาทจริงก็จะเห็นตามที่พระองค์บอก ว่ามันไม่มี"คน" จึงไม่มีใครที่ตาย เพราะมันมีแต่ผลของการปรุงแต่งของธรรมชาติตามกฎของธรรมชาติ เกิดเป็น**ปฏิจจสมุปปันนธรรม** ; แล้วปฏิจจสมุปบาทก็แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่สมมติเรียกว่า"คน"นั้น เป็นเพียงกลุ่มธาตุทั้งหก กองรวมกันอยู่ เห็นได้ในขณะหลับ หรือขณะที่สลบอยู่ ไม่ได้ทำหน้าที่อะไร หรือเห็นอย่างหยาบ ๆ ขึ้นมาจาก"ธาตุ"หน่อยหนึ่ง ก็เป็นเพียงกลุ่มของ กาย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รออยู่เพื่อทำหน้าที่ของมันแต่ละอย่าง เช่น มี"รูป"เข้ามาทางอายตนะ"ตา"ก็ปรุงแต่งไปจนจบเรื่อง สิ้นไปเรื่องหนึ่ง, เรื่องต่อไปอาจจะ

เป็นทางลิ้น ทางกาย หรือทางใดก็ได้ เฉพาะทางเดียวจนจบเรื่อง. ดังนั้น "ตัวกู"จึงเกิดได้หลายครั้ง หลายสิบ – หลายร้อยครั้งในวันหนึ่ง ๆ เป็นการสร้างกรรมใหม่ทุกครั้งที่เกิด"ตัวกู"จนเป็นเรื่อง"เวียนวง สามวน ทนทุเรศ วนกิเลส – กรรม – วิบาก ยากแก้ไข" : หลวงพ่อท่านว่าไว้น่ะ !

จากกระแสปฏิจจสมุปบาท ๑๑ อาการนี้ จะเห็นได้ว่าสิ่งที่สมมติเรียกว่า "คน" นั้น

๏ ตามปกติโดยพื้นฐาน ประกอบอยู่ด้วยธาตุ ๔ เป็นกาย, วิญญาณธาตุ อาศัยอยู่ที่ธาตุ ๔ กลุ่มนั้นด้วย, อากาศธาตุนั้น คือที่ว่าง – สำหรับให้สิ่งเหล่านี้ตั้งอยู่, รวมเป็น ๖ ธาตุ

๏ แล้วบางเวลา บางโอกาส ธาตุทั้ง ๖ นี้มันประชุมกันเข้าทำหน้าที่เป็นอายตนะ – รู้สึกได้ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง : อย่างนี้ **"คน" กลายเป็น "อายตนะ" – ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า "สิ่งทั้งปวง" !**

๏ มากไปกว่านั้นคือ รวมกลุ่มกันเข้าเป็นกอง ๆ ทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง มากกว่าที่จะเป็นเพียงอายตนะสำหรับรู้สึก; แต่มันมาเป็น "ขันธ์" ทำหน้าที่เป็นอย่าง ๆ ไป เช่นเป็นรูปขันธ์ก็มี, บางเวลาเป็นเวทนาขันธ์, บางเวลาเป็นสัญญาขันธ์ – สังขารขันธ์ – วิญญาณขันธ์ : นี่, บางเวลา "คน" เป็นอย่างนี้ ; มันไม่ใช่ธาตุหลาย ๆ ธาตุ นอนกองกันอยู่แล้ว.

๏ บางเวลามากกว่านั้น ก็คือว่าเป็นเวลาที่สังขารขันธ์ – ชนิดที่โง่มาก ๆ เกิดขึ้นครอบงำหมด : **เป็นอวิชชา เป็นตัณหา อุปาทาน, มันเลยมีความทุกข์** เหมือนกับไฟเข้าไปติดอยู่ข้างในก็มี ; นี่, "คน"เป็นอย่างนี้ ! **อย่าเข้าใจว่าสิ่งที่เรียกว่า "คน" แล้ว มันเหมือนกันหมด,แล้วเหมือนกันอยู่**ทุกเวลา ; ฉะนั้น พูดอีกทีหนึ่งก็ว่า : **คน** – บางเวลานั้น ก็คือ **"ความทุกข์"**

นั่นเอง นี่แหละคน ! จบกันเท่านี้. ดังนั้น จึงต้องศึกษาโดยวิธีที่เรียกว่า ปรมัตถสภาวธรรม : หลวงพ่อท่านสอนไว้อย่างนี้แหละ ไม่ได้ว่าเอาเอง, ทั้งยังบอกต่อไปว่า : พอรู้ความจริงเรื่องนี้เข้าแล้ว ก็ไม่เป็น "คน" แล้ว, เป็นพระอริยเจ้าไปแล้ว !! ถ้าจะเรียกว่า "คน" ก็ขอให้เรียกเมื่อขณะที่ "โง่" ด้วยอวิชชา, ถูกผูกมัดด้วยตัณหา อุปาทาน แล้วเป็นทุกข์ ; พอสูงกว่านั้นดีกว่านั้น ไม่ใช่ "คน" แล้ว : ก็เป็นมนุษย์ หรือเป็นพระอริยเจ้า เป็นอะไรไปเลย.

เป็นอันว่าความจริงทางจิตที่เชื่อว่าถึงที่สุดแล้ว ที่เนวสัญญานาสัญญายตนะ – คืออุเบกขานั้น ได้ถูกต่อยอดถึงที่สุดจริงด้วย "สัญญาเวทยิตนิโรธ – ดับเสียซึ่งสัญญาและเวทนา" พร้อมกับ "อัตตวาทุปาทาน" : (ที่สอนกันในยุคนั้นว่ามีเพียง ๓ คือ กามุปาทาน ทิฏฐุปาทาน และสีลัพพตุปาทาน) ซึ่งทรงตรัสยืนยันว่า จบแล้ว ! ไม่มีอะไรที่ใครจะค้นพบอะไรที่ยังเหลือที่จะพบได้อีกแล้ว, สุดสิ้นเพียงแค่นี้ พร้อมทั้งประกาศว่าพระองค์เป็นผู้ชนะโลก ! และพระองค์ไม่ได้ตาย ยังไม่ตาย : เพราะไม่มี "คน" จึงไม่มีการเกิด – การตาย ; ซึ่งข้อนี้ ใครที่เข้าใจเรื่องจิตเดิมที่กล่าวแล้วแต่ทีแรกจะเห็นด้วยอย่างซึมซาบได้ทันที เพราะการหลุดพ้นจากความรู้สึกว่าเป็นทุกข์นั้น จะมีต่อเมื่อมีการเกิดทางจิตที่ปรุงขึ้นเฉพาะกรณีหนึ่ง ๆ เท่านั้น. เพราะฉะนั้นเมื่อจิตว่างถาวร เด็ดขาดตายตัว ก็ไม่มีการปรุงแต่งทางจิตที่เรียกว่าปฏิจจสมุปบาทฝ่ายเกิดทุกข์เกิดขึ้น, อายตนะหรือปัญจุปาทานขันธ์ กระทั่ง "ตัวกู" ก็ไม่มีโอกาสเกิด จิตเดิมก็ยังคงประภัสสรอยู่ตามธรรมชาติอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง, ไม่มีการเกิด – ดับเคยเป็นอยู่อย่างไรก็เป็นอยู่อย่างนั้น ; ร่างกายอันเป็นฐานที่ตั้งที่อาศัยเพื่อติดต่อกับอารมณ์ภายนอก เมื่อถึงเวลาแตกสลายไปตามธรรมชาติ

ของฝ่ายรูปธรรม มันก็เท่านั้นเอง ! ที่ตรัสว่าจะไม่มีใครได้เห็นพระองค์อีก **นี่ก็เพราะ "จิต" ไม่ได้ก่อกรรมใหม่ – จึงไม่มีเชื้อเกิดให้ก่อกายเนื้อขึ้นมาได้อีก.** ส่วนจิตเดิมที่ประภัสสร – อันเป็นภาวะของธรรมชาติตามธรรมดาของจิต ก็ยังคงอยู่ในสภาพนั้น – ถ้าจะเรียกก็เรียกว่า **คืนสู่สภาพเดิม ;** ที่จริงก็คือเคยเป็นอยู่เดิมอย่างไร – ก็เป็นอยู่อย่างนั้น – **คือสุญญตาธาตุ !** ทั้งหมดในพารากราฟนี้ เป็นความรู้ความเห็นของตนเองที่ได้รับจากความรู้ความเห็นจากคำบรรยายธรรมชุดธรรมโฆษณ์ทั้งสิ้น.

สิ่งสำคัญที่จะต้องฝึกหนัก **ก็คือสติสัมปชัญญะที่แท้จริง : สติ** – เปรียบเหมือนยานพาหนะ พาปัญญามาให้ทันท่วงที – คือรู้สึกตัวทุกทีเมื่อมีกระทบทางอายตนะไม่ว่าทางใด, สัมปชัญญะ – คือต่อเนื่องไม่ขาดตอน ; แล้วต้องมีปฏิเวธะ – คือไม่ต้องมีความทุกข์เลยในทุกกรณี : หมายถึงการเสวยผลสูงสุดลึกซึ้งสูงสุดที่มนุษย์ไม่เคยรู้จัก คือ **การบรรลุมรรค ผล นิพพาน.** แต่ว่านิพพานหรืออสังขตะนี่ มันไม่มีชื่อเรียก ; เรียกให้ถูกที่สุดตามที่พระพุทธเจ้าท่านจะสมมติเรียกได้ ท่านเรียกว่า *ที่สุดแห่งทุกข์ – อนฺโต ทุกฺขสฺส.* เมื่อท่านชวนผู้ใดมาบวช ท่านพูดว่า *มาประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์ !* ส่วนที่พูดว่า "นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง" นั้นเป็นโฆษณาชวนเชื่อ : ที่พูดว่า "สุขอย่างยิ่ง" นั้น เป็นเรื่องของการโฆษณา **เพื่อศีลธรรมอันดี** สำหรับผู้ที่จะมีศีลธรรมต่อไป.

ถ้าสำหรับ **ผู้ที่จะมีปรมัตถสภาวธรรมแล้ว จะไม่พูดอย่างนี้เป็นอันขาด !!** จะพูดว่า : **ทำให้ทุกข์สิ้นสุดลงก็พอ ;** เพราะว่าปัญหาของเรามีตรงที่ว่า **มีความทุกข์ :** ไม่มีความทุกข์ ก็เรียกว่า หมดปัญหา, ก็ควรจะพอใจ และเป็นจริงด้วย. **อย่าไปเพิ่ม "ความสุข"** ขึ้นมาอีกปัญหาหนึ่ง

ซึ่งจะทำให้ต้อง "แบก" อยู่อีก ก็ไม่รู้จักสิ้นสุดกัน ; ฉะนั้นควรจะโยน ๆ ไป, ถ้าจะมี – ก็มีอยู่ข้างฝ่าเท้า มีไว้กันที่พื้น – ที่ฝ่าเท้า : **อย่าเอามาแบกไว้บนศีรษะ บนบ่า** – ก็เรียกว่า "ไม่ยึดมั่นถือมั่น", อยู่ในโลกนี้ ก็มีได้; แต่พอไปยึดมั่นถือมั่นเข้าแล้ว มันจะกัดเอาทันที – คือเป็นทุกข์ : **ตัวอุปาทานขันธ์** มันเกิดขึ้นแล้ว – **นิดหนึ่ง !** ก็มีความทุกข์. ถ้ามีปฏิเวธะ – แทงตลอดความจริงข้อนี้แล้ว มันจะไม่ยอมที่จะไปยึดอะไร : คือจะไม่เอาอะไรในความหมายที่ตรงกันข้ามเป็นคู่ ๆ ; มันมีทุกข์แล้ว – ก็เพียงแต่**ทำให้ทุกข์ละลายไป ๆ จางไป ๆ** จนหมดทุกข์, มีเท่านั้น.

แล้วก็เป็นอันว่า "ความอยาก" ที่จะบอกว่าหลวงพ่อ "พุทธทาส" ท่านยังอยู่ ยังไม่ตายนั้นเป็นอย่างไร โดยการเอาผลจากที่ตัวเองได้รับแม้เมื่อท่านยังมีกายเป็น ๆ อยู่ ก็มิได้ไปคลุกคลีกับท่าน "พุทธทาส" อย่างสมมติบัญญัติ ; ตลอดเวลาได้วนเวียนคลุกคลีอยู่กับ "ธรรมโฆษณ์" – ซึ่งก็คือ "พุทธทาส" อย่างปรมัตถบัญญัติ, แล้วบางขณะ บางระยะ ก็ได้รับการรับรองผลว่าถูกต้องแล้วจากหลวงพ่อ (องค์เป็น ๆ) ดังที่ได้นำมาแสดงนั้นมิใช่การโอ้อวด, เจตนาแสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติตามความรู้ที่ได้จากชุดธรรมโฆษณ์นั้น แม้ "พุทธทาส" องค์จริงอย่างสมมติ ก็ยังรับรองว่าใช้ได้ถูกต้อง : เพื่อให้ท่านทั้งหลายผู้สนใจประพฤติตามคำบรรยายธรรมจากชุดธรรมโฆษณ์อย่างถูกต้อง ได้รู้ และเชื่อว่ายังคงมีผลเช่นเดียวกัน ไม่ว่ากายเนื้อหนังท่านจะปรากฏหรือไม่ปรากฏอยู่ก็ตาม. คำว่า "ถูกต้อง" ก็ได้อธิบายเล่าให้ฟังแล้ว ว่าต้องตามรู้ด้วย "ภาษาธรรม – ไม่มีตัวตน" นะ ; อย่าใช้ความเข้าใจตามที่เคยใช้อยู่ มันเป็นสัสสตทิฏฐิ ไปด้วยกันไม่ได้เลย, เป็นอุปสรรคอย่างยิ่ง !

สุดท้ายจริง ๆ ก็คือปริญญาของหลวงพ่อท่าน : **"ตายก่อนตาย"** นี้ ถ้าเข้าถึง ปฏิบัติได้จริง เป็นวิธีการปฏิบัติที่สุดยอด ทั้งลัดสั้นที่สุด. ทุกวิธีในการประพฤติพรหมจรรย์จะจบลงที่ "ตายก่อนตาย" นี่ทั้งสิ้น, ถ้าดูให้แทงตลอดแล้ว จะเห็นว่ามันจะจบที่ "ตายก่อนตาย" นี่แหละ !

ทีนี้ ที่กล้าพูดว่า "อยาก" เพราะหลวงพ่อท่านสอนว่า : "ความอยาก" ที่ไม่ได้มาจากกิเลส ไม่เรียกว่า "ตัณหา" ไม่เรียกว่า "กิเลส" – เป็นความอยากตามธรรมดา ไม่เรียกว่า "โลภ" ด้วย : ที่อื่นเขาอาจจะสอนว่า ถ้าขึ้นชื่อว่า "ความอยาก" แล้ว เรียกว่าความโลภ ว่ากิเลส ว่าตัณหา ทั้งนั้นเลย. แต่อาตมาไม่แนะอย่างนั้น เพราะตามหลักของพระพุทธเจ้า : "ความอยาก" ที่จะเรียกว่า ความโลภ หรือตัณหา ได้นั้น ต้องมาจากอวิชชา, เพราะมันแน่ลงไปว่ามันอยากเพราะ**"ความโง่"** มันจึงจะเป็นความโลภ หรือตัณหา.

ถ้าอยากด้วยสติปัญญา : รู้สึกผิด – ชอบ ชั่ว – ดี ในหน้าที่, อย่างนี้ความอยากนั้น ไม่ใช่ตัณหา ไม่ใช่ความโลภ ; เป็นความต้องการที่ถูกต้อง, แล้วควรจะกระทำต่อไป ถึงที่สุด ! "สัจจสาร" เล่มนี้จึงได้เกิดขึ้นมาด้วยเจตนาบริสุทธิ์ดังที่กล่าวมาแล้ว เพื่อถวายเป็นถามพลีแด่พระเดชพระคุณพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) จากบุตรผู้ถือกำเนิดจากธรรมกายของท่าน อันมีนามว่า "ธรรมโฆษณ์" โดยปรมัตถบัญญัติ ดังนี้.

ด้วยความนอบน้อมเหนือเศียรเกล้า

จาก "เช่นนั้นเอง"

๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

ตายก่อนตาย

ตายเมื่อตาย ย่อมกลายไปเป็นผี
ตายไม่ดี ได้เป็นผี ผีตายโหง
ตายทำไม เพียงให้ เขาใส่โลง
ตายโอ้โถง นั้นคือตาย เสียก่อนตาย

ตาย ก่อนตาย มิใช่กลาย ไปเป็นผี
แต่กลายเป็น สิ่งที่ ไม่สูญหาย
ที่แท้คือ ความตาย ที่ไม่ตาย
มีความหมาย ไม่มีใคร ได้เกิดแล

คำพูดนี้ ฟันฝอย ชวนฉงน
เหมือนเล่นสิ้น สำนวน คนตอแหล
แต่เป็นความ ลึกลับ ไม่ผันแปร
ใครคิดแก้ ออกได้ ไม่ตายเลย ฯ

ปริญญา จาก สวนโมกข์

"ปริญญา ตายก่อนตาย" ใครได้รับ
เป็นอันนับ ว่าจบสิ้น การศึกษา
เป็นโลกุตตร์ หลุดพ้น เหนือโลกา
หยุดเวียนว่าย สิ้นสังสา- รวัฏฏ์วน

ปริญญา แสนสงวน จากสวนโมกข์
คนเขาว่า เยกโยก ไม่เห็นหน
ไม่เห็นดี ที่ตรงไหน ใครสัปรดน
รับเอามา ด่าป่น กันทั้งเมือง

นี่แหละหนา ปริญญา "ตายก่อนตาย"
คนทั้งหลาย มองดู ไม่รู้เรื่อง
เขาอยากอยู่ ให้เด่นดัง มลังเมลื่อง
เขาเลยเคือง ว่าเราชวน ให้ด่วนตาย ฯ

พ. อินทปัญโญ

ธรรมโฆษณ์ช่วยได้

โดย "เช่นนั้นเอง"

ศาสนาและปรัชญา
ISBN 978-616-7818-10-8
9 786167 818108
180.-

จัดจำหน่ายโดย บริษัท บุ๊ค ไทม์ จำกัด